

65258

65258

JEZUS BOŽJI DĚTOMIL:

Pustite otročiče k meni priti, zakaj takih je nebeško kraljestvo.

Mat. 19. 14

BLAŽE IN NEŽICA

V

NEDELSKEJ ŠOLI.

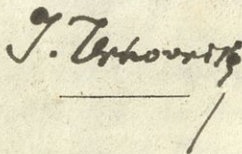
Učitelom in učencom

za pokušno spisal

ANTON SLOMŠEK,

nekdajni Vozeniški fajmošter.

Tretji natis.

V CELOVCU 1857.

Natisnil in na prodaj ima Janez Leon.

65258

NEDELSKY SOI.

Učestvování v učebnici

na pokusný spisek

ANTON ŠTOMBERK

Antoni Štomberk

J. Štomberk

V. CENOVU 1887

National in the project of the Czech Republic

Iskrice šolo oživeti.

(Za pogovor.)

Kakor ljubo sonce zemljo oživlja, ktero osije, tako naj vsak učitel šolo oveseljuje, v ktero pride. Učenik mervt ko les in merzel ko led — učenci pa živi ko ogenj, se slabo stikajo; serca učencov se učeniku tako dolgo odmikajo, da šola zmerzne, nauka cvet pomerje in dobrega sadu ne da. Iskreni šolski prijatelj, kar vsak učitel naj bo, ima naj oživnih iskrice kupoma k redi za veselje in kratek čas, za resnico in za nedolžno šalo ali špas, svoje učence za nauk vnemati in oživljati, zaspane dramiti, pridne podpirati, da mu ne opešajo na sredi poti potrebnega poduka. Takšnih iskrice eno koliko ova kniga: Blaže in Nežica učitelom ponudi, ki se, v novo presojena in za potrebo popravljena, vtretje natisne in svetu podá. Ne zamudi, Prijatelj šole in domovine, učenik in odgojitelj mladine, knjižico blagovoljno soditi, dobro posneti, slabo popravljati, da ne bom jaz, ne ti na zgubi.

Boš čital, kar sta se Blaže in Nežica v nedelski šoli učila, naj se, učenec, tudi tebe nauk prime. Beri, šteji in poskušaj; koliko toliko dobrega se tudi tebe prijelo — in veselilo te bo, tudi kaj znati, kar še dozdej vedel nisi. Ne opušaj pa

tudi v djanju posnemati, kar dobrega znaš; Bog ne ljubi le poslušavcov, tudi ne praznih bravcov; pridne delavce ima rad. Veliko znati, pa malo-prida ravnati, žali Boga in škodi ljudem.

Hočeš, učitel, ti druge učiti, in bolj moder biti ko skerben učenik in priden gospod kaplan, od katerih bereš, kako sta šola živila in se po šoli živo, ljubeznivo obračala, saj ti ne branim. Uči in suči se v šoli kakor rad, naj le seme dobrega nauka dobro zemljo najde, in pa obilno dobrega sadu zarodi. Ne po serki, ne po oralu — le po sadu orača in sejavca, pa tudi učitelja spoznáš.

O setvi ima sonce sijati, da se da lepše orati in njiva čedno obdelati; bodi, učitel, tudi ti pri nauku vesel in dobre volje, kar je prav. Povedal sim ti torej mnogotero za smeh, to da brez greha. — Naj tudi dobro setvo o pravem času pohleven dežek pomoči in porosi, za toliko hitreje se ozeleni. Rodoviten dež na razložen in v serce položen nauk so gorke solze. Mislim, da bi te tudi vmes solze posilile, če nisi prekamennitnega serca, ki čitaš alj čuješ tih knjižic vesele in žalostne reči.

Mladini naj bolj potreba je modre šole za srečno življenje — učitelu čez vse potrebno znati šolo na pošteno življenje modro ravnati — kazati svojim učencom življenja srečno pot — jim vedoma praviti, česar deržati svoje živi dni, da bodo kakor Blaže in Nežica srečno hodili. Učencom vsakotere nevaršine pokazati, ki jih čakajo, jim pomoči v mnogoteri sili povedati, kolikor se da, daja ljudske

šoli ceno in življenje; torej življenje kmetov po sončnej in senčnej strani popisano najdeš.

Je tebi preveč, kar se v tih bukvicah uči, zogni se; — kar je premalo za tvojo mladino, pa dodaj. Věš, da po svetu vsaka tehtnica (vaga) enako ne vleče, tudi vse ure po tisti mēri ne tečejo; vsakemu po glavi, kakor bi rad, tudi biti ne more. Kar tebi ne dopade, bo pa lahko drugim prav. V spoznanju božjem čedalje bolj napredovati, po spoznanju koristnih reči modreje ravnati, po ravnanju pa tudi v svetej čednosti rasti: to je naše šole svet namen, kteriga Blaže in Nežica kažeta.

Mnogo let je preteklo, kar so bile te knjižice prvič spisane; mnogo oblik se je od tiste dóbe premenilo, mnogo popravilo, kajti popolnoma nikaj pod soncam ne najdeš. Vse se premení, tudi človek in njega dela; le resnica ostane. Tudi bukvic za šolo in za domačo podučbo se je v preteklih letih veliko boljših skovalo, kakor jih Blaže in Nežica imata, ki sta se tudi že postarala. Je pa novo vino bolj močno, je starina vender bolj zdrava. Nadjam se, da tudi knjižica ta ne bo škodvala, posebno mladim učitelom in rednikom, naj le poskusijo, kar je dobro in prav. Pijanost pa ni modrost, bodi si pijan od starine alj novine — napihnen od starih alj novih oblik.

Vsaka slovniška oblika je kolo živega jezika, ki ne stoji nepremakljivo, dokler jezik živi, marveč se neprenehoma obrača in toliko hitreje premenjuje, za kolikor bolje omika ljudi in jezika napreduje. Kolo prenaglo tirati, in preterdo zaverati dobro ni; tiraj in opoveraj rabo oblik, kar je prav, da kolo jezika

gladko poteče; pa tudi preveč vstran ne vozi zaničevaje sosedov bistne oblike, da bratov pravice v svojo lastno škodo ne povozíš. Bolje bo na vsih štirih kolesih oblike voziti prav po braterno, kakor za kolesnice (ki le dva kolesa imajo) svojoglavno deržati, alj clo samokoliko enostransko tišati, se na oblikah sosedov spotikaje. Združena moč veljá. Tako misli in želi brez zamére

Tvoj prijatelj

Anton Slomšek.

nekdajni Vozeniški sajmošter.

O g l e d.

	Stran.
I. Dobro za mlade ljudi, ki se v šoli kaj pridra zvučijo	1
II. Blaže in Nežica v nedelsko šolo pojmeta	3
III. Kako je v šoli veselo!	4
<i>A. Pisanja prva vaja</i>	8
IV. Pervošolci dobre volje	9
<i>a. Perva vaja v številstvu</i>	11
V. Pridna šolarja, doma krégana	13
<i>B. Pisanja druga vaja</i>	15
VI. Sveti božični prazniki. Kako se otroška spoved obhaja	16
VII. Dvoje šolarjev gre služiti. Nauki za družino	20
<i>D. Pisanja tretja vaja</i>	25
<i>b. Druga vaja v številstvu</i>	26
VIII. Šola poštenega zaderžanja. <i>Kako se pri pisanji sedi</i>	27
Zaderžanje v pričo Boga	28
V pričo gosposke	30
V pričo ljudi svojega stanu	32
Kako se v družbi pošteno govori	33
IX. Huda zima, da drevje poka	35
Kaj je storiti, kedar človek zmerzne kedar ga zaduši	35
<i>E. Pisanja štarta vaja</i>	37
<i>d. Tretja vaja v številstvu</i>	38
X. Poštena gostija, lepa réč	39
<i>F. Pisanja peta vaja</i>	39
<i>e. Štarta vaja v številstvu</i>	41
Nauki za dobro voljo	42
Alj se smě rájati?	44
XI. Kratek pust, pa veliko ust	46
Pustne šege in krivovére	46
XII. Snaga, lepa draga réč	49
<i>G. Slovenski pravopis</i>	49
Nauki za domačo snažnost	51

	Stran.
XIII. Boljše v hišo žalosti, kakor v hišo veselja	55
<i>f. Peta vaja v številstvu</i>	55
<i>H. Letopis</i>	57
Kako se bolniki objišejo	58
XIV. Ogenj, potrebna pa nevarna reč	59
<i>g. Doštevá</i>	60
Kako ognja varvati	62
Kaj je storiti, kedar gori?	63
XV. Zdravo telo, nar boljše blago	64
<i>h. Odštevá</i>	65
Kako se za zdravje skerbi	67
— za kratek čas in počitek	68
— za zdravo jéd in pijačo	68
XVI. Zdravje gor po niti — dol po curki	70
<i>i. Poštevá alj Množitev</i>	70
Nauki za bolnike	74
XVII. Doma imaš, pa ne poznaš	76
<i>j. Razštevá</i>	77
Domače zdravila	80
XVIII. Méra in vaga v nebésa pomaga	83
<i>k. Menitev</i>	84
<i>l. Vaga</i>	85
<i>m. Méra</i>	86
XIX. Človek ne pozna, kaj ima	88
<i>n. Število drobiža</i>	89
Človeško telo	93
Človeška duša	95
XX. Vesela alejuja	97
<i>Šolarje poskusijo. Kako na božji pot</i> <i>hoditi</i>	99
XXI. V starem gradi dnarji cvetijo	101
<i>o. Razdelba</i>	103
Sadja reja	105
XXII. Boljši kratka sprava, kakor dolga pravda	109
<i>Za vozarje alj furmane nauki</i>	109
<i>p. Vganka po tri</i>	111
XXIII. Ljubo domá, kdor ga ima	115
<i>Gospodarno popisilo</i>	116
<i>a. Popis svetá</i>	118
XXIV. Koljkor jezikov kdor zna, toliko človekov veljá	123

	Stran.
<i>Nemške pismenke</i>	123
b. Popis svetá	127
— morja	129
XXV. Sonce merkne	130
<i>Besedna potega</i>	130
Nebeške luči	131
XXVI. Odperto nebo	135
<i>Desetero besednih plemén</i>	136
<i>Djanke</i>	136
Popis nebeških prikazen	139
XXVII. Lepa nedelja. Angelska bratovšina	142
<i>Terpična oprava</i>	147
XXVIII. Ptičje gnezdo — božje čudo. <i>Djank po-</i> <i>močnice</i>	155
Skerb za ljubo živinco	162
XXIX. V Rakovci so kôze	167
<i>Poglavke s kazavkami</i>	167
Nastavljanje osepenc	171
XXX. Človek sam svoj nar hujši strah	175
<i>Priložnice</i>	175
Padanje priložnic brez kazávk	177
Kako škodliv je prazen strah	179
XXXI. Mežnarja je vbilo	182
<i>Števnice</i>	182
Kako se v hudi uri zaderžati	183
Pomagati od strele zadetim	186
XXXII. Toča je pobila	187
<i>Namestnice</i>	188
Od čare alj copernije	190
XXXIII. Hud žold	194
<i>Pridjavke</i>	195
<i>Predlogi</i>	196
Od žoldnirjev in tobakarjev	197
XXXIV. Tudi na gobah smert sedi	201
<i>Vezavke</i>	201
<i>Klicavke</i>	201
Od strupnih gob in zeli	202
XXXV. Jelovca so klobase vjedle	206
<i>Stava nemških besedi</i>	206
Smerten strup na mizi	208
Pomoč v strupni nevaršini	210
XXXVI. Tudi prazna pukša pokne	210

	<i>Nemški pravopis</i>	212
	Kako se strela varvati	215
XXXVII.	Štirje elementi	216
	<i>Kako se zlogi razdelijo in skrajšajo</i>	217
	<i>Vaja navadnih pisem</i>	218
	<i>Konto alj izpisek</i>	219
	I. Zrak alj podnebna sapa	221
	II. Zemlja	224
	III. Ogenj	225
	IV. Vôda	225
XXXVIII.	Po Dolenskem grižo imajo	227
	Kako se griže varvati	227
	<i>Dolžno pismo</i>	228
	<i>Kvitenga</i>	230
	<i>Štempel</i>	231
	Cesarske oblastnije in pravice	232
XXXIX.	Dvojna kuga	235
	<i>Skazenga</i>	236
	Živinska kuga	239
	Človeška kuga	240
	Žganje	241
	Kaj storiti, kedar se kdo obesi?	242
XL.	Svetlinova Nanika je umerla	243
	<i>Testament</i>	244
	Pogreb poštene divice	246
XLI.	V Lazah je stekel pes	250
	<i>Kako se pismo naredi</i>	250
	<i>Slavno imenovanje</i>	252
	Od steklih psov	256
XLII.	Gospod dehant pridejo. Šolska skušnja	259
XLIII.	Strašna noč	265
XLIV.	Smert dobrega očeta	268
XLV.	Lepo otroško serce	273
XLVI.	Dobre matere posledno izročilo	277
XLVII.	Dober dušni pastir	281
XLVIII.	Otrok naj večí bogastvo	285
XLIX.	Poštenje boljše, ko dnar	289
L.	Bog razkruši, pa veselo zopet združi	293
LI.	Tobakarjem je ura dotekla	297
LII.	Človek si sam srečo seje	300

Čudne besede.

Deržava, der Staat.
Desetinke, die Zehner.
Djanke, die Zeitwörter.
Dobitek, der Quozient.
Dostavka, eine Hilfsfilbe.
Doštevā, die Addition.
Doštēvk, der Uebertrag.
Doštēvne, die Additionsposten.
Drobic, eine Minute.
Drobiček, eine Sekunde.

Edinka, die Einheit.
Enota, die Gleichheit.

Glagol, (djanska beseda),
das Zeitwort.
Glavina, (besedna), die
Wersylbe.

Kazavka, das Geschlechts-
wort.
Klicavka, das Empfindungs-
wort.
Knežtvo, die Grafschaft.
Korenina (besedna), die Wur-
zelsilbe.
Kočnik, das Kubismaß.
Krog, der Kreis.
Krogla, die Kugel.

Letopis, die Jahreszahl.
Lična vganka, die gerade
Regel de tri.
Lika (pismena), der Haar-
strich.

Množitev, die Multiplikazion.

Namestnica, das Fürwort.
— **zaimenska**, das persönliche.
— **kazavna**, das anzeigende.
— **lastivna**, das zueignende.
— **nazajna**, das zurückführende.
— **prašavna**, das fragende.
Naštēvk, die Summe.

Obsega, der Bezirk.
Obrest, das Interesse.
Odaja, die Ausgabe.
Odštevā, die Subtrakzion.
Odštēvk, der Subtrahendus.
Oplotek, ein Unglück.
Oprava, die Form.
— **storivna**, die thätige.
— **terpivna**, die leidende.
Ostājik, der Rest.

Padež, die Endung.
Padivnica, die Abänderungsart.
Peča popirja, ein Bogen Papier.
Pismenka, der Buchstabe.
Poglavka, das Hauptwort.
Poskusek, die Probe.
Poštevā, die Multiplikazion.
Poštevanka, das Einmal Eins.
Poštevina, der Multiplikandus.
Poštevce, der Multiplikator.
Potega (besedna), die Beto-
nung.
Potrojka, die Regel de tri.
Potrošek, die Auslage.

Pravopis, die Rechtschreibung.
Predlog, das Vorwort.
Pridjavka, das Nebenwort.
Prijemina, die Einnahme.
Priložje, das Mittelwort.
Priložnica, das Beiwort.
Pristévk, der Fürtrag.

Razdelba, der Bruch im Rechnen.

Razdélc; der Renner.
Razlika, ein Bestandtheil.
Razšteva, die Division.
Razštevanka, das Eins in Eins.
Razštevina, der Dividendus.
Razštévc, der Divisor.
Repina (besedna), die Nachsilbe.

Zavihana vganka, die verkehrte Regel de tri.

Zlog, die Silbe.
Znesek, das Produkt.
Sežen, die Klafter.
Sipa, der Streusand.
Skaza ravna, die anzeigende Art.

— **kriva**, die verbindende.
 — **velivna**, die gebietende.

Skaza nekončavna, die unbestimmte Art.

Slavno ime, der Titel.
Stop (zob), ein Grad.
Stopa (djanska), die Abwandlung.

Stotinka, der Hunderter.
Šparovka, die Sparkasse.
Štertinka, ein Viertel.
Številka (števka), die Ziffer.
Števnica, das Zahlwort.
Števc, der Zähler.
Štirjak, die □ Klafter.

Tehtnica, die Wage.
Tristavka, die Regel de tri.

Vaja, die Übung.
Vitežtvo, das Fürstenthum.
Veljava, der Wert.
Vezavka, das Bindewort.
Vganka po tri, die Regel de tri.
Vogon, der Meßen.

Učitel, der Lehrer.

Čerta, die Linie.
Čerček, der Bleistift.

Sach = Register.

Seite

A.

Abänderung (die) . . .	167
Aberglauben in der Fastnacht	46
Abfürzung der Wörter . . .	217
Abwandlung (deutsche) . . .	127
Abziehen (das) . . .	65
Addieren (das) . . .	60
Ältern-Segen . . .	13
Anstandslehren . . .	28
Anthropologie . . .	93
Arzneien (häusliche) . . .	80
Aufsätze (schriftliche) . . .	218

B.

Baumzucht (die) . . .	105
Beicht für Kinder . . .	18
Beicht-Vorbereitung . . .	17
Beiwörter (die) . . .	175
Betonung der Wörter . . .	130
Bindewörter (die) . . .	201
Bittschrift (die) . . .	237
Blitz (vom) Getroffene . . .	186
Branntweinsuche . . .	240
Briefschreiben (das) . . .	250
Brücke (die Rechnungs-) . . .	103
Buchstabier-Methode . . .	10

C.

Christabend-Gebräuche . . .	16
Christenlehre . . .	12

Seite

Communion-Anreden . . .	19
Conto (der) . . .	219

D.

Datum (wie zu schreiben) . . .	55
Dekanats-Bisitation . . .	259
Deutsche Sprache (Unter- richt in derselben) . . .	123
Dienstboten (Lehren für dieselben) . . .	21
Dividieren (das) . . .	77

E.

Elemente (die vier) . . .	216
Empfindungswörter (die) . . .	201
Entlassschein (der) . . .	236
Erdbeschreibung (die) . . .	118
— — . . .	127
Erde (die) . . .	224
Erfrorne (wie zu retten) . . .	35
Erhängte (deren Behand- lung) . . .	242
Ertrunkene (wie zu retten) . . .	2

F.

Fastnachts-Gebräuche . . .	46
Feuer (das) . . .	225
Feuer (wie zu bewahren) . . .	62
Feuer-Versicherungsanstalt . . .	64

	Seite
Fuhrleute (Lehren für) . . .	109
Fürwörter (die) . . .	188

G.

Geistergeschichten (die) . . .	179
Geldsorten (Wechseln der verschiedenen) . . .	84
Geografie . . .	118
— . . .	127
Geschlechtswörter (die) . . .	167
Gesundheitslehren . . .	67
Getränke (wie beschaffen) . . .	68
Gewehre (die gefährlichen) . . .	215
Grabrede (die) . . .	247

H.

Hagel (der) . . .	193
Hauptwörter (die) . . .	167
Hausmittel für Kranke . . .	80
Hererei (die) . . .	190
Hilfszeitwörter (die deut- schen) . . .	156
Himmelszeichen (die) . . .	139
Hochzeiten (wie dabei sich zu benehmen) . . .	43
Hundswuth (die) . . .	256

I.

Impfen (das) . . .	171
Journal für die Hauswirt- schaft . . .	116
Jungfrauen-Bund . . .	143

K.

Knechte (Sittenvorschriften für sie) . . .	24
Körper (der menschliche) . . .	93
Komet (der) . . .	140
Kopfrechnen, erste Übung . . .	11

Kranke (Lehre für) . . .	74
Krankenbesuche (wie zu wachen) . . .	58
Krankheiten (ansteckende) . . .	75
Krippe am Christabende . . .	16

L.

Luft (die) . . .	221
Lusterscheinungen . . .	139

M.

Magd (Lebensregeln für sie) . . .	22
Maß, Lehre von den Maßen) . . .	86
Meer (das) Beschreibung . . .	129
Menschenfence (die) . . .	240
Milchstraße (die) . . .	142
Monate (die zwölf) . . .	57
Mond, dessen Verände- rung . . .	133
Multiplikazion (die) . . .	70

N.

Nebenwörter (die) . . .	195
-------------------------	-----

O.

Osterfeier (die) . . .	97
------------------------	----

P.

Pflanzen (giftige) . . .	202
Planeten (die) . . .	141
Pocken (die Schutz-) . . .	171
Prozesse (die) . . .	109
Prüfung (private) . . .	99

Q.

Quittung (die) . . .	230
----------------------	-----

Seite

N.

Rechnungs-Unterricht.	
1te Uebung	11
2te "	26
3te "	38
4te "	41
5te "	55
Rechtschreibung.	
Deutsche	212
Slovenische	49
Redetheile	136
Reduzieren (das)	89
Regel de tri	111
Regenbogen (der)	226
Regierungsform (die)	232
Reinlichkeit im Hause	51
Rekrutierung (die)	196
Resolvieren (das)	84
Recepisse (das)	231
Römische Ziffern	57
Ruhr (die rothe)	227

S.

Schatzgraben (das)	101
Schießgewehre (die)	215
Schönsonntagsfeier	142
Schrecken (das)	179
Schreib = Unterricht.	
1te Uebung	8
2te "	15
3te "	25
4te "	37
5te "	39
Stellung dabei	27
Schuldbrief (der)	228
Schulgeseze für Sonntags-	
schüler	6
Schulprüfung (öffentliche)	259
— (private)	99
Schwämme (giftige)	202
Seele (die menschliche)	95

Seite

Seuche (die)	239
Soldatenstand (der)	196
Sonnenfinsternis	135
Sonntagsschüler (Verhal-	
tungsregeln für sie)	5
Sonntagsschule (Einrich-	
tung)	9
Sparkasse (die)	99
Speisen (die)	68
Sprachlehr = Methode	123
Stellen (die öffentlichen)	232
Stempelordnung (die)	231
Sterne (die)	131
Sternschnuppen	140
Subtrahieren (das)	65

T.

Tabatschwärzerei (die)	200
Tanzen (ob es rätlich)	44
Testament (das)	244
Thierquälerei (die)	162
Tisch (Verhalten dabei)	43
Titulaturen (die)	252
Trinken (wann gefährlich)	69

U.

Ungewitter (das Verhalten	
dabei)	183
Unterhaltung (Verhaltens-	
regeln dabei)	42
Unterhaltung (gefährliche)	69

V.

Vergiftungen	208
— Mittel dagegen	210
Viehseuche	239
Viehzucht (die)	162
Vögel (die)	—
Vorwörter (die)	196

B.

Wage (Lehre von derselben)	86
Wallfahrten (das)	99
Wasser (das)	225
Wind (der)	222
Wirtschafts-Journal	116
Wortfolge (die)	206
Würste (giftige)	206

3.

Zahlwörter (die)	182
Zauberei (die)	190
Zeitwörter (die deutschen)	136
Zeugnis (das)	236
Zusammenzählen (das)	60

I.

**Dobro za mlade ljudi, ki se v šoli kaj
prida zvučijo.**

V Loki na Dolenskem je bilo kmetov pet, pa dva bajtlarja. Za Lokoj na Bistrici je bil Mlakarjev mlin. Nad mlinom je stala zidarjeva bajta, ki mu je bilo Tomaž ime. Njegovemu očetu Matevžu je svoje dni povodnja mlin odnesla. Sromak ga ni imel za čem postaviti; selo bogatemu Mlakarju preda, bajtico pa Tomažu, svojemu sinu, zapusti; za to mu Mlinarič pravijo. Zvučil se je po letu zidariti, po zimi pa stole, mize, omare in take ropotije delati. Prav radi so ga imeli.

Tomaž se oženi z Anco, Mlakarjevo deklo. Bogata ni bila, pa pridna, zastopna in poštena. Dvanajst let sta že v zakonu. Bog njima je dal dvoje otrok. Blaže je bil ravno v ednajstem, Nežika pa v desetem letu. Ker premoženja ni bilo, sta ju toljko bolj skerbno učila, zvesto Bogu služiti, pridno delati in se greha varvati. To je pravo blago!

Na Tomaževo, neko sredo večer, ženeta Blaže in Nežica kravco na vodo, gredé pa materi vode iz pod mlina nosita. Nekaj šolarjev memo prihiti; med njimi Lojzek, Kamenskega gospoda sin. Dekline gredo pohlevno svoj pot, dečki pa naglo na led planejó, ter po steski derkajo. Ko bi trenil, se led vdere. Lojze v vodo pade, ki ga ravno na žleb nese. Tovarši bežijo. Blaže vidi, in hitro vodo zapre. Nežika pa po očeta leti. Mlinsko kolo ravno

Lojzeta prime in zastojí, ker vode ni imelo. Mlinarič pridirjajo in mladenčeta iz pod kolesa potegnajo, ki ni več dihal. Voda od nja teče. Vešani na krič priletijo, in hočejo sroče na glavo postaviti. „Nikarte!“ zaupije Florjanova Barica. „Ravno preteklo nedelo smo v šoli slišali, vtopljenih ne na glavo postavljati. Le v bajto ga zanesimo, pa varno na klop položimo. Lepo rahlo ga na trebuh denimo. Mlinarička! čedno mu ledeno obleko slecite, jez mu bom glavo nekoliko k zemli nagnila, pa čelo povzdignila, naj se voda iz nja izcedi. Zdaj pa v postelj ž njim. Le malo mu glavo podložite. Oterite ga prav dobro, in pa suknino zagrejte. Dajte mi rorč; bom skoz nos v njega pihala; pa moram drugo nosnico zatisniti. Možje! prav zvesto mu serčno jamico, pa podplate s kertačo terite, tudi po vsem životu ga s toplim suknom dergnite. Bom poskusila mu skoz usta zdrave sape vpihati. Primi ga nekdo čedno za nos. — Hvala Bogu! še je živ. Le pridno delajte; že se žilice mežijo! — Zdi se mi, da rahlo diha!“ — *)

Lojzeta ravno toplo odenejo, ki zopet živi, ko zdravnik iz Kamnika prisopejo, bolničeka oskerbet. Barico pohvalijo, da je vešanom tako modro svetvala. Neumni ljudje iz ene nesreče dve naredijo, ako modrega človeka blizu ni. Predlanskim so v Verbnem otroka iz vode potegnili. Hitro ga dva za noge zagrabit, in na glavo terčita. Kašta v njem pokne — po njem je bilo. — „Kako dobro za mlade ljudi, ki se v šoli kaj prida zvučijo!“

*) Vidi: Nauk za ljudi. V Celi 1817, stran 10.

II.

Blaže in Nežica v nedelsko šolo pojmeta.

Lojze ostane pri Mlinarčih, dokler prav ne okreva. Na enej rami se mu je prav poznalo, kako ga je kolo prijelo. Sreča, da je po zimi malo vode bilo, in pa da je Blaže hitro zapernico zatisnil. Sam Bog ga je ovarval.

V nedelo po večernicah pridejo gospod kaplan in šolni učitel iz Slavine, kjer je fara, Lojzeta obiskat. Blaže se ravno k bolničetu vsede in iz bukvic za kratek čas bere, Nežica pa za mizoj žoke plete. Hitro vstaneta in gospodu roko poljubita, po tem pa tiho h peči stopita.

Gospoda Lojzeta prijazno pozdravita, ki se jima je že pomuzal. „Vidiš, Lojze! kdor ne sluša, si sam nesrečo poskuša, katera mu za petami gre — pravijo gospod kaplan. Boga zahvali, da nisi vtonil; pa tudi ta dva pridna otroka, ki sta tebe smerti otela.“

Zdaj Blažeta pobarajo: „Kaži, kake bukvice imaš?“ Blaže jim *Navod za nedelske šole* podá. „Mlakarjeva kuma (botra, gotica) so jih nama za pisanko kupili, Florjanova Barica naju je ob nedelah brati naučila. Saj k vam v šolo hodi“ — Nežica zgovorno pripoveduje. „Prav je tako!“ pravijo gospod kaplan. „Poskusi brati od oblač la nedolžnosti.“ *) Deklice koj gladko bere. „Zdaj pa ti, Blaže, od Boštjančeta.“ **) Fantič prav zastopno celo povest prebere. Pohvalijo nju, ter velijo: „Kaj pa da v šolo ne hodita?“ — „Ne vtegneva“, odgovori Nežica. „Po zimi pomagam jez mami, Blaže pa ateju. Po letu paseva veško

*) Vidi: Navod, stran 56. **) Vidi: Navod, stran 63.

živino, da si obleke zasluživa.“ „Prav tako“, rečejo gospod kaplan; „škoda bi pa vaju vendar bilo, da bi se bolj ne zvučila. Česar se v mladosti zvučiš, s tem se za starost oskerbiš. Ob nedelah nimata kaj zamuditi. O božiču lahko med drugošolce stopita. Vaju hočem v šolo!“

„Kamo sta pa oče in mati?“ „Mati so šli bolno Milejco obiskat, ki ste jo v tork prevedili; po očeta so pa Kamenski gospod poslali, pravi Blaže.

Sonce se ravno po hribih ozira; bilo je toplo za po zimi. Kamenski gospod pridejo in Mlinarič ž njimi, tudi dva hlapca po Lojzeta. Mlinarička tudi k domu dojdejo. „Mlinariča!“ začnejo gospod kaplan, „dajta Blažeta in Nežico v nedelsko šolo!“ — „Pač pač,“ prigovarjajo grajski gospod. „Iz pridnih otrok še kdaj kaj bo. Od nog do glave ju bom oblekel, pa jima vsega omislil, česar za šolo potrebujeta. Bi vajnih otrok ne bilo, ne bilo bi tudi mojega Lojzeta več. Bog daj srečo! *V šolo pojdeteta!*“

Mlinariča se gospodom zahvalita, Blaže in Nežica jim pri odhodu zopet roke poljubita in od veselja skakata. „Glejte si!“ rečejo Mlinarič. „Vsaka nesreča gotovo srečo prinese. Dober Bog iz žalosti veselje naredi. Bodi mu čast in hvala.“

III.

Kako je v šoli veselo.

V saboto ob treh popoldne začne v Slavini večernice zvoniti. Lepo je bilo zvonov slišati. Blažetu in Nežici od veselja serce trepeče. Grajski sluga jima na večer novo obleko prinese. Na ravnost se preoblečeta; in ker se jima prav čedno prileže, gresta z hlapcom v Kamnik se milostivi gospodi zahvalit. Lojze jima že naproti pride,

potem prinese šolskih bukvic, popirja, peres in drugih reči, več ko je bilo potreba. Veselo k domu pridirjata in ne moreta nedele dočakati, da bi le skoraj v šolo šla.

V nedelo jutro zgodaj vstaneta in kleče odmolita, kakor so ju mati naučili. Oče grejo k ranemu opravilu, mati pa doma kosilo kuhajo in živinco opravljajo. Blaže in Nežica jim pridno pomoreta.

Oče od prvega opravila pridejo; miza je pokrita in kosilo se na oknu hladi. V koti za mizoj imajo britko martro; pred njo se vstopijo in na glas molitvo pred jedjo opravijo. Pri mizi jim oče pripovedujejo, kaj so gospod Jakob (tako je bilo kaplanu ime) od svetega Joana kerstnika povedali, in kaj se naj vsako od njega uči. Po kosilu zopet odmolijo, in otroka vse čedno iz mize pospravita. Vmijeta se, preoblečeta, in preden gresta, očetu pa materi roko poljubita. Oče ju lepo podučijo, rekoč: *V šolo bota hodila, ne, da bi se gerdih reči naučila. Kaj pomaga veliko znati, pa se slabo zadržati — glave prebrisane, serca pa gerdega biti — znati pisati in brati, vsakemu odgovor dati, molitvi pa ne! — Ako bi kdaj od vaju kaj takega včakal, stopiti bi vama v šolo ne dal. Zatorej vama naročim:*

1. Pozdravita vsakega gredoč: *Hvalen bodi Jezus Kristus! Blaže, pri teh besedah klobuk prevzdigni. Znanja z nikomur ne delajta, preden očeta ali pa matere ne pobarata.*
2. *V šoli bodita pametna, iz bukvic skerbno berita, dokler učenika v šolo ni. Vsih norcov se varujta, ki jih šolarji znajo.*
3. *Zahvalita Boga pri sveti maši za to, kar sta se naučila. Več ko znata in bolj ko vaj hvalijo, ponižnejši bodita. Bog nas bo za toliko ojstreje sodil, za kolikor več znamo, ako dobrega ne storimo. Moj oče me scer niso v šolo dali, kar je meni škoda; naučil sem se pa teh nauk pri neki*

šolski pridigi, ko so jo rajni gospod fajmošter imeli. Zdaj so ravno vama prav. Naj od vaju kaj slabega čujem, mi više v šolo ne pojdeteta.“

Iz Loke v farno cerkvo je nekaj nad pol ure hoda. Ravno k drugemu opravilu vabi, ko memo cerkvenih vrat prideta, ter se globoko priklonita. V šoli jima gospod učitel (šolmajster) kraj odkažejo. Ko odzvoni, gospod kaplan v šolo pridejo. Kar jih je v šoli, vstanejo, ter jih pozdravijo. Gospod vsakega po imenu zakličejo, da jih bolj spoznajo. Vsaktero vstane, in se pohlevno oglasi, reče: „Jaz.“ Potem jih prijazno nagovarjajo, rekoč:

„Vsako nedelo se vas je nekoliko več nabralo. V prihodno za letas med drugošolce nobenega več na vzemem. Odlagal sim torej za danes, kar vam povédati imám.“

„V šolo hoditi — med poštene šolarje zapisani biti — je velika sreča in čast. Hočete pridni šolarji biti, posebno trojno dolžnost na skerbi imejte: *Bogu prav lepo služiti — Se pridno učiti — Starejši in naprejpostavljene skerbno vbogati*. Kdor teh dolžnost ne dopolni, šole vreden ni, in bo odveržen. Verh tega vam je védeti *dvanaest postáv za nedelsko šolo*.

1. Vsako jutro in vsak večer molitvico opraviti iz glave alj iz bukvic.
2. Vsako mlado nedelo, alj saj vsake kvatre, k spovedi in k svetemu obhajilu iti.
3. Pri svetem opravilu ste dolžni v cérkvi peti, ako se póje; če ne, iz molitvinih bukvic — alj pa roženkranc moliti. Brez pridige ne ostati, in če le mogoče, tudi keršanski nauk zaslišati.
4. Ob nedelah in praznikih ne postopati, ne z drugim spolam kvantati. Kedar vtegnete, se za šolo učite, prvošolcom kaj več dobrega storite.

5. Na božje pôte, alj po cêrkvanji (shodih) noben ne smê, razen da mene alj gospôd učitelja poprosi. Kdor v šolo ne pride, mora prihodno nedelo povêdati, zakaj ga ni bilo.
6. Ob delavnikih pridno delati, in se s šolskimi rečmi ne muditi. Besedvati, prazne izgovore iskati je prepovêdano.
7. V šolo alj iz šole mladenči z mladenčmi, dekliči z dekličmi pametno naj hodijo. Samo brat in sestra slobodno skupej gresta. Norêti po poti je ojstro prepovêdano.
8. Po poti se ne mudite, v kerčmo (lituš alj ošterijo) ne hodite; na ples alj raj še gledati ne.
9. Mladenčem je prepovedano tobák kaditi; lule tudi v roke jemati ne. Dekleta ne smejo perstanov jemati, ne dajati. Oblačite se čedno le po svojem stanu.
10. Prepovedano je nespodobne pesme peti — nesramno govoriti. Po noči okolj laziti, voglariti, vesovati, juckati (ukati) Bog ovarji! Vsaka noč ima svojo moč.
11. Vsi šolarji in šolarce so si kakor bratje in sestre; za poštenje eden drugemu so dolžni skerbeti, greha varvati in ljubeznivo posvariti.
12. Ako se kaj hudobnega zgodi in zvê, je dolžnost pred šolo gospod kaplanu po resnici povedati; za pričo pa enega alj eno iz tiste vesi vzeti. Kdor priden ni, da kaj nespodobnega stori, bo odveržen. Tudi tovarš alj tovaršica, ki hudobne zakriva, v šoli ne bo. Šola mora poštena biti.

Preljubi vi! zavupam vas vse nedolžne in poštene. Ohranite svojo nedolžnost in poštenje. Brez poštenja bi bili cvetlice brez žlahnega duha. Greh je mladine dušen smrad. Rasite kakor Jezus, ne le na starosti, temuč tudi v modrosti in ljubeznivosti pri Bogu in pri poštenih ljudéh. Vse vas bo rado imelo.

Poglejte, Kamenski žlahtnik so vam tablice in pa krajde kupili, naj bi se vi, ki ste se branja že gladko lotili, tudi po malem pisanja in rajting za potrebo privadili. Skerbno torej pazite, kar vam bojo gospod učitel pokazali. — Gospod kaplan se v spovednico povernejo.

A. Pisanja prva vaja.

Gospod učitel vsakemu črno tablico pa kerhel krajde podajo, se k veliki črni tabli vstopijo, rekoč: Lepa reč je pisati — popir po kúrje razpraskati pa ni lepo. S krajdo poprej na tablice poskusite. — Vsak primi svoj kerhel s tremi perstmi desnice. Z levo svojo tablico spodej poprimi, da se ne premika.

Tabla ima po dolgem ravne zarise (čerte alj linije) kakor po žnori, da se roka prave mére privadi. Danes bomo prav lahko med dve sredni zarisi pisali.

*Pismenke imajo tenke niti alj like ko las (Haarstrich \); *) pa debele ko steber (Schattenstrich \); pa krive locne (Bogen), ki so zgoraj (l), alj spodej (l) pa tudi vzgor in vspod vsločene (v). So tudi na pol okrogli (eiförmig ()); pa še vózel skonci imajo (Schlingen \ J). Nar huj narediti so pete (ZZ). Vsako na tablico poskušaj. Kar mu ne steče, pomaži in popravi, da bo prav.*

Iz teh razlik narejamo perve pismenke: i, u,

n, m, r, v, ž, š, s, c, č, e, o, a.

Iz písménk se slovi in besede sestavljajo, to da se morajo vse pismenke ene besede med seboj dotikati. Postavim: in, ni, um, vir, can.

Locni se na vsakem konci poojstrijo, za to pa pri sredi nekoliko bolj tolsto potegnajo. Tako storimo:

e, o, a, na, on, vam.

*) Siehe I. Tabelle Nr. 1.

1. Vsaka pismenka mora po svojej postavi ravno visoka, ne pretolsta biti, da se čedno prileže.
2. Stebri morajo stati, kakor bi veter sveče od leve na desno pripognil.
3. Locni se morajo prav čedno zviti, da jih bo gorše viditi.

Šolarji poskušajo, kakor so jim pokazali. Marskteremu roka spoderkne, in gerdo kavko naredi, pa jo tudi nagloma izbriše in popravi. Vse tiho dela — kar začne k drugemu opraviilu zvoniti. Poshranijo tablice in krajdo v šolsko omarico; za odhodno pa vsi skupej zapojó od neveste Jezusove, *) ktere so se lani naučili.

IV.

Pervošolci dobre volje.

Šola za novince se je prvo nedelo po vsih Svetih začela. Gospod kaplan so jo sami imeli. Na cente je bilo šolarjev in šolare. Tudi nekajko zakonskih je prišlo se branja učiti. V začetku jim je bila šola pretesna; po malem so jih pa nekaj odpravili, ki niso dobro sloveli, alj pa se slabo učili. Izvolili so izmed drugošolcov prav pridnih in pametnih fantov in deklic, ter so vsakemu stolu mladenčev oskerbnika, oskerbnico pa dekletam dali. Oskerbniki so imeli:

1. Učence v svojem stolu pred šolo *izpraševati*.
2. Pri nauku jim v *bukvicah pokazati*, če je bilo potreba.
3. Ako koga v tistem stolu v šolo ni bilo, v svoj *zaznamik (katalog) postaviti in gospodu odrajtati*.

Blaže in Nežica sta pri neki teti blizo cerkve ob nedelah keršanskega nauka čakala. Mati so jima za južno kruha dali, pa tudi pri teti sta o poldné za-

*) Vidi: Divišstvo, stran 189.

jela. Slišati, da se prvošolci pred keršanskim naukom jako lepih pesem učijo, bi rada tudi po poldné v šolo šla. Prosita gospód kaplana. „Ravno prav!“ jima rečejo. „O božiču pojdetá oskerbnik in oskerbnica služít. Ako se čedno privadita, lahko na njuno mesta stopita. Le koj danes pridita.“

Vsa dobre volje pri teti čakata, ki ju prijazno ohranijo. Tudi drugih šolarjev, in prav pametnih ženk se je pri teti zbralo. Teta so imeli koristnih bukvic, in Blaže jim je dosti lepega iz njih povedal. Tudi kako čedno pesem zravno zapôjejo, da jim je prav kratek čas.

O pol eni so šolo odperli, in oskerbniki začno svoje učence izpraševati; pa jim tudi pokažejo, kar še dosti ne véjo. Ko začne ob enej h keršanskemu nauku vabiti, gospod kaplan v šolo pridejo. Kratko ž njimi pred naukom odmolijo, rekoč: „*Sveti duh! ti božja luč, razsvetli našo pamet, požlahni nam serce, da bomo znali, kar je prav, pa tudi tako ravnali, kakor tebi, o Bog, dopade. Amen.*“

Po molitvi nekoliko izprašujejo, zdaj po samem, zdaj po enem stoli, pa še vso šolo skupej, kakor se jim vidi. Koj dobro so zlagali, pa deklice skoraj bolj gladko, kakor fantje. „Mladenči! — pravijo gospod — glejte, da vas dekleta ne prehitijo; bilo bi vam gerdó.“

Zdaj začno prav smešne besede na tablo pisati, ki jih je vsa šola zlagala, in po malem prav zastopno izrekala. Po vsakem izreku so jim kak lep nauk povedali. Nekoljko takih izrekov bilo jé: *Ta-ja*.

Veste kaj to veli? Kristus je rekel: „*Vaša beseda naj bo ja, ja, ne, ne*“ — to se pravi, vselej resnične. Lažnive usta dušo umorijo.

Aj-ja. Kdo aj-ja? Dete, ki mu ljuba mati poje: *Ajaj, ajaj dète moje!* — O koljko mati z otrokom terpi; kako slabo pa otroci materi vračujejo.

Ka-sa na-sa pa-sa. Kaša je otroška paša, posebno mlečna. *Pa vrele kaše ne jesti!*

Boh v ste-no me-ta-ti. Ali se stene prime? Tako tudi nauk otrók, ki so svojeglavni. *Take učiti in pa prazno slamo mlatiti.*

Zdrav-je dia-go bla-go. Zdravje po curki zgine, po niti raste; potreba ga je v mladih letih varvati.

Lonc lon-cu-ja hva-li; — kedar lépo zvoni. *Tako hvali vsako delo svojega delarca.*

Bit lon tala. Tako nemškutarji govorijo. Prav po slovenje se reče: *Gopodár plačuje.*

Vsa šola je bila eno oko na tablo, pa eno uho na gospoda. Pervošolci so bili prav dobre volje. Zdaj za gospod kaplanom iz bukvic po malem izrekajo ter lépo s perstom po versti kažejo. Poslednič jim še napovejo, koliko se naj do prihodne nedele naučijo.

a) *Perva vaja v številstvu.*

Bilo je še nekaj časa. Gospod kaplan novo pesem na tablo pišejo, gospod učitel pa pervence rajtati vadijo, rekoč: V sedajnih časih znajo ljudje dobro rajtati; da vas kdo podrajtal ne bo, vam je iz glave šteti na vse kraje potreba.

Šimej! preštej mi od 1 do 100. — Zdaj pa ti; Janezek! od 100 do 1 ritansko: 100, 99, 98, 97 i. t. d.; Miha! ti pa zdaj eno prestopaj: 1, 3, 5, 7 i. t. d., pa še nazaj eno preskakuj: 100, 98, 96, 94 i. t. d. Tonej! ti mi pa po dve izpusti: 1, 4, 7 i. t. d. Jaka! ti si bolj moder; mi pa križam dodajaj in oddajaj, kakor ti bom pravil: Koljko je 4 in 5? Je 9. — 4 od 9? ostane 5; — 5 od 9? = 4 i. t. d. — Ti mesarjev Luka! bova križam poštevata, pa še

razštevala; to morajo mesarji dobro znati. Koljko je 2 krat po 4? Je 8. — 4 in 8? Je 12. — 3 krat po 4? Je 12. Koljkokrat je 4 v 12? = 3 krat. Razštej 12 med 3, koljko 1 dobi? = 4. Koljko je 2 krat 5? = 10. Koljko je pol 10? = 5. Koljko je 4^{ti} del od 8? = 2. Zakaj? Ker 2 krat po 4 je 8 i. t. d. — Peter! ti iz lesa kolesa in kolce narediš; mi boš iz večih števil pa majnsi povedal, ki jih v sebi imajo. Postavim! Ktere številke 9 v sebi ima? — 8 in 1, — 7 in 2, 6 in 3 i. t. d. Zdaj pa 13 razdeli: — 12 in 1, — 11 in 2, — 10 in 3, — 9 in 4 i. t. d. Kako pa veš, da 6 ima 4 in 2 v sebi? Odgovor: Ker 4 in 2 da 6. — Prav tako!

Vsi v učenika gledajo in so v rajtinge tako zamišljeni, da še vedli niso, kaj so gospod kaplan na tablo zapisali. Bila je pesem po keršanskem nauku. Dokler še sami niso brati znali, jim gospod kaplan po 2 versti povejo in gospod učitel zapôjejo. Šolarji za njim potegnejo in se hitro privadijo, ker jo oskerbniki in oskerbnice lahko iz table beró. Zdaj v cérkev pozvoni; vsi grejo na svoj odkazan kraj h keršanskemu nauku.

Gospod fajmošter so ravno šterto zapoved božjo razlagali, ter prav čisto povedali, kako imajo stariši otroke rediti, jim posebno za potreben nauk skerbeti; ker jim le tega blaga ničhe vzel ne bo. — Pa tudi otrokom oestro zaterdijo, starejše lepo imeti. Po razkladanji izprašujejo. Vsa cerkev jim odgovarja, da je veselje slišati. Ob koncu jim kratko povest povedo, kako sta se oče in sin tepla. Hudoben sin zgrabi očeta in ga do praga privleče. „Stoj, hudoba! — nesrečen oče zavpije. — Ravno do tod sim bil tudi jaz svojega očeta zavlékel.“ Sin pa svojega očeta ni poslušal, ter je dopolnil, kar strašen pregovor pové: „Kdor očeta do praga privleče, nja bojo otroci črez prag sunili.“

Po keršanskem nauku še nekaj potrebnih resnic molijo, ljudje pa za njimi. Končaje *pesem po keršanskem nauku* zaglasijo, rekoč: „Srečen, srečen kdor ohrani“ i. t. d.**) Šolarji, ki so pesem že znali, pri svojih stranskih altarjih prav glasno pojó. Per večernicah je vsa cerkev le eno gerlo, ker začno: „Pri-pognimo se kristjani“ i. t. d.**) Po večernicah se je daleč krog čulo, kako si domu gredé novih pésem vbérajó, in se jih od šolarjev učijo. V dveh alj treh nedelah je novo pesem že vsa fara péla. — V taki fari je veselje!

V.

Pridna šolarja, doma krégana.

Blaže in Nežica na večer k domu pripójeta, ter dopovedati ne moreta, kako je bilo v šoli veselo. Oče vkažejo Nežici, naj materi per kuhni pripomore, Blaže kravco oskerbi. Po večerji vsih čvetero poklekne. Svet roženkranc molijo, ter po vsakem odstavku po stari šegi zapojó: „Sveti, sveti, sveti, sveti črez vse sveti Bog Oče, Sin in sveti Duh, tri peršone, en sam Bog.“

Po molitvi se oče in mati za mizo vsédeta, otroka pa pripovedujeta, kaj sta v šoli slišala in vidila. Nežica pové nekaj keršanskega nauka, Blaže pa žalostno prigodbo, kako sta se oče in sin tepla. K slednemu še pésem po keršanskem nauku poskusijo. Kar ni Blaže védel, mu Nežica pomore. Tudi oče in mati sta se pesme hitro lotila. Preden se ležat spravijo, jo vsi prav gladko zapojejo.

Kedar večerno molitvico opravijo, Blaže in Nežica pokleknetá. Oče obadva pokrižajó, ter blagoslovijo, rekoč: „*Bog vaj ohrani, dokler bedita,*

*) Nauki za žensko mladost, stran 165. **) Molitvice za mladenčce, stran 207.

in ovarvaj, kedar zaspita, da bota s Kristusom bedela, in mirno počivala, v imeni Boga + Očeta in + Sina in svetega + Duha. Amen. Božji Angel bodi z vama!“ Mati ju z žegnano vodo poškropijo in čedno spat odpravijo.

V pondelk ju zgodaj izbudijo. Po juterni molitvi mati in Nežica predete, oče treske cepijo, Blaže pa sveti, ter z ogorkom na treske pismenke čerka, ki so jih v šoli učili. Ko se dan zazná, grejo mati kosilce kuhat, oče z Blažetom v hlev opravljat; Nežica pa hišo pometa, ter ogorke skerbno poshrani.

Po kosilci grejo oče v Planino lesa kupit. Otroka ženeta živinico na vodo, ter gresta z vedrico za mater po vóde. Pri mlinu vedro na tla postavita, začneta z vogljem po mlinu, ki je zidan bil, čerčkati in se skušati, kateri bi lepše čerke naredil. Predolgo ju k domu ni bilo, in mati ju zakličejo. Domača hišica je bila lesena, samo kuhna in zapečnica zidana zavolj ognja. Kedarkolj Nežica v kuhno gre, vogel vzeme in gredé po lopi čerka, kjer je kaj belega bilo. Blaže pa vse nove deske popiše, ki so jih oče obrezali. Vse okrog je bilo marogasto.

Oče pozno k domu pridejo, in ko drugo jutro vse počerkano najdejo, se močno kregajo, rekoč: „Sta pozabila, kar sta uni večer pravila, da so gospod kaplan šolarjem prepovedali namesto domačega pósla šolske reči v roke jemati? Za kmete so delavniki za delo, nedele in prazniki pa za nauk. Stene morajo biti béle, dile tudi čedne. Hiše, ki snažna ni, se pošten človek bojí. Kaj Mlakarjevi porečejo, ki mlin ves očerkan najdejo? Bota jih za zamero prosila, jez pa bom vajno čerkarijo pobelil. Tepel vaj za zdaj ne bom; pa se zanesem, da mi tega višej storila ne bota.“

Po poldné pridejo Mlakar v mlin gledat. Blaže in Nežica hitro tečeta, botru roko poljubita in jih lepo za odpušanje prošita. „Vidim veliko veselje,

ki ga k pisanju imata. Stén mi pa vender ne černita. Krajde vama bom dal; oče vama pa černe tablice naredijo, da lahko doma poskušata, kedar vtegneta.“ Napravili so jima table, kakor jih kerčmarji imajo. Ko so na večer že vse pospravili, so jima nali poskušati, da nista pozabila, kar sta se v šoli naučila.

B. Pisanja druga vaja.

Prihodno nedelo v šoli vsak svojo tablico zopet dobí, ter začnejo pismenke delati, ki so na veliki tabli stale. Gospód učitel grejo od enega k drugemu popravljat, kar ni bilo prav, ter jim kažejo, kako se lika potegne, pa steber za pismenko naredi. Tudi roko enemu pa drugemu peljajo. Potem k tabli stopijo, in učiti začnó:

„Danes pogledjte novih pismenk, ki svoje verhe imajo, in se do zgorne rise potegnejo. Naredijo se iz tih le stebrov in lik: *) *(//b) -l* Iz njih se napravijo pismenke: *l t b d h k. el, te, be, de, do, ha, ka, led, tek, boh.* Zapomniti si morate:

1. Vsaka pismenka mora verh ravno visok imeti, za to se od zgorne rise do spodne srednice tikama potegne.
2. Vsak steber naj bo raven, ko sveča gladek, ne poloman, ne roglat.
3. Stebri naj bojo ravni, od leve na desno naklonjeni, kakor bi jih veter nagnil.
4. Locni morajo biti gladko vsločeni, obroči pa okrogli, kakor velikonočen koláč.

Prav pridno šolarji déljajo, kar gospod kaplan iz spovednice v šolo pridejo, ter mladenčém na Šentjanževo, dekletam pa na tepešenco spoved oznajni. „Svete praznike — so djali — je potreba sveto obhajati. Zanesem se, da se bote pošteno zadržali.“

*) Siehe I. Tabelle Nr. 2.

K *polnočnicam*, kdor pojde, naj pošteno hodi, mladenči posebej, dekleta posebej. Ognja varite, če bo svétiti potreba. — Kako se k spovedi prav pripravite, v svojih molitvinah bukvicah najdete. Kdor jih nima, jih na posodo dobí. — Vsaki očeta in mater za odpušenje poprosi, preden se k spovedi odpravi. Ako ste koga domačih razžalili, mu roko podajte in se spravite z njim. — Pri spovednici se vstopijo možki na desno, ženske na levo stran. Po spovedi pojedete vsi skupej per deveti maši k svetemu obhajilu, ter bote mašno pesem peli, in za meno za sveto obhajilo molili. — Sveti dan bo za vas dan svete spovedi in obhajila; skerbite ga vredno posvečevati. — Zdaj pa zapojmo: „Mladenča perve in posledne želje.“ *) Pesem odpojó, in ravno k velikemu opraviłu odzvoní.

VI.

Sveti božični prazniki.

Ves adventen čas sta se Blaže in Nežica svetih božičnih dni veselila in za jaselce pripravljala. Blaže dobí brezove gobe, in Nežica po nedelah zvečer golobce in zvezdice rezlá. Na božično bilo jima oče v koti nad mizo polico naredijo. Blaže čeden hlevac ali štalico postavi, ki je bila s slamico prav fletno pokrita. V štalico napravi podobe božjega deteta, Marije in svetega Jožefa, iz popirja izrezlane, pa na les prilimane. Nad hlevcom je pozlačena zvezda plavala. Krog je vse zeleno beršelna, ki ga je iz starega grada prinesel. Med zelenjem so bile ovčke in pastirci; tudi volk je v koti stal. Od stropa so beli golobci, pa pozlačeni orehi viseli. Nad mizo je nar večí golobec na žimi plaval, in kedar kdo vrata odpre, se golobec na mizo spusti. Prav lepo je bilo

*) Srečen pot, stran 320.

jaselec viditi. Tudi vešani jih pridejo gledat. Do desetih na svet večer je bilo vse naret, in k roženkrancu tudi majhino lampico v koti prižgejo, da je bilo še bolj veselo.

Po roženkranci se okoli mize vsedejo, in oče Zgodbe svetega pisma prinesó, ki so jih iz farnega bukviša na posodo dobili, naj jim Blaže bere, kako se je pri rojstvu Jezusovem godilo. Blaže luč vterne in prav zastopno začne: *Jezusovo rojstvo*. Kar se je z Marijo godilo i. t. d. *)

„Zdaj, otroka, lahko vésta, kaj pomenijo jaselec — začnejo oče. — Nas spomniti vsako leto tiste srečne noči, v katerej nam je vsmileni Jezus zgubljen raj zopet na zemljo prinesel, se otrokom jaselec, alj kakor tudi pravijo, paradiž naredi. Lepo zelenje po zimi nam kaže vert, v katerem sta Adam in Eva pred gréhom živela. Še lepši nam kaže sveti raj v nebesih, kjer mraza in zime ne bo. Beli golobci nam kažejo ljubo nedolžnost, kako pohlevni in čisti naj bojo, ki želijo biti ljubeji novorojenega Jezusa. Pozlačeni orehi in jabelka nam kažejo srečo, ki jo bodo vsi imeli, kateri po nauku Jezusovem živijo. Pastirci, ovčike in jagneta nam velijo, naj se tudi mi rojstva Jezusovega razveselimo. Zapojmo le staro božično pesem: *Eno dete je rojeno, oj rojeno* i. t. d. **) Mati grejo poslušat, ali že k ponočnicam vabi? Ob ednajstih k duhovskim molitvam pozvanjajo. Otroka se z materjo v cerkev odpravita; oče, doma za varha, po tem k zornicam grejo.

V božičnih svetkih se Blaže in Nežica doma pridno učita, pa tudi k *spovedi in k svetemu obhajilu* vredno pripravljata. Na Šentjanževo Blaže zgodaj vstane, se čedno vmije, belo preobleče, po tem očeta in mater za roko prime, rekoč: „Preljubi moj atej in

*) Vidi: Zgodbe II. del, stran 23. **) Vidi: Vsakdajni kruh. V Celi 1840, stran 204.

mama! odpustite mi, ker sim vas dostikrat razžalil, da mi bo usmileni Oče nebeški tudi odpustil. Saj ne bom več tako.“ — Očeta in mater solze polijejo, ki mu odgovorita: „Ljubi Blaže! Bog naj vsim odpusti, kakor midva tebi rada odpustiva. Pojdi k ljubemu Jezusu in moli za naju.“ Blaže si solze vterne, očetu in materi roko poljubi, in ves zamišljen v cerkev gre.

V cerkvi že spovedujejo. Tudi drugih ljudi je tisti dan k spovedi prišlo; pa poprej alj pa poznej so v versto stopili, da so šolarji prav lep prostor imeli.

Kedar so vsi spoved opravili, gospod kaplan šolarje z zvoncom h kerstnemu kamnu zakličejo, ter jih prav lepo odgovorijo, rekoč:

Preljubi!

„Kako srečni ste bili tisti dan, ko so vas pri tem kamnu kerstili! — Belo oblačilo svete nedolžnosti in posvečujoče milosti božje ste imeli. Bili ste izvoleni otroci Očeta nebeškega, bratje in sestre Jezusa Kristusa, tempelni svetega Duha, veselje angelov in serčne želje vsih pravičnih ljudi. Oh, to je bilo lepo in veselo!

Po svojih botrih ste obljubili, Bogu lepo služiti, se greha zvesto varvati, da bi svoje angelske sreče ne zgubili. — Ali ste to svojo kerstno obljubo trdno dopolnili? — — Oh, nesrečni greh, ki ste ga storili, vam je lepo nedolžnost vzel. Niste bili višej ljubeji Jezusovi, kakor poprej. Angelci so za vas žalovali.

Poglejte, skoz zakrament svete pokore vam je vsmileni Bog vaše grehe odpustil; zopet ste ovčice Jezusove; božji angeli se vas danes veselijo. V zahvalo ponovimo tukaj *kerstno obljubo*, da jo bote v prihodno bolj skerbno dopolnili in ne prelomili več.“ Vsi pokleknejo in na ves glas za gospodam molijo.

Deveta ura vdari, gospod fajmošter pristopijo. Šolarji grejo k velikemu altarju, in do povzdigovanja pojejo, potem pa za gospod kaplanom molijo do ob-

hajila. Pred obhajilom se gospod fajmošter obernejo, rekoč:

„Vučenci Jezusovi, Preljubi moji! Pri božji mizi ste; Jezus vaš dober pastir, vi njegove ovčice. Toljko za vas skerbi, da vam svoje presveto Telo deli vašim dušicam v živež. Tako močno vas ljubi, da hoče pri vas prebivati, naj bi on z vami, vi pa z njim vekomaj živeli. Oh ljubezen prevelika vsmilenega Jezusa! Ali ga bote tudi vi ljubili? — Jezusa z veseljem pod svojo streho vzeli?“

„Pa čisto mora biti serce, ki naj svetejšega pod svojo strého vzeme. Lepa mora biti duša, ki Gospoda nebés in zemlje sprime, kateri je svetleji od souca in lepši ko luna. — Oh, kdor ga po nevrednem prejme, stori božji rop, in si sam svoje pogubljenje vžije. Da se nobenemu vas kaj toljko strašnega ne prigodi, molite prav pobožno *očitno spoved*.“

Po obhajilu zopet glasno za gospod kaplanom molijo. Kedar po sveti maši vse potrebne molitve z mladenči gospod kaplan opravijo, vzemejo lepo od njih slovo, rekoč:

„Srečno jutro, vi preljubi! je bilo danes za vas. Jezus je zdaj z vami; vi pa z njim. On je vaša vinska terta, vi njegove mladike. Imate v serci svojem Njega, ki je veselje angelov. Oh, deržite ga zvesto — ne pustite ga iz pod svoje strehe. Kar je juterna rosa žlahnim rožam, kar je nedolžnim jagničem mlado zelenje, oh veliko — neizrečeno veliko več je vam Jezusovo presveto rešnje Telo. Oživela je zopet vaša duša, omladilo se vaše serce. Rastli bote v vsem dobrem, kakor žlahne oljke v vertu božjem. Oh, to je veselje, ki vam ga svet ne more dati, ki vam ga vsmileni Jezus pri svetem obhajilu da.“

„Brateci moji, zopet ste angelov tovarši; ne napravite več te svoje sreče! Jezusovo veselje, med vami prebivati je; ne dajte mu s kakim grehom slovo.

Poslušajte njegov glas, kedar vas skoz vašo vest svari. K Jezusu pribežite, kedar vas skušnjava v greh lovi. Kličite ga v pomoč, in vslišal vas bo. Angel božji bo vas branil, dokler ste ljubeji Kristusovi. Lepo ostanite v Jezusovi ljubezni, dokler po vas pride, vas k sebi vzame, kjer ga bote gledali, in se pri njem vekomaj veselili. Božja milost in pomoč ostani vselej pri vas. Amen.“

Drugi dan, na nedolžnih otročičev, so imeli dekleta svojo spoved in sveto obhajilo. Čedno oblečene pridejo v cerkev, pa imajo majhen venec (krancel) zelenega rožmarina na glavi. Ravno tako lepo so z deklicami opravljali; to da so gospod fajmošter z njimi molili, gospod kaplan jih pa med sveto mašo obhajali. Vse polno je bilo pri svetem opraviilu ljudi, ki se učijo, kako se naj spoved in sveto obhajilo vredno opravlja. Marsikteri se posolzi, ter obljubi, Bogu bolj zvesto služiti, kakor poprej. *Tako besede mičejo, lepi izgledi pa vlečejo.*

VII.

Dvoje šolarjev gre služiti.

Posledne dni starega leta se je družina selila. Vse križem so omare in skrinje vozili. V tistem kraju je šega, da vsakteri, ki iz ptujega v faro pride, se s svojim gospodarjem gospod fajmoštru oglasi, se v farne bukve zapisat. Kdor se iz fare preseli, se pride zahvalit, in pové, kamo, faro zapustivši, pojde. „Pastirji morjo ovčice poznati in za nje védeti — so gospod fajmošter djali. — Vsak pošten gospodar naj svoje pripelja, ki jih iz ptuje fare dobí!“ Ako se pa kdo domačih mladenčev alj ktera deklet iz farne obsege drugam služiti odpravi, gré poprej v svojej domačej cerkvi k spovedi in k svetemu obhajilu,

potem se gospodu fajmoštru (kar jih je šolarjev, tudi gospod kaplanu in učitelu) oglasi, ter se jim spodobno zahvali.

Ravno se nedelskih šolarjev dvoje v službo odpravlja. Florjanova Marica iz Loke gre na Polane za hišno k nekej velikej oštariji; Šimenov Tonej iz vesele Breze za kučjaža k Novograjskemu gospodu, den hoda daleč. Iz cerkve prideta v šolo in od svojih tovaršev in tovaršic slovo vzemeta. Po opravi Marica k gospod fajmoštru gré, ter jim roko poljubi, rekoč:

„Veliko-čestivredni gospod fajmošter! lepo se jim zahvalim za vse nauke, ki sim jih slušala, — za vse dobrote, ki sim jih prejela, posebno pa za očetno skerb, katero so za me imeli, da so mi nali ob nedelah in praznikih v farof prišli, kjer sim se v kuhni potrebnega naučila, pa tudi vidila, kako se po jišpi pri gospodi vse poravná in popravlja. Vojim hvalo vém, da sim zdaj v dobro službo prišla. Posebno jih priserčno zahvalim, da so bili dostej moj dober spovednik. Oh, to me naj več skerbi, kako se mi bo godilo, ker v njihovi skerbi ne bom! — Za njih bom molila vse svoje žive dni; povernil jim pa bo Bog!“ — Pri tih besedah se je prav milo razjokala. Tudi gospod so se posolzili.

Zdaj pa oni besedo primejo, rekoč:

„Preljuba moja Marica! Zapustivši našo faro, Jezusa in njegovega nauka nikar ne zapusti; Izveličar tvoj pojde s tebo; on te bo varval, on za tebe skerbil. Vselej si me rada vbógala, zaupam, da tudi poslednih naukov ne boš pozabila.

1. *Poštena bodi in pametno se nosi — prijazna vsim ljudem, posebno pa domačim, naj te bojo po pravici radi imeli.*
2. *Gospodarjain gospodinjo spoštuj, rada jih vbogaj in urno stori, kar ti vkažejo brez vsega jezlanja. Naj bo delo še toliko težavno, radovoljno ga stori. Jezusu služiš; on bo tvoj plačnik.*
3. *Rada vstrezi svojim domačim, in kedar moreš kaj za nje storiti, ne opusti, da se jim prikupiš. Roka roko vmije, lice pa obdve. Kjer je med družinoj zastopnost v pravičnih rečéh, tam je veselje.*
4. *Lepo čedno hišo imej, posodbo čisto, vse v lepem redu, kar bo tebi zročenega. Ne čakaj, naj bi tebi za vsako reč vkažovali. Sama si vraj-tuj, kaj je potrebnega; kar pa ne veš, pobaraj in poprosi, naj ti pokažejo. Pridna in zvesta bodi, da bo tebe Bog vesel in vsi pošteni ljudje.*
5. *Kar pošteno zaslužiš, za drage oblačila ne izdajaj. Po svojem stanu se čedno oblači, gizardost panoroglavkam prepusti. Prihrani si krajcar za stare dni, kér ga boš kervavo potrebovala, pa zaslužiti ne mogla.*
6. *Imela boš veliko popotnim ljudem postreči. Dosti poštenih boš spoznala, pa malovrednih še več. Varuj se jih! Ne pogovarjaj se s takimi, ki se tebi prilizujejo; le potreben odgovor jim daj. Ne verjemi sladkunom, ki velike obljube delajo, ne poslušaj jih. Beži gerdune, ki začno nesramne reči počenjati; kliči v pomoč, ako se*

nesramnežu sama vbraniti ne moreš. Pijan-
cov in ponočnih prijatlov se zогibaj. Nevar-
šine boš velike prestala, pa tvoj angel varh te
bo ovarval, če le čisto in nedolžno serce ohra-
niš, kakor do zdaj.

6. Ne delaj znanja z moškimi, ki se tebi ponu-
jajo, ne jemli perstanov alj drugih takih slepar-
skih reči. Vse morjo tvoj spovednik védeti in
pa tvoji dobri stariši. Brez njih dovoljenja nič
ne obljubi, brez vedenja kaj ne dovoli, da ne-
srečna ne boš.
8. Hitro ko v službo stopiš, si v tistem kraju do-
brega spovednika zberi. Vsakega mesenca jidi
k spovedi in k svetemu obhajilu. Pri prvi
spovedi se jim priporoči, naj bojo tvoj spoved-
nik. Ne zapušaj jih, ako bi v velik greh padla;
hitro k njim teci in obtoži se, da se ne po-
gubiš.
9. Skerbi, da boš vsako nedelo pri celi službi božji
— tudi pri božji besedi. Ako bi mogoče ne
bilo, vzemi svoje bukvice, in beri, kedar vteg-
neš, kaj božjega, da ne pozabiš svojega Boga,
in tvoja duša oslabela ne bo.
10. Vsako jutro, ko vstaneš, pokrižaj se, in Bogu
priporoči, rekoč: Lepo te zahvalim, Oče nebe-
ški, da si me ovarval nicoj to noč; varvaj me
še današen dan, in daj mi pomoč, da bom vse
k tvojej časti storila. — Kedar več moliti ne
vtegneš, saj to gredé pomoli. — Kedar boš zve-
čer trudna, veliko moliti ne mogla, pred po-
stelo poklekni, rekoč: Lepo te zahvalim, Oče
nebeški, za vse milosti in dobrote, ki sim jih
danes od tebe prejela. Prosim te, odpusti mi
grehe moje, s katerimi sim tebe žalila. Daj
mi ljubo lahko noč. — Potém se Mariji in an-
getu varhu priporoči, križ čez postelo stori,

ino v imenu božjem zaspi, Tako boš vsaki dan z Bogom začela, z Bogom končala in Bog te zapustil ne bo.

Teh desetero naukov tebi, moja Marica, za slovo izročim. Glej, nedolžna si še — draga, čista Jezusova nevesta. Oh, naj bi nikdar kaj slabega od tebe slišati ne bilo! Raj bi zvedel, da si umerla, kakor slišal, da si zapeljana — zgubljena ovčica; to bi bila moja naj večji žalost; pa ne bo moja, ampak tudi angelov božjih. Drugega tebi dati nimam, bukvice polne lepih naukov za tebe tukaj na! — Kolikorkrat jih vidiš, spomni se mojih poslednjih naukov in moli za me!“

Marica poklekne in oni jo blagoslovijo rekoč: „*Vsegamogočni Bog! Oče, Sin in sveti Duh naj te blagoslovi. Jezus in Marija bodita povsodi tvoja tovaršija, in božji angel te naj spremlja. Amen.*“

Po keršanskem nauku gre tudi Šimenov Tonej slovo jemati. Ravno tih lepih naukov so tudi njemu povedali; in so še djali: „Moj Tonej! ti v imenitno službo prideš. Boga zahvali, pa nikar se ne prevzemi. Bodi zvest svojemu žlahtnemu gospodu, varuj njih škode kakor sam sebe. Ne daj se slabim tovaršem zapeljati, da bi z njimi igral, pit hodil, alj pa svojega gospoda goljufal. Vsi taki pajdaši so dereči volki, naj se tebi še tak prijazni delajo. — Priden bodi; kar danes lahko storiš, na jutro ne odlagaj — kar sam lahko narediš, se na drugega ne zanašaj. Rajši stori več, ko premalo. — Ne zapravljaj svojega zaslužka; prihrani si kaj za stare dni, in tudi svojih bornih staršev ne pozabi.“ —

„Vém, da si nagle jeze in te rado prime. Varji se, da se v jezi prenačlil ne boš. Bôja se zôgibaj kakor smerti; tudi živina naj se ti vsmili. Boš kaj nekeršanskega vidil ali slišal, hudobnežev ne

obrajta, naj si ravno gosposko sukno nosijo. Peklenski sovražnik v vsakem stanu svoje najemnike ima. Ne daj se jim lajhati. Kedar bi imel kaj hudobnega storiti, imej Boga pred očmi, kakor Egipčovski Jožef, rekoč: Kako bi kaj tako hudega storil, in zoper svojega Boga grešil! — Izprašuj svojo vest sledno nedelo, da boš vedel, ali si na poti pekla ali na stezi svetih nebes. Hodi ob svojem času k spovedi in k svetemu obhajilu, kakor si dozdaš šolar vaje bil. Oh, če to opustiš — bo tudi Bog tebe zapustil.

Dozdaš si bil moje farno dete; zdaj greš med ptuje ljudi. Oče in mati ne bojo višej za tebo gledali; bo pa gledal večni Bog. Njega se boj! — Dva pota se tebi za naprej odpreta — na pravo alj na levo stran, steza pravičnosti alj pa pregrešnega življenja. Oh, ljubi Tonej! varji, da si ne zajdeš. Ako bom v kratkem slišal, da si umerl, pa lepo nedolžen, ne bom žalosten, saj bom prijatela imel v nebesah; če pa zvém, da si se zmotil in spridil, bom jokal za tebe, naj bi si bil še tak imeniten gospod. Nikolj reči ne smeš, da si bil moj učenec -- moj priden Tonej.“ — Tako pošteno so ga odpravili, mu tudi čedne bukvice dali, naj bi jih večkrat bral, in pomnil njihove nauke.

Radi so jih prišli objiskat, ki so po drugih farah služili alj svoj kosec kruha imeli; in naj so ravno bili ojster gospod in hud učenik, so jih vendar vsi pravični ljudje veliko obrajtali, rekoč: „Gospod fajmošter so vendar le naš skerben oče.“

D. Pisanja tretja vaja.

Ob devetih šolarji zopet pišejo. Tistim prav gladko od rok gré, ki so se v praznikih pridno doma vadili. Gospod učitel jih pohvalijo in rečejo :

„Danes bomo male pismenke dogotovili. Kar je srednic in zgornic, že koj čedno pišete. Zdaj pa spodnice dobro pogledjte.“

„Spodnice imajo steber, ki prav rahlo s tenko liko od spodne sredne rise do zgorne začne, od zgorne sredne rise do nar spodne pa gladko potegne *)

Tako se: *p* naredi. — Drugi imajo sloko spodnico kakor napeto zanko, ki se na zdol debelo, na vzgor pa tenje potegne , iz katere se *j* in *q* naredita. — Poslednič še eno pismenko imamo: *f*. Tako zapišemo: *pe, je, ge, ef, pot, jaj, gad, funt.* — Pismenke se morjo lepo likati in kakor ločje gladke biti.“

Šli so šolarjem popravljat, ter so marskteremu roko potegnili, naj bi se raj privadila. Poznej pridejo tudi gospod kaplan pomagat.

Za te nedele se že zajde, kar ste se pisati privadili — rečejo gospod učitel. Vsako se naj z gosjim perom preskerbi; popir v šoli prejmete — premožni za plačilo, vbogim ga bojo grajski gospod preskerbeli. Kar vas je bolj vajenih, bote prihodno nedelo na popir poskusili, ki so še nerodnejši, bojo nekaj časa na dilce poskušali.“

b) Druga vaja v številstvu.

„Potreba vam je tudi številke (številke alj cifre) poznati, da bote saj vedli, koljko je pri vas hišna numera, ki doma na podvojih stoji, in jo znali zapisati.“

To je za vse prav lahko, ki že male pismenke zapišete. Ravno iz tistih lik in stebrov se naredijo;

*) Glej I. Tabelle Nr. 3.

pa jih ni več, ko deset. Nate jih en za drugoj: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0. Nekoliko viši se potegnejo, ko srednice. Le poskušajte jih! Kedar v cerkev odzvoní, zapojejo Juternico *), in se pametno k božjej službi odpravijo.

VIII.

Šola poštenega zaderžanja.

Blaže in Nežica sta se prvo nedelo, ko sta v šolo šla, z peresami oskerbela. Mlakerjevi so gosi redili, in jima peres dajo za celo leto dovolj. Ko prvo nedelo po novem letu v šolo prideta, so gospod učitel že pera pripravljali. „*Poglejte, so rekli, pero, znotraj votlo, se mora pred vsim ostergati. Po tem se varno s peresnikom (peresnim nožekom) prereže, nekoliko ojstrica razkole, naj tinta po razkoli teče; poslednič se pa gladko priseka in popravi. Vsak dober pisar si sam pero vreže; tudi vi se morte naučiti.*“

Nekteri so tudi purmanovih (kovračevih) peres prinesli, pa jih gospod niso hotli vrézati, ter so djali: „*Purmanove pera so preterde; kdor z njimi piše, preteško roko dobi, ki ga od pisanja huje boli, kakor bi derva sekal.*“ Blaže in Nežica šolarjem z veseljem pomoreta, kateri peres niso imeli kupiti za čem. Po molitvi jih gospod učiti začno, kako se pri pisanju sedi. „*Mora se mirno sedeti, so rekli, in nog ne križem dévati. Truplo se nekoliko k mizi alj k stolu naklóni, pa pers ne naslanjati, ker po tem rade bolijo. Roke naj na mizi do laketa slonijo. Persti levice se na popir položijo, naj terdno leži, k levici nagnen. S tremi perstmi desnice se pero prime in rahlo derži, tako da se sredinc peresu podloži, pavc od strani*

*) Pesme Matija Ahacelna 3. natis, stran 6.

priloži, kazavec pa verh položi. Pero se toljko po strani derži, da, kedar se od leve na desno vzgor potegne, tenko liko kakor las naredi; naj se pa na vdol potegne, debel steber stori. Le po malem se v tintnik pomoči, da se ne zaliva in na popir pisarske svinje ne napravljajo; zakaj take prasice se ne dajo prodati.

Zapišejo jim pismenske like, stebre in locne na tablo, naj jih na popir delati poskušajo. Tudi gospod kaplan pridejo pomagat, in mladenčem kažejo, kako se pero derži, pa jim še za roko primejo, ter tako pismenko potegnejo, ki ni prav nar. Gospod učitel dekletam pomorejo, in pravijo: „Kako lehka stvar je pero, pa ga vender tako težavno vodite! Če pa Bog da, vam pojde pisanje o velikej noči bolj gladdó izpod rok, ko preja predicam, ki dremlejo.“

Po pisanju gospod kaplan začnejo, rekoč: „Kakor vidim, vas pisarija veseli; alj pisati lepo, gerdo se pa zaderžati, bi ne bilo prav. Vsaka reč se po svojem licu pozna, človek pa po svojem zaderžanju. Podučiti vas tedaj moram, kako se pošteno vede.“

Zaderžanje v pričo Boga.

1. Nar imenitneja hiša je sveta veža božja; sam Bog v tisti prebiva. Sveta groza naj te objéde, kedar v cerkev stopiš. Poškropi se, prikloni Jezusu v presvetem rešnem Telesu do tal, poklekni na svoj kraj in ga ponižno pozdravi.
2. Klobuki morjo pred cerkvenim pragom iz glave, pa jih v cerkvi na altar ne polagati alj pa svetnikom na glavo. Če se v kakem stolu ne dajo obesiti, jih je pod levo pasuho imeti.

3. Vsaki spol naj gre na svojo stran, ne moški med ženske, vsako na svoj odkazan kraj. Pri cerkvenih vratah ostajati, alj se clo zunaj cerkve prislanjati ni pošteno. Veliki očitni grešniki so svoje dni zunaj stali in še stojijo. Le blato se pred pragom otrebi in pusti.
4. Imaš svoj stol, v njega poklekni; pride pa imenitnej od tebe, odmakni se mu. Tudi starim in bolehnim se mora prostor narediti, če ravno ti stojiš. To zapove keršanska ljubezen.
5. Kadar mašnik po cerkvi grejo, vsi verni vstanejo, ter se jim z glavo priklonejo.
6. Med opraviлом se stoji ali kleči, kakor šega prinese. V rokah se imej molek alj molitvine bukvice. Kdor nima pri službi božji svetih reči v rokah, po navadi tudi v sercu pobožnosti nima.
7. Pri službi božji se ne smejati, ne ozirati, ne šeptati; pa tudi na glas žebrati ne, da ne bomo drugih v molitvi motili, ker nismo sami.
8. O pravem času se v cerkvo pride, kakor hitro odzvoni, in po skončanej celej službi iz cerkve gré. Pred cerkvijo tobak žgati, ali pa po drugem spoli zijati, je gerdo in greh.
9. Na poti se pozdravi: *Hvalen bodi Jezus Kristus!* Možki se k temu odkrijejo, ženske z glavo priklonijo, ter odgovorijo: *Amen na vekomaj.*
10. Kedar k molitvi zvoni, se hitro vsaki pokrižaj, in moli brez vsega odloga, naj bo na poti alj doma, na delu alj pri mizi. Kar se odlaga, se rado zamudi. — Cel svet je hiša božja, Bog je povsodi doma; ne smé se storiti, kar bi njega žalilo, ne opustiti, kar smo njemu dolžni. Bogu služiti nas nikolj ne bodi sram! „Kdor se mene pred ljudmi sramuje, govori Jezus, njega se tudi jaz sramoval bom.“

V pričo gosposke.

Bog na svetu svoje namestnike ima, duhovske in deželske. Njih spoštovati on zapové. Kaj je v pričo gospôde storiti?

1. Kedar gospoda na poti srečaš in tako blizo njih prideš, da jih govoriti čuješ, se odkrij, klobuk pod pasuho deni, ter posvečenemu mašniku desno poljubi. — Ptujim gospodam, ki jih ne poznaš, in pa deželskim se samo odkrij. Ženske se takim priklonijo, ter jih pozdravijo, rekoč: *Bog vas sprimi! ali še lepše: Hvalen bodi Jezus Kristus!*
2. Ako h kakemu gospodu prideš, si pred pragom obutelo osnaži. Poprašaj koga, ali so domá, in če noter smeš.

Rahlo na vrata poterhaj. Ako se nihčer ne oglasi, še drugo- in tretjokrat nekoliko bolj poklukaj. Se še ne oglasijo, odstopi in počakaj. Pri vratih na uho vleči je gerdo, pri oknih noter gledati, še gerši. Kedar pa rečejo po nemško Šerein! Le noter! vrata po malem odpri in jih pametno zapri.

3. Postoj pri dverih, dokler te ne pogledajo — ne pozdravijo, ali ne pobarajo. Na to se jim prijazno prikloni, ter zastopno povéj, kaj želiš. Klobuk in kaj takega se ne smé na mizo alj na stol polagati, tudi ne vresti se, dokler ne rečejo. Ako sediš, ne gugaj se, kakor bi zole imel. Roke v hlače vtikati ni le gerdo, je tudi lahko velik greh. Se čohati in kebrati vušivci navado imajo. Na steno prislanja se le meglenjak. Čerstev korenjak na obéma nogama ravno stoji, in ima pri seji roke na krilu.
4. Gospodu se mora v lice gledati, pa ne preblizo. Po jispi se ne oziraj, kakor bi kaj svojega

jiskal. Ne trebi si zob ne nosa; ako se ti zeha alj kiha, z robcom alj z haderco usta zakrij, da se ne bi kdo vstrašil, kakor bi ga požerl. Se komu kihne, reci mu: *Bog pomagaj!* pa se mu tudi prikloni, ako je imenitnej ko ti.

5. Ne pluvaj po tleh, temuč pluvavnik pojiši. Se v roko alj po tleh vsekovati, po tem pa z nogo raztopati, je po svinsko; za to svojo haderco imej. Tudi otrokam je gerdo, ki vse rokave ološane imajo.
6. Kedar opraviš, se priporoči kakor poprėj. Tudi deželski gospôdi se roka poljubi, kateri smo dolžni posebno hvalo alj čast.
7. Pri gospôdi se predolgo ne mudi. Ne jemli v roke reči, ki so po jispi. Kedar vstaneš, stol v kraj postavi, kjer je poprej bil.
8. Si k obedi povablen, le poslednega mesta se derži, dokler ti višej ne odkažejo. Ne segaj pred imenitnejim v skledo. Roke čedno na mizo derži. Kostí pod mizo ne lučaj. Ne bodi prevolčji, pa si tudi ponujati preveč ne daj.
9. Če gospod k hiši pridejo, stopi jim pred hišo naproti, ter jim povej, da se sreče veseliš, jih na svojem domu viditi. Odpri jim vrata in stopi za njimi. Ako se odkrijejo, jim primi za klobuk, ter ga na čeden kraj položi, jim sedež za mizo ponudi, sam pa pred njimi stoj, dokler ne rečejo, da se vsedeš.
10. Kedar se zopet odpravljajo, jim klobuk podaj, jih zahvali za obiskanje, in jih nekoliko pospremi. Veči ko so gospôd, dalej jih spremljaj, niže se jim prikloni.
11. Greš s kakim gospodam, daj jim desnico, ti pa na levi pojdi. Herbta jim nikolj ne obračaj, tudi naprej ne vhačaj.

Govoriš s kakim imenitnim gospodam, se ne pokrij, dokler ti ne rečejo. — Se gospodu skrivati, ki k hramu pride, je po divjaško; zогiblejo se le dolžniki, ne pa pošteni podložni svoje gosposke. „Kdor vas zaničuje, govori Kristus, mene zaničuje.

V pričo ljudi svojega stanu.

Vsi smo otroci Očeta nebeškega; kakor bratje in sestre si mormo biti prijazni. Kako se to zgodi?

1. Po poti ne letaj pa tudi ne lazi; hodi, kar je prav. Ne govori sam s sebo, ne krili z rokami, kakor bi svét bil tvoj. Škodo gredé delati, se na voz obešati, živino vdarjati, se varji. Pijancov in prepiravcov se moraš z senenim vozom zogniti.
2. Prijazno povej, če te kdo kaj pobara; prašati: *Kdo je — kamo gre?* se le rotarjem (rihtarjem) spodobi. Pomozi rad, kar premoreš, pa za vsako malo reč ne jemli plačila. *Bog poplati* (lonaj)! veliko velja.
3. Srečaš znanca, prijazno mu roko podaj, rekoč: *Bog daj srečo!* ter ga pobaraj, kako se mu godi? Ptujih ljudi pa ne oponašaj, kako govorijo ali hodijo; s kako méro meriš, se bo tebi merilo.
4. Prideš v ptujo hišo, klobuk iz glave, ker po hiši ne deži. Pozdravi domače rekoč; *Hvalen bodi Jezus Kristus! Dobro jutro! Dober dan! Dober večer vam Bog daj;*
5. Zastopno povéj, po kaj prideš, in po tem se vsedi, ako ti rečejo. Če ravno k obedi prideš — kar ni lepo — reci jim: *Bog žegnaj!* Žlice šteti se ne spodobi, pa tudi ne brani se, ako te povabijo, da z njimi zajmeš. Kdor se k mizi siliti da, visoko glavo — trebuh pa prazen ima.

6. Pri odhodu se poslovi rekoč: *Ne zamerite! Srečno! Bog vas ovarji! Lahko noč! Hvalen bodi Jezus Kristus!*

7. Tebe kdo dalnih znancov objiše, naproti mu stopi in roko podaj, sedež mu ponudi, ter mu pokaži veselje, da te objiše. Ako predolgo ne pové, kaj bi rad, ga čedno pobaraj, z čem bi mu vstregel. Kislo repo prodajati, vmes pa lagati, in hude čase tožvati, ni po keršansko. Dober rad druge razveseljuje; le neprijazen se kisel dela, kakor bi ga grizlo.

8. V ptuji hiši z mizo brado podpirati ni lepo; tobak kuriti je gerdo že domá, v ptuji bajti se clo ne spodobi. Kdor pa tobak žgé, mora lulo iz zob vzeti, kedar se komu odkrije ali s kom govori. Potreba vam je še vediti:

Kako se v družbi pošteno govori.

Vesela družba je velik dar božji; varvati je pa, da se v pogovorih Bog ne žali in bližen ne pohujša.

1. Pomisli vselej poprėj ko zineš. Božje reči zasmehovati drugim za kratek čas, druga zapoved božja prepové.

2. Rad govori, pa drugim v besedo ne vhajaj. Klopotec veliko klopoče, pameten malo pové, pa tisto prav. „Veliko govorenja brez greha ni,“ uči sveti Duh. Čenče Marinke nima nobeden rad.

3. Ne govori od drugih slabega, tudi ne sam od sebe dobrega. Druge opravljati bolí; sam sebe hvaliti smerdí. Če dobrega v tovaršiji praviti ne veš, pa molči; tudi beseda človeka vbije.

4. Klafati, za kratek čas kvasati, drugi spol v smeh pripravljati, nesramno masne besede legati, je v pekel v mlin nositi. Od takih mlevcov Kristus pravi, da bi jim bilo boljši si mlinski ka-

men na vrat obesiti. — Ako pakaj nespodobnega kvantati slišiš, marn na kaj boljega obrni, kaj poprosi, povéj ali pobaraj in hudoben guč vstanovi; imel boš veliko dobro delo.

5. Kleti, se po mesarsko rotiti, je velik greh; pa tudi legati, naj bo za jok alj za smeh, za dobiček alj zastonj — vse je hudobno. „Lažnive usta dušo vmorijo.“
6. Druge z besédo pikati alj pa srote dražiti je zoper keršansko ljubezen. Se prepirati je gerdo, koga razžaliti še gerši, razjeziti pa hudo. Ako ti kaj zamerzi, tiho 10 odštej, prej ko rečeš. Tako se jeza ohladi in sovraštvo vgasne.
7. Brez potrebe ne baraj, kako se drugi nosijo, kako živijo; opravljivcom uh ne nastavlaj. Kdor za drugimi preveč pozveduje, rad sam sebe pozabi.
8. Od tega, kar si slišal, dobro razloči, kaj boš povedal, kaj pa zamolčal. Naj si ravno beseda ni konj, je pa kamen, ki ga težko odvališ. Lehko se verže, pa težko pobere, še težej rana ozdravi, ki jo bližnemu z eno besedo narediš.
9. Skrivnosti so skriti, prijaznosti pa ohraniti; vredni jih mormo biti in ne razodeti, ako ni viši dolžnost.
10. V pogovorih preveč zijati alj se preglasno smejati nikar! Tudi kašel z haderco zastavi, da koga okašlal ne boš. — Ravnaj se po čednih — ne po robustih ljudéh, in kar si enkrat vgrešiš — drugokrat popravi, takose boš poš tene šege privadil.

Vselej me serce zabolí, kedar se pri gosposkih ljudéh govori: to je po paversko! Nikarte, da bi se tudi od vas tako rekalo! Vadite se vsega čednega — poštenega, in rastite v ljubeznivosti pri Bogu in pri ljudéh.

IX.

Huda zima, da drevje poka.

Pervo nedelo po svetih tréh kraljih je bila tako huda zima, da je drevje pokalo. Gospod učitel so pred časom šolo odperli in rekli dobro zanetiti. Pervi so v šoli, in hitro iz zime blizo vroče peči stopiti ne dajo, rekoč: „Kdor iz zime na toplo hiti, ga rada glava boli; lahko na rokah in nogah ozebe. Boljši je nekoliko po jispi postopati pa si roke méti, dokler se vgréjejo. — Vidim, da so vam roke premerle; prej ko pišemo naj vam povem:

Kaj storiti, kedar človek zmerzne?

1. Da po zimi ne ozebeš, *žmetno hodi* in ne nosi pretesne obuteli. Boljije pešechoditi kakor voziti se.
2. Ako pa ozebeš, *hitro ozeblino z snegom prav čerstvo dergni*, dokler da preide. Te začne od juga serbeti, rudečiti in skleti, vzemi škafl ledene vóde, derži okoli 1 ure ozeblino v vodi, in če se zagreje, ledu dodaj. Hudo je obstati, pa dobro ozdraviti.
3. Po zimi žganja ne pij, kedar se na pot podaš; žganje daja smertno spanje na stezi. Ne posedaj, naj se ti ravno počivati ljubi; ako zadremleš, zmerzneš.
4. *Zmerznjen človek se mora rahlo prenesti*; lahko mu perst, tudi roko ali nogo vlomiš, ker je vse kerhko, kakor cengel.
5. *Obleko in obutel hitro iz njega izreži, in ga v sneg položi, pa dobro s snegom za šoln na debelo*

zakidaj, ustom in nosu pa lukne za dihanje napravi. Zmerznjenega prehitro na toplo djati vmori, če ravno še živi.

6. *Ako snega nimaš, pod kako pojato alj na skeden ga zaneši, perte v ledeno vodo pomoči in ga v tajiste zavij.*
7. *V eni uri, če je mogoče, sod ledene vode nali, in zmerzlo truplo do brade namoči. Nekaj časa po tem topleje vode dolij, da se udje gibati začne.*
8. *Po tem ga iz vode potegni, v hladno postelo položi, dergni s suknom in kertačami, kakor take, ki jih iz vode potegnajo. Z božjo pomočjo tvoje delo ne bo zastonj.*

Po zimi je tudi zelo nevarno žerjavko v merzlo čumnato nositi, in se pri njej greti. Vogelu sopuh človeka zaduší. — V Pariži sta dva stergarska fanta zvečer v svojo čumnato voglja nesla, si zakurila, se grela in zaspala. Drugo jutro mrtva najdejo. Hitro jih v bližnjo bolnišnico na zdravo sapo zaneso (po leti je dobro pod milim Bogom zunej) in ju oživljati začno.

1. *Izslečejo nju, in tako položijo, da zglavje viši imata.*
2. *V lice ju z merzlo vodo škropijo, glavo, vrat in zatonek, posebno za uhmí ju z merzlim jesihom zmivajo.*
3. *Po tem so jima glavo v perte zavili, v hladno vodo namočene. Tudi na persi in na serčno žličico so jima mokre rute polagali.*
4. *Med tem so ju neprenehoma z suknom, ki so ga v jesih pomočili in oželi, tudi s kertačami po vsem životu dergnili.*
5. *Pihali so jima z rorčekom (s cevko) zdravo sapo skozi usta v plüče, da bi se zmezile; pod nos so jima pa hudega jelenovca dajali. Tudi v lice so ju pihali. — V devetih urah začneta dihati in se gibati. To je bilo veselje!*

Tako se mora tudi s takim ravnati, *ki v kaki kleti ali drugi dumpi* od slabe sape onemore. Ložej pa vselej se nesreče ovarvati, kakor vbrani. Huda zima je; varite se, da vas muhe ne vjedó; — take muhe, ki nekterim po zimi kakor po letu po glavi letajo.

Pisanja šterta vaja.

Zagrelí ste se; — zdaj pa le pisarijo v roke. Vučili ste se malih pismenk, in znate že srednice, zgornice in spodnice delati; danes bomo *poglavne velike čerke* začeli. *) Nekoljko težej so; za to pa prav dobro pogledjte, kako se vsaka začne in konča. *Perva naj bota veliki* *E* in *O*, ki se ravno tako delata,

ko mali *e* in mali *o*. Velike pismenke se z malimi lepo sklenejo: kakor *p*: *Cele, Oče, Ožbald* i. t. d.

— Tretja velika čerka bodi *E*, ktera ima dva locna, ki se v sredi zvijeta, *p*: *Eva*. — Šterta je pa

U, ki ima dva stebrā kakor *u*, na prvem stebru pa kluko, *p*: *Uša*. — Peta pismenka naj bo

S, s podolgatim logom, ki se spodaj zavozlá. — Takosenaredi *P*, ki nad logom streho ima. *B* ima po sredi log, za streho pa locna dva trojki podobna.

Velike pismenke večidel spodaj svoj log v vozél zvijejo, ki se rad zalije; pa je lepši, ako se zanka tako naredi, da se skoz vidi. Pokazali so jim narediti:

I, A, H, K, T, F, B. Nektere si niso

*) Siehe I. Tabelle Nr. 4.

upali na popir poskusiti; dali so jim zopet tablico in pa krajdo, da se je roka potegniti privadila.

Zapomniti morte — so djali — da se pero na vzgor na rahlo potegne — na vzdol pa nekoliko pritise. — Locni in logi so v sredi debeli, skoncoma se pa zojstrijo. Ojstri so tudi, kjer se sprimejo. — Velike so vse zgornice, ki dosegajo zgorno riso pa spodno srednico. — Poglavitne pismenke so vogelni kamen; prav čedno jih morte delati.

Gospod kaplan pridejo pomagat, da mlade pisarje nekoliko velikih čerk privadijo. Poslednič jim vkažejo številke zapisati, ki so bile na tabli. Po tem zapišejo 10, 11, do 100.

d. Tretja vaja v številstvu.

1. *Da vas ne bojo roke bolele, hočemo z glavo rajtati. Vem, da vsak vas 1 rajniš glešta; saj pravijo, da tudi kokoš brez dnarja ni. Koljko dnarja pa 1 goldinar v sebi ima? — ne bote vsi vedili. Povej mi Likebova Anca: Koljko polgoldinarca ima 1 cel goldinar? Odgovor: 2 polgoldinarci. — Koljko krajcarjev za $\frac{1}{2}$ goldinarca dobiš? — 30 kr. Koljko je $\frac{1}{3}$ goldinarja? — 1 drajsetka ali 20 kr. Koljko ima 1 goldinar drajsetic? — 3; koljko petic? — 4; koljko desetk? — 6; koljko petk? — 12; koljko pa grošev? — 20; Tako se glava čajma in brihta. Pa še ni zadosti. Povej mi ti, Šolarjev Lence: Koljko krajcarjev moraš imeti, da bo 1 goldinar? Odgovor: 60; koljko pa dvakrajcar? — 30; koljko pa grošnikov? — 20; koljko pa dragrošnikov? — 10; i. t. d.*
2. *Privaditi vas moram drobiž na goldinarje vreči. Povej, mi, Kebrov Tonej: Koljko da 5 polgoldinarca? — 2 goldinarja in pol, to je 2 gl. in 30 kr. Zakaj? — 4 polgoldinarce veržejo dva goldinarja; 1 polgold. da 30 kr. Koljko da 7 drajsetic? —*

2 gl. in 20 kr. — Koljko pa da 11 petic? = 2 gl. 45 kr. Koliko znesse pa 20 petk? = 1 gld. 40 kr.; alj pa 5 dvajsetic, alj pa 10 desetak i. t. d.

3. Morte mi še število razkladati in dnarje v glavi premeniti, dokler jih v žepi nimate. Izrajtaj mi, Primekov Tonej: če imam od 17 kr. 10 kr. v desnici, koljko jih bo v levici? = 7. — V levici 15, koljko v desnici? = 2 kr. Koljko našteješ iz 17 kr. grošev? = 5 gr. in 2 kr. Imam 36 grošev; koljko bo goldinarjev? = 1 gl. in 16 grošev; alj pa 3 polrajnišnice in 6 gr. — Koljko je pa 75 krajcarjev? = 1 gl. in 5 gr.; tudi 25 gr.; Postavim, kovač ima 5 poličev vina, polič po 8 gr.; koljko je dolžen? = 2 gold. — Zdaj pa 1 gld. in 15 gr. odšteje; koljko še na dolg ostane? — 5 gr. alj 15 krajcarjev.

Tako se ti ne bojo v rajtingah krave smejale, pa te tudi babce ne goljfale, kedar pridejo medice pit. — Za danes, mislim, znamo dovelj.

X.

Poštena gostija, lepa res.

Bila je kratka sreda, pa vina tisto leto dosti, torej tudi veliko gostij. Nekteri nedelskih šolajrev so bili prošeni za družbane (družeje) in družice; pa se obljubiti upali niso, dokler gospod kaplana ne poprosijo, naj jim v svatovščino dovolijo.

F. Pisanja peta vaja.

Drugo uedelo po svetih treh kraljih gospod kaplana nibilo v šolo; spovedvali so za popolnoma odpustke o sladkem imenu Jezusovem. Gospod učitel so jim pokazali druge velike pismenke, ki so jim prejno ne-

delo ostale, namreč: *G, V, M, N, L, D, Ž.*

Vse te pismenke — so djali — imajo po dva, tudi po tri loke, kateri se v zgor alj pa v spod stikajo. Nekatere delamo tenke, druge zopet bolj košate; pa tolstih svinj ne na popir!

Da se pisanje lahko bere in besede razločijo, morte zastopno pisati; alj kako?

1. Besede imajo zloge (*Sylben*), *zlogi pismenke.*

Vse pismenke ene besede se morjo deržati, p: vir, labud, blagoslov.

2. Med eno in drugo besedo mora biti toljko prostora, *da bi n vmes lahko zapisali.*

3. Več besedi nekaj pové in povedek (*Satz*) *naredi; p: solarij lepa pišejo. Povedki se med sebo ločijo po 10 znamenjih, katere ste že v Navodi spoznali, da veste, koljko in kako se pri enem alj drugem v branji pohenja.*

4. Več povedkov napravi govor, *keдар s kom mar-njamo, alj mu pišemo. V pismi se za vsakim povedkom prenehlej (,) naredi, pol govora se s podpičjem (;) zaznaminje. Za besedo, s katero poprašamo, vprašaj (?) postavimo. Besede, s katerimi zakličemo, imajo znamenje klicaj (!). Je govor cel, kar komu zastopno povemo, ga s piko (.) končamo. Hočemo besede, ki jih je kdo drugi govoril, zaznamniti, nastoplej alj dve piki (:) pred nje postavimo. Je potreba besede med govor nekoljko pomisliti, se pomislik (—) naredi. Se beseda med govor postavi, da nje ne pozabimo, se vklene, p: (Eva)*

alj pa : Adam :. Smo besede, ki jih pišemo, od drugjega slišali, da niso naše, jih z ušesi (,,) zaznamnjamo. Je versta prekratka

celo besedo spisati, se beseda na koncu razdeli, kar znaminje (-) alj (=) pokaže. Razdelijo se pa besede po zlogih. Vse te znaminja poskušajte delati, pa si tudi zapomnite, da jih bote pisaje staviti znali.

5. Kjer za besedoj prenehlej (,) stoji, se mora prostora za n do druge besede pustiti; po drugih ločnikih nekoliko več, po piki pa (.) za m na dolgo. Tako se staviyo besede zastopno — z jezikom za slišanje, s perom za videnje. Kdor jezik in pero prav peljá, tak mož kaj veljá.

e) Šterta vaja v številstvu.

Da se nam številke (numere) v glavi ne posušijo, jih moramo zopet ponoviti — rečejo gospod učitel, ter jim na tablo pišejo od 20 do 100; po tem 121, 199 do 200 in do 1000, ki jih morjo šolarji izrekati, in za njimi na svoje tablice pisati.

Pa slab rajtar bi bil — so djali — ki bi za vsakega pivca krajde jiskal; iz glave rajtingo storiti je veliko boljši kup.

1. Imate v glavi mnogoterih števil zrajtati, viši poprej — nižej število pa šlej zložite, koliko po sto — po deset, koliko po enem? p: Koliko je 3 krat po 100? Odgovor: 300; pa 3 krat 20, to je 60; pa 3 krat po 3, kar je 9: Vsega kup je 369. Prač je po 1 gl. in 26 kr. — Koliko veljajo 3 vatli? — Odgovor: 3 gl. 3 dvajsetke in 3 šestake; to je 4 gl. in 18 kr.
2. Račun si zljajšamo, ako prašanje oberremo, posebno če se bara po 3, 6, 10, 20, 30. P: 1 libra ali funt je po 10 kr.; koliko velja 10 funtov? Rajši rakovo pot zavijamo rekoč: Ako 1 funt po desetki, koliko znese 13 funtov? Odgov: 13 desetk, to je 2 gl. in 10 kr. — Polič vina je po 28 kr.; koliko bo 20 poličev? Obernimo črevo, rekoč;

Če 1 polič 20 kr. velja, bo 28 poličev veljalo 28 dvajsetk; to je 9 gl. in 1 cvanegarco.

3. *Obrajt polajšamo, ako ga na dvoje prenaredimo. P: 1 dan zaslužiš 19 kr.; koliko v 7 dneh? Narprej vrajtaš 6 dni z šestakmi, rekoč: ako 1 dan 19 kr. zaslužiš, bom imel v 6 dneh 19 šestakov ta je: 1 gl. 9 šestakov alj 1 gl. in 54 kr. Po tem pa spet 1 dan 19 kr. k prvim dodam, tako 1 gl. 73 kr. — prav za prav 2 gl. in 13 kr. imam. — Golobov 1 par je po 15 gr. kaj bo veljalo jih 19 parov? Zrajtamo prvič 20 parov po 15 groš., da 15 gl.; zdaj pa za en par manj 15 gr. od 15 gl. štejmo, bo za 19 parov 14 gl. in 5 gr. ostalo.*

Take rajtinge glavo belijo; kdor pa rajtati ne zna, sam sebe goljfa.

Nauki za dobro voljo.

Tretjo nedelo gospod kaplan v šolo pridejo, in šolarjem, ki so jih prejno nedelo prosili, rečejo, naj le v svatovščino grejo. „Baral sim gospod fajmoštra — so djali — oni vam kar ne branijo, ako je starejšem po volji.“ Enim so pa vendar prepovedali zavolj ne dosti poštene hiše, in neki deklici tudi, ker družban namenjen ni dobro slovel.

„Ravno preteklo nedelo, — so djali — je bil sveti evangel od svatovščine v Kani Galilejski. Jezus nam v tej veseli prigodbi pokaže, kako naj tudi mi s prijatli radujmo in žalujmo, ako nas povabijo na gostijo alj rešitvo, na botrino alj sedmino. Dobro delo je, ako se le brez greha zgodi. Pri vaših gostijah in dobrih voljah je veliko hvale vrednih šeg, pa tudi nespodobnega dovolj. Moram vam nekaj za kratek čas povedati.

1. Te povabijo, *ne daj se predolgo prositi*. Če mišliš, na prvo besedo obljubi, ako ne moreš alj ne smeš, naj te še toljka prošnja ne preprosi.
2. *Sini in hčere naj prosijo stariše, družina gospodarja in gospodinjo*; brez njih dovoljenja v dobro voljo obljubiti ne smeš. Se vkrasti je prepovedano.
3. Kedar na svatbo (ohcet) greš, se moraš *po svojem stanu in premoženji obleči*. Se preštimano nositi je prevzetija, prelozno ali vmazano — vohernija alj pa zanikarnost. Kdor spodobnega oblačila ne glešta, naj bo domá. Kmetovskemu človeku gosposka sukna tako stoji kakor prasicí sedlo; oblačila na posodvo jemati, pa se z njimi bahati, je ravno kakor bi se pura s pavovim perjem lišpala. „Človeška noša, njegov smeh in njega hoja pokaže, kaj velja.“ — govori sveti Duh.
4. Prazno oblečen *ne nosi glave previsoko*, da ne boš štimanc; pa tudi *glave ne obešaj* kakor hinnanec. Grede nosi glavo ravno, persi naprej, trebuh nazaj, roke po strani. Se z rokami podslanjati alj pa ročke delati, posebno ženskim ni lepo.
5. Pri ženskem spolu naj bojo *persi pošteno skrite*, le bolj v žalosten pert, kakor v prevesel zavite. Ki mesnice po sveti nosi, pregreho za prijaznost prosi; — iz pankelcov bojo plenice. —
6. Pošteno se derži, in *vsakega ravno poglej*, kakor pošten mladenč — deklica. Iz pod brega alj po strani gledajo, ki pošteno ne mislijo.
7. *O pravem času dojdí*, ne da bi tebe čakali; le slabi delavci se dajo k mizi klicati. Pa tudi se predolgo ne mudi, kakor bi bil k domu pozabil; takega se radi naveličajo.
8. Prej da se k mizi gre, si je potreba *roke vmiti*, tudi preobleči, kdor je vmazan.

9. *Ne strezi po prvem mestu*, in poterpi, naj se vsedejo tisti, ki so več ko ti. Ne segaj po nar boljših koscih alj piselcah, pa se ponujati tudi ne daj. Dobra reč se sama ponuja.
10. Ako so *mizne rutice* pripravlene, razgerni svojo na krilo, da si obleke ne pokablaš, ter si perste in usta z njo briši. Glej, da iz sklede ceste ne narediš, in miznega perta ne oberzdaš. Preveč pihati ni lepo; raj počaj, da se ti ohladi. Tudi srebati ni lepa šega — ne usta mašiti — ne predolgo žvekati.
11. Si pri kaki gospôdi na obedi, dobro gléj, *kako se gospôda véde*, kako jed zavživa, ki nje še ne poznaš, da ne boš polžev z laktom tolkel, kakor bi bili orehi.
12. *Kosti na kraj talirja položi*. — V skledo nazaj devati je nerodno. Najdeš muho alj kaj takega, ne pokaži, ampak v stran zakri, da tovaršiji živeža ne vgabiš. Si hočeš zobe trebiti, vilic ne med zobe,
13. *Jedi ne grajaj* (ne tadjaj), da se ženskim poslom ne zameriš; še blizo hrama bi več ne smel. Kar ti ne diši, pa pusti. Varvaj se preveč piti — jesti — preveliko trušati; na dobri volji se človek nar ložej spozná in predá, pa večdel le v svojo zgubo.
14. Pri darovanji alj plačanju *odrajtaj z veseljem*, *kar je šega*, ne oponosi tudi beraču, kar mu daš. Se bahati, pa z dnarji okoli metati, varji se; dobre volje rado mošne kolje in streho predere.

Ali se ne sme rajati?

Ples alj raj je nevarna reč; nar boljši da ga ni. Pa koljko je ljudi, ki brez plesa biti ne morejo.

1. Kdor plesati ne zna, naj se tega dela *nikar ne vadi*; lahko bo brez njega srečen. Ako pa le plešeš, nikolj med ptujimi, ki jih ne poznaš; hitro bo zamera, boj in morija. Lena kaki domači dobri volji se zasukaj vpričo starišev in poštenih ljudi.
2. *Ne pleši predolgo*, ne cele noči, ne ženi se preveč; zadosti je eno ali dve uri plesa, kar je preveč ni zdravo.
3. *Ne hodi iz plesiša prehitro na hlad*, ne pit; po malem se prehodi in ohladi, če nočeš neduhe in sušice.
4. *Vsake nesramne besede, noše in šege varji se*, da ne zgubiš devištva in prijaznosti božje. Verh vsega tega je ples malokdaj brez gréha.

Lepe šege so po enih krajih, kedar *nevesta slovo jemle*, kedar na svojo novo pohištvo pride, kedar njo razpletajo i. t. d. Kdo bi se ne razjokal tudi na dobri volji! Čedno je, da svatje zapojô in godci vmes zagodejo, od svetega zakona, od večne luči; naj tudi kako smešno kdo vmes zakroži. Kvasati po muzikanterko je poštene svatovski gerdo, in takim kvantom smejati se, je greh. Tudi godci imajo včasih komedje, ki jih je praviti gerdo in slišati strah. Še ni dolgo, kar so v nekem kraju godci vola klali. Nekdo se je v volovsko kožo ogernil, ter so mu na glavo pod roge pisker kervi djali. Njega tovarš po mesarsko oblečen s sekiro po glavi maha. Lone se podmuzne in on godca po glavi lopi, da pri priči obleži. Takih divjačin nas Bog ovarji! — Zdaj pa zapojmo *pesem od razvujzdanega sveta*. *)

*) Ahacel. Pesme, stran 39.

XI.

Kratek pust, pa veliko ust.

Do pustne nedele je večidel šolarjev že za silo pisalo; veči skerb ko so imeli na šolo, manj jim je bilo za pustne bedarije mar. Gospod učitel jim vse imenitnejše kraje in mesta na tablo zapišejo, ter jim od vsakega povedó, kako daleč je, in kaj se tam vidi. —

Začnú jih tudi po eni sami zarisi pisati vaditi; zakaj na 4 bi bila preveč zamuda. — „Dobro povančajte“ — so djali:

1. *Da bo vsaka pismenka ravno visoka, naj bo zgornica alj spodnica.*

2. *Srednice ne smejo viši biti kakor bi 3 stebre z perom poprék naredil ≡.*

3. *Zgornice naj bojo 2 krat tako visoke, spodnice ravno te mére globoke, dolgotne pa zgorne in spodne dosežejo. Vajenemu pisarju ris ni potreba; potreba je pa:*

1. *Da se viši pismenke na ravno kakor po žnori delajo.*

2. *Da čedno narazen pismenke in besede stojé, da se ne dotikajo.*

3. *Da ravno po versti pišeš, ne v pekel ne v nebesa, kakor velijo.*

Pustne šege in krivovére.

Gospod kaplan se v šolo prismejó, rekoč, da so smešno pripoved te dni slišali od nekega Kurenta, kterege bedasti ljudje za svetnika imajo, in pustne

dni čestijo, pa le z norcmi. Pravijo, da si je na gosli godil, pa tako zakrožiti znal, da je plesati moral, kdor ga je slišal. Tudi zlodej, ki ga je motit prišel, je začel tako po ternji skakati, da se je ves razplazil. To so gole kvante; pa resnica, da je Kurent malik nek-dajnih hajdov, ki ga še zdaj v pratike z rogmi stavijo. Kurenta čestiti potreba ni, pa tudi pošteno razveseliti se, ni prepovedano, dokler sam sveti Paul veli! „Veselite se, zopet vam rečem, razveselite se, to da vaša poštenost naj bo znana vsem ljudem.

Kako se ima zgoditi, vam bom povedal:

1. *Domači ljudje si brez greha kako veselje napravijo* — za kratek čas kak nedolžen smeh. Kakor se pa otroci potepati ne smejo, tudi mladenčiči in deklice ne v ves hoditi. Potepuhi in potepenke pridni ne bojo.
2. *Šeme delati* — v maškoraх po hišah hoditi prida ni; veliko gerdega in hudobnega se zgodi. Še po drugem spolu oblačiti je Bog prepovedal. Če pa kdo kako košuto naredi, mislim ne bo hudega; samo otroci se plašiti alj prestrašiti ne smejo, kakor se na *Miklavževo* pogosto godi. To otrokam za vse žive dni škodi.
3. *Bližnega dobro ime se za dobro voljo žaliti ne smé*; p: da bi deklino prisilili *ploh vleči*, ki se ni omožila.
4. *Svetih reči ne v smeh pripravljati*, p: da bi se kak noroglavc prederznil na spoved iti, alj pa kak godec iz peči pridgval, alj da bi s konduktom pust pokopavali. Take vlačarije so zoper drugo zapoved božjo. Svete reči so za svete ljudi, ne za norce.
5. *Nesramnih reči v pričo ljudi počenjati je vbijavsko*. Takim se ne daj Bog smejati; le oberni se in beži. Oh pustnjaki doprinašajo, kar se ziniti ne smé.

Pa tudi dosti *krivih vér*, babjih vraž in škodljivih šeg je o pusti. Tako basajo:

1. *Ce se pusten dan mele*, rado nad tisto hišo gromi; *če se prede*, kače krog hiše lazijo. Ta je babja. Kjer v žermih mélejo, res gromi, pa le v koči, kakor po Horvaškem. Kače po zimi okolj hiše ne lazijo, po leti že védle ne bojo, kdaj ženske predejo.
2. Naj kdo pusten dan *pest kurnikov* na njivo zanesse, bo celo polje rodovito. Pa le tistokrat, če vse polje z njim pognojiš.
3. Kedar na pusten dan *megla stoji*, tisto leto toča pobije. Kaj pa megla vé, kodi jo veter potegne?
4. Če na pepelnico *žegnanega pepela* po repi potrosiš, nje ne bojo gosance jedle. Pepel se blagoslovi za ljudi, ne pa za gosance.
5. Kdor se na pust do *sitega ne naje*; bo celo leto gladoval, pravijo. Res je, če ne bo imel kaj jesti.

Cel roš bi vam takih vraž naštel; pa jih sami zadosti poznate; le varite se jih. Veliko praznih šeg in babjih vraž je nevarnih in škodljivih.

V nekem kraju, kjer sim poprej služil, pride mož po mene, naj grem njegovo ženo tolažit, ki hoče obupati. Gredé ga prašam, kako ji je to napadlo? „Oh — je djal — te nesreče so same babje vraže krive. Ko je pred nekimi letmi moja pervokrat povila, prinesó zvečer dete od kersta in ga ji v znožje položijo, ter mu kerstno svečo na noge denejo, rekoč: da mora prvo noč mu goreti, da bo bolj srečno. Možki grejo spat, pa tudi babe za nami, ter jo samo pustijo. Ona še slaba, zaspí, kerstna sveča pa v znožji gorí. V spanji se ji zdi, kakor bi bela žena njo budila, rekoč: Kaj spiš; poglej, kaj se godi! Na to iz spanja plane, sliši dete vpiti, vidi polno hišo dima in skoči po vedro vode, da pogasi. Detetu so noge do kolena zgorele;

v treh dneh je vmerlo. Na mesti mater tolažiti, jo strašijo, da ne bo zveličana, ker ni deteta varvala. Od te dobe se ji vsako leto pamet môti.“ — Tak žalosten sad prinesejo prazne šege in babje vére.

XII.

Snaga, lepa draga reč.

Nekaj za dekleta.

Pervo postno nedelo je večidel šolarjev že znalo svoje ime podpisati, tudi dan postaviti, kdaj je pisano. „Ne bo se vam potreba pri gosposki podkrižati — so gospod učitel djali — kedar bote na pričo pozvami. Danes vam bom povedal, kako se besede prav pišejo, alj kaj je:

G. Slovenski pravopis.

Velike pismenke se storijo, kakor v bukvicah najdete: 1. V začetku vsakega govora, kedar se versta začne. — 2. Po vsaki govorni piki, kjer se nova beseda pove. — 3. Za nastoplejem, ako se besede pišejo, ki jih je kdor drugi govoril; p: sv. Pavl veli: „Kdor ne dela, naj ne je.“ — 4. V pesmih se vsaka versta z veliko pismenko začne. — 5. Imena ljudi po kersti in po rodi se s poglavitno pismenko zapišejo; p: Jur, Mikuz i. t. d. — Tudi imena dežel, mest, vesi, krajev. — 6. V pismih, ki jih imenitnejim od nas pišemo, se pišejo imenske namestnice: Vas, Vojak, Svoj i. t. d. s poglavitnimi pismenkami.

Da se prav piše, je potreba povančati: **1. Vsaka beseda se tako zapiše, kakor se bere, ne kakor se po nekterih krajih gerdo zavija.** Ne piši: *vajš,*

graiš, grama, Bueh, gvala, ampak: vês, gres, greva, Bog, glava i. t. d. — 2. S koncom glagolov alj djanskih besed se piše: -al, -el, -il,

-ul, kadar besedo nategneš, in -ali, -eli, -ili,

-uli, dobiš; p: dal, dali, pel, peti, i. t. d. Ako besedo nategneš, in -vi dobiš, besedo po sluhi zapiši; p: prav — pravi, rev — rev i. t. d. —

3. Kakor ste se pri branji pismenke ločiti učili, tako jih zdaj pisaje ločite; p: kôza, kosa; živ, šiv; jê, je; gospôda, gospodu i. t. d.

Med pisanjem gospod kaplan v šolo pridejo, in pohvalijo šolarje, rekoč: „Po vsi pravici čedno pišete; pa vam povém, da bi ne bilo prav, lepo pisati, pri domačiji pa vse nesnažno imeti, in če bi dekleta raj za pero prijele kakor za metlo. Danes bom posebno dekletam eno povedal.

Ko sim študent iz šol črez hribe domu hodil, pridem v neko bajto blizo Nemskega. Vsa vkajena dimnica je bila, črna in temna ko noč. V enem kotu so prasci jedli, v drugem so kure zobale. Dvoje otrok na ognjiši (kameni) sedi in muha, ker gospodinja kosilo kuha. Bilo je okolj devetih zjutraj; lačen sim že bil in rad za kosilca prosil, kar mi gospodinja reče na kosilo počakati; pa kaj da se mi začne gabiti, ko njo pogledam. Bila je vsa vma-

zana in kuštrova; — otroci marogasti, muh po hiši vse živo. Ko je bilo vse pripravljeno, veči dekle gospodarja in družino k mizi pokliče. Tudi mene prisilijo, da z njimi zajmem; pa ni se mi veliko poljubilo, ker sim vidil, kako so žlice, namesto v usta — le pod mizo metali. Zdaj hlapec grila zajme in se začne na glas krégati. Gospodinja skledo šterklavke popade, njo v pominje verže, in bulanke (nudelce alj štrukle) na mizo postavi. Prav želno vsi po njih séžejo, pa meni so jele hitro sline lesti, ko je gospodar prač dolgi las iz bule potegnil in pred gospodinjo položil.

Takih negúd se najde po sveti veliko, kjer so ženske nesnažne. Preden črez hišen prag stopim, lahko vem, kaj ženske veljajo. Pri enih je pred vratmi vse polno človečnikov, da človek blizo hiše ne more. Spodobi se, da vsaka bajta na dvorišu svoj odpad za ljudi ima. — Po drugih jispah je toljko smeti in kurnikov, da se pošten človek vsesti ne more; pa vender zanemarnih keršenc ni sram, kakor če svatje pridejo in hiše pometene ne najdejo — Postele so po navadi veliko gerši kakor gnezdo v svinjaku. Stenic, grilov in takega merčesa je toljko, da bi ptujega človeka vjedle, ako bi v taki čumnati prenočil. Pertiči in krušence, če jih imajo, so gerši od kuhenske cunje. Ni se torej čuditi, da pri takih hišah do 7 let garje imajo in otroci vsi krastovi, blede ko smert okolj lazijo, — Vse drugači je, kjer so skerbne gospodinje in snažne dekle. Take hočete tudi ve biti; kaj ne?

Nauki za domačo snažnost.

1. *Kuretine, svinj in druge živine v hiši ne redi; tudi v kuhinjo alj pred prag je vaditi ne.*

Korito naj bo pred svinjakom. Mačke naj miši lovijo in po mizi ne skačejo.

2. *Prebivalnica za ljudi naj bo snažna, lepo svetla.* Po Hrovaškem imajo svoje lesene kuče vse čedno zametane in bele kakor bi zidane bile. Vsake svetke jih pridne devojke in skerbne ženke lepo zamažejo in pobelijo, kakor berglezi gnezdo. Z veseljem se v take bajtice gre, naj bojo še tako borne. Tudi dimnice se lahko na dimnik alj ror napravijo, z omelom stropnice in stene ometejo, špranje zamažejo, da se živina ne zaredi. Zidane jispe se morjo vsako leto pobeliti.
3. Kjer pri hiši grile in stenice že od starega imajo, se mora merčes pogoje pokončati, postele in klopi popariti. Po malem se vse odpravi.
4. *Vsako saboto večer* pridne ženske mize in klopi omijejo, okna in stole očedijo, da je vse belo ko prazna ruta.
5. Dobre gospodinje oskerbijo domačim po *dvoje srajc alj kitel* za preobleko, ter jih privadijo vsako nedelo jutro preobleči se, posebno otroke, kateri se lahko vmažejo. Tudi krušenca alj mizen pert se ob nedelah po perilu na mizo pogerne, pa tudi kedar kdor ptujih pride.
6. *Vsakega mesenca se pertiči, plahte alj arjuhe iz postele poberó*, ino v pranje denejo. Skerbeti je pa, da je dvoje arjuh po perilu k redi, ako bi kdo ptujih prišel, da se mu pogerne. Brez plahte še berača na slami ne pusti. Za to po zimi bolj zgodaj vstani in predi, da si domačega platna pripraviš; to je gospodinje prvo blago. Starega, ponošenega oblačila, postel, suknine in take robe po mestih ne kupuj.
7. Brez vse postele *po goli klopi* valjati — alj po terdi peči pariti se, dobra gospodinja svojim ne

da. Iz debelega platna naredi *plevni*ke, ali jih s kožuhovino (turščovim perjem) nadeva, ter vsakemu svojo postel da. Tudi iz hostnega maha, ki se med gospodnicama nabere, očedi in v senci posuši, se napravijo poste, na katerih se po gosposko spi.

8. *Vsako jutro ženske poste popravijo, čedno pogernejo, hišo pred kosilom pometejo, prah iz mize, klopi in stolov pobrišejo, ter vsako stvar v kraj postavijo, da vsakdor, ki k hiši pride, lahko spozna, da so ženske kaj vredne.*
9. *Po obedi skled, talirjev, piskrov in žlic oberzdanih ne pušati, muham v pašo, ampak brez odloga posodvo pomiti, ter jo v sklednike in žličnike pospraviti. Kuprasti piskri, tudi kositarske ponve, ako jih dobro ne čediš, dobijo zelenat smerten strup. Tudi sklednike in leseno posodbo pridno na potoku omivaj.*
10. *Hišne priprave ne pusti po prebivalnici križam ležati; vsako reč se navadi na svoj kraj djati, da ti na poti ne bo.*

Pa tudi same sebe ne pozabijo čedne ženske. Ne hodijo razgalene, ne razkodrane, grejo posledne spat, in morjo perve vstati, da se jim ni v pričo moških vmivati in opletati. Svetlih uhan nobena pametna kmetiška ne nosi, tobaka ne šnofa, še manj kadi; ne bila bi taka snaga za kuho. Nesnažna ženska pri hiši, še tako bogata, in pa svinja z zlatimi uhani. „Nič zaljšega ni,“ sveti Duh govori, *kakor čedna duša. Kar je svetlo sonce na svetlem nebu celemu svetu, je dobra ženka svoji hiši — svetla luč in zlati steber.*“ — Po resnici ljudje pravijo: *Gospodinja tri vogle hiše derži.*

Take, moje deklice, morte ve biti, se snage iz mladega učiti, na vse povančati, kar vidite. Za to sim gospod fajmoštra naprosil, naj pridnejše iz med vas,

ki na kersšanski nauk čakajo, smejo v farovž priti, da vam bo kuharica, dobra prijazna duša, vsako nedelo kaj pokazala, zdaj po kuhni, zdaj po jispi, kako se miza pokrije, postela popravi, kako ena alj druga reč postavi, kar je vam vediti potreba.

Tudi vam, *mladenči*, moram povedati, da vse po vašem ni prav. Gerdo vam je, če se po klopek valjate alj iz peči zjale prodajate, sosebno po zimi. Pridno moštvo nikolj brez dela ni; ako drujega ne vé, iz slame pletarje dela. Gerdo je tudi možakom, ki svoje lule trebijo, in smerdliv pepél po hiši trosijo. Za hišno snago skerbeti je tudi moških dolžnost.

1. *Vmiti se morte*, kedarkolj ste blatni ali vmažani, posebno kedar od dela k mizi greste. Vsak večer si zobe iztrebite in usta izplahnite; — zjutraj usta in ušesa; kdor pa šnofa, tudi nos.
2. *Počesati se je večkrat potreba*, pa ne na mizo alj na okna, temuč na kak širok popir. Se v pričo ljudi obérati, je po cigansko.
3. Nohtov ne gristi ampak porezati, kakor hitro začno černeti. To se v kakem kotu s škarjami zgodi.
4. Kteremu *moška brada* raste, naj se saj vsako saboto obrije, in kedar v cérkvo alj h kaki gospôdi gre.
5. Moških skerb naj bo, da se po prebivalnici *hitro popravi*, kar se potére, p: stoli, klopi i. t. d.
6. *Gnojna jama se pred hišen prag ne smé* napravljati, ampak za hlev v kak senčen kraj; gnojnica je zdravju škodлива, in kjér je smrad, ne gre pošten človek blizo rad. Pa tudi *knalo* alj kraj za derva se mora pridno pospravljati in večkrat poravnati.
7. *Oblačilo moškega spola naj bo čedno, obuteľ osnažena*, naj že bojo škorni ali čevli, opanke

alj cikle. Raztergani bodijo lenuhi, okerpani pošteni možje; le potepuhom pavc iz škorna gleda. Od prekošatih čamrov rada glava boli — od nove šege pa oči, ako ni pametna. Za to nam sv. Pavl priporoča: *Moji bratje! karkolj je resničnega — poštenega — pravičnega — svetega — ljubeznivega — dobrega imena — alj čednostnega, alj hvale vrednega, to si prizadenite.*“

XIII.

Boljši v hišo žalosti, kakor v hišo veselja.

Ko je južno vreme bilo, je v Slavini dosti ljudi zbolelo; tudi gospod učitelja je pritisnilo. Namesto njih gospod kaplan v šolo pridejo, ter jim začno kazati, kako se števila pišejo in izrekajo, rekoč:

f) Peta vaja v številstvu.

„Veliko stvari je na svetu od malega červa do zlatega sonca: vsih prešteti nam ni mogoče; le Bog njih število ve. Mi eno reč za drugo štejemo, ter pravimo, da je ena reč po samem enota (Einheit); p: 1 perst, 1 roka, 1 človek. — Kedar več enot (enakih reči) dodenemo, število (Zahl) dobimo; p: 5 perstov. 10 dni, 100 goldinarjev. — Le same enojne reči, enega imena alj enega pleha zštevamo in v enem številu povemo; p: roka ima pavc, kazavec, sredinc, perstinc, mezinc: z vsim 5 perstov. Ne da bi rekel, človek ima 1 glavo, 2 nogi, 2 roki: vsega vkup 5 perstov; to bi bila zmešana štrema. Tako se štejejo krajcarji, groši in goldinarji posebej. Števke (cifre) po samem poznate, tudi po dve in tri že izrečete; jih veliko izreči alj brati vam bom danes pokazal.

Številke veljajo in se berejo:

1. *Po znamenji alj po svoji podobi, kakor so 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0. Nula alj ničla ne šteje sama, pa druge števila podpéra.*
2. *Po svojem priimku, ki se pripiše; p: 5 gl. = pet goldinarjev; 3 kr. = tri krajcarje; 7 Ct. = sedem centov; 9 £ = devet funtov.*
3. *Po svojem mestu, na katerem stojijo, in od desne roke na levo rastejo. Na prvem mestu so edinke, ki štejejo, kar pokažejo: p: 1 ena, 2 dve, 9 devet. — Na drugem mestu so desetine (desetke), ki desetkrat po toljko veljajo, kar pokažejo; p: 10 deset, 20 dvajset, 30 trideset. — Na tretjem mestu so stotinke alj stotine, ki stokrat po toljko veljajo, kar pokažejo, p: 100 en sto, 200 dve sto, 300 tri sto, i. t. d.*

Na štertrem mestu so zopet edinke, na petem desetke, na šestem stotinke, to da po tavžent (tisuč) toljko; p: 1000 en tavžent; 10000 deset tavžent, 100000 en sto tavžent alj jezerov. Številke, ki tavžente pomenijo, se vspod od desne zaréžajo, alj se jim vzgor pika naredi; p: kar svet stoji, je že 6,000 let; 1856 let je, kar je bil Kristus rojen, kakor imate doma na hišnih vratah leta zapisane.

Na sedmem mestu so spet edinke, na osmem desetinke, na devetem stotinke, pa po milijonih, ki se jim vzgor zarezica naredi. — Zdaj za menoj števila pišite in izrekajte.

Na zemli živi blizo 1,000,000,000 ljudi; v Evropi 150,000,000; v Azji 500,000,000; v Afriki 160,000,000; v novem svetu 300,000,000. — Zdaj so cele verste številk napisali; ter so djali, „Kedar število, ki ima veliko števk, izrekuješ, razdeli jih od desne na levo po tri, naredi za prvoj trojkoj zarezo vspod alj piko zgoraj, po drugi trojki zarezo zgoraj,

po tem jih beri od leve na desno in reci pri gornji zarezi milijon, pri spodni tavžent. Nule od desne številke povzdignejo, od leve kaj ne veljajo, in se ne zapišejo.

Pokažejo jim tudi Rimske številke, ktere Slovenci še po starem znajo.

Rimci so imeli 7 pismenk, ki so jim števila kazale. I = 1, V = 5, X = 10, L = 50, C = 100, D alj IO = 500, M alj CIO = 1000. — Ako se manjši večja pred postavi, za toliko več velja; p: VI = 6, VII = 7, XI = 11; — ako se zadej postavi, za toliko manjši večja velja; p: IV = 4, IX = 9, XL = 40, XC = 90, i. t. d. Tako se piše XI = 11, XII = 12, XIII = 13, XIV = 14, XIX = 19 i. t. d. — Letašno leto se zapiše MDCCCLVI = 1856.

H. Letopis.

Po vsakem pisanju, ktero kaj priča, se s koncam leto, mesenc in dan postavi, da se vé, kdaj je bilo. Leta kristjani štejemo po rojstvu Kristusovem. Da imamo mescov 12 v enem letu, že veste; kako se pa imenujejo, vas malo vé. Hočem vam vsih 12 na tablo zapisati; tudi vi jih za meno pišite. — 1. Prosinec (Jänner), ki se z novim letom začne. 2. Svečan (Februar), v katerem Svečince pade. 3. Sušec (März), v katerem hudi vetri divjajo in ceste sušijo. 4. Brezen (April), v katerem že breza teče; alj pa mali traven, kedar je že malo trave. 5. Veliki traven (Mai), v katerem je že trave veliko. 6. Rožnik (Juni), v katerem rože nar lepši cvetó. 7. Mali serpan (Juli), v katerem začnejo serprabiti. 8. Veliki serpan (August), ko že doženjejo. 9. Kimovec (September), v katerem drevje sadja polno kima in vabi pobérat. 10. Kozapersk (Oktobar), v katerem

so koze debele 11. Listognoj, listopad ali gnivc (November), v katerem listje opade in začne gniti. 11. Gruden (Dezember), katerega so božični svetki — Tako se današnje pisanje zapiše: V Slavini 10. Sušca 1848.

Zdaj bi se vam spodobilo, jiti bolnega gospod učitelja objiskati, ki so vam toliko dobri; pa bi se vas lahko vstrašili, tudi bi vsi prostora v njihovi sôbi (cimri) ne imeli. Le nekoliko troje alj čvetero nas naj po opraviu v imenu vsih gre, jim vošit spet ljubo zdravje. Da se bote pa pri bolnikih prav vèdli, vam bom kratko povedal:

Kako se bolniki objišejo.

Bolnike objiskati je dobro delo, ki ga bo Kristus tako zarajtal, kakor bi njega objiskali. Kedar pa bolne ljudi objiše, pozabiti ne smemo, da so rahli in pogosto sami na sebe režijo. Potreba je vsega varvati, kar bi jih dražilo.

1: Zvéš da je sosed alj soseda, prijatelj alj znanec zbolel, *ne odlagaj ga objiskati*. Preden k njemu stopiš, si odehni in ohladi, da se ne boš potil, tudi domače pobaraj, kako je?

2. Lepo je, če bolniku *kaj prinesti* imaš, kar lahko zavžije, pa morebiti nima; na kmetih belega kruha, suhih sliv alj črešenj. Je bolnik vbožec in zapuščen, ne hodi brez postrežbe.

3. Prideš v hišo, *ne prestraši se ga*, ne derži se, kakor bi mu hitro smert oznanil; prijazno ga pobaraj, kako mu je?

4. Ima *nalezljivo bolezen* — ognenco alj legar, grižo alj kaj takega, *ne vsedi se mu preblizo* — ne v njegovo sapo, ampak k zglavju tako, da v znožje gledaš.

5. Bolnika, ki je na persih bolen, *ne izprašuj predolgo!* Veliko govoriti mu škodi; le ti mu kaj veseliga pověj, p: kako je eden alj drugi v ravno tej bolezni ozdravel, ki mu je še huje bilo.
6. Ne govori *preveč od smertne nevarnosti*, veliko več v Boga njegovo zaupanje obrni, ki je gospód zdravja in bolezni, življenja in smerti. Zatorej se naj s svetimi zakramenti previdi, pa tudi zdravnika pridno vboga, ki ga je sam Bog priporočil.
7. *Preveč ljudi v sôbo ni dobro* na enkrat jiti; sopuh prevelik je škodliv, in bolnik mora tudi počivati brez vsega truša.
8. *Predolgo se pri bolniku ne mudi*, da mu boš le za kratek čas; obljubi mu raj, ga v kratkem spet objiskati, in kar obljubiš, dopolni.

Veliko se jih bolnikov bojí, ki pozabijo, da tudi na nje versta pride; dober kristjan objiše sosebno ob nedelah sosedne bolnike, ter pomni, kar sveti Duh govori: „Boljše je jiti v hišo žalosti, kakor v hišo veselja.“

XIV.

Ogenj, potrebna pa nevarna reč.

Gospod učitel srečno ozdravijo, in prihodno nedelo zopet v šolo pridejo. Razveselijo se jih šolarji; bili so zgovorn mož, zmiraj židane volje. „Preteklo nedelo — začno — so vam častivredni gospod kaplan številke šteti pokazali; rad bi védel, kaj jih še znate?“ Pišejo jim od edink do milijonov na tablo, ter jih izprašujejo, kaj številke veljajo. Mladenči so bolj gladko izrekli ko deklice, kar jim je tudi potrebnej. „Gospodarji morjo v sedajnih časih rajtenge dobro

poznati, — so djali — da se goljfat ne dajo; pa tudi gospodinjam ne škodje, če zrajtati vejo, koljko so masla naredile, kako težek je bôh, koljko dajo preje tkavcu. Kdor si prerajtati ne zna, ga lahko vsak cigan goljfa.“

Veliko ljudi si pri štetvi glavo beli, na perste šteje, zareze dela i. d. t. Kdor s števki številiti zna, se jim lahko smeji. Zatorej dobro vančajte! — Mi po navadi štejemo, če kaj dobimo alj pa oddamo. Kar dobimo, k staremu *doštejemo*, za tega del se veli prvi štetvi:

g. D o š t e v a.

1. *Kdor hoče doštévati, mora več števil imeti; p: v roki 5 gr., v žepi 5; ako jih doštejemo, imam 10 gr. — Števila, ki jih doštévamo, se velijo doštevne. —*
2. *Doštevne morjo enojne, enega imena alj plemena biti, če jih doštevamo; p: Jaka ima 3 kr., Ljuta 2 kr., Miha pa 6 kr. — Koliko vseh troje? Imajo 11 kr. — Rečem pa: Tomaž 3 gr., Mica 2 gl., Katra 6 kr. — jih ne morem došteti, ker niso dnarji vsi enega imena.*
3. *Naštevki, ki ga naštejemo, mora biti doštevnam, ki jih doštevamo, po imeni in veljavi enak p: Težak*

zasluži v pondelik 6 gr.

„ „ tork 5 „

„ „ sredo 4 „

Koljko v 3 dneh? Odgovor 15 gr.

4. *Doštevne se imajo tako podpisovati, da edinke pod edinke, desetke pod desetinke, stotine pod stoinke, pridejo i. t. d. Podreži jih, in začni od desne na levo doštévati. P.: Minka dobi za očtom 1213 gl. za materjo 1104 gl., za bratom 602 gl. Koljko bo imela?*

Došterne 1213
 1041
 602

Znesek alj naštevč 2919 *gl.*

Reci: 2 pa 4 je 6, pa 3 je 8 i. t. d.

5. *Našteješ po eniversti dve številke, p: 11, 12, 24 i. t. d., manjo (ki je od desne) podpiši, drugo k drugi versti poštej, k slednemu pa vse podpiši; p: Lukej nabere*

<i>v tork</i>	865	<i>polžev</i>
<i>„ sredo</i>	496	<i>„</i>
<i>„ četrtek</i>	843	<i>„</i>
<i>„ petek</i>	371	<i>„</i>

Koljko jih ima? Naštevč 2575 *polžev*
ima Lukej,

6. *Je več števil po imenu raznih, p: goldinarji, groši, krajcarji, penezi i. t. d., vsake posebej podpiši in doštej. P: Gospodinja izredi petero pit-tank, ki vagajo*

<i>pervo</i>	2	<i>centa</i>	15	<i>funtov</i>
<i>drugo</i>	2	<i>„</i>	8	<i>„</i>
<i>tretje</i>	1	<i>cent</i>	45	<i>„</i>
<i>šterto</i>	2	<i>centa</i>	10	<i>„</i>
<i>peto</i>	1	<i>cent</i>	12	<i>„</i>

Koljko je slanine in mesa?

Naštevč 8 *centov* 90 *funtov.*

Da se ne všteješ, poskusi od zgorej na vdol; ako ravno toliko znese, je prav.

„Dobra gospodinja biti mora, ki toliko slanine izredi — gospod kaplan v rajtingo sežejo. — Ako pa fancute poha in ogenj vstane, ker ji mašča skoz dimnik v streho zleti, kakor v Čehovci na pustno nedelo, koljko ji bo ostalo?“ „Betva ne“ — odgovori Andrejova Jerka. — Tudi desetero plemenskih svinj

je zgorelo, ki so v hlev nazaj ušle.“ — Potreba je torej ognja kovariti, kako — me danes poslušajte.“

Kako ognja varvati.

1. *Ženske! varite zatrositi* med derva, treske alj predivo. Ktera veliko z lučjo okolj krili, v kratkem pogorevka cvili in prosi vbogajme.
 2. *Ako se maslo vžgé, ne gasi z vodo*, da v streho ne zletí; hitro pokrij alj pa v pepel izlij. Pohaj le pri tihem ognju.
 3. *Pod streho alj na dile s treskami ne sveti*. Že neka avša je gorečo tresko v škopnato streho vteknila, da se je streha vnela in hiša pogorela. *Vroč pepel* se ne smé v nevarn kraj izsuti; živo voglje se lesu prime.
 4. *Tresek na jistanju ne suši*; rade planejo. Dimnice morjo dimnik zidan imeti; leseni dimniki so prepovedani.
 5. *Terice naj na svoje sušivnice dobro gledajo, saj 100 stopinj od hramov naj sablajo*. Po navadi imajo hud jezik, pa še hujši nevaršino ognja. Tudi moški pogosto zakurijo. Ne smejo:
- 1, *Lule alj fajfe na skeden, pód alj parno nikdar jemati*. Kdor pri kermi kadi, se mora po cesarski postavi v ječo zapreti, in bo tepen. Pijan- ca z gorečo lulo v zobéh rajši v lužo kakor na slamo. — Kučjaži in hlapci pogosto zapalijo, ki z žerečimi fajfami živini strežejo.
 2. *Luči brez svetilnice alj laterne v hlev ne nosi*, goreče treske že celo ne, da bi jo v steno vti- kal alj pa svečo na slamo postavljaj. Slama, ki od zgor visi alj vspod leži, se prime, in celo pohištvo zgori.

3. *Pri luči mlatiti je prepovedano*, veči je nevaršina kakor dobiček. — Tudi mokra kerma, ki se na kupi pari, se vžgá.
5. *Streljati o veliki noči in po gostijah je prepovedano*. Že mnogi ferkovec je rudečega petelina na streho vstrelil.
5. Ako pri kmetih stergarjev ni, naj moški *dimnike s košato smreko ométejo*, po zimi vsakega mesenca, po leti vsakih 6 tednov. — Ženske naj jistanje okolj dimnika in tudi celo kuhinjo pogosto ostergajo. — Lehkej je ognja varvati, kakor vbrani, ako vjide.

Kaj je storiti, kedar gori?

1. Kriči, kakor hitro ogenj v strehi zagledaš: *Ogenj! ogenj! gori! gori!* in teci sosedu v pomoč. V turni naj hitro v plat zvona bije (kole).
2. Moški naj hitro *nad streho s sekirami* — cepini — haklami, da ogenj poderejo, ženske po vodo z vedromi; kar jih vtegne, naj vgibajo!
3. *Mlaka* je boljša ko čista voda, *blato še boljši*, tudi sneg, če ga imaš posuti. Škropiti se mora po celem; ako ogenj škropiš, ga le dražiš.
4. Sosedu naj *streho s pertičmi*, kocami, ki jih dobro v vodo pomočijo, pokrivajo, da jih žerečina, ki jo veter nosi, ne vneme. Kar je že blizu ognja lesu, le hitro po njem, da se ognju pot prekosí.
5. Ako v kuhni, v kleti, alj v kaki čumnati gori, *hitro okna zatisni, vrata zakidaj in zamaši*, da ogenj zadušiš; na dimnik mokro koco pogerni.
6. *Živini*, ki se plaha rada v goreče hleve poverne, *oči zaveži*.

Dobro je med stanovjem *košato drevje* saditi, ki ognja brani; še boljše ogneno pripravo: brizgalce, osmolene pletarje, dolge lojtre i. t. d. pri redi imeti.

Ker pa vse to vselej ne pomaga, je potreba posebno teržanom in vešanom v *bratovšino sv. Florjana stopiti*, da jim beračiti sila ne bo, če pogorijo. Kdor v to bratovšino želi, naj se komisarju, ki je za to postavljen, zgласi, ter ceno svojega stanu pové. Stan se popiše in preceni, po tem pa tudi plačuje za pristop bratovšine 3 kr. od 100 gl. cenitne — (*Schätzung*), po 20 kr. od 100 gl. postavne vrednosti (*Klassenwert*); tudi 6 kr. za bukvice. Vsako leto sušca vložijo tovarši te bratovšine za pogorelce preteklega leta vbogajime toljko, koljkor pogorevšina znese; to da nikolj več, ko 20 kr. od 100 gl. — svoje postavne cene. Kdor pogori, mu škodo bratovšina plača — prvo polovico cene kmalo, drugo polovico, kakor hitro stan postavi. To je za pogorelce velika pomoč. Bog daja za vsako silo posebno pomoč; kdor se pa za silo ne preskerbí — v keršansko bratovšino ne gre, je ravno tak zanikarnik, ko tisti, ki križam roke derži in od daleč gleda, kako sosed gorí, tako dolgo, da mu lastna hiša plane. Tak ni vsmiljenja vreden.

XV.

Zdravo teló, nar boljše blagó.

Veliko veselja so šolarji do rajting imeli. Vsako hišno numero so gredé prešteli. Ko v šolo pridejo, in polno tablo zapisanih števil najdejo, začnó števila brati, fantje na glas, dekleta pa tiho. Gospod učitel pridejo, in Belakovega Primuža, ki je nar huj kričal, k tabli zakličejo, rekoč: „Ljudje velijo, da kjer je veliko truša, je malo prida, bom vidil, ali še kaj doštevati znaš. Zapiši! — Gornik ima 5 sodov vina.

Pervi derži	.	.	35	veder
drugi	.	.	40	"
tretji	.	.	25	"
šterti	.	.	18	"
peti	.	.	29	"

Koljko veder ima? Naštevč 147 veder vina.

Zdaj pa proda 136 veder; koljko mu še za kopače ostane? — Bomo predane vedra doštévali ali odštévali? Kaj se tebi zdi, Tomaž? — „Odšteti bomo morli, kar jih je predál.“ Taka je; kar dobimo, nam došteva pokaže, kar nam po odaji še ostane, nam pové:

h. O d š t e v a.

Skerbimo naj, da več imamo, kakor odamo; tako nam bo kaj dobrega še ostalo. *Pri odštévi bomo trojno število imeli: naštevč, ki je nar veči in nar zgornji; odštévč, ki je manjši, da se odšteje in v sredo zapiše. Kar izrajtamo, da nam ostane, je ostajč, ki ga pod podrezo zapišemo. P.*

Gornik je dobil vina	147	veder: to je naštevč,
predal . . .	136	" " " odštévč,
za kopače mu ostane	11	" " " ostajč.

Hočeš prav odštévati:

1. Podpiši manjši števila (odštévč) tako pod veči (naštévč), da bojo edinke pod edinkami, desetinke pod desetinkami i. t. d. stale.
2. Podreži števila, in začni od desne na levo, spodne od zgornjih odštévati; p: 6 od 7, ostane 1. Ostajč ravno podpiši od perve do posledne. Če pri posledni kaj ne ostane, z zarezcima (=) zaznamni.
3. Je spodna veči ko zgorna, naj soseda 1 posodi, in njej piko naredi, da boš poznal za 1 manj. Una zdaj 10 več šteje; p:

Oče imajo pšenice . .	215	mérnikov;
pa je prodajo . .	165	"

Koljko ostane? Ostajč = 50 mérnikov.

4. Je pa sosed a nula, pri drugi sosedi 1 posodi, nuli (0) 10 daj, in od te zopet 1 naprej posodi. Če je več nul, pri vsaki tako stori. Nule potem v sredi 9 veljajo.

P: Ciglar ožge cigla . . . 12 0 0 8,
in ga za neko cerkev proda . . . 11 5 6 9,
Koljko mu še cigla ostane?

Ostajk . . . = 4 3 9 ciglov.

5. Poskusi ostajk k odštévkú došteti, ako naštévk dobiš, je rajtinga prav.

Naštévk . . . 12008

Odštévk . . . 11569

Ostajk . . . = 439

Poskusek . . . 12008

6. Nektére rajtinge so tako spletene, da se morjo po doštévi skleniti. P:

Gospodar izkupi iz vina . . . 225 gl.

„ „ „ zernja . . . 186 „

„ „ „ živine . . . 109 „

„ „ „ masla . . . 45 „

Koljko je izkupil? Naštévk . . . 565 gl.

On pa plača gosposki . . . 83 gl.

„ „ „ družini . . . 120 „

„ „ „ za pripravo . . . 39 „

„ „ „ „ sol . . . 20 „

Koljko je eno leto izdajal? Naštévk . . . 262 gl.

Koljko mu ostane?

Kar je izkupil . . . 565 gl. Naštévk

in odštél . . . 262 „ Odštévk

mu ostane gotovih . . . 303 gl. Ostajk.

Pri tolikem dobičku mora biti dobra letina, skerben gospodar, pa tudi pridni ljudje.

„Dro pridni ljudje — rečejo gospod kaplan — pa tudi zdravi morjo biti, in pa dobre volje kar je prav,

Slavinčani so prav pridni, kar v vinogradih delajo, pa tudi veseli. Za rano slišim kopače v vinograde zvati, zvečer pa cele rajde ženskega spola iz goríc na dom od vinske terte prepévati, da krez hribe in doline sloví. Pa srečal sim tudi pijanih možakov — clo neko pijano ženstvo sim za potam najdel. Pošten mož mi je tožil, da se v tim času po goricah slabo godí. Veliko jih zdravje, poštenje in tudi pamet zgubí. Potreba vas je podučiti:

Kako se za zdravje skerbi.

1. *Ne zogibaj se dela*, ampak z veseljem poslúj; ne toljko za časen kakor za večen dobiček. Železo rija sné, truplo pa lenoba.
2. *Ne preženi se z delom*, da bi se z drugim poskušal; lahko bi se pregnál in onemogel. Živinče, ki se prehitro zaletí, tudi hitro cafne, ali se clo preterga.
3. Si v *puti* in ti od čela kaple, *ne pij prenaglo*, ne prehladi se; put pod kožo vdari, kerv se v plučah steme — neduho, sušico dobiš, alj si pa kerv skališ. Prej da piješ, si odehni, kaj prigrizni. Bolj po malem ko piješ, boljši bo,
4. *Ako te dež premoči, alj si v obuteli moker*, prej ko mogoče se preobleci, noge obriši, glavo oteri.
5. *Po leti vroč v vodo ne hodi*; prehladi se, preden se kopleš. Čedno se vmivaj in peri, da vmazan ne hodiš; snaga je bolj zdrava, kakor jed, ki v maši plava.
6. *Po zimi za toplo obutelo* skerbi, prekosmatih kap in čamrov na glavo se pa varji; boljše je gola glava, kakor gola noga. — Pretesna obutel in premala obleka je že pol bolezni.
7. Zjutraj in zvečer si *usta oplakni*, zobe z srednim perstom operi, za uhami posebno se skerbno omíj; tako te zobje ne bojo boleli.

8. *Skerbi za zdravo sapo*, zvetri pogosto prebivav-nico in spavnico, sosebno po zimi. V zabitih dimnicah spati, se smrada in sopuha najesti, je silo škodljivo; tudi riba vmerje, ki čiste vôle nima. Imaš *prosto (fraj) glavo, tople noge pa od-perto telo*, se ti boleznì bati ni.

Za kratek čas in počitek.

Po storjenem delu — pravijo — je sladko počivati; to da *pred polnoči dve uri spanja več zda, ko zjutrajnih pet*. Mladi ljudje radi zvečer norijo, zjutraj pa dolgo ležijo kar pogosto duši in truplu škodje.

1. *Ne kratkočasite si z nevarnimi bedarijami*, pri katerih se lahko kdo poškodje. V nekem kraju so noroglavci za mizoj sir prešali. Nekega slabega med se dobijo in ga tako dolgo v sredo tišijo, da mu kašta pokne in se mu kerv iz ust in nosa vlije. To je prešanje!

2. *Po noči noreti* — se z drugim spolom vlačiti in metati, peklenski skušnjavec pomaga. Tako se v jesen na metvi godi, ker se moški in ženske na kopico dévajo. Veliko jih je od kopice na truplu — še več na duši zbolelo. Bog nas téga varji!

3. *Iz božjih darov strad za kratek čas délati*, je gerdo in greh. Prevzetni kopači nekokrat štrukle, bob, podzemlice v eden drugega lučajo; radi bi jih kdaj jedli, pa jih imeli ne bojo,

4. *Ne pijani se za dobro voljo*; pij in jej le za potrebo. Prava méra je nar boljši dišava, pa tudi zdrav živež nar boljše bogastvo pri hiši.

Za zdravo jed ino pijačo.

1. *Za zdrav živež imajo gospodinje skerbeti*. Perva jed je *ljubi kruh*, za ktereга prositi nas Jezus

uči; pa mora biti dobro omesen in prav pečen. Vročega kruha jesti ni zdravo — pa tudi plesnovega ne. — Moka zaduhnela, iz zernja, ki zaduhni, ne da zdravega kruha. Boljši zernje v plevah shraniti, ako ga skerbno ne presušaš.

2. *Bolj zdravo je sočirje ko mesenina.* Meso, ki dehne, je škodljivo, ribe opolzne so strupne. Pa tudi močnata jéd ne sme na maši plavati; kar je premasnega, rado zastoji.
3. *Živež soliti in večkrat premeniti, ste za zdravje dve potrebne reči.* Prenaglo jesti ino s sitim trebuhom letati, ni pridno.
4. *Za pitje je studenčnica* nar bolj zdrava, ako ni mlaka, kakor po enih krajih, p: na Hrovaškem. Vender na nektère jedi, kakor na kumare, slive i. t. d. prehitro vode ne pij, da se želodec ne prehladí; lahko bi trešliko, kobilo alj merzlico dobil.
5. *Po letu je za delavce naj gorši pija med studenčnico nekoliko jesiha* djati; to hladi. Zdravo je tudi kislo alj vsedeno mleko, pa zrel sad.
6. *Vino za delarne ljudi po mèri je zdravo;* ono moč daja. Vino premočno in preveč pito moč jemle. Sladkano vino, kakor ga neki oštérji popravljajo, je nevarn strup.
7. *Kjer vina ni, ov ali pir kuhajo.* Taka pija je zdrava, ako je dobro napravljena.
8. *Kdor delavcem žganje daja, jim mišenco daja.* Žganopivci naglo onemorejo, pri priči na delu pogosto vmerjejo, alj pa po malem v zemlo zlezajo in ne doživijo polovice svojih dni. Sveti Duh nas lepo uči: „*Kdor po pameti in po méri vživa, bo mirno in zadovoljno spal, je vselej pri-góden in dobre volje.*“ — Kdor je pošten in zdrav, si lahko povsodi žvižga in pôje. Zapijmo

še mi: *Zdravico za Slovence* *). Taka pesem sliši kopačem.

XVI.

Zdravje gor po niti — dol po curki.

Sušca je bil silo merzel veter; bali so se za tersje, da ne bi pozeblo. Gorenci so prišli vina kupovat in ravno pretečen teden je 5 Slavinčanov točilo. V nedelo vsa fara od vinske cene govori. Tudi gospod učitelj v šoli Jelenovega Šimona pobarajo, rekoč: „Kolkjo so oče vina prodali! Šimon pravi da 125 veder. — Po čem? Po 3 gl. malo vedro. — Dobro so prodali; ali pa tudi vés zrajtati, koliko so izkupili? — Po doštēvi bi lahko zrajtali naj bi 125 trikrat podpisali, in došteli, pa bilo bi prekesno. *Ako več enotnih reči po večkrat štejemo, se reče, da poštevamo.* Bomo se danes učili, kaj je:

i) *Pošteva alj množitev.*

Za doštēvanje je pred vsem potreba vedeti:

P o š t e v a n k o.

1 krat po	1 je 1	3 krat po	3 je 9
2 " "	1 " 2	3 " "	4 " 12
2 " "	2 " 4	3 " "	5 " 15
2 " "	3 " 6	3 " "	6 " 18
2 " "	4 " 8	3 " "	7 " 21
2 " "	5 " 10	3 " "	8 " 24
2 " "	6 " 12	3 " "	9 " 27
2 " "	7 " 14	3 " "	10 " 30
2 " "	8 " 16		
2 " "	9 " 18	4 krat po	4 je 16
2 " "	10 " 20	4 " "	5 " 20

*) Ahacelna Pesme. Tretji natis, stran 62.

4	krat	po	6	je	24
4	"	"	7	"	28
4	"	"	8	"	32
4	"	"	9	"	36
4	"	"	10	"	40

5	krat	po	5	je	25
5	"	"	6	"	30
5	"	"	7	"	35
5	"	"	8	"	40
5	"	"	9	"	45
5	"	"	10	"	50

6	krat	po	6	je	36
6	"	"	7	"	42
6	"	"	8	"	48
6	"	"	9	"	54
6	"	"	10	"	60

7	krat	po	7	je	49
7	"	"	8	"	56
7	"	"	9	"	63
7	"	"	10	"	70

8	krat	po	8	je	64
8	"	"	9	"	72
8	"	"	10	"	80

9	krat	po	9	je	81
9	"	"	10	"	90

10 krat po 10 je 100

10 krat po 100 je 1000

Veči število, ki se nam poštevati da, imenujemo Poštevino, p : 125 veder. Manjši število, po čem — po koljkokrat poštejemo, se veli Poštev c.; p : 3 gl. Po tema dvema zrajtamo, koliko znese in pravimo, da je Znesek.

Hočeš prav poštevati:

1. Napiši poštevino (veči število), in podpiši poštev c (manjši čtevilo), da bojo edinke pod edinkami, desetke pod desetskami i. t. d.
2. Podreži in poštevaj od desne na levo z manjši številko; kar znese, podpiši, kakor pri doštev i. Koljko je izkupil Jelen iz vina?

Poštevina 125

Poštev c 3

Odgovor 375 goldinarjev.

3. Ima poštev c po 2 alj 3 številke, se po redi s prvo, z drugo in s tretjo poštev a. Prvo šte-

vilko zneska vselej pod tisto zapiši, s katero poštevaš. Po tem zneske podreži, doštej in boš imel kar vse skupaj znese. P: Navadno leto ima 365 dni, vsak dan z nočjo vred 24 ur; koliko ur ima 1 leto?

Poštovina 365

Poštévc 24

1460

Zneski 730

Odgovor 8760 ur ima 1 leto.

4. *Poštévc 1 kaj ne zda; le celo poštrevino podpiši. P: Grajšinski imajo 12 dni po 24 kopačev; koliko potrebuje grajšinsko tersje kopačev?*

Poštovina 24

Poštévc 12

48

24

Odgovor 288 pridnih kopačev.

5. *Ima poštrevina alj poštévc od desne roke nule, se na desno odrinejo in prva veljavna prvi veljavni podpiše. Nule, zgorne in spodne, se v podrezo denejo, z drugimi pa zaredoma poštevaj. P: Ciglar naredi sleden den po 507 ciglov; koliko jih je naredil v 20 dneh?*

Poštrevina 507

Poštévc 20

Odgovor 10140

6. *Imata poštrevina in poštévc nule na desni, se ena za drugo na desno vmeknejo, in po tem zaredoma podpišejo. P: V neki grajšini imajo 30 hlapcev. Vsaki služi po 20 gl. — Koljko vsi zaslužijo?*

Poštrevina 30

Poštévc 2 0

Odgovor 600 gl. srebra.

7. Imaš nulo v sredi poštevca, preskoči jo, poštevaj s sosedo, pa znesek ravno pod njo zapiši, P: Žebelarji vsaki delavnik 3050 žeblov storijo! koliko v enem letu ali 302 dneh?

Poštevina	3050
Poštevč	302

6100

915

921100 žeblov.

8. Imaš več raznih poštev, p: goldinarje — krajcarje — peneze, ali cente — funte — lote poštet, zapiši poštevine zaredoma, pod nar manjši, ki je od desne, poštevce podpiši, podreži vse, po tem eno za drugo poštej. P: V grajšinski kleti leži pet sodov; vsak derži p 5 štartinov, 6 veder in 3 firkle; koliko deržijo vsi?

Poštevina	5 št.	6 vedr.	3 firkle
-----------	-------	---------	----------

Poštevč	5
---------	---

Odgovor 25 št. 30 vedr. 15 firklav:

Znesek ima s poštevino eno ime.

Gospod kaplan so morli po ranem opraviu nagloma jiti neko ženo na vas obhajati, ktera je merzlico imela. Vogri, ki zdravila na prodaj nosijo, so pri njej prenočili, in ji neko pijo dali, ki je tako huda bila, da je začela v nekih urah po tem umirati. — Pridejo v šolo prav žalostni, rekóč: „V mojih rokah je srota umerla. Mažjari so ji dali vraštva za konja, pa ne za kobilo (merzlico); dušo so ji pregnali, ne pa bolezni. Tako slabo ljudje v bolezni za zdravje skerbijo! Moram v kratkem nekaj za bolnike povedati.“

Nauki za bolnike.

Kedar kdo bolehati začne.

1. *Povarvaj se, da se ti bolezen ne zajde.* Odhe-
njaj teško delati. Nekteri drujega ne vé, kakor
bo že boljše; pa je rado le hujše.
2. *Po malem jej ino pij*, alj rajši nič, dokler bolezn
ne spoznaš. Lahi si s terdim postom nar raj po-
magajo, ako še ni zamujeno. Vodo pij, in če je
dobra, se boš ozdravil, ako ni kake posebne
bolezni.
3. *Ne jemli zdravil od vsake babe*, konjskih vra-
štuv že célo ne p; popra na žganji, mišence
alj kaj takega. Če ni tako zdravilo za to bo-
lezen, alj pa take hude reči le za čern noht
preveč, umerješ.

Kedar kdo za terdo zboli.

1. *Pojiši zastopnega zdravnika* in dnarja ne glej;
zdravje imej za nar dražej blago. Veliko je na
kmetih goljufov, ki po 2 alj 3 vraštva (arcnije)
za vse bolezn imajo (Lebensseffenz), in vejo ljudi
bolj slepiti kakor zdraviti.
2. *Dekletam ni varno samim k zdravnikom hoditi*,
kteri se Boga ne bojijo. Marskatera je pri takem
zapelivcu za telesno zdravje dušno smert najdla.
3. *Pošli k zdravniku zastopnegn človeka*, ki zdrav-
niku in bolniku prav dopové. Jemli pa tudi in
vbogaj, kakor se ti vkaže, ne le enkrat alj dva-
krat, ampak stanovitno. Bolezen gre po curki,
zdravje pa po niti. Za veliko bolezn je poter-
pežljivost nar bolj zdravilo.
4. *Ne dolži v dolgi bolezn ljudi*, kakor bi ti bilo
nareto; Bog pošilja križe in nas spravlja z njimi
nebesom bliže.
5. *Varji se babjih vraž* in praznovérnih zdravil.
Taka roba je rada škóda in greh. — Na Nemš-

kem sta imela oče in mati dvoje zdravih ljubeznivih otrok; le mlajši je imelo na čelu rudečo liso materno, ktere niso mogli odpraviti. Neka vražja baba pregovori mater, da otroka k nekemu mlademu merliču zanese, in z mrtvim perstom otroku tri križe po lisi naredi. — Dete blede in prestrašeno domu prinese, ki hitro na to zboli. Zdravnik spozná, da je dete ravno tisto bolézen nalezlo, na kateri je uno umerlo. V kratkem jima obdvoje otrok pomerje.

Kedar je bolezen kužna alj nalezliva.

1. *Ne hodi teš h bolnikom; vzemi jesiha, vina v usta, alj brinjovega (smolkovega) zernja požvekaj.*
2. *Varuj se bolnikove sape, ne požiraj slin, v bolnišnici ne jéj in ne pij, ne sedaj na njegov stol in njegovega oblačila ne jemli.*
3. *Večkrat se vmij, preobleci in skerbi, da bo pri bolniku zdrava sapa.*
4. *Kruh za sedmino pečen, ki se v jispi hladi, kjer merlič leži, lahko bolezen na se potegne, in pogrebniiki se bolezní najedó.*
5. *Prebiravnica bolnikova naj bo čedno pometena, mokrote in sparice v bolnišnici ne terpeti. Okna se naj večkrat odprejo, bolnik pa zakrije, da se ne prehladí. Dobro je brinja požgati, ali pa jesiha na razbélen kamen, tudi na železo pokapiti, da se zrak (luft) izčisti. — Dobro je škaš vode pod postelo djati, zjutraj in zvečer premeniti, da slabo sapo na se potegne, in se bolnik ne preleží.*

Postel ne smé preblizo peči, bolnik ne preveč zaveznen biti. Marskdo od smradu in od slabe postrežbe umerje. Bolnike objiskovati, jim postreči, jim oprati, jim prestlati, je Kristusú postreči. Pogosto

mu žlica dobre juhe (župe), glaž zdravega vina pomaga, ako ga sme piti.

Pri Bogu pomoči iskati tudi odlagati ne smemo. *Bolnika tri dni v nevarni bolezni imeti, pa po mašnika ne poslati, je pregrešna zanikarnost.* Kar bolniku na misel ne pride, naj zdravi zmislijo. Pogosto se bolniku po svetih zakramentih kamen od serca zvali, in kmalo mu je bolje. Bolnika nagovoriti, in mu po gospoda jiti, je angelsko dobro delo. Takega prijatla bo bolnik v večnosti hvalil. Nevarno bolnega ne zapusti — in tudi tebe Bog zapustil ne bo.

Dobro je tudi domače zdravila poznati, ki jih vsak človek, vsaka domačija ima. Velikokrat majhna reč pomaga, kjer po širokem pomoči zastonj jišemo.

XVII.

Doma imaš, pa ne poznaš.

Umerl je v Slavini mesár, ki so mu rekli bogat Gorton, ker sam ni vedel, koliko je gleštal. Njegov starši sin je fural, sredni na pol študiral, in po tem v grajšini pisal, mlajši je doma mesaril. Oče se ohladil ni, so se z dnarmi že spipali, pri gosposki veliko vtajili in premoženje zapravili. Pisar se začne z mesarjem pravdati, in ko starejši v malih letih z golim bičem iz ceste pride, se tudi s pisarjem sterne, kakor bi ju bil mlajši ogoljufal. Po vsih tabernah to pravdo sklépajo; tudi gospód učitel jo v misel vzémejo, rekoč: „Bratje ne bojo obogateli; boljši je kratka sprava, ko dolga pravda. Mi bomo danes brez vse pravde 3 brate razdelili po rajtingi, ki se pravi:

j) Razštevka.

Število, ki ga razštejemo, se veli Razštevina;
 p: Gorton je zapustil 39690 gl. med sine razšteti. —
 Število, med koliko je razšteti, se imenuje Razštevca;
 p: med 3 sine. — Število, kar eden dobi, se pravi
 Dobitek. Kdor se hoče razštevke naučiti, mora po-
 prēj znati:

Razštevanko.

2	med	2	dobi	1	32	med	4	dobi	8
4	"	2	"	2	36	"	4	"	9
9	"	2	"	3	5	"	5	"	1
8	"	2	"	4	10	"	5	"	2
10	"	2	"	5	15	"	5	"	3
12	"	2	"	6	20	"	5	"	4
14	"	2	"	7	25	"	5	"	5
16	"	2	"	8	30	"	5	"	6
18	"	2	"	9	35	"	5	"	7
3	med	3	dobi	1	40	"	5	"	8
6	"	3	"	2	45	"	5	"	9
9	"	3	"	3	6	med	6	dobi	1
12	"	3	"	4	12	"	6	"	2
15	"	3	"	5	18	"	6	"	3
18	"	3	"	6	24	"	6	"	4
21	"	3	"	7	30	"	6	"	5
24	"	3	"	8	36	"	6	"	6
27	"	3	"	9	42	"	6	"	7
4	"	4	"	1	48	"	6	"	8
8	"	4	"	2	54	"	6	"	9
12	"	4	"	3	7	med	7	dobi	1
16	"	4	"	4	14	"	7	"	2
20	"	4	"	5	21	"	7	"	3
24	"	4	"	6	28	"	7	"	4
28	"	4	"	7					

35	med	7	dobi	5	64	med	8	dobi	8
42	"	7	"	6	82	"	8	"	9
49	"	7	"	7					
56	"	7	"	8					
63	"	7	"	9					
8	med	8	dobi	1	9	med	9	dobi	1
16	"	8	"	2	18	"	9	"	2
24	"	8	"	3	27	"	9	"	3
32	"	8	"	4	36	"	9	"	4
40	"	8	"	5	45	"	9	"	5
48	"	8	"	6	54	"	9	"	6
56	"	8	"	7	63	"	9	"	7
					72	"	9	"	8
					81	"	9	"	9.

Kdor pošteevanko dobro zna, tudi razštevanko lahko vé; po koljkokrat eno število z drugim pošteješ, toliko dobiš, če ga razšteješ.

1. Postavi razštevino v sredo, zarezži jo spredi in zadi, od predej postavi razštévc, zadi piši dobiték.
2. Razštevaj od leve na desno eno številko za drugo; koljkor dobiš, po zarezži zapiši.
3. Poštěj z dobitkom razštévc, in kar znese, zapiši pod tisto razštevno številko, ki si jo razštél.
4. Podreži in odštej spodno številko od zgorne, ostajk podpiši.
5. Izsними nahodno številko iz razštevine, jo k ostajku postavi, zgoraj pa zarezži, potem obdvé razštěj. Tako naprej do konca. P: Gorton je zapustil 3 sinom 39690 gl. Koljko 1 sin dobi?

Razštévc	Razštevina	Dobitek.
3	39690	13230 gl.
	3	
	= 9	
	9	
	= 6	
	6	
	= 9	
	9	
	= 0	

Odgovor. Vsak sin dobi 13230 *gl.*
Poskusi dobiček z razštevcom 3 *pošteti;*
ako se razštevina . . . 39690 *pokaže,*
je prav.

6. *Se v poštevni znesek večji pokaže, ko je številka, katero si ravno razštel, da odšteti ne moreš, si preveč — ; je po odštevni ostajk večji kakor razštevca, si premalo dobil. Tako dolgo moraš po 1 več ali manj poskušati, da potegne.*
7. *Je ena sama prva številka v razštevni premala, in se razšteti med toliko ne da, vzemi po dve ali po tri, da bo dovolj. P: Dajca za 15 kmetov zneske 105 gl., koliko bo eden dal? Se mora med 16 razšteti.*

$$\begin{array}{r|l} 15 & 105 \\ & 105 \\ \hline & \end{array} \quad 7 \text{ gl. eden plača.}$$

==

8. *Ima razštevca od zadnjega nule, se odrežejo, pa ravno toliko številke tudi v razštevni, ki se skoncama za ostajk podpišejo. P: Predice imajo za 30 dni 240 funtov prediva sprejeti; koliko boje imele vsak dan?*

$$\begin{array}{r|l} 30 & 220 \\ & 24 \\ \hline & \end{array} \quad 8 \text{ funtov morjo 1 dan sprejeti.}$$

== 0

9. *Je v sredi razštevne ena številka premala, da se razšteti med toliko ne da, v dobiček nulo zapiše, po tem še eno privzemi in razštej. P: Pridoba 5150 gl. se naj med 5 kupcev razšteje; koliko eden dobi?*

$$\begin{array}{r|l} 5 & 5150 \\ & 5111 \\ \hline & = 15 \\ & 15 \\ \hline & = 0 \end{array} \quad 1030 \text{ gl. dobi vsaki.}$$

Kdor je razšteve dobro vaje, si jo lahko skrajša, ter v glavi pošteva in odšteva in ostájk s prihodno številko zistavi.

Dobro je, kdor prav rajtati zna, pa vender več še veljá, kdor sebi in drugim v sili véntati vé. Danes, ki je svetega Jožefa, gospod kaplan v šolo ne vtegnejo, vam bom pa jaz nekoliko domačih pomočkov in zdravil povedal, ki sim se jih od rajnega zdravnika naučil.

Domače zdravila. *)

Bog je človeku za vsako silo dal tudi pomoč; pogosto jo z sebo nosi, pa ne pozna. Nekoljko takih vam povém.

Pri človeku. Ako te bučelica, osa alj kaj takega pikne — imaš otekle, razpokane ustnice alj žuable, vzemi masla iz ušesa, pomaži; pomagalo bo. — Se vdariš alj pritisneš, s tešimi slinami večkrat pomaži. Sline so za želodec potrebne; ni zdravo jih preveč izpluvati. Predice naj perste v slezovo vodo pomakajo, alj pa v žajfenco, da si ne bojo zdravja izslinele. — Tudi voda *človeška* je za rane izpirati dobra.

Pri domačiji. Vinskega jesiha požirk v hudi zimi zmerzline ovarje. Rane z dobrim jesihom izmij, v nja pomočene rute na nje polagaj, da ne bojo kervile — se ne gnojile in zacelile. — V omedlevci v jesih pomočeno rutico bolniku pod nos derži — mu z njim sênce dergni, da ga okrevaš.

Mleko posebno zdravo je kozje ljudem, ki sušico imajo, na teše pito. Če kdo kaj strupnega vžije, naj mléko z smetanoj pije, kolikor zamore, da strup izplava.

*) Aus P. Neg. Jais: Guter Same auf ein gutes Erbreich.

Voda je zlahkno zdravilo, naj si jo pri nas ravno malo obrajtamo. Se vdariš alj oraniš, z merzlo vodo rano izmivaj, alj jo v vodi derži, ako zamoreš. — Kedar kerv iz nosa preveč teče, devaj v hladno vodo pomočene platninke na nos, čelo, na sence alj v zatonik; po zimi je pa sneg alj led še boljši za to. — Človeku v omedlevci merzle vode v obraz škropi alj ga polivaj, dokler se ne zavé; po tem ga dobro obriši in v postelo spravi. — Ni skorej bolezni, ki bi se nje z vodo ne znebil, alj jo piti, alj se v nji kopati, alj že cel život, alj samo noge.

Pred *bezgom*, ki blizo vsakega stanu raste, se odkrij; žlahna reč je njega cvetje pa tudi grozdje. — Bezgovega in lipovega cvetja, šleza, kumne, brinja i. t. d. vsaka pridna gospodinja pripravljenega ima. Tudi rakove oči alj pa jajčine lušine so za pomoč.

Zdravila, ki se povsodi dobijo.

Za zobe. Ložej je zdrave zobe ohraniti, kakor bolne ozdraviti. Ne jēj prevrelo, ne pij premerzlo — celo ne eno za drugim; ne grizi lešnikov alj kaj terdega, tudi sladkarij se varji. Te zobje bolijo, jemli vinskega jesiha v usta, z žajbejem jih izmivaj. Pravijo, da je dobro, čebula na boleč zob devati. Piškov zob daj izdreti, da zdravi od nja ne začno gniti.

Za oči. Ne beri, ne šivaj na soncu, tudi ne v mrak alj pri mesencu. Bolne oči derži nad posodvo, polno čiste hladne vode.

Za uho. Deni v mleko pomočenega kruha s pečenim čebulom na bolečo stran. Tudi sopuh od kropa pomaga, če se v uho kadí. Če ti v ušesu zvoni, derži ga nad posodvo sparjenega jesiha; glavo pa s pertom ogerni. Ako štrigla alj kaj drugega vleze, naredi osvalk pavole, pomaži z medom, v uho vtekni, da po tem izléze.

Za glavo. Ako glava od želodca bolí, se mora

črevo izčistiti. Če ne boli od želodca, nogam kopel naredi, ter déneš v toplo vodo pest pepela in soli; pa nog ne derži predolgo v kopeli, da bi se prehladile. Po kopeli jih hitro obriši in v toplo postelo idi. — Za obezanje zmesnega kruha brez škorje zribli, s tlečenim brinjem pomešaj, v belo obezavko zavij, zagréj in na glavo deni.

Za gerlo. Je gerlo vžgano — znotraj rudeče, stolci brinja, naj v smetani zavreje; s tem gerlo obezuj. — Tudi je dobro lojeno svečo zagreti, in v beli rutici okolj vrata obézati, alj pa sparjenega lastovčnega gnezda.

Za bodlaje. Namoči neizprano, srovo prejo v žajfenco, pokuhaj njo pri tistem ognju; tako sparjene štrene zaredama na kraj, kjer te bóde, obezuj.

Za napénj. Obezuj zagrete gomilce v žakelci zavite na trebuh alj vamp, jēj kuhano sadje, slive, kumno, ne sedi predolgo, ne uživaj težkih jedil.

Za vodeniko. Ne pij vina, žganja trohe ne. Se te hoče vodenika lotiti, maži trebuh (vamp alj črevo) zjutraj in zvečer z laškim oljem. Skuhaj brinjevih korenin, v taki kopeli noge derži; pa tudi tako vodo pij. Tudi pomaga repo pečeno alj v oblicah jesti, kolikor mogoče.

Za černc (červec) na perstu. Zagrej laškega olja na žerjavki, derži perst v tako vročem ko moreš, in ti bo pomagalo.

Za speklino. Obezuj kraj, kjer se spečeš, z rutičam v jesihu in v vodi pomočenim vsak $\frac{1}{4}$ ure, naj bolečina henja. Škorpjonovo olje tudi pomaga. Mehurje predori, naj voda izteče. Če je pa opeklina velika, s pavolo (paumvelo) jo oveži.

Za merzlico, trešliko alj kobilo. Glota alj nesnaga, ki v želodcu obleži, merzlico naredi; vzemi torej hitro spervega kaj, da se iztergaš in spet ozdraviš. V trešliki le vodo pij, ako je dobra, malo jej,

masnega nikar; vživaj kuhane slive, da se ti črevo ne zapre. — Limonine pičke stolči, pa v pelinovi vodi skuhati, da zavrejo, in takega pelinovca piti, pravijo, da pomaga. — Pregovor je, kakor bi bilo merzlic 72, pa je zdravil še več. Vsaka babica vam jih nekóljko pové; le glejte, da vas ne vkane. Če te pa srečno zapusti, varji se škodljivih jedi, da se ti kobilane bo ponovila; dvakrat težej jo v drugič odpraviš.

Veliko je še drugih bolezni, pa tudi mnogoterih zdravil. „Nar viši jih je iz zemlje stvaril in pameten človek se jih branil ne bo, govori sveti Duh. Spoštuj pa tudi zdravnika za potrebe del; tudi njega je stvaril Bog, da bo tebi pomagal.“

XVIII.

Méra in vaga v nebesa pomaga.

Tiho nedelo je bila že od starih dni v Slavini velikonočna spoved. Gospod fajmoštru ni bilo po volji, da bi domači v tako stisko za veliko noč k spovedi hodili. Štirinajst dni pred velikonočjo so vsaki soseski za spoved dan oznanili, rekoč: „Navadni spovedni shodi so grešen sejm, ki malo prida imajo. Vsaka dobra ovčica naj za veliko noč svojega pastirja pojiše prav ob času; ako pa le drugam gré, naj si dan izvoli, kedar bojo spovednik vtegnili se z njim pomuditi, da se saj enkrat v letu prav spové.“ — Malo domačih je torej pri spovedi bilo in šola polna; to da so le gospod učitel prišli učiti.

„Danes bo po naših kerčmah za drobiš terda — pravijo. Nekteri goldinar se bo na mizi zdrobil; tudi mi se hočemo od drobiša učiti.“

Vsaka veči stvar več manjših stvari alj delov v sebi ima, blago kakor dnar, naj bo na mero, vago alj na število. Potreba vam je poznati:

k) *Menitev.*

Ako 1 goldinar zdrobimo (v drobiš zmenimo), dobimo 20 grošev alj pa 60 krajcarjev; 1 gr. ima 3 kr., 1 kr. pa 4 vinarje ali peneze, ki jim tudi beliči pravijo. Ker je pa mnogoterih dnarjev po svetu, ki vam jih je poznati, da se goljfal ne bote, so mi grajski gospod naj navadnejših posodili, naj vam jih za spoznavo pokažem. Poglejte:

a. Zlato. Cekini alj zlati so redki, vender se najde med nami, kakor navadni cesarski cekin, ki velja v srebri 4 gl. 30 kr.; ako je dvojni (dopelt), šteje 9 gl. — Zolcpurski alj Pajerski velja 4 gl. 24 kr., — Cesarski sovren plača 13 gl. 30 kr., pol sovrena pa 6 gl. 40 kr.,

b. Srebro; Križevača alj križana krona za 8 petic šteje 2 gl. 12 kr.; — pol križavke = 1 gl. 6 kr. — Četert križavke = 33 kr., — Navadni tolarji so po 2 gl. (Po enih krajih pa 1 tolar za 1 gl. 30 kr. v. rajtingah imajo; p: 100 tolarjev za 150 gl.) — Dvajsetice alj cvancgarce, desetke, petice, sedmice, šestice, petke, groše in krajcarje sreberne tako poznate.

c. Popir za srebro velja; pa se tudi večkrat premeni. Vam v roke morebiti pridejo po 100 — po 50 — po 10 — po 5 gl. Pravimo, da so banknote; star popir, ki za kuper velja, je že iz med ljudi zginil. Varvati se je sleparskih banknöt, ki jih goljufi delajo, Tudi svinčaste krone in dvajsetice se pogosto najdejo. Taki ljudje, ki goljufen dnar delajo, so hujši kakor tatje; za to jih dajo cesar obesiti.

d. Kuper, po Dunajski veljavi (W. W.) se med nami ima po 6 kr. — po 3 kr. — po 2 kr. in po 1 kr. Vem da tak dnar sami imate ali pa tudi razloček med srebrom (M. M. — C. M.) in med

šajnom (B. B.) poznate? Glejte: 100 gl. sr. plača 250 gl. š. alj navadnega kufra.

1 gl. sr. plača 2 gl. 30 kr. š.

1 dvajsetica sr. „ 50 kr. š.

1 desetka sr. „ 25 kr. š.

1 groš sr. „ 7¹/₂ kr. š.

1 krajcar sr. „ 2¹/₂ kr. š. Ako toljko šajna v srebro zмениš, po tem lahko zrajaš, koljko dobiš. Te menitve se je treba prav privaditi.

e. Hočeš srebro v šajn zmeniti, vzemi srebro dvakrat, pa pol števila v srebri doštej, boš šajn imel.

P: Koljko da 8 gl. srebra v šajnu? Odgovor: 2 krat po 8 je 16, in pa pol 8 je 4, 4 in 16 da 20 gl. šajna. — Koljko da 18 kr. srebra v šajnu? Odgovor: 2 krat po 18 je 36, pa 9 naverh, da 45 kr. šajna.

f. Hočeš pa šajn v srebro prerajtati, vzemi pri gol-dinarjih desetke po 4 krat, stotine po 40 krat — edinke pa rajtaj za osmake alj po 8 grošev srebra.

P: 5 gl. šajna je 5 krat po 8 grošev alj 2 gl. srebra. — 52 gl. šajna je 5 krat po 4, to je 20 gl., ino 2 krat po 8 ali 16 gr.; vsega 20 gl. in 16 gr.

— 100 gl. šajna je 10 krat po 4, to je 40 gl.

— Pri krajcarjih dajo desetke v šajnu po 4 krat, edinke pa po 2 petinki ($\frac{2}{5}$) alj dvakrat po 5. del

kr. v srebru. P: 45 kr. šajna je 4 krat po 4, to je 16 in 10 petink (petih delov), to je 2 kr.; vsega 18 kr. srebra. — 32 kr. v šajnu je 12 celih kr. ino $\frac{4}{5}$ (4 petinke) v srebru.

D) V a g a.

Dnarje pa tudi tehtajo alj vagajo; potreba vam je torej vago poznati, če ravno ne za dnarje. Vag alj teht je veliko; pa vse vlečejo na cente, libre alj funte, lote, drahme, venarce in zerne. 1 Ct. ima

100 $\mathfrak{g}$; 1 funt ima 32 Lt.; 1 Lt. ima 4 drahme; 1 drahma ima 4 venarce; 1 venarca ima 15 zernov.

Pri prodaji se ima hitro iz glave zrajtati, koliko vagana roba znese; torej zapomnite si:

Koljkor krajcarjev 1 kvintl, toljko po 4 kr. 1 Lt.:

” ” 1 Lt. toljko pol gl. in 2 kr. 1 $\mathfrak{g}$;

” ” 1 $\mathfrak{g}$. toljko 5 dvajsetic 1 Ct.

velja. Koljko grošev 1 $\mathfrak{g}$ tolikokrat po 5 gl. 1 Ct. blaga košta. P: Ako je 1 $\mathfrak{g}$ po 2 groša, velja 1 Ct. 2 krat po 5 — to je 10 gl.

Bogatini pa imajo dnarjev na méro; tudi vi bote na méro kupovali in prodajali, in naj si ravno dnarjev na mero ne bo, jo morte dobro poznati.

m) Méra.

Méra je suha, mokra alj dolgotna.

1. Suha méra, v Avstrijanskem cesarstvu navadna. je 1 vagon alj mecel, ki 40 mer alj firtlov derži. — Pol vagona alj mecelna se Celšek veli in 20 firtelnov ima. — Polovica derži 10 firtlov — Po Koroškem imajo svoje piskarce: 1 piskarc (mérnik) po 56 firtlov; za Dravo merijo na škafe po 36, — na lonce po 18 firtlov. Po drugih krajih imajo tudi sklede za méro. Prav za prav le mecel veljá, in vsaka pravična méra mora od gosposke poterjena in zaznamnjana biti. — Pri kupčiji si rajtinge tako polajšate; Koljkor goldinarjev v šajnu 1 mecel velja, toljko grošev v srebru osminka alj 5 firtlov (piskarc?). 1 mecel pšenice je po 10 gl. šajna; tako po 5 firtlov za 10 gr. srebra. — Ravno tako: Koljkor grošev srebra 1 osminka, toljko goldinarjev v šajnu 1 mecel velja. P: Če je piskarc (po 5 firtelnov) za 12 gr. srebra, bo 1 mecel za 12 gl. šajna i. t. d.

2. Mokra méra, *Vino, ov, jesih in druge mokre reči mérimo na pivsko méro, ki mora tudi od gosposk poterjena biti.* — 1 Estrajsko vedro derži 40 — 1 Celsko alj malo vedro po 20 bokalov alj firtlov; 1 bokal derži 2 poliča alj 4 maselce; 1 polič pa 2 maselca. Sode mérimo z veziro, ki jo mormo moški dobro pogledati. Štertinek derži po 10 — polovnjak po 5 Estrajskih veder; petaček pa po 5 Celskih alj 2¹/₂ Est. vedr. — V vinskem kraju se morte vinske rajtinge dobro prijeti. Glejte:

a. Po koliko krajcarjev 1 bokal, za toljko dvajsetic 1 Celsko vedro. — Za koliko grošev 1 bokal, za toljko goldinarjev 1 Celsko vedro. — Za koliko gold. 1 Celsko vedro, za toljko po 20 gl. 1 štertinek. — Za koliko grošev 1 Celsko vedro, za toljko gl. je štertinek.

c. Nemška alj Austrianska méra ima drugi račun. Po koliko kr. 1 bokal, toljko dve dvajsetic bo 1 Estr. vedro. Po koliko gr. 1 bokal, za toljko po 20 gl. bo 1 štertinek. — Koljko gr. 1 Estr. vedro, toljko pol goldinarjev bo veljal 1 štertinek. — Za koliko gl. 1 Estr. vedro, za toljko po 10 gl. bo 1 štertinek. — Ravno tak iz večega v manj obrniti; p : koliko gold. 1 Est. vedro — toljko pol grošev 1 bokal velja. Ako je 1 štertinek za 40 gl., bo 1 Est. vedro po 4 gl., 1 Celsko vedro po 2 gl., 1 bokal po 2 groša i. t. d.

3. Dolgotna méra. Kako dolgo — široko — visoko alj globoko je, mérimo po seženih alj klaftrah. — 1 sežen (○) méri 6 šolnov ('); — 1' meri 12 pavcov alj col ("); — 1" ima 12 čert alj lin (""). — Vi mladenči, primite za sežno méro alj colstab, da bote vedli z njim stene, zid alj les mériti. Ve dekleta po vatlo alj prač poglejte, po katerem kramarji pert, sukno, trake in

take robe vam merili bojo. — Tkavci tudi na palico merijo. — Verh tega si pa zapomnite: Za koliko gol. 1 sežen dobiš, — za toliko desetak 1 šoln. P: Drevo 1 sežen dolgo velja 3 gl., tako je 1 šoln po 30 kr. alj 3 desetke. — Kolikor 1 bala (30 vatlov) gold. velja, toliko po dva krajcarjev alj dvojok bo 1 prač veljal; — za koliko pol gl. 1 balo dobiš, za toliko krajcarjev bo 1 prač, P. 1 bala platna velja 12 gl. alj 24 polgoldinarc; tako pride 1 prač po 24 kr.

4. Zemljo mérimo na 4 vogle in jim pravimo štirjake alj kvadrat klastre ($\square$); 1 $\square$ kl. ima 36 štirjaških šolnov $\square'$; 1 $\square'$ ima 144 štirjaških parcov $\square''$; 1 $\square''$ ima 144 štirjaških čert alj lin $\square'''$. — 1 jarm (Soch) obseže 1600 štirjaških klastre. — Kar je tolstega, mérimo po kočnikah (kubiki). Kočniska klastra ima 216 kočn. čevlev; 1 kočn. čevl. 1728 kočn. parcov: 1 kočn. pavec ima 1728 kočn. čert, — Veliko drugih mér in vag bote še v rokah imeli; le pri vsih se spomnite, da dobra méra in vaga v nebesa pomaga,

XIX.

Človek ne pozna, kaj ima.

Cvetna nedela je za mladenče bila vesela. Pri-nesli so cvetnega drena, zelenega črensa, belkaste nive, pa nedelnega lesu k blagoslovu. Svoje dni so toljke stebre privlekli, da skoraj niso v cerkvu mogli. Ker so pa po cerkvi altarje polomili in stene oplazili, so gospod fajmošter mladenče lepo pogovorili, rekoč, da le tisti je bolj berzen fant, ki lepši les pa zvezek čednej spleten ima. Da le vsak tak dolg zvezek ima, ko je sam visok, je zadosti. Radi so jih vbógali,

Pri blagoslovu lesú jim razložijo, zakaj se les blagoslovi, kaj procesja pomeni in kako se vrata med molitvami zapró, pa na trojno poterkanje križa zopet odpró, v spomin, da nam je Kristus s križem nebeško kraljestvo odperl, svoje sovražnike premagavši. Po opraviu je bilo prepovedano se tepsti z blagoslovlenim lesom.

Šolo so za duhovskih opravil del po večernicah imeli. Gospod učitel učijo :

n) Število drobiša.

1. „*Pretečeno nedelo sim vam pravil, koliko 1 veči dnar manjših zapopade, naj bo na vago, méro alj število; danes vam bom pokazal, kako se debelo število, naj bo pri dnarski štetvi, pri méri alj pri vagi, v drobiš premeni. — Imate dnarja alj blaga na debelo, ga v drobiš premenite, ako debelo število z drobnim poštejete. P: Koliko krajcarjev ima 25 gl.? 25 gl. je debelo — 60 kr. pa drobno število*

25

60

Odgovor 1500 kr. Koliko vinarjev?

4

Odgovor 6000 penezov.

Imamo goldinarje na peneze zmenjati, jih popréj na krajcarje — in te krajcarje na peneze zmenimo. Ravno tako cente na funte — lote; sežene na šolne, pavce i. t. d. — Ima debelo število kaj drobiša pri sebi, ga mormo v menitvi došteti. P: Koliko lotov je 15 Ct. 55 ¤ in 9 Lt.?

15

Na funte

100

1555

Na lote

32

3119

4665

Odgovor

49769 Lt.

2. Imamo preveč drobiša, ga v debelo število premenimo, ako ga ravno s tém drobnim številom eno za drugim razštejemo, s katerim ga podrobimo.

P: Koljko centov da 49769 lotov? Narprej lote

na funte 32 | 49769 | 1555 funtov.

32 ' ' ' |

177

160

= 176

160

= 169

160

= 9 lotov ostane.

Funte na cente 1,00 | 15,55 | 15 Ct.

55 ¤ ostane.

Odgovor: 16 Ct. 55 ¤ 9 Lt.

Koljko gl. da 6000 vinarjev?

4 | 6000 | 1500 kr.

4 ' ' ' |

20

20

= 00

6,0 | 150,0 | 25 gl.

12 ' |

= 30

30

=

3. Se prigodi, da imamo v rajtingah debelo in drobno število skupaj, mormo drobno pred vsim izrajtati in na debelo vreči, koljkor se da. **P:** Za rajnim Cirkovskim fajmoštrom so na licitaciji izkupili:

iz živine	6506	gl.	45	kr.	3	vr.
„ vina	1804	„	36	„	2	„
„ žita	10049	„	12	„	—	„
„ hišne priprave	13410	„	18	„	1	„
„ drobnih reči	741	„	51	„	2	„

koljko so izkupili? 32512 gl. 44 kr. — vr.

Odgovor: 32512 gl. 44 kr.

Zdravita, sedmina in druga oprava za rajnim znesse 3526 gl. 56 kr: in 3 vinr.; koljko še premoženja ostane?

Naštévk 32512 gl. 44 kr. — vinr.

Odštévk 3526 „ 56 „ 3 „

Ostájk 28985 gl. 47 kr. 1 vinr.

Ker v naštevku vinarjev ni, vzememo 1 kr. v zajem, ga v 4 vinarje zmenimo, 3 odštejemo in nam 1 vinar ostane. — Odšteti je 56 kr. — v naštevku jih je le 43; vzememo 1 gl. v zajem, ga v 60 kr. zmenimo, 43 kr. dodenemo in dobimo 103 k., odštejemo jih 56 kr.; nam ostane 47 kr. — Vsega premoženja ostane 28985 gl. 47 kr. 1 vinar.

To premoženje se med 3 razšteje, ker dobi žlahta 1 del, cerkev 1 del, vbogi 1 del; koljko dobijo vbogi?

3	28985	9661 gl.
	27	'''
	= 19	
	18	
	= 18	
	18	
	= 5	
	3	
	2	

Ker se 2 gl. med 3 razštetih ne moreta, ju v krajcarje zmenimo, unih 47 kr. doštejemo in 167 kr. med 3 razštejemo.

$$3 \mid 167 \mid 55 \text{ kr.}$$

$$15$$

$$= 17$$

$$15$$

$$= 2$$

Krajcarja dva zmenimo v vinarje, zgornega doštejemo, in 9 vinarjev med 3 razštejemo.

$$3 \mid 9 \mid 3 \text{ vinarje.}$$

$$9$$

Vbogi dobijo 9661 gl. 55 kr. 3 vinarje.

Za rajnim Cirkovskim gospodom je pa bilo tudi 83 kop pšenice na prodaj; véste, koliko je 1 kopa? Snope štejejo na kope; 1 kopa ima 60 snopov, alj pa orehov — tudi lešnikov. — Pri kopah si lahko zrajtate, da koliko goldinarjev 1 kopa — toliko krajcarjev 1 snop velja. P: Ako je pri vinogradu 1 snop vejnika po 1 kr., bo kopa 60 kr. alj pa 1 gl. veljala. — Prodali so tudi 24 ducentov belih robcev, 1 ducent po 2 gl. srebra; po čem je bil robec? — 1 ducent je 12 robcev. V rajtingi se mormo pomniti, da koliko grošev 1 ducent — toliko penězov 1 kos; — koliko šestakov 1 ducent — toliko pol krajcarjev 1 kos; — koliko po 4 grošnikov 1 ducent — toliko krajcarjev 1 kos; — koliko goldinarjev 1 ducent, toliko petk velja 1 kos. P: 1 ducent robcev je bilo po 2 gl. prodanih; tako je veljal 1 robec 2 petki, to je 10 kr. Bili so dober kup;

„Denašno števianje dobro poglejte; števila, ktere sim vam na tablo zapisal, si vsak na popirček zapiši, doma ravno tak črez praznike zrajtaj, in na belo ne-

delo pokazat prinesi; gospód fajmošter bojo preglédali, koljko že znate.“

„Okorej pa je danes? — vprašajo — in vsi, ko bi trenil, na uro pogledajo. Bilo je $\frac{3}{4}$ na 3. — Potreba vam je še védeti, rečejo, kako se nar dražje blago: *zlati čas méri* — na leta, dni in ure, — *Navadno leto* ima 365 dni: vsako šterto je *prestopno*, in šteje 366 dni. — Leto ima 4 *kvatre*, alj 12 *mesencov*, 1 mesenc sploh 30 dni. — Leto ima 52 *tednov*, mesenc pa 4. — *Teden* alj nedela ima 7 dni, 6 delavnikov, 1 praznik. — 1 Dan ima z nočjo 24 ur, 1 ura 60 *minút* (drobcov), 1 drobec ima 60 *drobičkov* alj sekúnd.“

Uro, ki teče, vsi dobro poznate; pa tudi zlati čas teče; — vi pa nja zamudo slabo rajtate. Kdor vsaki dan 1 minuto — zamudi vsak teden 7 minut; — kdor zamudi vsak dan 1 uro — v letu 365 ur. —

„Ali pa tudi tisto uro poznate, ki jo povsodi z sebo imate, da vam kaže nagel tek vašega življenja? — vprašajo gospod kaplan? Katera ura je to?“

Človeško telo.

Človek se veli krona stvarjenja; in truplo, ravno ko sveča, se kaže vsih stvari gospodar. — V glavi, za jasnim čelom, imamo možgane, v možganih um, pamet in spomin, — Iz možgan se snujejo, kakor iz klavčiča niti, tenke žilice in kitice po vsem životu. Po njih občutimo in se zavémo. Ako možgane raniš, omedliš, spomin zgubiš, se ne zaveš in lahko umerješ. Varvati se je močne pijače in vsega, kar preveč v glavo gre. — Oči pod čelom so nam okna, da gledamo. Oko v napetih jabelcih svojo mokroto, in v sredi jederce imá. Ako mokrota vsahne — izteče, človek oslepí. Obervi oči pokrivajo, pa tudi sami jih mormo škode varvati. Slepec je vbožec! — *Ušesa*

so dvojne stranske vrata, lepo skrožene ko rog, da glas po njih na znotrajn boben pride, in slišimo. Pregloboko v nje vertati je nevarno; lahko boben prederemo in oglušimo. Gluhaki rojeni tudi govoriti ne znajo. Modri možje so pa šole za take naredili, v katerih se vsega potrebnega zučijo in znajo bolj pisati ko vi. — Usta so poglavitne vrata, in jezik vratar; včasih zlo hudoben. On vse okusi, presodi in pové, da pojémo alj zaveržemo. Ako jezik čist ni, nam tudi jesti ne diši. — *Nos* je čuvaj v sredi lica, ki čuje in po svojih nosnicah voja, jeli dobro alj ni? *Roke* in *noge* so iz brezštevlnih žil, kit in kosti stikane; kar roke storijo, kamo noge človeka prinesejo, ni dopovedati. — *Kosti* so slemena po vsem truplu, ki ga deržijo, da se ne izdruzgne. Po sredi kosti žlahen muzeg teče, ki jim življenja daja. Skozi nesramno prešestvanje se muzeg po kosteh suši. *Želodec* je kuhinja v človeškem truplu, 32 zobov živež zméle, jezik z slinami vmesi in po goltu (gortancu) želodcu da, da ga skuha. Požrešnik želodec preobloži, da mu onemaga; na pol srova jed mu obleži, da je prekupati ne more, moč oslabi, život se trese in kerv skvasi.

Serce je v našem truplu jederce, ki dve kamenti ima, iz katerih po 2 serčnih žilah kerv od serca — po 2 drugih žilah kerv nazaj k sercu žene. V 1 drobičku (sekudi) serce pri 55 kervi, ki jo odrasel človek ima, po vsem životu razžene in spet na se potegne, kakor ga plati čujemo. Pri zdravem človeku serce v 1 minuti po 70 — v 1 uri po 4200 — v 1 dnevu po 100,800 — v 1 letu po 36,792,000 vdari. — Oh čudo, da se ne razbije! — Od serca gre po životu moč in toplota. Se serce ohladi — človeka ni — truplo umerje. *Pluče* so človeku méh v persih, ki zdravo sapo na se vlečejo in škodljivo izganjajo, ter so gobi podobne, polne kervi. Ako preveč létaš, ska-

češ, plešeš, vina alj žganja piješ, plučé s kervjo prenapolniš, da se znotraj pretergajo. Je kerv v plučah prevroča, in prehitro merzlo piješ alj se prehladiš, se kerv steme ko kislo mleko, ne more po žlicah naprēj, plučé začno gniti, se gnojiti — neduha se spravi od kruha, da se posušiš in umerješ. — Iz pluč imamo *dušak* — pišelo po gerlu za goltom do ust, ki jo stisnemo alj razprostimo; kakor se tenko alj debelo oglasimo. Dušák mali jeziček zapira, in po tem govorimo, kar živina ne more. Kaj, da bi le zmiraj prav govorili! — Sveti Duh govori: „Smert in življenje iz jezika izvirata. Kdor se v besedi ne pregreši, je popolnoma mož.“ Kdo pa vlada (viža) naše govorjenje?

Človeška duša.

Duša je toljko čudna stvar, da je viditi ne moremo, pa jo vender občutimo, kakor v persih skrito serce. — Duša čuje na 5 počutkih našega života: vidi skoz oči — sliši skoz ušesa — okusi po jeziku — ovoha po nosu — občuti po vsih udih; pa tudi živinče ravno to zamore, ki ima umerjočo dušo.

Duša naša pa nauke posluša, *premišluje*, kar sliši; in tega živinče ne more. Kdor za nauke ne skerbi, po živinsko živi in nima pravih *misl*. — Še veste, kar ste preteklo nedelo slišali od mére in vage? Duša pomni, kar je čula; ima *spomin*. So pozablivci in pozablivke, ki jutre ne vedo, kar danes slišijo, imajo slab spomin, kakor dečko, ktereга na mejniku, naj bi pomnil, za uho vdarijo.

Naj vam po slovenje povém, me dobro *razumíte* alj zastopite; vam rečem po *nemško*, me malokdo vas razumi. Duša se mora vaditi, da hitro razumi, kar kdo pové in razloči, alj je resnica alj laž — černo alj belo? Komur je vse eno, je neumen; nja duša nima pravega *uma*. — Človek, ki vse zastopi — razumi, pravijo, da je razumeten (kunšten).

Pa kaj človeku pomaga, če je še toliko razumeten, pa *pameten* ni! Pamet je boljši ko žamet. Naša duša mora véditi! zakaj' to stori — uno opusti, kaj bo iz tega, kaj pride iz unega, da oberne vsako reč, kakor je prav; to se reče po pameti. Pamet je iskra božje luči; kdor jo zgubi, pri njem ni resnice ne pravice — je dušna tema. Za to veli vsmileni Jezus: „Dokler imate luč, po luči hodite, da vas teme ne zgrabijo.

Pisanke (pirhi), ki jih za veliko noč imate, vam dopadejo; saj eno bi vsakter rad imel. Tudi kolači alj šartelni vam dišijo, kaj ne? — nar bolj pa mesó. Tudi kužaju meso diši, in dajte mu ga na velki pétek, jedel ga bo. Zakaj pa vi ne? — Naša duša spozna dobro in hudo, *izvoli* po pameti, kar je prav — opusti, kar ni prav; ona ima voljo, in pa *svobodno* (*fraj*) *voljo*. Vas ne more nihče prisiliti, da bi v pétek meso jedli, cucek se pa ne zamore posiliti, da bi ne jedel, če kos mesa pred nja položiš. Tudi se najde tako slabih, ki si po pésje ne morejo pritergati, naj si je še tako škodljivo in prepovedano. Taki ljudje so svojo žlahno, prosto voljo zapravili — zapili — zajedli, poživinili so se. Oh, to je žalost! Naše poželenje brez pameti je konj brez vujzde.

Poživinjen človek želi, kar mu diši, po živinsko; — razumeten (posvetno moder) poželi, kar dobiček stori, po človeško; — pameten poželi, kar se po pravici zgodi, postavodavsko; — bogaboječ poželi, kar Boga veseli, in to je keršansko. Kaj bote pa vi pozeleli?

Kakor ima naše telo 5 počutkov: *pogled*, *poslúh*, *podúh*, *pokús* in *počút*, ima tudi duša petéro moči, da misli z *zavedom*, pomni z *spominom*, razumi z *umom*, razsodi s *pametjo* in izvoli z *voljo*. — Če telesu oči ne svetijo, roke — noge ne občutijo, je bolno; ako se ne ozdravi, umerje. Tudi duša je bolna, ako ne vé,

česar je potreba, ne spozna, kar je prav, noče, kar Bogu dopade, kedar greh dela; — umerje, ako je ne ozdraviš. Je truplo iz mladega zanemarjeno, da ga gibati, hoditi, delati ne privadiš, za nič je. Tudi duša je borna, ako se od mladih let pridno ne učiš potrebnih reči spoznavati, hudo opustiti, dobro storiti. Oh, bodi vam vselej prva skerb za dušo! *Neumerjoča* je, vekomaj bo živela, večno srečna alj nesrečna. „Kaj pomaga človeku, pravi Kristus, naj si ves svet pridobi, ako pa dušo zgubi?“ — Ljudje, ki šolo in cerkev opuščajo, izveličanske nauke zamudijo, se poživijo; živine pa Bog v nebesa ne vzeme.

XX.

Vesela aleluja.

Prav veseli so bili velikonočni prazniki. Luna je ravno o polnem ljudem svetila, ki so k božjemu grobu hodili. — Na kerstno saboto so ogenj blagoslovili; pa otroci niso z gobami po ogenj smeli, ker radi kaj popalijo. Za vsako vés ga je eden prinesel. Vstajenje Kristusovo so na veliko nedelo zjutraj obhajali. Mladenči sami streljali niso, kar je oestro prepovedano, pa zložili so dnarjev za stréln prah (pulfer) in pri farni cerkvi so na veliko noč ob svitu možnarji pokali, da je po celi fari gromelo.

Sméšno je bilo poprejne leta ženske glédati, kako so z jerbasmi po blagoslovu iz cérkve divjale. Vsaka je hotla biti prva domá, v prazni véri, da bo prva moža dobila. Marskatera je padla in jerbas po tleh zakadila, da se je kolač po bregu zatakal, pisanke potercale, pa še kaka cunja iz korbe prikazala, ki jo je podložila, da bi se beršinja večí vi-

dila. Ene leta že ni več tako. Gospod fajmošter so jim blagoslov lepo razložili, ter so djali, da kdor kaj blagoslovljenega nese, ne smé letati, kakor bi bil kaj vkradel, ampak naj po pameti nosi. „Dekleta!“ — so djali — pomislite, kar vam Kristus pové: „Perve bojo posledne — posledne pa perve.“ Po blagoslovu so še molili, naj dober Bog živežu da zdravje in tek. In kakor iz pridižnice grejo, počasi ena za drugo zadene in gre. Pri težkih jerbasih ste se po dve verstile.

Per večernicah so vboge darvali. Stariši otrokam vkažejo, naj vsako svojega velikonočnega kosa nekoliko vbožčekom prihrani in domačim vbogim nese, ki so pred cerkvenim pragom vbogajime prosili, da jih privadijo sebi pritergati in vbogim dati. Po večernicah so botri (goteji in gotice) svoje zetice s pisankami darvali. Na velikonočen ponedelk so po opraviu otroci v pričo starišev na veški ledini pisanke takali. Prav vesel čas je bil, in pa brez greha vesel.

Velikonočen teden so hodili mladenči in deklice k nauku, ki so se za prvo spoved in sveto obhajilo pripravljali. Premožnejši stariši so svojim kako novo obleko omislili; vbogim so pa kumeji alj drugi dobrotniki kaj novega kupili. Na cvetno nedelo so bili zatorej otroci oklicani, ktere so za vredne spoznali k prvemu svetemu obhajilu. Odrašene dekleta so jim za čedne vence skerbele, fara se je prvega svetega obhajila veselila.

Na belo nedelo se spoved za otroke ob pol osmih začne. Po spovedi se otroci v šoli znidejo, in ob desetih jih v procesji v cerkvu spremijo. Gospod kaplan so pri kerstnem kamnu z njimi kerstno obljubo ponovili, in gospod fajmošter otrokam pri altarju toljko serčno pridgo naredili, da se je vse po cerkvi solzilo. Šolarji so med opraviom prepévali. Po

obhajilu vsaki lepo podobico Jezusovega serca do-
bi, da jo dobro shrani alj pa doma na svojo ladico
(škrinco) pribije. Kakor angelce je bilo viditi po-
božne otroke, in marskdo je njih pogledaje izdehnil:
Oh, naj bi še jez bil tak nedolžen! -- Tako so v
Slavini veselo Alelujo sklenili.

Šolarje poskusijo.

Po večernicah pridejo gospod fajmošter v ne-
delsko šolo. Poskusijo nar prēj pervošolce, kako
še kaj bērejo. Nekih desetero je tako gladko in
zastopno bralo, da jih rečejo med drugošolce vzeti.
Nekaj jih pa še slabo in počasi zлага, nar več pa
fantov potezuje. Gospód fajmošter jih pokregajo, re-
koč: „Mladenčem je nauka nar bolj potreba; pa imajo
nar manj skerbi. — Oj, joj! moški imajo dobre glave
— pa terde buče.

Med izpraševanjem pervošolcov, ki so po šoli
stali, drugošolci spišejo, kar so jim na tablo zapi-
sali. Vsak podpiše svoje ime, in svoj spisec odraja.
Po tem jih gospod učitel poskusijo, iz glave rajtati.
V tem so fantje dekleta premogli, da so ravno še eni
na perste šteli. Gospód fajmošter jim dajo rajtingo,
rekoč: Bregant je 250 gl. posodil, koliko bo vsako
leto obresti alj činža vlekel?

*Od sto goldinarjev 5 gl., od 1 gl. pa 1 gr. —
Koliko goldinarjev, toliko grošev; koliko stotin poso-
žila, toliko 5 gl. obresti. Poprej iz glave naredite.
Od 200 gl. vleče 2 krat po 5 — to je 10 gl. — Od
50 gl. ima 50 gr. alj poltretji goldinar. Ves obrést
znesse 12 gl. 30 kr. — Zdaj pa na popir zrajtajte.*

*V Graški šparovki pa od 100 gl. položila samo
po 4 gl. plačujejo. Ako priden hlapec alj dekla svoje
zaslužene letnine 25 gl. v šparovko položi, koliko*

vsako leto obresti vleče? — Zrajtamo nar prej, koljko po 5 gl. verže, in najdemo 25 grošev. Zdaj pa 5^a del (petinko) odštejemo, in bomo obrest po 4 od sto imeli. Petinka od 25 je 5; in če 5 od 25 odštejemo, 20 gr. alj 1 gl. dobimo.

„Šparovka je za družino in druge pridne ljudi, ki veliko na obrest položiti nimajo, velika dobrota. Vzemejo kedar kolj prinese, tudi po goldinarju, in ti plačajo, kedar hočeš. Obrest vsakega leta h položenemu dnarju doštejejo in tudi od tega obrést vlečeš. Na mestu zaslužen dnar domá v nevaršini imeti, ga raj v šparovko pošli; boš brez skerbi in pri lepem dobičku.“ Tako so gospod fajmošter šparovko priporočili.

Zdaj šolarje gospod kaplan barajo, kako se je zadržati pri bolnikih — kako na dobri volji i. t. d. Od tega so pa dekleta bolj gladko odgovarjale. — Po izpraševanju gospod fajmošter v besedo sežejo, rekoč: „Prepričal sim se, da ste po zimi večidel vsi pridni bili. Bojim se pa, da po letu ne bote toljko hvale vredni. Po cerkvanju, kakor navada, bote lajnali — po božjih potih hodili, keršanski nauk in šolo pa mudili, kaj ne? — Čujte, kaj vam povém. Kdor veliko pa cerkvanju hodi, se lahko zblodi in dosti slabega nabere. Greš v letu enkrat alj dvakrat, ako veliko po trikrat na božjo pot, zadosti je; večkrat jiti ne smete.

1. Ako se namenite na božjo pot, poprejno nedelo gospod kaplanu oglasite, jim povedati, kamo in s kom pojdete.
2. Sami ne potujte, ampak z očetom, z materjo alj kakim drugim poštenim človekom hodite.
3. Črez potrebo pit ne hodite, tudi prevroči ne pijte; lahko škodje duši alj truplu. Glejte, kje bote ležali, da ne bo pohujšanja. Pravijo, da kjer ima Bog en altár, ima peklenšek dva.

4. Rajati po božjih potih je večidel smerten greh. Litožev, v katerih godce slišite, se od daleč zognite.

5. Na dalne božje pote hoditi, kakor v Marijo Cel — na svete Višarje alj na Bistro je za šolarje še prehitro. Kedar odrastete in vtegnete, greste enkrat, in bo zadosti.

6. Brez vedenja staršev otroci ne smejo, ne družina brez dovoljenja gospodarjev na božjo pot; taki pot bi bil v pekel.

7. Kdor iz bližnega cerkvanja prepozno, clo po noči k domu pride, je zapelivcu v rokah; težko je pošten in več v šolo ne smé. — Naj lepši božja pot je tisti kraj, kjer se kaj lepega zvučiš, in zvesto Bogu služiš. Ste me zastopili? — Ako greste na božjo pot, ne hodite Bogu na pot.

Po letu bo nedelska šola za nemške ponovlance zjutraj pred velikim opraviлом, za vas slovenske drugošolce pa po večernicah. — Zdaj pa zapojmo od sabote večer. *)

XXI.

V starem gradu dnarji cvetijo.

„Kaj ste pa imeli, Gradišani, v petek v starem gradu?“ — barajo gospod učitel Grajanovega Lukeža. Vsi se po šoli zasmejijo in Lukej začne, rekóč: „Cigani so k Belku prišli, ki so zvedili, da je hodil že večkrat v star grad duarje kopat, pa zastonj. Pravil jim je, da sliši pogosto v starem gradu o polnoči ropotati. Cigan se mu ponudi pomagati, da dnarje vzdigneta. V sredo večer gresta kopat, in po-

*) Ahacel. Pesme, stran 9.

zlačen ključ najdeta. „To je ključ, mu začne cigan prerokovati, ki se vsakih sto let prikaže, preden dnarji cvetijo. V petek jih bova vzdignila; to da darovati boš škrate moral. Črnega petelina bova zadržala, pa vanj 7 zlatov matere božje, 3 križevace, 2 polkrižavki, pa 1 četertinko križano položila. Ako ravno takih dnarjev nimaš, jaz posodim.“

Belk je ravno na Jurjevo vole prodal in ciganu samih dvajsetk našteje. V četrtek se posti, v petek jutro v cerkvo gre; zvečer sta pa s ciganom do 10¹/₂ pri nas pila. Oče Belku branijo v tako nevaršino hoditi; pa je bil še le prav hud. Zdaj vzemeta črnega petelina, ki sta mu vrat zavila, pa dnarje vanj zašila, ter si v stari grad svetita. Mi smo šli na gradiše poslušat. O pol dvanajstih se tak hrup po gradu vzdigne, da smo vsi zbéžali. Ob enej po polnoči prisopiha Belk malo živ k nam. Bled ko smert se za mizo vsede — ves šmirast in povalan.

Ko si nekoliko odehne, začne praviti, kako sta v gradu blede luč zagledala, kakor hitro je v Slavini ura ednajst odbila. Cigan pravi, da ravno tam dnarji cveté. Hitro pristopita in na ravno tisto mesto v novi skedi petelina zakopleta.

Cigan širok ris naredi, in Belk ravno v sredo na skledo poklekne. Zdaj začne cigan neznane molitve žebati, kar se iz dveh lukenj zabliskne ter bobna in ropoče, da se grad trese in Belk od strahu trepeče. Po tem med perste zažvižga, da je po ušesih zvonelo, ter začne od vsih krajev stare piskre lučati; Belk še posiloma kleči. Kar skočijo iz velike jame črni možje — nekdo njih mu šmirast lonc na glavo povezne, da se mu po licu cedi. Nevsmileno ga začno pretépati. Ko pisker iz glave verže, in na pomoč zavpije, vidi iz druge jame hudega prileteti, ki mu je ogenj iz gobca švigal. — Belk zbeži in komaj živ ostane, ter se mu zdi, kakor bi se bilo pol grada za

njim posulo.“ „Kamo pa so cigani?“ — „Cel teden so za gradom kuhali; zdaj jih pa ni sluha ue duha. Moj oče in sosesda dva so včeraj petelina in dnarjev iskat hodili, pa niso najdlji kaj družega, kakor kup voglja, pa potrupanih črepov. Belk je od strahu zbolel.“

„To je prav po cigansko — pravijo gospód. Hočemo rajtati, koljko je Belku ta ciganija veljala. Ktere dnarje, Luka! je moral cigan imeti?“ Luka jim pravi in gospod pišejo:

7 cekinov,	ki so po	$4\frac{1}{2}$	goldinarjev.
3 križevače,	„	$2\frac{12}{60}$	„
2 polkrižavki,	„	$1\frac{6}{60}$	„
1 štertinko križavke,	„	$\frac{33}{60}$	„

Težka bo, da si je ravno mala. Poprej vam je povedati, kako se razdelba šteje, alj drobi rajtajo, da vas kdo ociganil ne bo.

o) R a z d e l b a.

1. Vsaka reč se v svojé dele razdrobi, iz katerih obstoji; p: 1 goldinar ima 60 krajcarjev, 1 ura ima 4 četertinke i. t. d. Ako nimamo cele reči, saj nekoliko včasi imamo. Koljko delov imamo, zapišemo zgoraj, ter pravimo, da je štévc. V podrezo postavimo, koljkor bi morli imeti, da bi reč cela bila, in pravimo, da je razdelc, ki nam pokaže, v koljko delov naj se celo razdeli. P: $\frac{12}{60}$ nam kaže, da imamo 12 kr. od 1 gl. — 60 kr. bi pa naj imeli, da bi 1 cel goldinar bil in se izreče: drnanajst šestdesetink goldinarja,
2. Je (zgorní) števc večí od (spodnega) razdelca, p; $\frac{3}{2}$ — zapopade 1 celo, ter ni pravi razdelc. Lehko ga poravnamo, ako števc 3 med razdelca 2 razštéjemo $2 \mid 3 \mid 1\frac{1}{2}$. Temu rečemo, da je mešan razdelc, ki ima celo 1 in razdeleno $\frac{1}{2}$.

3. Mešan razdelc pa tudi zčistimo, če celo z razdelcom poštejemo, števce pa doštejemo; $p: 4\frac{1}{2} = \frac{9}{2}$. Po navadi razdelc v drobiš zmenimo, $p: v$ krajcarje, libre, čevle i. t. d., kar se pri malem lahko iz glave zrajta; $p: \frac{1}{2}$ gl. je 30 kr., $\frac{1}{4}$ gl. je 15 kr.; $\frac{1}{2}$ Ct je 50 g. Pisaje poštejemo števce z drobivcom (koljkor delov celo ima), in z razdelcom pošteto razštejemo, da krajcarje, libre i. t. d. dobimo. P: Koljko je $\frac{3}{4}$ gl.

$$\begin{array}{r} 3 \\ 60 \\ 4 \overline{) 180} \quad 45 \text{ kr.} \\ \underline{16} \\ = 20 \\ 20 \\ \hline = = \end{array}$$

4. Nam je razdelc prevelik, $p: \frac{12}{60}$ gl., galehko skrajšamo, ako se s kako števko brez ostajka v zgornem in spodnem razšteti da. P; $\frac{12}{60}$ se razšteje z 2, in da $\frac{4}{30}$; pa z 3, in ima $\frac{4}{20}$; še bolj z 6, in da $\frac{2}{10}$; nar bolj z 12, in pusti $\frac{1}{5}$ gl.

5. Krajšar (števka, ki razdelc skrajša) se mora skušaje pojiskati, da se po njem števce in razdelc razšteti da.

6. Nar krajši razdelc pohranimo, alj ga v drobiš zmenimo; $p: \frac{1}{5}$ gl. je 12 kr.

Razdeli se doštévajo, odštévajo, poštévajo in razštévajo, kakor cele števila; to je pa za bolj prebrisane glave. Vam je tega nauka dovolj, da vas tako lahko ne ociganijo. Po tem zrajtajmo:

7 zlatov . . .	po $4\frac{1}{2}$	gl. je 31 gl. 30 kr.
3 križavke . . .	” $2\frac{1}{5}$ ” ”	6 ” 36 ”
2 polkrižavki . . .	” $1\frac{1}{10}$ ” ”	2 ” 12 ”
7 četertinka križ. . .	” $\frac{33}{60}$ ” ”	— ” 33 ”

Odgovor; 40 gl. 51 kr.

Tako je Belk 40 gl. in 51 kr. v starem gradu usjal; pa težko, da bi mu kdaj cveteli.

S a d j a r e j a.

„Naj bi v starem gradu dnarji ležali, že zdavnaj bi jih bili izkopali. V zemlji so dnarji povsodi, pa jih mora drugači saditi. Poglédjte skoz okno, kako lepo cvetijo!“ — V farovski sadunosnik jim pokažejo. — „Rajni gospód so ga nasadili, bo že 15 let. Koljko so iz sadja na fužinah izkupili — koljko zdrave pijače naredili — koljko bolnikom so s kuhanim sadjem postregli, ter hodijo za-nj prosit, če kdo zbolí! Lehko bi po celi fari tako lepo cvetelo, naj bi zanikarnih, abotnih in hudobnih ljudi ne bilo.

Še me veseli, ker spomnim, kako so me rajni gospod fajmošter po šoli zaklicali, ter sva o breznim šla na sprehód drevje cepit in žlahnit. Vzeli so vinjek in žagico, meni so dali mladik in drevesne smole. Kjerkolj sva za potam divjaka najdla, sva ga vcepila, ako je bil za to. Tudi zamoraselke sva izkopala in presadila. Pripovedali so, kako so v nekih krajih po Nemškem ceste po ure hoda s sadovjem osajene, da se popotnik lahko v senci, v jesen pa tudi z žlahnim sadjem ohladi.

Odkazali so mi nekaj zemle, jo dali čedno ograditi, in me naučili pičke sjati. „Poberaj, so djali, v jesen košice in pičke, ki jih kmetovski dečaki zmetujejo, kedar sad drago kupujejo, in jih lepo uséj. Naredi podolgovate jamice, 1 šoln eno od druge; položi pičke po 2 pavca na redko, zagerni jih, o valički jih pa oplej. V nekih letih jih presadiš v dobro zemljo.

To bo drevesna šola — so rekli; bojo ti tvoji leseni šolarji več veselja prinesli, ko marskdo tvo-

jih malovrednih šolskih otrok. Naročili so mi, šolarjem, kar je bolj modrih, pokazati, kako se drevje sadi in požlahtnuje. Tistim, ki so to delo dobro zastopili, so rekli žlahnih mladik, naj pridnejšim pa tudi pevčnikov dati, da so jih doma vsadili.

Nekoliko let sim to poskušal, pa otroci vsakdanjih šol so za to delo še prekilovi; nedelskih šol še ni bilo. Vam zdaj pokazati želim, vi odrašeni mladenci, kako se zakladi (šaci) kopajo. Ob nedelah in praznikih grejo dekleta v farovško kuhinjo se kuharije učiti, mi pa pojdemo v sadunosnik, jim kaj za kuho pripraviti. „Kdor mlad drevje sadi, star sadja dobi“ — pravijo tvoj pošten oče, Miha Božic! Resnica je; to da žalostni so, ko jim toljko mladih jablan za potam polamajo.

Grozovitno je, da se najde ljudi, abotnih in hudobnih, ki iz neumnosti alj hudobije toljko drevja oškodjejo. Pomnim, kakor bi včeraj bilo, kaj so rajni gospod fajmošter pridgvali, viditi, kako so pastirji po drevju škodo delali, in neki ponočni prijatelj, kterege so dali zapreti, jim iz jeze celo versto sadunosnic polamal. — Moram vam nekaj pridige povédati.

1. Preljuba naša mati, rodovita zemlja, po letu zelen plajš ima, iz drevja lepo spleten. Vsegamogočni Bog ji ga je tretji dan ogernil, ter je djal: „Zemlja naj rodi rodovitne drevesa, ki sad storijo po svojem rodu, in seme v sebi imajo.“ Od tiste dobe že nad 6000 let nam drevje *čude vsegamogočnosti božje* kaže! kaj da ga premalo spoznamo! — Iz starih korenin nam mlado drevje priraste, žvice v zemljo položimo in se nam ozelenijo. Iz semena, ki ga veter, ptica alj človek zaseje, priraste veličastno drevo, ki eno leto semena obrodí za celo dobrovo obsjati. Vsako,

še tak majceno semence ima v sebi celo drevo. Zerno se vzimi, drobne korenince požene, in drevce izraste, če le mokrote, toplote in luči dobí. — Tudi drevce živi, kakor malo dete; in naj si ravno stoji in živeža ne jiše, ima po koreninah in po perju žilice, po katerih iz zemlje in iz pod neba svoj živež pije. Človek ima kožo, drevje svojo skorjo; kdor njo rani, hudo stori. Vi nevsmileni drevoderci: ki po lesu smreke belite, da za smolo kozovce delate, drevje vertate, da mu sok, njegova kerv, izteče, za potam mladike lomite in nedolžno drevje lomastite — ali ne veste, da dobrotlivega Stvarpika žalite? — Tudi drevje živi, ranjeno se posuši in umerje. Kdor rano obeže, dobro delo stori.

2. Več od zlata in srebra nam drevje *dobrega* da; za to je prvo dober Bog v zemljo zakril, drevje pa po zemlji razsadil. Drevje daja ptici živež in streho; živini prilast in postel, človeku brez števila veselja in hasna. Je drevo, ki rodi sad, iz katerega hlebe pečejo — čudno drevo, kateremu v deblu ljudje kakor v hramu prebivajo, ki jih oraste in nad njimi zelení. Vinska terta je mati toljko milijonov ljudi. — Vsak kraj ima drevje po svoji potrebi; kdor torej drevje končá, je tistega kraja nar huj sovražnik. Za to je dober Bog po Mojzesu vojšakom prepovedal: „Kedar boš mesto z vojsko oblegel in z močnimi zasipi obdal, ne smeš drevja posekati, ki sadje rodí, tudi ne lesu v tistem kraju s sekiro pokončati; saj drevje število tvojih nasprotnikov ne more pomnožiti: V. Mojz. 20, 19. Po pravici tudi deželska gosposka drevoderce kaznuje.

3. Drevje, *božjo stvar*, Bog živi; vsmiliti se nam mora, ako smo božji otroci. „O nikar me ne ola-

maj; hočem ti sladkega sajda dati“ prosi žlahen pevec nek nevsmlenega dečka, ki si gre šibo iz njega včesnit. „Kaj sim ti storila, da mi tako nevsmleno kožo obeliš? Ali ne veš, da ti bom posledno hišico dala, v kateri te bojo pokopali? — vpraša zelena smreka gerdega smolarja. „Pokaj me tako nevsmleno lomastiš, ter kamenje in pakleze po meni lučáš! — se švara poln jablan. Tako gerdo ti meni mojo dobroto povračuješ!“ Naši dobri stariši so drevja nasadili; tožili jih bojo, ki po drevju škodo délajo.

4. Poglejte pa tudi *lepe božje nauke*, ki nam jih je Bog na vsako drevce zapisal. Drevje nam v nebesa kaže, da ne pozabimo, kje smo domá. Otroci! pogledajte mlado drevce: kamor se mlado naklone, taj bo dorastlo; staro se več vклонiti ne da. Mladenci! vidite drevje cveteti? Tako cvetite nedolžni tudi vi. Merzel veter pohladi, mraz cvetje okuha, in vse žalostno se obeša; — še žalostnej hodi zapeljano dekle brez deviškega cvetja. Poznate drevo, ki ga červ gloda, kako se začne sušiti? Tako se razujzdanemu mladenču godi, ki je svoje poštenje zgubil. Nečistnik pade kakor červivi sad iz drevesa. — Možje in žene! bodite dobre drevesa; drevo, ki dobrega sadu ne prinese, bo posekano in v ogenj verženo. — Pomislite vi starčeki, kako v jeseni iz drevja list za listom pada. Tudi mi padamo v zemljo drugi za drugim, z nami pa tudi vsa posvetna čast in oblast. — Drevje, ki po zimi spi, o valički zopet oživi; tudi mi bomo oživel in za toljko gorši vstali, za koljkor boljši smo v Gospodu zaspali. Te pridige se spomnim, kedar drevje zagledam, ki so ga rajni izredili.

Pa tudi vam, katerim so kumej (gotej) bili, so vsakemu žlahno drevce vsadili, ter tudi druge botre opo-

minjali, rekoč: „Vsak oče naj svojemu otroku, vsak kumej svojemu zeticu drevce vsadili, naj bo z otrokam rastlo in sadu prineslo. Nas že dolgo ne bo, drevo še bo rodilo in otroka nas pomnilo. Vsako rodovito drevo je gotov dnar, ki iz zemlje cveti.“

XXII.

Boljša kratka sprava, kakor dolga pravda.

Prismejali so se gospod kaplan v šolo, rekoč: „Kaj smešnega sim včeraj na veliki cesti srečal. Dva se nasproti pripeljeta, kakor bi se ne vidila, ter se nobeden ne zogne.“

Kedar že prav térdo zadeneta, naglo iz vozov skočita, ter se skregata. Jurko: Zakaj se nisi zognil? Janko: Zakaj pa ti ne? Jurko: Mi ni bilo potreba. Janko: Meni tudi ne. Jurko: Ali si bil slep? Janko: Mislim da si le ti bil. Jurko: Ti bom zdaj pokazal! (seže po sekiro, in mu žuga kola posekati, rekoč): Boš v stran vozil? Janko: Pri moj dun, da ne. Jurko spet sekiro vtekne rekoč: Bom pa jez. Caufi! Bistahor! — Tako je bila pravda skončana.“

Vsi se Jurku smejijo, ki se je Janku toljko grozil, po tem si pa tako lepo henjal. „Kateri je bil bolj moder? — barajo gospod kaplan. „Jurko, ki je odhenjal,“ vsi odgovorijó. Tudi vi se radi zognite; in če ne morete, rajši odhenjajte, naj bo na cesti alj doma. — „Kdo pa se mora na cesti zogniti?“ vpraša Jarčev Peter.

1. Po cesarski postavi mora na cesti vsaktér, srečaje se, *na pravo voziti*. Cesarska pošta se po

navadi ne zogne; za to posteljon od daleč v rožič zatrobi.

2. *Navdol je potreba zavérati*, in pa s coklo, kjer je na dolgo. Na takih krajih kažejo table zaverto kolo. Zaver je potreba predstavljati, da se šinja na kolesu ne vžgé in ne zgloda.

3. Na Horvaškem kaže kolo na kóli harmico alj muto, da se plača. Na tabli je pisano, koliko od glave. Dobro kdor pozna, in se ne da goljfat. Težki vozovi, ki široke šinje imajo, in jim *Pari-zarji* pravijo, le pol cestnine plačajo.

4. Po stranskih cestah še *lése* najdemo, da so ravno ploti in meje povegrane. Dolžnost je lese zapirati in ljudi škode varvati. Pregovor pravi: *Kdor navdol ne zavéra, les ne zapera, pa mut ne plačuje, ne pride daleč po svetu.*

5. Živina, ki ima kosmate ušesa, se mora zvesto varvati, da se nesreča ne prigodi naj več pa konji. *Prenagla vožnja je posebno nevarna* in prepovedana. Lastnik, ki hlapcu prenašlo voziti vkaže, plača po cesarski postavi od 50 do 100 gl. štrafe, kedar se kaka nesreča zgodi. Hlapec, ki sam po svoji glavi naglo vozi, je po 14 dni zapert. Kdor koga povozi, bo od 3 dni do 3 mescov v ječi. Kdor konje brez varha pusti, da vjidejo, naj si ravno škode ne storijo, jih dobi pervokrat po 10 na stolu; drugokrat, alj pa če se je škoda storila, bo po 1 mesenc dni se v ječi potil, in bo tepen. Po zimi morjo konji v sankah kregule imeti.

Mladi kmetje radi konje redijo in na cesto hitijo; pa veliko jih svojo domačijo zavozi. Vam bom povédal, česar se je vozarjem (furmanam) nar več varvati.

1. Potreba je za živino *skerbeti*; da se ne poškodje. Kdor živino preobloži, prežene alj pozabi,

kmalo onemore. Tudi živina mora svojo pravico imeti. Konj pravi: *V breg (klanec) ne tiraj me — navdol ne jezdi me — po ravnem goni me — v hlevu ne pozabi me.*

2. *Varvati se igre.* Po oštarijah sleparji sedijo in na vozarje prežijo; kdor jim v šako pride, ga slečejo. Vozar, ki igro ljubi, konje hlapcu prepusti, cele noči pri kvartah presedi, po dné pa na vozi dremle, bo skoraj zvernil. Nima dnarjev več, mu jih kerčmar posodi, in kedar brez dnarjev nazaj memo pride, mu konje odpreže. Poznam jih, ki so se s parizarjem pa z 4 konji na cesto podali, domu pa pešec z golim bičem privlekli. Kedar igra nar bolj kaže, tistokrat se nar raj zlaže.

3. *Varite se godcov in pa ženskega spola.* Po lituzih se najde najemnic, ki ptuje možake na limance vjemajo. Kdor se z njimi pečá, zapravi dnarje, zdravje in poštenje. Po ošterijah rajati, namesti konje napájati, je večí zguba, kakor sred ceste zverniti. Dobre volje mošne kolje, pa tudi kola polomi.

4. *Potreba je vozarju znati dobro rajtati,* da ga kelnarce ne podrajtajo. Tega naj vas gospod učitel dalej učijo.

p) *Vganka po tri.*

Vganke ljudje za kratek čas radi imajo, p: na strehi je 100 vrabelnov; ako 1 vstrelim, koliko jih še na strehi ostane? Odgovor: Nobeden; drugi odletijo. Po številski vganki se pri nas vsaka rajtinga lahko stori. Le pogledjte!

Da se troje število; za to ji velimo, da je taka rajtinga potrojka alj tristavka. Šterto število,

po katerem se vpraša, se mora vganiti. **P:** 2 ₰ sol veljata 20 kr.; koliko velja 20 ₰?

1. Na prvo mesto zapiši število, od katerega veš, kaj velja; — na drugo njegovo ceno, kaj velja; — na tretje prašavno, katerega cena se jiše; na šterto pa najden odgovor. Prvo in tretje — drugo in šterto morjo biti enega imena.

2. Med prvim in drugim stoji, znamenje dve piki (:), med drugim in tretjim pa naklonjen križ (×); p:
 $2 \text{ ₰} : 20 \text{ kr.} \times 20 \text{ ₰} ?$

3. Poštej drugo stavo s tretjo, s prvo jo pa razštej, ter boš najdel, kar jišeš. **P:**
 $2 \text{ ₰} : 20 \text{ kr.} \times 20 \text{ ₰.}$

$$\begin{array}{r} 20 \\ 2 \overline{) 400} \quad 200 \text{ kr.} \end{array}$$

Odgovor 200 kr. alj 3 gl. ino 20 kr.

4. Nima prva in tretja stava enakega imena, naj se poimeni, da se goldinarji v krajcarje — centi v libre premené. Ako se premeniti ne da, prava vganka ni. **P:** 1 ₰ cukra velja 45 kr.; koliko velja 1 Ct.? $1 \text{ ₰} : 45 \text{ kr.} \times 1 \text{ Ct.}$

$$\begin{array}{r} 100 \quad 100 \\ \hline \text{Odgovor} \quad 4500 \text{ kr.} \quad 100 \end{array}$$

To se v goldinarje preoberne:

$$\begin{array}{r} 60 \quad 4500 \quad 75 \text{ gl.} \\ 42 \\ \hline = 30 \\ 30 \\ \hline = 0 \end{array}$$

5. Ima ktéra stava dvoje število, drobno in debelo, se v drobno zmeni in ž njim rajta. **P:** Delavec zasluži v 6 dneh (v tednu) 7 gl. 12 kr.; koliko v 1 letu?

6 dni: 7 gl. 12 kr. $\times$ 1 leto.

$$\begin{array}{r}
 60 \\
 \hline
 432 \\
 365 \\
 \hline
 2160 \\
 2592 \\
 \hline
 1296
 \end{array}$$

6	$\overline{157680}$	26280 kr.	60	$\overline{26280}$	438 gl.
	$\overline{12'}$			$\overline{24'}$	
	=37			=22	
	$\overline{36}$			$\overline{18}$	
	=16			=48	
	$\overline{12}$			$\overline{48}$	
	=48			=	
	$\overline{48}$				
	=0				

6. Stave se ne smejo po ravno tej versti pisati, ko se povejo. Pomisliti je, ktera gre na prvo — drugo alj tretjo mesto. P: Za 5 kr. kupim 3 jajceta; koliko bom dal za 50 jajc?

Po prvi vaji se ta tristarka zapiše:

3 jajc. : 5 kr. $\times$ 50 jajc?

$$\begin{array}{r}
 5 \\
 3 \overline{250} \quad 83\frac{1}{3} \text{ kr.} \\
 \hline
 24' \\
 \hline
 =10 \\
 9 \\
 \hline
 1 \\
 \hline
 3
 \end{array}$$

alj pa 1 gl. $23\frac{1}{3}$ kr.

7. Vganka, ki smo jo dozdej videli, se pravi ravna (lična), ker šterta stava (odgovor) za toliko veči izraste, za kolikor je tretja stava veči od prve; alj pa za tolikanj pade in je manj, za kolikor je

tretja stava manjši od prve. Tako velja med blagom in kupom (ceno) — med delom in zaslužkom — med posojilom in obrestjo. P: 100 gl. posojila da 5 gl. obresti: koliko da 1000 gl.?

$$100 \text{ gl.} : 5 \text{ gl.} \times 1000 \text{ gl.}$$

$$\begin{array}{r|l} 100 & 5000 \\ \hline 5 & 5' \\ \hline & =0 \end{array}$$

8. Imamo pa tudi zavihano vganko, kedar se odgovor za toliko veči pokaže, za kolikor je tretja stava manjši od prve. P: Naš vinograd okoplemo v 4 dneh z 25 kopačmi; koliko jih mora biti, da dva dni okopajo? — Pri nekih je tudi šterta stava najdena za tolikor manjši, za kolikor viši je tretja stava. P: Za sukno mi je 7 vatlov potreba, če je $\frac{3}{4}$ prača široko; koliko ga bom moral imeti po 1 prači širokega?

Pri zavihani tristavki se prestavi tretja stava na prvo, prva pa na tretje mesto; po tem se ravno tako dela, kakor pri ravni vganki. P: 4 dni moram imeti 25 kopačev; koliko 2 dni? Oberni

$$\begin{array}{r|l} 2 & 100 \\ \hline & 10' \\ \hline & =0 \end{array} \quad 50 \text{ Odgovor : } 50 \text{ kop.}$$

Da je vganka resnična, se prepričaj:

1. Ako s prvo stavo šterto (najdeno) — z drugo pa tretjo pošteješ, in enako število dobiš. Poglej zgornji prvi razgled.

$$2 \text{ € veljata } 20 \text{ kr.} \quad 20 \text{ € } 200 \text{ kr.}$$

$$\begin{array}{r|l} 20 & 2 \\ \hline 400 & 400 \end{array}$$

2. *Alj pa en stavk, katerega rad, izverzi, in ga s tremi unimi vgoni. P: V zgornem razgledu izverzi prvega.*

$$200 : 20 \times 20$$

$$20$$

200	400	2 Vidiš izverženo stavo:
4		

Komur delo tako prav izteče, si lahko zažvižga, kakor si nicoj zapojmo Večernico:) Glejte, že sonce zahaja i. t. d.*

XXIII.

Ljubo domá, kdor ga imá.

Na Filipovo so v Slavini dražbo (licitiríngo) imeli. Hrena so djali na boben, kakor pravijo, ter mu pohíštvo prodali. Bogatih staršev je bil; za to ga je delati grozilo. Že v mladih letih je kupčevati začel, in se po kerčmah posédati privadil. Poslednič začne v lotrijo staviti; kar ni zapil, je zastavil. Pridna ženka se je doma vbijala, dokler je mogla. Gospodinja onemore, strehe rebra kažejo in polje ostaja celina. Dolžniki pritisnejo, Hrenovo prodajo, Hren in Hrenovka, pa petero otrok nimajo doma, Starejši sin in hčer vsa žalostua v šoli sedita. Gospod učitel ju pobarajo, kamo pojdetá? Razjokata se rekóč: „Sama ne veva kamo?“ Ljubo je domá, kdor ga imá — pravijo gospód; pa ga mormo tudi varvati, ne več zapraviti, kakor pripravimo. Skerben gospodárin gospodinja, ki imata veliko skerbi, vsako nedelo zapišeta, kar sta prijela, kaj oddala; h koncu leta prerajtata, ali sta na zgubi alj na dobičku. Sta na dobičku, Boga zahvalita in se lahko smejita;

*) Ahacelna pesme, stran 11.

sta pa na zgubi, poskerbita prihodno leto zgubo zamestiti. Take bukve so dober kup, 3 alj 4 peče (pogne) popirja, pa čerčik za kake 3 alj 4 groše; vender so take bukve lahko tavžentov vredne. Pogledjte jih!

Gospodarno popisilo za Martina Hrena.

Letni den	Kar prejme alj oddá	Prejema		Oddaja	
		gl.	kr.	gl.	kr.
Prosınca					
25.	Za 25 vagonov (mecnov) pšenice po 2 $\frac{1}{2}$ gl.	62	30		
"	Za usno	—	—	15	20
Svičana 6.	Dnino 3 čevlarjem za 6 dni po 5 gr.	—	—	4	30
Sušca 12.	10 Ct. kermé po 15 gr.	7	30		
20.	Cesarsko dacjo plačal	—	—	41	12
26.	Par volov prodal	128	40	—	—
Rožnika					
2.	Domači srenjski davk	—	—	9	28
"	Družini: dvema hlapcoma po 16 goldinarjev	—	—	32	—
Grudna					
27.	Trem deklam po 10 gl.	—	—	30	—
Naštev		198	40	132	30
Prijemina znes to leto:					
198 gl. 40 kr.					
Oddaja		132 „ 30 „			
Ostajk 66 10 kr.					

Odštévk (Gürtrag), *ki se po eni strani našteje, se za doštévk* (Uebertrag) *na prihodni strani došteje.*

Naj bi bil Hren vsako léto toľko pridave narajtal, koljko bi bil v 21 letih, kar je na Hrenovem, prigospodaril?

$$1 : 66 \text{ gl. } 10 \text{ kr. } \times 21.$$

$$\begin{array}{r} 60 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3970 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3970 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 794 \\ \hline \end{array}$$

$$6 \text{ } 0 \quad | \quad 8337 \text{ } 0 \quad | \quad 1389 \text{ gl. } 30 \text{ kr. gotovega dnarja.}$$

$$\begin{array}{r} 23 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} =53 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} =57 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} =30 \\ \hline \end{array}$$

Štévanje, kakor vidite, se lahko pohitri. Tudi vi se hitrosti vadite, kar je prav.

Pri poštetvi pohitrino: 1. ako znesku toľko 0 pripišem, koljkor jih poštevina in poštevci vsih imata;

1. ako z 1 ne poštevamo, ampak poštevki ravno podpišemo. Poštej vselej zmanjši števk, naj si bo zgoraj alj spodaj.

Pri razštetvi: 1. Ima razštevci več števil, s prvo poskušamo, ter toľko števk v razštevku jemlemo, da je zadosti.

2. Znesek v poštevni ne pišemo, ampak v glavi odstét ostájk podpišemo, ter mu prihodno števk iz razštevka pripišemo.

Pri razdelkih je potreba iz glave znati, koljko navadni razdelki v drobišu znesó. P:

$\frac{1}{2}$	gl.	je	30	kr.
$\frac{1}{3}$	"	"	20	"
$\frac{1}{4}$	"	"	15	"
$\frac{1}{5}$	"	"	12	"
$\frac{1}{6}$	"	"	10	"
$\frac{1}{10}$	"	"	6	"
$\frac{1}{20}$	"	"	3	"

$\frac{1}{2}$	kr.	je	2	vinarja,
$\frac{1}{4}$	"	"	1	vinar.

$\frac{1}{2}$	Ct.	je	50	℥
$\frac{1}{4}$	"	"	25	"

$\frac{1}{3}$	Ct.	je	20	℥
$\frac{1}{10}$	"	"	10	"
$\frac{1}{20}$	"	"	5	"

$\frac{1}{2}$	℥	je	16	lot.
$\frac{1}{4}$	"	"	8	"
$\frac{1}{8}$	"	"	4	"

$\frac{1}{2}$	lota	je	2	kvintl.
$\frac{1}{4}$	"	"	1	"

$\frac{1}{2}$	sežena	je	3	čevle.
$\frac{1}{2}$	čevla	"	6	parcov.

Tako ima $\frac{1}{2}$ leta 6 mescov, $\frac{1}{4}$ leta 3 mesce;
 $\frac{1}{2}$ mesca 15 dni, $\frac{1}{2}$ dne 12 ur, $\frac{1}{2}$ ure 30 minut i. t. d.

Pri številski vganki alj tristavki se pohitri:

1. Je prva stava 1, tako le drugo in tretjo stavo poštejemo in odgovor dobimo.
2. Je druga alj tretja stava 1, le s prvo razštejemo in odgovor dobimo, ter z 1 ne poštevamo, ne razštevamo.

Veliko je takih pohitlejev, pa le za hitre števce. Boljši počasi prav, ko prehitra zmota. Marskdo vé dobro rajtati, pa vender slabo gospodari. Le kdor več pripravi, kakor zapravi, on je dober gospodar. Skerbni bodite, da bote vedli kam damó.

Kje pa smo domá? — barajo gospod kaplan. Naš pravi dom je v nebesih; prav za prav nismo na tem svetu nikjer domá. Tudi vi ne veste, kamo še po svetu pridete; hočem vam nekaj sveta pokazati.

a. Popis sveta.

Svet imenujemo (kar se od sonca sveti) vse, kar je Bog v 6 dnéh stvaril, zemljo, sonce, mesenc.

zvezde i. t. d. Zemlja je okrogla, naj se nam ravno ne vidi. Poglejte njeno podobo*). Da je zemlja okrogla, nam ljudje pričajo, ki so se iz enega kraja ravno po morji podali, in so ravno od drugega kraja nazaj prišli, kar bi ne bilo mogoče, če bi okrogla ne bila. Suha zemlja gleda iz morja kakor griči (hribci) iz velike povodne. Zemljo razdelimo v 4 poglavitne strani. Oberni se v kraj, kjer se nam sonce zjutraj prikaže, imaš pred sebo *izhod alj jutro*, — za sebo *zahod (zapad) alj večer*, — na desni *poldné alj jug*, — na lévi *polnoči alj séver*. — Vučeni so zemljo razmériili v 360 stopov (Grade), vsaki stop ima po 15 nemških mil. Za obhoditi ima zemlja 5400 mil; in vender ni večí ko pika v širjavi stvarjenja. Nar viši gore na zemlji so kakor zerna peska na krogli. Zemljo merijo po dolgem s čertami (linami) navzgor — po širokem s čertami poprék; po tem se zrajta, pod katerim stopam alj zobam da živimo. P: Slovensko je pod 46 stopam alj zobam. Vsa suha zemlja se razdeli v 5 delov po 2 stranima. Na prvi strani so Azija, Afrika in Evropa, ki se stari svet imenujejo; na uni strani je Amerika ino Avstralja alj novi svet, za katerega še le nekaj 300 let vemo.

I. *Azija*, naj starej znani svet, kjer so bili prvi starši in tudi Kristus rojen, nam proti jutru leži, in se na Rusovskem Evrope derži. Tam je sveta alj obljudena dežela Palestina, Arabja, Perzja, Indja in Kitajsko kraljestvo. Ima velike *vode*: Evfrat, Tiger, Jordan i. t. d. — *mesta*: Jeruzalem, Betlehem, Damašk i. t. d. Veliko starih mest je razsutih, da se kraj ne pozna, kjer so stale, p: Babilon, Nimive i. t. d. *Ljudje* so zagorele, perstene barve, malokaj pridni, kraji slabo obdelani, ne prezdravi, pušave velike. *Zveriné*

*) Poglej II. podobo, A.

je veliko levov, p. tigrov, hien, slonov i. t. d. Tudi strašno velike in strupene kače.

II. *Afrika* se Azije od jutra derži in nam proti jugu leži. Nar huj vročina je v tistih krajih. Imenitne *dežele* so Egipt, nar rodovitnej žitnica; tolovajske države Tunis, Tripolj, Maroko in Fec. Algjer zdaj Francozi imajo. Nar imenitnej je voda Nil in pa rudeče morje — mesta Alesandria in Kajro. V Afriki so nar strašnej pušave, kjer se cele gore pekočega péska namêtejo, kraji nezdravi in suhi. V Afriki in Azii je vedno pomor alj kuga domá. *Ljudje*, katerim pravijo Zamorci, so večidel černi. Veliko sto tisuč takih divjakov vsako leto polovijo, in v sužnost prodajo kakor neumno živino pri nas. Lévi, tigri, krokodili, pa kače, ko drevo velike, so v tistih krajih doma. Veliko krajev zemlje je še tam neznanih.

III. *Evropa*, v kateri prebivamo, je naj srečnej kraj sveta. Ljudje so beli, večidel pridni in zastopni, dežele zdrave in rodovitne. Nar imenitneje kraljestva so:

1. *cesarstvo Austrijansko*. Ima *kronovine* pod sebo: *Vogersko* alj *Magjarsko*, kjér so poglavitne mesta Budim, Pešt in Požonj; — *Horvatsko* in *Slavonsko*, kjer je poglavitno mesto Zagreb. Druge znane mesta so Varaždin, Karlovec, Zemlin i. t. d. *Dalmatinsko*, pod Horvatskim za morjem, kjer so mesta Zader, Dobrovnik, Šibenik, Kotar i. d. Beseda je v teh deželah sploh slovenska, je pa tudi po Vogerskem magjarska in nemška. — *Pemško* (Češko), kjer je poglavitno mesto Prag. — *Poljsko* (Galicja in Lodomerja), kjer je poglavitno mesto Lvov (Lemberg). Beseda je po teh deželah slovenska, to da nam nekoliko tezej zastopna. Na Pemske je po enih krajih tudi terdo nemška. — *Laško* (Benečansko z Lombardijo.) Poglavitne mesta so Benedke in Milan; druge znane

mesta pa Padva, Verona, Mantva, Vidim i. t. d. Beseda je sploh laška. — *Primorska kronovina*, ki obseže Istrio, Gorico in Čičijo. *Krajska kronovina*. Poglavitne in lepe mesta so Ljubljana, Terst in Gorica, Novomesto i. t. d. Beseda je sploh slovenja; za Gorico pa tudi laškujejo.

Vojvodije (sedanje kronovine) pod Avstrijskim cesarjem so; *Estrajh*, viši vojvodija, ki se v zgorno in spodno razdeli. V spodnem Estrajhu je poglavitno mesto vsega cesarstva Dunaj (Beč alj Viden), v zgornem je Linc. Beseda je sploh nemška. — *Štajarsko*. Gorno ima 1 krog alj krajsijo v Pruzi, spodno pa 2 v Gradcu, ki je poglavitno mesto, in v Marpurzu. V Avzi sol delajo; Beseda je v poslednem krozi slovenska, v dveh prvih nemška. — *Koroška Kronovina*. Poglavitno mesto je Celovec; druge znane mesta so Belak, Velikovec, Št. Vit, Brezje i. t. d. Beseda je po Krajski strani slovenska, za Tirolam in gornim Štajarskim pa nemška. — *Salcpursko*, kjer je poglavitno mesto Salcpurg, sedež viši škofa, in beseda nemška. *Šlezija*, ktera je nekoliko pod Estrajhom, nekaj pod Prajzom. Šlezi tenko platno delajo. — *Kronovina Sedemgraška* (Erdeli) in *Bukovina*, za Vogerskim leži, in veliko konjev spodredí. — *Moravija*, kjer so imenitne mesta Berno, Olomuc i. t. d. V 3 poslednih deželah je beseda nekako slovenska. — *Tirolsko*, za Koroškim, kjer je prvo mesto Inspruk, drugo Trento. Beseda je v zgornem nemška, v spodnih krajih laška. Vse toljke in take dežele se po sesterno deržijo, in *deržavo Avstrijsko*, eno nar večih in imenitnejših storijo, ktero naš svetli cesar za doto imajo in po očetovo deržijo.

Vode po teh deželah naj imenitnej tekó: *Donava*, iz Nemškega po Vogerskem na Tursko; *Ens* (Aniža)

nem Austrijanskem; — *Mura* po gornem Štajarskem. *Sava* po Krajnskem in Horvatskem i. t. d. Velike jezera so *Blatno* na Vogerskem, i. t. d. Čudno jezero je *Cirkensko* na Krajnskem, ki po letu vsahne, po zimi nateče.

Dežele so veliko gorate, posebno po Tirolu — Koroškem — gornem Štajarskem i. t. d.; po Laškem in Vogerskem pa tudi ravnine velike. — Zlato in srebro koplejo na Vogerskem in Erdelskem, cinj v Pemskem, svinec na Koroškem, živo srebró v Idriji na Krajnskem. Dobro železo se na Štajarskem in Koroškem dobi. Sol napravljajo v Salcpurškem, v gornem Estrajhu, posebno pa v Velički v Poljski zemlji. Žita in vina je po Slavenskem in Nemškem; kar rejne živine na Laškem premalo — za toljko več na Vogerskem. — Ljudi je blizo 40.000,000 pod Estrajskim cesarjem, 900 mest, 2120 trgov in 75,000 vesi.

Svetli cesar imajo naj viši deželsko oblast in na Dunaji svoje naj viši ministerstva. Za njimi viši deželske oblasti, ki jim c. kr. namestništva alj namestne deželne vladije velimo, za naše kraje so v Gracu, v Ljubljani, v Celovci, v Terstu. Pod témi so krajsije v vsakem krozu, in po deželi obsege alj obsežne vradništva.

Duhovska gosposka, pod naj višim poglavarjem Rimskim papežem, za naše kraje so viši škofi v Salcpurzi in v Gorici; — škof v Ljubljani, v Terstu, v Celovcu, v Gracu in v Št. Andražu; za tem so tehanti in fajmoštri z svojimi pomočniki. Katolška vera je prva; pa tudi starovércov, Lutranov in Judov se najde po nekih krajih dosti.

Poglejte, tako je naše cesarstvo bučelnemu panju podobno, ki je polno sladkega medu in sreče

bogato, ako vsi pridno svoje dolžnosti, kakor marlive čbélice, dopolnujemo. Kako je po svetu kaj več — pa drugokrat.

XXIV.

Koljkor jezikov kdo zna, toljko človekov velja.

„Še zdaj mi merzi — pravijo gospod učitel, kako so nekđaj Nemci Sluvence za zjako imeli. — Tisto leto, ko so morli tudi kmétje za deželski bran v žoldnirsko vajo (eksercirat) hoditi, niso za stopli, kaj je linš — rečtš. Privezali so jim, pravijo, na levo nogo slame, na pravo pa sena, ter so jim rekali: „Slama! seno! slama! seno! — da so vedli, s katero nogo prestopati. To so le besede. Slovenci so zastopni vojšaki ko Nemci, hitri ko gliva in serčni ko levi. Dobro je vender, če nemške saj po verhi umijo, in se ne dajo za prazno slamo predati. Brati nemškega, mislim, vas bom saj naučil in vam nemški jezik razvezal. Koljkor jezikov kdor zna, toljko človekov velja.

Nemške pismenke.

Nemci inajo prav za prav 33 pismenk alj buhštabor. Po slovenskih bote jih nar bolj izrékali in pismine narprej vam bom pokazal. Tablice pa krajdo v roke, da jih za meno poskušate,

Samoglasnice.

A, a. Ä, ä. E, e. I, i. (Y, y.)

Ä, ä. é. E, e. I, i.

U, u. Ü, ü. Ö, ö. J, j.

O, o. Ö, ö. U, u. Ü, ü.

O, o. é. U, u. i = ui.

D, o. De, ö. U, u. Ü, ü.

Soglasnice alj tihnice.

L, l. L, l. P, p. F, f. G, g.

B, b. C, c. D, d. F, f. G, g.

B, b. C, c. D, d. F, f. G, g.

H, h. J, j. K, k. L, l. M, m.

H, h. J, j. K, k. L, l. M, m.

S, s. T, t. R, r. L, l. M, m.

N, n. P, p. Q, q. R, r. S, s. T, t.

H, h. P, p. Q, q. R, r. S, s. T, t.

N, n. P, p. Q, q. R, r. S, s. T, t.

Sch, sch. T, t. V, v. W, w.

Sch, sch. T, t. V, v. W, w.

Sch, sch. T, t. V, v. W, w.

K, k. J, j. P, p. L, l.

K, k. C, c. f. h.

K, k. J, j. Ph, ph. Ch, ch.

1. Tako se pišejo in berejo besede: Aft, veja,
 Luf bukve, Duf streha, Cuf oseb,
 Duf sod, Gul dnar, Guf klobuk,
 Juf jez, Juf jaga, Kim dele, Luf
 luc, Muf usta, Nuf nos, Obf sad,
 Polz kozuh, Qulla studenc, Rof kong,
 Tana seme, Ufula sola, Tanta teta,
 Ufan breg, Vatar oce, Wafnar voda,
 Zait cas.

2. Dvojnoglasnice:

aj, ai, aii, oii, ni, nj, ni, oi, iiii.

izrekaj: aj av. aj. aj. aj.

Haia ajda, Aia loka, Mäifa miši,
 Finar vedro, Ci jajce, Guu seno.

3. Soglasnice se nektre izreko mehko: b, d, m,

j, g, f; postarim: Laim drevo, Dinf
 zija, Main vino, Jof jarm, Goli
 glata, Daid žida. Druge soglasnice so oistre

alj terde: p, t, f, pf, k, pf, p, z;

postarim; Punkt pika, Tot smert, Fuf
 noga, Guf roza, Rof glava, Difun
 sneg, Zom jez. — Tretje se izrekó razto-

pleno, ko maslo po jeziku: *l, m, n, r*; postavim: *Laib telo, Milič mleko, Nočt noč, Ravd holo.*

4. Ako *f* v sredi alj zadej besede stoji, se ne izreče; le poprejno samoglasnico potegni; p: *Jofa leto, Ofu uho, Ffa čest, Ufu ura.* Tudi se zlog potegne, ki po 2 glasnici skupej ima; p: *Gvra las, Dvra duša.* Tudi *in* se izreče kakor *i* nategneno, *u* pa se zamolči; p: *Vinf živina* i. t. d.

5. Ste po 2 soglasnici v sredi alj pa zadej, se poprejni zlog poojstri in bolj kerhko izreče; p: *Lgga brana, Löffal žlica, Maf Van noč.*

Ravno tak zateglo izreci *k* za *kk*, *z* za *zz*;

p: *Fika vogel, Gitzu vrcina.* — Vaditi se je vsak glas razločno izgovarjati; p: *Altan stari, Cal olje, Ubal glo,*

Ro pf glava; pa tudi po dvojne soglasnice oestro

izrekati; p: *Gvfa zaji, fof Van sovražiti,*

Ofan pec, foffan upati. — Dones domu — in v nedelo v šolo gredé si te besede dobro v glavo vtisnite. Za prihodni teden vam lepe pozdravljenja dam. Naj se vsak den le enega naučite, hitro bomo nemškovali.

1. *Guten Tag* dober dan, 2. *Gute Nacht* lehká noč. 3. *Guten Morgen* dobro jutro. 4. *Gott segne* Bog žegnaj. 5. *Helf* *Gott* Bog pomagaj. 6. *Vergebt* *an* *Gott* Bog plačaj. 7. *Laßt* *Gott* Bog osar.

b) Popis sveta.

Ker ste jeli danes nemškovati, rečejo gospod kaplan, vas hočem tudi jez v nemške dežele v popisvanju vunajnega sveta peljati. Nar imenitnejí kraljestva so dalej:

2. *Pajarsko kraljestvo*, za *Salcpurgom* leži, nemško govori in ima imenitne mesta *Mnihov*, *Augs-purg*, *Pasavo* i. t. d.
3. V *Prajzovskem* je poglavitno mesto *Berolin*, kjer je beseda nemška; v *Prajzovski Šleziji* pa *Bratislava*, kjer je beseda poljsko-slovenska.
4. Za nemškim morjem je *Dansko*, *Švedovsko* in *Norvegja*, ki imajo svojo posebno besedo.
5. *Saksonsko*, *Virtempersko* in več drugih manjših deržáv. Imenitne mesta so *Draždanj*, *Lipško*, na katerem polju je 1813 slaven boj z *Napoleonom* bi.
6. Proti zahodu je od séverja *Holandja*, *Belgja*, po tem *Francosko kraljestvo*, v katerem je poglavitno mesto *Pariž*. — Za *Tirolom* proti večeru je *Švajcarsko*, za *Laškim* *Sardinja*, kjer je poglavitno mesto *Turin*.
7. V spodnem *Laškem* so *papeževe dežele* in *Rim* poglavitno mesto vsega kersánstva. Svetega

Petra cèrkva je naj večí na svetu. Imenitne mesta so tudi Bolonja, Jakin i. t. d. — Za papeževimi deželami proti jugu je *Neapalitansko* in Sicilja. Blizo poglavitnega mesta Neapel je imenitna gora Vezuv, ki ogenj pljuje.

8. Nar dalej pod večernim jugom se Francoskega *Špansko* derži, s poglavitnim mestom Madrid. Za Španjolom je *Portugalsko*, in tam poglavitno mesto Lisabon, ki ga je pred nekimi 100 letmi grozoviten potrés razsúl.
9. Naj dalej v zahodu od nas je Angležansko alj *Englendarsko*, od morja otečeno, kjer je London, naj večí mesto v Evropi, ki 2.000,000 ljudi ima.
10. Za severjem se Estrajha derži *Rusovsko*, ki ima v Evropi in Aziji svoje dežele. Poglavitne mesta so Petrov grad, Moškva, in v Rusovskem Poljskem mesto Varšava. Beseda je Slovencom zastopna.
11. *Tursko cesarstvo*, nam od jutra in juga, ima svoje dežele v Evropi in Aziji. Carigrad alj Konštantinopel je poglavitno — imenitne mesta pa tudi Solunje, Edrene i. t. d. Pod Turkom so dežele Horvaškim in Vogerskim sosede: *Serbija*, *Moldava* in *Valahija*. — Za Turskim leži *Gerško*, majhno kraljestvo, ker so imenitne mesta Atene, Korint i. t. d.

IV. Na drugi strani zemlje je novi svet, kjér ljudje ravno pod nami stojijo, noge k nam molijo in imajo noč, kedar je pri nas den. — *Amerika* je od vsih strani v morju, velik svet, ki ga je Kristof Kolon v letu 1492 najdel.

Razdeli se v gorno severno, in v spodno južno Ameriko. V starih dobravah še divjaki živijo; najdeš pa tudi vsih narodov in jezikov ljudi, belih in černih, naj več pa kuprastih. Angležani alj Englezi, Francozi, Španci in Portugali imajo tam svoje dežele; naj več

je pa samosvojih držav. Tam so velike gore in naj večí vóde. Amaconska reka je 70 ur široka, kjer se v morje izlije. Zemlja je rodovita, ki rodí vsega zadosti, iz katere so tudi v naše kraje dosti novih reči prinesli: p; podzemlice, tobak i. t. d. Tam je zadosti bogastva, vboštva pa še več.

V. *Avstralja*, nar poznej najden novi svet, ki ima veliko otokov v južnih stranih morja. Ljudi je večidel divjih; pa tudi hudodelce pošiljajo v tiste kraje na delo.

M o r j e.

Vse te velike in dalne kraje suhe zemlje še večí morje obdaja; morja je 3. suhe zemlje pa le 16. del. Nar poglavitnej kosi morja so:

1. *Severno*, mrazno alj ledeno morje krog Rusije in Norvegije, kjer je skorej večén led.
2. *Južno* mrazno morje za Amerikoj.
3. *Večerno*, Atlansko morje, med Evropo, Ameriko in Afriko.
4. *Juterno morje* med Ameriko in Azijo.
5. *Indjansko* morje med Azijo, Ameriko in Avstralijo.

Nam nar bližej je *Adrijaško* alj Beneško morje, ki se Tersta derží. Po tem je *sredno morje*, med Evropo, Azijo in Afriko. *Černo* alj južno morje stoji za Turskim in Rusovskim, v katero naše vode tečejo.

Morje, zelenkasta, gorjupa, slana voda ni za pitje. Ako sred morja vode zmanjka, mornarji žeje umerjejo. Po nekij krajih je veliko tavžent čevlov globoka, po drugih se clo zmeriti ne da. Po morji so gore in doline kakor po suhem; to da jih vóda zaliva. Morje vsakih 6 ur pade in od kraja veliko čevlov odstopi; drugih 6 ur pa zopet naraste in hitro nastopi. Veliko jezar ljudi po morji v barkah vozi in blaga po vsih

krajih sveta prepelja. Veter, pa tudi sopuh barke po morji goni hitrej ko ptice pod nebom. Veliko je sreče na morju, pa tudi veliko nevarnosti in strahu. Za to velijo: Kdor moliti ne zna, naj se na morje podá.

XXV.

Sonce merkne

„Kdo se je nemških pozdráv naučil, ki smo jih poprežno nedelo imeli? — vprašajo gospod učitel. Nobeno si ne upa. — Jih bom pa jez nar prej po nemško pravil, vi pa po slovenje vsi skup: Guten Tag! dober den i. t. d. — Zdaj pa jez po slovenje, vi pa po nemško: Dobro jutro! Guten Morgen! i. t. d. — Goležev Luka! pa ti po samem povéj, kaj se pravi; Bog žegnaj? — Noj, Hodnikova Neža! ti boš vse presekala. Kako rečeš po nemško: Bog pomagaj? — Gott helfe — Bog ovarji? — Gott bewahre i. t. d. — Tako je veselje!

Pa nekaj vam moram danas popraviti. Nekteri preveč besede po gorensko zavijajo, neki pa po dolensko vlečejo, kar lepo ni. Torej pomnite si, kar bom povedal.

Besedna potega.

1. Vsaka beseda ima svoje pismenke (Buchstaben) in slovke (Silben) — kratke po 1 alj po 2 slovki; p: Gott Bog, Engel angel; — dolge po 3 in 4 slovke; p: Schreiberei pisanje, Schulmeister učitel i. t. d.
2. Vsaki besedi je ena slovka korenina, druga pa dostavk, ki jih od predi alj od zadej dostavimo; p: Gesang petje — sang pét — je korenina, Ge — — je pa dostávka.

3. *Dostavke pred besedo imenij prednice*; ant — ent — em — he — ge — er — un — ur — ver — zer; p: Antwort odgovor: Entschluß sklep i. t. d.
4. *Dostavke za koreninoy imenij končnice*
Take so: — and — bar — chen — el — en — er — ern — ei — haft — heit — ig — ischt — isch — feit — lein — lei — ling — lich — niß — sal — sam — schaft — ung — zig — i. t. d.
5. *Po slovenje se večidel druga slovka nategne in glas povzdigne*; p: oče — očeta. Izrečeš pa tudi po svoji volji; p: máti, mátere in matere. Na tem se hitro Šmarčan od Šentjurčana pozná.
6. *Po nemško se pri vsaki besedi korenina potegne in poglasti*; p: Mutter mati, Geschrei vrěš.
7. *Kedar pripovedujemo, tisto besedo bolj glasno izrecimo, ktěra je vsih drugih jederce, naj bi jo nar zvestej zaslišali in naj bolj umili*. P: Gelobt sei Jesus Christus! Hvaljen bodi Jezus Kristus! In Ewigkeit! Na vekomaj! Was Neues? Kaj novega? Nichts nič. Schönes Wetter lepo vreme. Liebe Gesundheit ljubo zdravje. Langes Leben dolgo življenje. Schlimme Krankheit huda bolezen. Schwere Arbeit težko delo. Goldene Sonne zlato sonce. Lichte Sterne svetle zvezde. Vollmond poln mesenc. Sonnenfinsternis sončno merknenje. Teh 12 izrekov se morda iz glave naučiti.

Nebeške luči.

„Kaj pa pri vas pravijo, ker bo prihodno sredo sonce po poldné merknilo?“ vprašajo gospod kaplan: „Eni velijo, da bo dobra letvina, drugi se pa bojijo, da bi nas kaki oplotek zadel,“ — pravijo šolarji.

Veliko ljudi gleda sonce, mesenc in zvezde, pa malokdo vé od teh prečudnih stvari kaj povédati — ne vé, kako sonce alj mesenc merkne. To vam bom danes pokazal. — Brez števila je svetlih zvezd na nebu; naj svetleji za nas je sonce.

1. *Sonce* je tako veliko, da bi 1'400,000 naših zemlj lahko iz njega storil. Nam se ne vidi veči ko skleda za to, ker je 20'000,000 mil od nas daleč, tako da bi kugla 25 let iz zemlje do sonca imela, človek pa 11,000 let hodil, naj bi vsak dan po 10 ur prehodil. — Sončni žarki nas pa vendar dojdejo, ogrevajo in nam lepo svetijo. Kako čudno je to!

2. *Zemlja* nima luči; naj bi pa kdo iz kake zvezde gledal, vidil bi zemljo od sonca osvetlenol kakor mi zvezde. — Zemlja je krogla. Kdor iz enega kraja soncu naproti alj pa za soncam neprenehoma gre, zemljo v 3 letih obhodi, naj vsak dan 5 mil hoda stori. Naj bi iz Ljublane proti Celju se na pot podál, bi od Tersta ravno nazaj v Ljubljano prišel. Ako po veliki ravnini hodiš, narprej gore, po tem turne, zadnič hrame vgledaš. Bi zemlja krogla ne bila, bi ne bilo tako.

Zemlja se krog svoje ôsi suče kakor kolo*). Mislite si os po sredi, kakor pri tkavcih, kedar snujejo. V 24 urah se 1 krat osuka, ter noč in dan naredí. Kedar imamo pri nas dan, je na uni strani zemlje noč; kakor se k soncu prisukamo, nas obsije. Nebo je krog nas; za to glavo v nebo molimo, bomo si zgornji alj spodni. Da se sukaje ne zalučamo, je *Bog storil, da nas zemlja* na se vleče kakor magnet železo. Tudi kamen, ki ga kviško zalučaš, na zemljo pade. Kaj pa da ne čutimo, kako se obrača? Vajeni smo in polagoma se godi. Kodar

*) Pogláj II. podobo.

se v čolnu po gladki vodi peljaš, se ti zdi, da mirno na mestu sediš, po obdveh stranéh pa vse memo tebe leti. Taka je pri zemlji.

Zemlja pa tudi krog sonca teče, in v 365 $\frac{1}{4}$ dneh 1 leto obhodi, ter nam 4 kvatre alj letne čase napravlja: vigred, poletje, jesen in zimo. Vsako navadno leto ima toljko čez 365 dni, da v štirih letih 1 dan več naredí, da je prestopno leto 366 dni. — Prazna véra pa, da bi se živina tistega leta ne redila. — Zemlja krog sonca ima podolgovato hojo; za to po zimi sonce nižej vidimo, nja žarki nas po strani zadenejo, in merzlo je. Po letu zemlja soncu bolj vstric pride, zato ga visoko nad sebo vidimo, na ravno nas obseva in vročino naredi. Prebivavci srednega kroga; p: Lahi, Španjoli i. t. d. imajo nar hnj vročino; ljudje za severjem in pod jugom imajo po 3 kvatre zimo in noč. Rekel bi, da smo mi v naj bolj srečni strani zemlje. — Dvakrat v letu sonce ravno prek zemlje sije: o sv. Benediktu in o sv. Matevžu. Tisti čas sta pri nas noč in dan enako dolga. O kresu sonce nam naj viši sveti; žarki ravno zadenejo in nar večí vročino storijo naj daljši den je. O sv. Tomažu smo nar dalej od sonca; žarki niso v nas obrnjeni; nar huj zima je, naj krajši dan.

3. *Mesenc alj luna* je zemlji naj bližej tovarš, ki jo krog sonca spremlja, ter jo 12 krat v letu obhodi, in 12 mescov da. Zemljo mesenc v 29 dneh 12 $\frac{1}{2}$ urah obhodi; vender sploh 30 dni za 1 mesenc rajtamo. Da bi pa za 1 leto 365 dni nateklo, ima 7 mescov po 31, — 4 mesci po 30, svičan pa le v navadnem letu 28, v prestopnem pa 29 dni. Kako se pa mesenc mladi in stara? To vam moram na tablo pokazati*). Zgorej je svetlo sonce **B**, v sredi zemlja **A**, ktero sonce obsija, pa le od sončne strani.

*) Pogláj II. podobo.

Ris krog zemlje je lune pot, ki ga vsak mesenc obhodi. Kedar luna ravno pod sonce verh nas pride **D**, je zgorna stran od sonca svetla, spodna otemnela, da nje ne vidimo, in pravimo da se mladí. Po malem v 8 dneh na prvo stran pride **E**, in mi šterti del svetlega gledamo, ter pravimo, da je prvi krajc o mladem. Zopet v 8 dneh ravno pod sonce pride **F**, tako da mi celo gorno stran obsijano vidimo, in pravimo, da je o polnem alj šip. Črez 8 dni se luna spet na levo vstavi **G**, in mi le šterti del svetle vidimo, ter velimo, da je zadni krajc ob starem. Po malem spet otemní. Kmetje pri svojih opravkih na mesenc veliko vančajo. Nekoljko je praznih vér, veliko pa tudi skušanih resníc. Saj nekoljko naj vam jih povem.

Drevje cepi in požlahtúj 3 dni po mladem, ako je vreme toplo in mehko; v 3 letih bo ti že rodilo. Prej ko ob mladem pevcaš, prej drevje rodi, prej se tudi posuši. Bolj ko ob starem pevcaš, poznej ti bo rodilo, za toljko dalej sad nosilo. — Les o šipu sekan, bo tebi hitro pirav; posekaj le o starem, in kakor jeklo čerstev les ostane. — *Detelo* nikar o mladem sjati — ne kositi; od take se živina kosa in slini; séj jo v terdem planetu. — Vseješ koruzo prvi krajc, ti bo velika ostala, pa male stroke dala. Ako ječmen v zadnem krajcu vseješ, ti bo v klasu ostal. — Pšenico perve 3 krajce sej, rež (erž alj žito) zadne 3 krajce v zemljo daj. — Ob starem orati — 3 dni po mladem sjati — tak vse dobro rodi. —

Pa kdo preveč na mesenc gleda na vreme pa premalo — njemu bo delo zaostajalo; prazna bo njegova skleda. Moder gospodar seje o pravem času ne po mesencu ampak po zemli.

Kako mesenc in pa sonce merkneta?)* Kedar luna **B** o polnem ravno pod zemljo **D** stopi, ji zemlja senco naredi; za to mesenc vsigdar le o polnem merkne. Ako pa mesenc **B** o mladem ravno med sonce **A** in zemljo stopi, sonca ne vidimo in nam mrak naredi; za to sonce le o mladem merkne. Kakor je mesenc zemli alj pa zemlja mesencu v luči — več alj manj, alj pa celo — popolnoma alj pa nepopolnoma merkne, in se po enih krajih alj po drugih vidi. Zvezdoméri, ki mérijo pote zvezd, v pratikah po minutah napovejo, kdaj bo merknenje in kodej se bo vidilo. Kar pa abotni ljudje praznih vér kvantajo, se ni bati. Rajši posodvo čiste vode na sonce postavite, naj bote lahko v vodi vidili, kako sonce po malem otemni in se zopet osvetli.

XXVI.

Odperto nebo.

„Ste slišali rajnega Devčmana nemško govoriti?“ — barajo gospod učitel. Šolarji se posmejijo rekoč; „Devčman je le nemško govoril, kedar je bil pijan.“ Ste ga zastopili? — „Mi ne.“ Jez tudi ne. Kar vino govori, ni po nemško ne po slovensko, ampak večidel po norsko. Vsaka nemšina že zdaj več veljá od Devčmanove. Koljko besedi že znate? — Povejte jih. — Koljko vam jih še manka? Tega nas nobeno ne vé; — veliko besedi. Nemci jih imajo 10 plemen. Da jih lohkej spoznate, vam jih vsakega plemena 6 zapišem.“

*) Poglej III. podobo.

Desetero besednih plemen.

1. *Glagoli alj djanke* (Zeitwörter) *povejo djanje, kaj in kdaj se stori*; *p*: arbeiten *delati*, beten *moliti*, danken *zahvaliti*, fragen *barati*, schauen *gledati*, zählen *plačati*. — 2. *Členi alj kazavke* (Geschlechtswörter) *kažejo spol moški alj ženski*; *p*: der *ti*, die *ta*, das *to*, einer *en*, eine *ena*, eines *eno*. — 3. *Imena samostavne alj poglavke* (Hauptwörter) *kažejo poglavitne reči, lastnosti in ljudi*; *p*: der Knecht *hlapec*, die Magd *dekla*, das Kind *otrok*, ein Mensch *človek*, eine Jugend *čednost*, ein Rad *kolo*. — 4. *Prilogi* (Beiwörter) *priložijo besedi kaj lepega alj gerdega*: brav *priden*, gut *dober*, sauer *kisel*, süß *sladek*, schwarz *čern*, weiß *bel*. — 5. *Številnice* (Zahlwörter) *povejo število, koljko ljudi alj reči*; *p*: zwei *dva*, fünf *pet*, erste *pervi*, zweierlei *drojno*, ein Mal *enkrat*, zweifach *po dvoje*. — 6. *Zaimki alj zamestnice* (Fürwörter) *so na mestu ljudi in reči*; *p*: ich *jas*, wir *mi*, sie *oni*, welcher *kateri*, dieser *te*, jener *uni*. — 7. *Narečje alj pridjavke* (Nebenwörter) *povedo, kje — kako je*; *p*: dort *tamo*, hier *tu*; nahe *blizo*, weit *daleč*, weg *preč*, draußen *zunaj*. — 8. *Predlogi* (Vorwörter) *pred drugimi imeni stojijo, kakor prag pred hišo*; *p*: aus *iz*, in *v*, mit *z*, zu *k*, für *za*, vor *pred*. — 9. *Vezniki* (Bindewörter) *věžejo besede, da jih bolj zastopimo*; *p*: aber *alj*, auch *tudi*, daß *da*, noch *še*, und *in*, weil *ker*. — 10. *Medmeti alj klicavke* (Empfindungswörter) *z njimi kličemo, kedar kaj občutimo*; *p*: ach *oh*, ei *oj*, ha *ho*, o weh *o joj*, pfui *fui*, holla *hoho*.

Tako 10 plemén besedi poznate; ako se jih vsakega plemena 6 naučite, koljko jih bote zopet znali! — Ravno 1 kôpo. Pervih 6 plemén se premení kakor beseda potegne. Menili bomo;

I. Glagoli. (Djanke) Zeitwörter.

Vsak glagol se méni po svojem zalogu (Form) *naklonu* (Art) *kako se pové — času* (Zeit) *kdaj se godi*

— številu (Zahl) koljko jih stori — osebi (Person) kdo govori — pregibu (Abwandlung) ki je kopito, po katerem besedo premenimo alj pregibamo.

Pregib. Abwandlung.

Djavni zalog. Thätige Form.

Anzeigende Art. Znaniivni naklon. Verbindende Art. Pogojiivni naklon

Sedajni čas. Gegenwart.

Po enem. Ich love, hvalim, Ich love, hvalim,

Du lobest, hvališ, Du lobest, hvališ,

Einfach. Er, sie, es lobet, hvali, Er love, hvali,

Po več. Wir loben, hvalimo, Wir loben, hvalimo,

Ihr lobet, hvalite, Ihr lobet, hvalite,

Vielfach. Sie loben, hvalijo, Sie loben, hvalijo.

Zraven pretekli čas. Mitvergangenheit.

Po enem.	Ich lobte, <i>sim</i>	$\left. \begin{array}{l} \text{hvalil, a, o} \end{array} \right\}$	Ich lobete, <i>besim (bi)</i>	$\left. \begin{array}{l} \text{hvalil, a, o.} \end{array} \right\}$
	Du lobtest, <i>si</i>		Du lobetest, <i>besi</i>	
Einfach.	Er, sie, es lobte, <i>je</i>		Er lobete, <i>bi (be)</i>	

Po več.	Wir lobten, <i>smo</i>	$\left. \begin{array}{l} \text{hvalili, e.} \end{array} \right\}$	Wir lobeten, <i>besmo</i>	$\left. \begin{array}{l} \text{hvalili, e.} \end{array} \right\}$
	Ihr lobtet, <i>ste</i>		Ihr lobetet, <i>beste</i>	
Vielfach.	Sie lobten, <i>so</i>		Sie lobeten, <i>beso</i>	

Pretekli čas. Vergangenheit.

Po enem.	Ich habe	$\left. \begin{array}{l} \text{gelobt,} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{hvalil, a, o.} \end{array} \right\}$	Ich habe	$\left. \begin{array}{l} \text{gelobt,} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{hvalil, a, o.} \end{array} \right\}$
	Du hast			Du habest		
Einfach.	Er hat			Er habe		

<i>Po več.</i>	Wir haben	<i>smo</i>	hvali,	Wir haben	<i>besmo</i>	hvali,
	Ihr habet	<i>ste</i>	e.	Ihr habet	<i>beste</i>	e.
		gelobt,			gelobt,	
Vielfach.	Sie haben	<i>so</i>		Sie haben	<i>beso</i>	

Predpretekli čas. Vorvergangenheit.

<i>Poenem.</i>	Ich hatte	<i>sim</i>	hvali,	Ich hätte	<i>besim</i>	hvali,
	Du hattest	<i>si</i>	bil, a, o.	Du hättest	<i>besi</i>	bil, a, o.
		gelobt,			gelobt,	
Einfach.	Er hatte	<i>je</i>	o.	Er hätte	<i>bi</i>	o.
<i>Po več.</i>	Wir hatten	<i>smo</i>	hvali,	Wir hätten	<i>besmo</i>	hvali,
	Ihr hättet	<i>ste</i>	bil, e.	Ihr hättet	<i>beste</i>	bil, e.
		gelobt,			gelobt,	
Vielfach.	Sie hatten	<i>so</i>	e.	Sie hätten	<i>beso</i>	e.

Prihodni čas. Zukunft.

<i>Po enem.</i>	Ich werde	<i>bom</i>	hvali,	Ich werde	<i>bom</i>	hvali,
	Du wirst	<i>boš</i>	a, o.	Du werdest	<i>boš</i>	a, o.
		loben,			loben,	
Einfach.	Er wird	<i>bo</i>	o	Er werde	<i>bo</i>	o.
<i>Po več.</i>	Wir werden	<i>bomo</i>	hvali,	Wir werden	<i>bomo</i>	hvali,
	Ihr werdet	<i>bote</i>	e.	Ihr werdet	<i>bote</i>	e.
		loben,			loben,	
Vielfach.	Sie werden	<i>bojo</i>	e.	Sie werden	<i>bojo</i>	e.

Predprihodni čas. Vorzukunft.

<i>Po enem.</i>	Ich werde	<i>bom</i>	hvali,	Ich werde	<i>bom</i>	hvali,
	Du wirst	<i>boš</i>	a, o.	Du werdest	<i>boš</i>	a, o.
		gelobt haben,			gelobt haben	
Einfach.	Er wird	<i>bo</i>	o.	Er werde	<i>bo</i>	o.

Poveč. Wir werden	gelo	bomo	Wir werden	gelo	bomo	
Ihr werdet	bote	hvaliti, e.	Ihr werdet	bote		hvaliti, e.
Vielfach. Sie werden	haben,	bojo	Sie werden	haben,	bojo	

Velivni naklon.

Befehlende Weise.

Neodločivni naklon.

Nennform.

Po enem. Lobe ich, *hvali jaz*, Sedajno. Loben, *hvaliti*.

Lobe du, *hvaliti*, Preteklo. Gelobt haben, *hvaliti*.

Einfach. Lobe er, *hvali on*, Prihodno. Loben werden, *hvaliti*.

Po več. Loben wir, *hvalimo*, Deležje Mittelform.

Lobet ihr, *hvalite*, Sedajno. Lobend, *hvalijoč, hvalé*,

Vielfach. Loben sie, *naj hvalijo*. Preteklo. Gelobt, *hvalil, a, o*.

Po tem kopitu pregibajte domu grede glagol alj djanske besede: arbeiten, beten i. t. d., ki sim vam jih zgoraj povedal. Kakor stopate — premenujte. Hitrej ko stopaš, poprej si domá, glaje ko besede premenuješ, poprej boš tudi v nemšini domá.

Popis nebeških prikázn.

„Kdo vas je vidil pretekkel petek nebo odperto?“ — barajo gospod kaplan. Petero jih pravi, da so tako srečni bili. Mislite, da je posebna sreča kaj takega viditi? Ne bote za to poprej v nebesih. Prazne vére imajo, ki tih prikázen ne poznajo; vam jih bom nekaj razložil.

1. *Kaj je odperto nebo?* Pod nebom v zraku (lufti) je mnogo sončnega prahu — mokrega in ognenega, iz katerega je blisk, toča, dež in sneg, kakor letni čas vleče in veter potegne. Nabêre se včasih ognenega sončnega prahu kepa, kakor po zimi južnega snega, ako po bregu kepico izpustiš. Kepa takega prahu se vneme od

nebeškega ognja in se začne svetiti. Ljudjé, to čudno svetlobo vglédaje, pravijo da je nebo odperto. Svetla kepa od vročine pokne alj zaškerne, in ljudjé mislijo, da se je nebo zaperlo. Kaj takega lahko napravijo, ki z ognem igrati znajo, ter kugle kakor naj lepši zvezde visoko zaženó, ki en časek naj gorši svetijo, po tem pa hitro vgasnejo.

2. *Kaj so pa ponočne luči, ki se včasi za séverjem vidijo?* Nekake megle so, ki tistim merzlim krajem svetijo, kjer so silo dolge noči in sonce le nekoliko mescov v letu posije. V naših krajih se malokdaj vidijo.
3. *Ali je res, da človek umerje, kedar se na nebu zvezda podere?* Tako menijo babjovérni ljudje. Naj bi za vsakega človeka zvezda padla, bi jih že malo na nebu bilo. Zvezde, ki se na večer in ob svitu vtrinjajo, so ognene megle, ki se vnemejo in zopet vgasnejo, kedar jih zemlja na se potegne.
4. *Kaj pa čudna zvezda pomeni, ki metlo ima?* Ljudje mislijo, da božjo šibo kaže; alj po navadi se je ni bati. Take zvezde neznane pote po nebeških širjavah hodijo. Pridejo blizu zemlje, ter jih vglédamo; njih žare zemlja na se vleče, in nam se zdi, kakor bi metlo imele. V letu 1811 sim pobič strahoma tako zvezdo premišloval, ki sim na polju vole pasel. Prikazala se bo zopet — kdaj? prav ne vémo.
5. *Ali se na nebu vol, oven, rak, škorpijon in take stvari vidijo?* Zvezd na nebu ni prešteti, ne vsih spoznati; vemo pa, da se ene premikajo, ki jim planeti pravimo, druge na mestu kakor pripete stojijo, ter na nebeškem stropu podobe kažejo, ktere zvezdoméri po imenu vejo; p: nebeški voz, burovc, Jakopova palica, i. t. d. Takih pri-

petih zvezd je nar imenitnej **12** znamenj: oven, junc, dvojčiči, rak, lev, devica, tehtnica alj vaga, škorpjon, strelc, divji kozel, povoden mož in ribe, Zemlja, ki se krog sonca suka, vsakega mesenca pod drugo znamenje pride; za to se pravi, da sonce o božiču v divjem kozlu, o kresu pa v raku stoji, ker se v tem času vsako leto ravno te zvezde o jutrovem svitu pred soncam vidijo. V nekih pratikah ima vsak den svoje znamenje, in veliko kmetov jih pri svoji sétvi, žétvi, kositvi i. t. d. skerbno špoga. Tako se pravi: Kar v zemljo raste, sej škorpjona — raka — ribe i. t. d. — Kar pa iz zemlje, sej v takem znamenju, ki roko alj ного moli, kakor dvojčičev, vola i. t. d. Divice vse dobro raste — ako je res? Nekatere tih znamenj imajo za terde, kakor vola, ovna i. t. d. — druge za mehke, kakor devico, ribe, povodnega moža i. t. d. — Kmetu, ki preveč na te znamenja gleda, se zgodi kakor zvezdoméru, ki je gredé tako dolgo v zvezde gledal, da je v jamo padel.

6. *Kateri planet pa letas vlada (regira?)* — Noben; Bog sam vlada vsako leto. Hajdovski neznabogi so imeli veliko bogov, ter krivo mislili, da **7** poglavitnih malikov ima **7** poglavitnih zvezd, ki se vsako leto čredijo vladati vbogo zemljo. — Vsakemu v čast so **1** dan v tednu imenovali; p: nedelo po soncu, ponedlek po luni i. t. d. Mislili so, da po planetu tudi letvina bo, in da se tudi ljudje tistega leta rojeni po planetu veržejo. Imeli so ene za merzle, druge za vroče — suhe planete. Nar srečnej so jih šteli, ki se pod soncam vlečejo. Še zdaj nekatere večne pratike tako kvantajo, ter ne vejo, da smo vsi pod enim soncam in enim Bogam. Planetov zdaj že čez **17** poznamo, ki se kakor zemlja krog sonca sukajo.

Nekteri imajo svoje tovarše, ki se z njimi in okolj njih vertijo, kakor mesenc z zemljo.

7. *Kaj je pa rimska cesta po nebu?* Imenuje se pri nas lepa zvetla riža, ki se od nas v kraje raztega, kjer mesto Rim stoji. Svetel nebeški pas je milijon milijonov zvezd, ki so toliko visoko, da le njih luč — zvezd pa ne zagledamo. Do najbližej pripete zvezde bi vstrelena topovna kugla 7 krat sto tavžent let letela. Kako daleč je posledna in pa kje? — sam Bog vé. Cele trume zvezd še večih in lepših od sonca se sveti po nebeških širjavah, ki jih ne vidimo mi, pa jih bomo nekda j gledali kakor zdaj rože pod nami, naj le srečno k vsemogočnemu Stvarniku pridemo. Kdo v teh prelepih zvezdah prebiva? — ali so tudi tam ljudjé? — Da se nam v takem premišlevanju ne oмотi, zapojmo raj prelepo pesem od Zvezdja: *)

Tukaj gori se neznani
Velki svéti sučejo,
Z lučjo sonca so obdani,
Krogle pote tékajo;
Zvezda zvezdi je soseda,
Njih za nas števila ni,
Ena v drugo svetlo gleda,
Vsaka božjo čast gori i. t. d.

XXVII.

Lepa nedela.

Pervo nedelo po Telovem so imeli Slavinčani lepo nedelo na Homcu pri materi božji na veselem

*) Zber lepih ukov, stran 39.

hribcu. Ta procesja je že od starega; gospod fajmošter so jo ponovili, naj bi mladenčemu bila deviške bratovšine prav čestitliv obhod.

Poprejne leta je bilo v Slavini silo žalostno. Nisi najdel skorej poštenega mladenča, ki bi nesramnega znanja imel ne bil; maloktera nevesta je k zakonskemu altarju diviški venec (krancel) prinesla. Gerdo je bilo, kako so o zarokih samice za moškim Fačecke nosile, tožvale, se za nje teple in lase. Gospod fajmošter angelsko bratovščino Marije in svetega Jožefa začno, ki je hitro po vsem tistem kraju slovela, in ljubo devišstvo pod njenim varstvom prav lepo cvetlo.

Omislili so prav lepe bratovske bukve, ki so imele na enem kraju podobo Marije čistega spočetja na drugem njenega diviškega ženina svetega Józefa. Lepo pridgo so jim naredili — kako čestitliv je deviški stan, ker so fantje in deklice angelom v žlahti — koliko skerb mora biti, nedolžnost ohraniti — koliko angelsko dobro delo njo tudi drugim ovarvati. Angeli to storijo, in kdor jim pomaga, je njih brat — njihna sestra. Torej iz serca želim — so djali — naj se med vami angelska bratna začne. Kako pa?

1. *Kdor v angelsko bratovščino stopi*, mora biti 15 let star in dobro sloveti; razujzdanih mladenčev in deklic v to bratno nihče ne smé.
2. Vsak dobí *podobo matere božje* in svetega Jožefa, kedar se v bratno zapiše. Mora to znamenje nositi, dokler v bratni živi, ter ga vsaki den pobožno kušniti, da svoje obljube ne pozabi.
3. Koljkokrat v *cerkev greste*, *verh rožmarina*, kedar mogoče, imejte fantje za klobukom, dekleta v nederju, da vam bo znamenje deviškega stana.
4. Vsaka *perva nedela v mesencu* je bratna,

in pri Divici Mariji na Homcu ob desetih opravilo, za brate in sestre. Koljkor vas zamore, naj k tej službi božji pride. V pridigi se vam vaše posebne dolžnosti razložijo, ter vsako svojo vest izpraša in *braterno obljubo ponovi*, ako mogoče, tudi k spovedi in k svetemu obhajilu gre.

5. Vsako leto imajo mladenči na *svetega Jožefa* — dekleta na *Devici Marije oznanovanja* svoje posebno obhajilo. Poprejni dan se postijo, na praznik k spovedi in k svetemu obhajilu grejo. Po opraviu pokleknejo krog altarja. Eden bratov alj sester moli glasno deviško obljubo naprej — drugi za njim. Ravno te svete praznike se dajo fantje in dekleta pred opraviu zapisati, ki vnovič želijo v to braterno priti.

6. Na *angelsko nedelo* se vsako leto beró, kar je na novo zapisanih — kar izbrisanih.

7. Bratje in sestre morjo za *sveto čistost* skrbeti, se med sebo k dobremu opominjati in pred hudim svariti.

8. Mladenči ne smejo kaditi, deklice ne v ošterije hoditi, razen na kakem potu; na ponočen ples pa celo ne. Vsako naj bo v noši ponižno in pošteno.

9. *Skrivno znanje* z drugim spolam imeti je *ojstro prepovedano*. Z ljudmi, ki klafajo, alj nesramne pesme pojó, se nobeno pečati ne smé — ne z njimi sedeti, ne hoditi.

10. Vsako naj *Boga vedno pred očmi ima*, Marijo prečisto Divico in svetega Jožefa vsaki dan počesti, vsako nedelo svojo vest v cerkvi izpraša, in če je mogoče, vsakega mesenca svete zakramente prejme.

11. Se v soseski brat — sestra nespodobno zaderži, morta dva brata mladenča — deklico pa

dve sestri posvariti. Ako to ne pomaga, prideta prihodno nedelo, brata dva alj sestri dve gospod fajmoštru potožit, naj po postavah bratovšine storijo.

12. Če posvaritev ne pomaga, in si mladenč alj deklica preskoči, se iz deviških bukev izbriše in zapomni, zakaj se je zgodilo. Bratovsko znamenje se odraja. Kdor v pošten zakon stopi, njegovo ime ostane zapisano; le zapiše se, kdaj srečno v zakon stopi.

13. Kedar *kdo bratov alj sester umerje*, se na Homcu merliču zvoni. Bratje in sestre si po soseski od hiše do hiše na pogreb napovejo. Kdor le vtegne, mora h pogrebu jiti. Štirje mladenči rajnega — 4 déklice pa rajno k pogrebu nesó, lepo svatovsko obléčene.

14. *Vsako bratovsko nedelo se po pridigi za rajne brate in sestre pomni*, ki so pretečeno leto pomerli.

15. Pervo nedelo po Telovem je za deviško braterno *lepa nedela na Homcu*. Mladenči imajo svoje pvojake (pušelce) na persih, deklice deviške vence na glavi, čedno opletene. Mladenči grejo predi — device za Presvetim rešnim Telesom, ter se v svetih pesmih čredijo. To so bile deviške braterne naj imenitnej postave.

Lepo jasno jutro je bilo na letošno Homsko nedelo, drevje okrancano, steze s cvetjem potrošene, kodar je procesja hodila. Svečerijo so imeli. Premožni so sveče kupili, vbogi od cerkve dobili. Kedar devet odzvoni, v cerkvi zapoje: „*Oj vsmileni Jezus, jaz ljubim tebe*“ i, t. d. Gospod fajmošter pristopijo, in jim kratko pa čedno povejo, kaj *lepa nedela* pomeni, in kako jo naj vredno obhajajo, tistim sto štir in štirideset tavžent divicam podobni, ki v svetem raju božjemu Jagnetu novo

pesem pojó, in ga spremljajo, kamor kolj gre. Po tem se procesja vzdigne brez vsega strela in brez muzike, le zvoni so milo peli, ter glasno petje mladenčev in deklic k nebesom spremljali. Očetom serce od veselja poskakuje slišati svojih sinov mično petje — matere solze polijejo, viditi svoje hčere z deviškim vencom v procesji. Veliko je bilo ptujih ljudi; pa malokdo, ki bi se ne bil veselja razžokal, sam pri sebi rekoč: Oh naj bi še bil jaz vreden v tej lepi bratovšini živeti!

„Kaj pa imate danes tak truš? — se gospod učitel po poldne v šolo prikregajo.“ — „Po nemško smo prestopali, in se poskušali, kdo hitrej zna“ — šolarji odgovorijo. Naj bo, če je res; tako pa vrešati lepo ni, ne po nemško, ne po slovenje; govori se pohlevno in zastopno. — Noj, Kolarjev Miha! bova prestopala, jaz po slovenje, ti po nemško za meno.

Jaz pójem, ich finge, ti póješ; du fingešt, i. t. d. Slovencom potreba ni vselej zaimen pred glagolmi staviti, p: vidim, ich jehe slišim, ich höre, i. t. d. Če si zapomnite, kako se poslednih 5 slov končá in kaj v poprejnem — pa v prihodnem času dostavljamo, vam bo lahko vsaki glagol pregibati.

Tako se v nemških glagolih prestopa, kedar je djanje naše, da mi storimo; ako pa mi terpimo, da drugi storijo, je terpivni zalog, ki se ga bomo danes učili.

Terpivni zalog.

Znanivni naklon.

Pogojivni naklon.

Sedajni čas. Po enem.

Ich werde	$\left. \begin{array}{l} sim \\ gelobt, \\ je \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} hvalen, \\ a, o. \end{array} \right\}$	Ich werde	$\left. \begin{array}{l} besim \\ gelobt, \\ bi \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} hvalen, \\ a, o. \end{array} \right\}$
Du wirst			Du werdest		
Er, sie, es wird			Er werde		

Po več.

Wir werden	$\left. \begin{array}{l} smo \\ gelobt, \\ ste \\ so \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} hvaleni, \\ e. \end{array} \right\}$	Wir werden	$\left. \begin{array}{l} besmo \\ gelobt, \\ beste \\ beso \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} hvaleni, \\ e. \end{array} \right\}$
Ihr werdet			Ihr werdet		
Sie werden			Sie werden		

Zraven pretekli čas. Po enem.*)

Ich wurde	$\left. \begin{array}{l} sim \\ gelobt, \\ si \\ je \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} hvalen, \\ a, o. \end{array} \right\}$	Ich würde	$\left. \begin{array}{l} bi \\ gelobt, \\ bi \\ bi \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} hvalen, \\ a, o. \end{array} \right\}$
Du wurdest			Du würdest		
Er, sie, es wurde			Er würde		

Po več.

Wir wurden	$\left. \begin{array}{l} smo \\ gelobt, \\ ste \\ so \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} hvaleni, \\ e. \end{array} \right\}$	Wir würden	$\left. \begin{array}{l} bi \\ gelobt, \\ bi \\ bi \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} hvaleni, \\ e. \end{array} \right\}$
Ihr wurdet			Ihr würdet		
Sie wurden			Sie würden		

Pretekli čas. Po enem. **)

Ich bin	$\left. \begin{array}{l} sim \\ gelobt, \\ si \\ je \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} hvalen, \\ a, o. \end{array} \right\}$	Ich sei	$\left. \begin{array}{l} besim \\ gelobt, \\ bi \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} hvalen, \\ a, o. \end{array} \right\}$
Du bist			Du seiest		
Er, sie, es ist			Er sei		

*) Sominulost, **) Minulost.

Po več.

Wir sind	<i>smo</i>	hvaleni, e.	Wir sein	<i>besmo</i>	hvaleni, e.
Ihr seid	<i>ste</i>	bil, e.	Ihr seid	<i>beste</i>	bil, e.
Sie sind	<i>so</i>	e.	Sie sein	<i>beso</i>	e.

*Predpretekli čas. Po enem. *)*

Ich war	<i>sim</i>	hvalen, a, o.	Ich wäre	<i>besim</i>	hvalen, a, o.
Du warst	<i>si</i>	bil, a, o.	Du wärest	<i>besi</i>	bil, a, o.
Er, sie, es war	<i>je</i>		Er wäre	<i>bi</i>	

Po več.

Wir waren	<i>smo</i>	hvaleni, e.	Wir wären	<i>besmo</i>	hvalili, e.
Ihr waret	<i>ste</i>	bil, e.	Ihr wäret	<i>beste</i>	bil, e.
Sie waren	<i>so</i>	e.	Sie wären	<i>beso</i>	e.

*Prihodni čas. Po enem. **)*

Ich werde	<i>bom</i>	hvalen, a, o.	Ich werde	<i>bi</i>	hvalen, a, o.
Du wirst	<i>boš</i>		Du werdest	<i>bi</i>	bil, a, o.
Er, sie, es wird	<i>bo</i>		Er werde	<i>bi</i>	

Po več.

Wir werden	<i>bomo</i>	hvaleni, e.	Wir werden	<i>bi</i>	hvaleni, e.
Ihr werdet	<i>bote</i>		Ihr werdet	<i>bi</i>	
Sie werden	<i>bojo</i>		Sie werden	<i>bi</i>	

*Predprihodni čas. Po enem. ***)*

Ich werde	<i>bom</i>	pohvalen, a, o.	Ich werde	<i>bi</i>	pohvalen, a, o.
Du wirst	<i>boš</i>		Du werdest	<i>bi</i>	bil, a, o.
Er, sie, es wird	<i>bo</i>		Er werde	<i>bi</i>	

*) Predminulost. **) Prihodnost. ***) Predprihodnost.

Po več.

Wir werden	bomo	Wir werden	bi	pohvaleni,
Ihr werdet	gelobet	Ihr werdet	gebi	e. bili, e.
Sie werden	worden sein,	Sie werden	worden sein,	
	worden		bi	
	bote			
	bojo			

Velivni naklon. Po enem. Po več.

Ich soll	bodi	jaz,	Wir sollen	bodimo	pohvaleni,
Du sollst	gelobet	ti.	Ihr solltet	gebi	e. maj.
Er, sie, es soll	worden sein,		Sie sollen	worden sein,	
	worden			bodite	
	bodi	on, a, o.		bojo	

Neodločivni naklon.

Sedajno.	Gelobet werden,	} hvalen, a, o.
Preteklo.	Gelobet worden sein,	
Prihodno.	Gelobet werden,	
Deležje.	Gelobt,	

Opomba. Se nam poljubi, tudi terpirno lahko tako le prestopamo: Sedajni čas Ich bin gelobet sim hvalen, du bist gelobet si hvalen i. t. d. Zraven pretekli čas. Ich war gelobet sim bil hvalen i. t. d. Velivno. Sei du gelobet bodi hvalen i. t. d.

Glagole prav prestopati je potreba vedeti, kako se neodločivno za sedajno — zaven preteklo — pa za preteklo spremenijo. Spet si eno kôpo takih nerodnih glagolov v trojni premembi zapomnite.

Befuflun rhazati, ief befofl, ief
forba befoflun.

Bekomun dabit, ief bakun, ief
forba bakomun.

Bittun prosi, ief bat, ief forba
gabatur.

Blaibun oſtati, ief bliab, ief
bin gablaibun.

Briugun prineſti, ief brauſta, ief
forba gabrauſt.

Dankun miſliti, ief dauſta, ief
forba gadauſt.

Dürfun sméti, ief dürf, wie dürr,
fun, ief dürfſta, ief
forba gadürfſt i. t. d.

Foſkun pelgati, ief fiſſa, ief bin
gafoſkun.

Follun paſti, ief fiul, ief bin
gafollun.

Fougun loſiti, ief fiuig, ief forba
gafougun.

Simmum nagi, iſſ ſamm, iſſ ſabm
gaſimmum.

Plinſum beſati, iſſ floſ, iſſ bin
gaſloſum.

Gubum dati, iſſ gab, iſſ ſabm
gagubum.

Gaſollum dopaſti, iſſ gaſial, iſſ
ſabm gaſollum.

Gaſum ſiti, iſſ giung, iſſ bin
gagungum.

Gaſiſaſum goditi ſe, ab gaſiſaſ, ab
iſſ gaſiſaſum.

Gaſubum kopati, iſſ gaüb, iſſ ſabm
gagraubum.

Gabum imeti, iſſ ſatta, iſſ ſabm
gaſabt.

Gaſtum derſati, iſſ ſialt, iſſ
ſabm gaſaltum.

Gubum ſydigniti, iſſ ſob, iſſ ſabm
gaſobum.

Gaſum pomagati, iſſ ſoſſ, iſſ
ſabm gaſoſſum.

Dommur þognati, ief kunnsta, ief
 sabu gakkunnst.

Dömmur gamöci, ief kunn, ief
 kunnsta, ief sabu
 gakkunnst.

Dommmur þriti, ief kunn, ief þinn
 gakkommunn.

Layðann þustiti, ief liup, ief sabu
 galayðann,

Lauðann leteti, ief liup, ief þinn
 galauðann.

Lauðann lerteti, ief list, ief sabu
 galistann.

Lufann lratu, ief lab, ief sabu
 galufann.

Lingann ležati, ief log, ief þinn
 galugann.

Lūgann legati, ief log, ief sabu
 galogann.

Mofslann mleti, ief mofslu, ief
 sabu gannofslann.

Malken molzti, ics molk, ics
faba garmolkun.

Maszen meriti, ics masz, ics faba
gamaszen.

Müßzen morati, ics müß, wir
müßzen, ics müßta
ics faba -garmüßt.

Naszen nzeti, ics nasen, ics faba
garnaszen.

Naszen imenovali, ics -namta,
ics faba garnamta.

Rotszen oretvati, ics rints, ics faba
garnrotszen.

Riiszen tergati, ics riß, ics faba
garnrißzen.

Rinszen rohati, ics rocs, ics faba
garnrocszen.

Rimzen teči, ab wam, ab ist
garnrimzen.

Riiszen klicati, ics riis, ics faba
garnriiszen.

Disainuan zdeti se, sijati, iuf pifian,
iuf soba gupifianuan.

Disinßuan streljati, iuf pifloßb, iuf
soba gupifloßuan.

Disloßuan spati, iuf piflinaf, iuf
soba gupifloßuan.

Disloguan, udariti, iuf pifling, iuf
soba gupifloguan.

Dislinßuan zaklepati, iuf pifloßb,
iuf soba gupifloßuan,

Disuaiduan rezati, iuf pefriit, iuf
soba gupefriituan.

Defriibuan pisati, iuf pefriab, iuf
soba gupefriabuan.

Defriuan vptiti, iuf pefria, iuf
soba gupefriuan,

Defriwiguan molcati, iuf pifwing, iuf
soba gupifwinguan.

Dafun viditi, iuf faf, iuf soba
gufafuan.

Ditzan sedeti, iuf faß, iuf bin
gufafuan.

Kufur stati, iuf stann', iuf bin
gustannan.

Trinkun piti, iuf drank iuf
faba gutrinkun.

Wissun vedeti, iuf wista, iuf
faba gewist.

Zinsun vleči, iuf zog, iuf faba
gezogen.

To celo kôpo glagolov vam za lepo nedelo dam,
pa se jih bote prav pridno naučili. To bo lepo
za vas.

XXVIII.

Ptičje gnezdo — božje čudo.

Veste, kaj se je trem Brezolanom na Nemškem
prigodilo? Šli so volov kupovat. Ravno v petek
pridejo v Jevnik. Vihar in More pošleta Krumpelna
v kerčmo, naj jim za kosilo žgankov pripravi.
Krumpel, štimaje se, nemško prav dobro znati,
v oštarijo pride. Kelnarca ga pobara: Was schafften.
Sie? Krumpel pravi: Sterz machten sa 3 Gulden.
Točarica misli, da bo mlatičev za tri skedne prišlo
in tri velike sklede žgankov skuha. Kedar pa le
trije kupci pridejo, se Krumpelnovi nemšini smeji-
jo. Sam je moral tri sklede žgankov plačati, in še sram
ga je bilo. Da vas tudi nemšine sram ne bo, hočemo
zdaj glagol machten pregibati.

Kako se reče po nemško jaz bom napravil?
i. t. d.

1. Glagoli imajo za prestopanje, kakor ste vidili, svoje pomočnice v nemškem posebno 3: ich habe *imam*, ich bin *sim*, ich werde *bom*. *Pervo pomočnico že po prvi stópi poznate; posledno vam zdaj bolj na tenko razložim.*

Sedajni čas.

Znanivni naklon.

Pogojivni naklon.

Po enem.

Ich bin	<i>sim,</i>	Ich sei	<i>besim,</i>
Du bist	<i>si,</i>	Du seist	<i>besi,</i>
Er, sie, es ist	<i>je.</i>	Er sei	<i>bi.</i>

Po več.

Wir sind	<i>smo,</i>	Wir sind	<i>besmo,</i>
Ihr seid	<i>ste,</i>	Ihr seid	<i>beste,</i>
Sie sind	<i>so.</i>	Sie sind	<i>beso.</i>

Zraven pretekli čas.

Po enem.

Ich war <i>sim bil,</i> a, o.	Ich wäre <i>besim bil,</i> a, o.
Du warst,	Du wärest,
Er, sie, es war	Er wäre.

Po več.

Wir waren <i>smo bili,</i> e.	Wir wären <i>besmo bili,</i> e.
Ihr waret,	Ihr wäret,
Sie waren.	Sie wären.

Pretekli čas.

Po enem.

Ich bin gewesen <i>sim bil,</i> a, o.	Ich sei gewesen <i>besim bil,</i> a, o.
Du bist gewesen,	Du seist gewesen,
Er, sie, es ist gewesen.	Er sei gewesen.

2. *Pomočnico* werden *po drugi stopi* lahko poznate. *Kedar se sama prestopa, reci preteklo:* ich bin geworden — *prihodno* ich werde werden — *i. t. d.* *Hočemo zdaj po samem poskusiti.* — *Poskušajmo pa tudi drugim glagolom z njo pomagati. Kako rečete: jas sim prošén?* ich werde gebeten *i. t. d.*

Povejte mi zdaj, koliko imajo glagoli stóp alj zalogov. Odgovor. Djavni zalog, če sami storimo, p: ich frage *baram.* — *Terpični, ako terpimo, da kdo drugi stori,* p: ich werde gefragt *sim vprašan.* *Koljko imajo naklonov? Petero. Znanivni naklon, kedar na ravnost povemo,* p: er ruft *zove.* *Pogojivni, kedar na ravnost nerečemo,* p: sie rufe *bi klicala.* — *Velivni, ki nam zapové;* p: ich weige *molči!* — *Neodločivni, kedar na vdan rečemo,* p: zahlen *plačati.* — *Deležje, ki kako lastnost s časom priloži,* p: weinend *jokajoč.* — *Koljko imajo časov? Odgovor. Prav za prav šest: sedajni (sedajnost) die Gegenwart, kedar se zdaj godi;* p: beißen *grizti* — *zraven pretekli (sominulost) die Mitvergangenheit;* p: ich beleidigte *sim žalil* — *pretekli (minulost) die Vergangenheit;* p: ich habe verziehen *sim odpustil* — *predpretekli (predminulost) die Vorvergangenheit;* p: ich hatte gelacht *sim se bil smejal* — *prihodni (prihodnost) die Zukunft;* p: ich werde graben *bom kopal* — *pred-prihodni (predprihodnost) die Vorzukunft;* p: ich werde geredet haben *bom govoril.* *Koljknati je broj alj število? Odgovor. Dvojni. Edinobroj alj po enem;* p: ich schenke *vpijem* — *višibroj alj po več;* p: wir schenken *darujemo.* *Koljko imajo oseb ali lic, ki na peršone kažejo, kdo dela? Trojne:*

1. ich *jaz,* 2. du *ti,* 3. er, sie, es *on, a, o, kakor je spola.* *Kedar nas je več, pa rečemo, wir* mi, ihr *vi, sie* oni. *Slovencom ni potreba za vsako osebo izrekati; ich* žürne *se jezim,* *wir* danken *zahvalimo*

3. *Kako naredimo eden čas iz drugega? Moramo vediti, kako se reče sedajno v znanivnem naklonu; p: ich sammle zberam — kako v neodločivnem; p: blasen pihati. Po teh se posledna slovka meni, kakor smo v poprejnih stopah vidili.*

Ako besedo iz znanivnega naklona v pogojivni denemo, se premeni a na ä — o na ö — u na ü i. t. d.

4. *Danes vam bo pol kôpe glagolov zadosti. Nate jih!*

*Laikan peči, ick bück, ick faba
-gabarkan.*

*Laifan grizti, ick bißb, ick faba
-gabifan.*

*Latringan goljfat, ick batrog, ick
faba batrogan.*

*Lirvan rezati, ick bann, ick faba
-gabirvan.*

*Lracfan lomiti, ick bracf, ick faba
-gabracfan.*

*Lrafcfan mlätiti, ick droßf, ick
faba gadrofcfan.*

*Flinßan teči, ab floßb, ab ist
-gafloßan.*

*Lrognan barati ick fragta, ick
faba gafragt.*

Gulten velteti, isf gult, isf soba
-gagulten.

Gurieren prieteti, isf gurieren,
isf soba gurieren.

Gurifan prijeti, isf griff, isf soba
-gagriffen.

Gurigen vseti, isf siang, isf soba
-gafangen.

Gurien vdariti, isf fiab, isf soba
-gafurien.

Kriban ribati, isf riab, isf soba
-guriaban.

Spriun plurati, isf spri, isf soba
-gufpinnen.

Spriusen gorariti, isf spriuf, isf
sobu gupriufen.

Spriungen shakati, isf spriung, isf
biu gupriungen.

Spriunen presti, isf spriun, isf
sobu gupriunen.

Kriusen vbadati, isf kraf, isf soba
-gustofen.

Kulac kasti, inf stal, inf soba
gustolac.

Karban umeti, inf storb, inf
bim gustorbim.

Trognac nositi, inf tring, inf soba
gustrognac.

Traibac goniti, inf triab, inf
soba gustriabim.

Nargac, Par pozabiti, inf nargac, inf
soba nargac, Par.

Nalimac zgubiti, inf nalac, inf
soba nalacim.

Murffac rastiti, inf murf, inf
bim gumurffac.

Murfac licati, inf murf, inf soba
gumurfac.

Mollac hoteti, inf will, inf wollac,
inf soba gumollt.

Znigac kazati, inf znigac, inf soba
guznigt.

Zwignac siliti, inf zwang, inf
soba guzwignac.

Skerb za ljubo živinco.

„Slišali ste, kako deželjska gosposka ptiče loviti prepoveduje — začnejo gospod kaplan. Ljudje z ljubo živinco gerdo ravnajo, ki pogosto prav ne spoznajo, k čemu jo je Bog stvaril. Naj vam torej danes *od ljubeznivih ptičic* kaj lepega, pa tudi potrebnega povem,

Dobrotljivi Stvarnik je nebo in zemljo vstvaril. Bilo je po svetu vse zeleno, od rožic razceveteno; pa vendar tiho in žalostno. Hotel je Bog tudi na tem svetu svoje pevce imeti; vstvaril je ptičice, naj mu pod nebom hvalo pojó. Čudna božja stvar so.

1. Veliko je *lépih ptičic po hribih in dolinah*; — v strašnih pušavah, kjer žive duše ni, ptičica Večnemu hvalo slovi. Naj večí ptica je *cepeligan* (Strauß), po 6 šolnov visok, njegovo jajce je veliko, kakor detečja glava. On kamnje zoble in požre žereče oglje. Nar manjši je *kolibri*, ne večí od bučelice; njá jajčice kakor nar manjši grah drobno. Naj lepši ptica naših krajev je pav, ki ima po 4 šolne dolg rep, ves zlato pisan. Se hoče bahati, svoj rep v kolo zasuka, da se mu od sonca sveti; kedar pa svoje gerde noge pogleda, zakriči, da se po uri daleč sliši. Kralica vsih ptic je *postojna* (orel), ki naj više pod sonce leti, pa tudi celo jagnje vzdigne.

2. Ptičice nam *kažejo božjo modrost*. Kedar začne sneg kopneti, se začno ženiti. Toljko se ljubita on in ona, da če eno zgine, drugo od žalosti mine. Po dvoje jih okrog leta, si skrivnen kraj poišče in začne gnezdo nositi. On nosi cel drag dan peresca, žimo in il, ona pa v skrivnem kotecu sedi in lepo gnezdo dela. Ni človeka tako najdenega, kaj takega narediti. Kako me je serce bolelo, najti za turnom gnezda razdrapane, ki so jih samouhi izpod

cerkvene strehe pometali! Taki vertoglavci bi se pač derli, naj bi jim kdo njih hišice tako nevsmileno raztergal. Neki gerdúh je lastovke dražil, ki so pod sosedovo streho gnezdile; sosed ga z palico nažene. V mraku se pa spet prikrade, ter s dolgo ranto vse gnezda na tla pomeče in mladiče na cesti pocepta. Zdaj se je postaral, pa nima svoje strehe; posodniki so mu jo prodali.

Je gnezdo narejeno, starka dan na dan 1 jajčice iznese. Vsako pleme jih ima na število podobne — lepo pikaste. Jih je nanesla, začne valiti. Cele dni na gnezdicu sedi in jih greje, starec pa vkrog gnezda pôje, ter ji kratek čas dela. Še ne beži, če kdo pride, tako skerbno jih varje. Kako gerd mora biti, kdor ji jajčica vzeme, jih potruple in gnezdo razterga! Zalostno si začneta gnezdice zopet nositi; pa kaj da jima je še prepozno!

V nekih dneh se jajčica vgréjejo, mladi v lušini oživijo in svoj živež pripravljen najdejo. Naj prej belák — potem čermelak povžijejo in tako izrastejo, da je vsakega jajce polno. Ko že več živeti mladič nima, začne lušino kluvati. Tudi starka mu pomore in glej! lep ptičko se izvali. Revše je slepo, golo in si pomagati ne more; le milo čivka. Stara svoje mladiče zdaj z velikim veseljem trušita (pitata), neprenehoma jim živež nosita, in vsakemu v klun položita. Pride huda ura, hitro jih z svojimi habami ogerneta, da bi jih ne zeblo. Kako čudno je to! — Zdaj pa pride nevsmilen gerdún, in starim ljube mladiče vzeme, ako ravno branita in milo čvečita. Tak človek je volku podoben, ki skerbni materi dete iz zibe le kavsne.

Hudobni šterkavci vsako germovje izteknejo, vsako drevo izprežejo, kako gnezdo mladih pokončat. To je po tolovajsko. Še grozovitnej so, ki starko vjamejo alj vsmertijo. Mladim nihče več jesti

ne prinese; od gladu morjo umreti. Ali bi taki gerduhi ne jokali, naj bi Turk priderl, in jim ljubo mater zadavil.

Prišlo je neko nedelo fantinov po germovji gnezda iskat. Blizo nekega hrama je senica v votli jablani mlade imela. Tiho! veli neki hudobec; koljko velja, da jo zadenem? — Zaluča kamen in senica pade. Z velikim vrešem mervto revco ogledujejo. Hitro druga po vejah priferfrá. Čujte! tudi ta bo moja, pravi fantúh. Ravno jo pobijejo, ko jih kmet razpodi. Zalostno mladi v votlem deblu čivkajo. — V enih letih pripeljá mestlán ravno tistega dečka kmetu, rekoč: „Vzemite ga služit; zgubil je očeta in mater; zapušena srota je.“ Tako se nevsmilencom godi. Bog je po Mojzesu prepovedal: „Če najdeš po poti na drevesu alj na tleh ptičje gnezdo in starko na jajcih alj mladičih sedeti, ne jemli jajc ne mladih z starko vred, ampak pusti jo proč zleteti — da bo tebi dobro in dolgo živiš.“

Se mladi izgodnjajo in jim je gnezdo pretesno, se razpeljajo. To je za stare veselje! Od veje do veje, od verha do verha jih kličeta, in mladi se jima glasijo. Tako jih létati zvučita. Cel rod za starim po logu leta, poje in se veseli. Kako gerdo je tedaj serce, mlade, ki še prav letati ne znajo, loviti, jih mukati in moriti! Poznal sim starega vojaka, ki je po berglah hodil in mlade fante pogosto učil, rekóč: O mladenči, še noroglavi! pogledjte kako se meni godi. V mladih letih sim rad pticam gnezda jemal, jajca terl, in mlade tergal, da so se prav derli. Na vojski so mi sovražne kugle še hujši roke in noge raztergale. Koljkokrat slišim peti, se mi zdi, kakor bi rekla: Prav ti je; saj véš; kako si z nami delal. — Oh moji mladenči, nikarte vi tako!

3. *Zakaj pa je Bog ptice stvaril?* Nam k veselju, moje dete. Saj te že pesterna peti uči: Poj, poj,

poj, ptiček moj! bolj boš pel, bolj boš moj. Oh, koliko veselja ptičice ljudem storijo. Pri juternem zoru se začno glasiti in peti juterno pesem. Kako mično poje slaviček v germovju po noči, zdaj joka, zdaj žvižga, zdaj milo gergra. Kako častitlivo se golibar (škorjanček) iz polja vzdiguje in hvali Boga, pa zopet med brazde poverne, si svojega živeža iskat, ter človeka uči, kako naj moli in dela.

Slišiš gerlico, kako v zelenem logu gôde? Ali se ti ne zdi, kakor bi mati pri zibeli pela? — Kanarčiki in rudečniki se naučijo viže peti, da ne orgle tako lepo. Popagaje, tudi srake cele besede naučiš. Grozovitna je pa navada ptičke slepiti, da naj bolj pojejo. Tudi one milo tožujejo, rekoč: Kaj sim ti storila, da mi ljubo luč jemleš? — Sim poznal blizo mesta ptičarja, ki je sto in sto činkovcov z žerečim železom oslepil in jih v mestu prodal; poslednič pa sam oslepel, in publič ga s piskrom po hišah vodil živeža prosit.

Tudi za *hasen* nam je *Bog* ptičji rod dal. Ptice zanesó semena na visoke pečine, neznane kraje, kamor človeška noga ne more, da se zernice vcimi in izraste lepo drevo. Lastovke pobérajó škodlive komarje in mušice po letu, ki bi jih toljko bilo, da bi dihati ne mogli. Ako nizko nad zemljjo za muhami letajo, nam napovejo gerdo — ako visoko, večidel lepo, jasno vreme. Senice, berglezi in domači letovci škodlive črve po vertih obérajó, da nam drevja neobjedó. Svoje dni so vrabelne toljko čerteli, da so morli kmetji jih glave za dácjo odrajtovati, vrabiče pokončat. V kratkem so gosance sadunosnice tako prepredle, da ni bilo zelenega dreva. Spoznali so, da tudi vrabel zerno zasluži, ki ga pozoble. Dvoje vrabelnov znosi v enem tednu po 3360 gosenčnih červov svojim mladíčem. Koljko jih od velike noči do binkošti po-

konča! Tako ptičice vsako zerno plačajo, ki ga snedo, ako ne one — plača pa Bog, ki govori: „Poglejte ptice pod nébom; one ne séjejo in ne žénjejo, tudi ne spravljajo v svoje žitnice; vaš Oče nebeški jih živí; ali ne bo tudi vas preskerbel?“

Tudi za živež nam je Stvarnik peretino dal; za o redimo kure, golobe in tudi ptice lovimo, po pravici le od male gospojnice do novega leta. Jih pa martrati in brez potrebe moriti ni prav. Sveti Duh govori: Kdor iz hudobnosti golobico zadavi, ki mu iz roke zoble, tudi lahko nedolžnost zapelja, ki je k njemu pribežala.“

Drugo živino ponidoma tepsti, je ne oskerbeti, da gladuje, alj jo preobložiti, da obnemore, je tudi greh. Ako bi mogla, tožila bi, kakor oslica Balama, rekoč: „Kaj sim ti storila? zakaj me tepeš?“ Živinca je božja stvar, božji dar. Nevsmileno je, živino pretépati, mačke mukati in pse dražiti. „Pravični se vsmili tudi svoje živince, govori sveti Duh; serce hudobnih je pa nevsmileno.“

Se zima približuje, se odpravljajo tudi ptičice na ptuje, v topleje dežele živeža iskat. Žalostno se zbérajo, kakor bi slovo od naših krajev jemale; potem se vzdignejo in letijo v daljue dežele, tudi črez široko morje, v gorko Afriko po 3000 ur daleč. Najdemo jih tudi po zimi cele šope v votlem drevju spati. Se ljuba vigred poverne, tudi ptičice pridejo, ter nam prinesejo nove pesmice in novo veselje. Zapijmo jim tudi mi danes: „Ljuba vigred se rodi“ i. t. d. *)

*) Ahacelna pesme, stran 24.

XXIX.

V Rakovcu so koze.

„Dozdaj smo se učili v besedah prestopati, za naprej se bomo učili tudi padati alj sklanjati, desiravno po letu ni tako polsko, kakor po zimi. Le pridno vstajajte, da na poti Nemšine ne obležite“ — pravijo gospod učitel, kedar šolarje izprašajo, kar so jim poprejšno nedelo naložili.

Imena samostavne s členi.

Perve nemške besede, ki se sklanjajo, so imena samostavne, nar imenitnej imena reči, ljudi in lastnost. Vsako ime ima svoj spol: moški, p: der Bruder brat — ženski, p: die Schwester sestra — alj sreden, ne moški ne ženski, p: das Kind dete. Nemci stavijo sploh pred vsako ime samostavno njegov člen: pred moški spol der, pred ženski die, pred sredni das, ki z svojimi imeni v redi padajo. Na število so po enem in po več; v slehernem številu pa po štirikrat padejo, ter imajo 4 padeže (Endungen) kakor beseda potegne.

Vse to vidimo na kopitu alj sklonu (Abänderung), po katerem besede padajo. Imamo 4 take.

I. Sklon.

Po enem.

Po več.

1. *Kdo? Kaj?* der Engel *angel*, die Engel *angeli*,
2. *Čigav?* des Engels *angela*, der Engel *angelov*,
3. *Komu?* dem Engel *angelu*, den Engeln *angelom*,
4. *Koga? kaj?* den Engel *angela*, die Engel *angele*.

1. *Samostavne imena tega sklona dobijo po enem v drugem padežu š, in po več v tretjem padežu n.*
2. *Imajo besede po enem v prvi sločki a, premenijo po več a u ä, p: der Vater, die Väter; o v ö, p: der Vogel, die Vögel; in u v ü, der Bruder, die Brüder.*
3. *Po prvem sklonu — padajo samostavne imena možkega in srednega spola, ki se na el, en, er, lein, čen končajo; takih se mormo pol kope naučiti. Ich trinke Wasser, pijem vodo. Ich schaue den Himmel, gledam nebo. Der Schnee schmilzt, sneg kopni. Der Diener fraget, služabnik vpraša. Der Schwager schreibt, svak piše. Der Nachbar bittet, sosed prosi. Der Sommer poletje. Der Winter zima. Der Morgen jutro. Der Regen dež. Der Finger perst. Der Wagen želodec. Das Leben življenje. Das Alter starost. Das Mädchen dekle. Der Vater oče. Der Vetter stric. Der Weizen pšenica. Der Roggen rež. Der Hafer oves. Der Honig sterd. Der Käse sir. Der Apfel jabelko. Der Zwiebel čebul. Der Knoblauch česen. Der Mantel plajš. Der Stiefel čevel. Das Fenster okno. Der Ofen peč. Das Feuer ogenj.*

II. Sklon.

Po enem.

Po več.

1. Wer? Was? der Tag den, die Tage dnevi,
 2. Wessen? des Tages dneva, der Tage dnevov,
 3. Wem dem Tage dnevu, den Tagen dnevom,
 4. Wen? Was? den Tag den, die Tage dneve.
1. *Imena tega sklona vzamejo po enem v drugem padežu es, v tretjem pa e; po več dobijo v vsakem padežu e, v tretjem pa en. Nektóre imena ene slovke na d po več vzamejo po vsih padežih er, in v tretjem ern, p: Das Bild podoba, die Bilder i. t. d.*

2. *Po tem sklonu — padajo imena moškega spola na ling, in srednega, ki imajo od kraja Ge, alj na koncu š. Tudi teh morte pol kópe znati.* Der Mond leuchtet *mesenc sveti*. Der Wind wehet *veter piha*. Das Eis bricht *led se vdere*. Der Bach rauschet *potok hrúši*. Das Meer morje. Der Sand *pesek*. Der Staub *prah*. Der Frühling *vigred*. Der Herbst *jesén*. Das Jahr *leto*. Der Montag *pondelek*. Der Dienstag *torek*. Der Mittwoch *sreda*. Der Donnerstag *četertek*. Der Freitag *petek*. Der Samstag *sabota*. Der Abend *večer*. Der Anfang *začetek*. Das Ende *konec*. Der Leib *telo*. Die Leiber *telesi*. Der Kopf *glava*. Das Gesicht *lice*. Das Auge *oko*. Die Augen *očesa*. Das Ohr *uho*, die Ohren *ušesa*. Das Haar *las*. Der Mund *usta*. Der Hals *vrat*. Der Bauch *trebuh*. Der Fuß *noga*. Das Blut *kerv*. Das Wort *beseda*, die Wörter. Der Tod *smert*.

III. Sklon.

Po enem.

1. Der Mensch *človek*, die Menschen *človeki*,
2. Des Menschen *človeka*, der Menschen *človekov*,
3. Dem Menschen *človeku*, den Menschen *človekom*,
4. Den Menschen *človeka*, die Menschen *človeke*.

Po več.

1. *Na tém sklonu imajo razen prvega padeža v edinem številu besede po vsih en alj n.*

2. *Po tem sklonu padajo kratke imena ene slovke in pa moškega spola na e.* Der Hirt weidet *pastir pase*. Der Ochse brüllet *vol rjove*. Der Hase springet *zajc skače*.

3. *Nektere dobijo v drugem padežu enš; p:* Das Wort des Glaubens *beseda vére*. Die Schönheit des Namens *lepota imena*. Das Glück des Friedens *sreča miru*. Der Gedanke *misel*. Der Haufe *kúp*. Der

Schade škoda. Der Same seme. Das Herz serce.
Der Schmerz bolečina. Der Funke iskra.

IV. Sklon.

Po enem.

Po več.

1. Die Frau	gospa,	die Frauen	gospe,
2. Der Frau	gospe,	der Frauen	gospá,
3. Der Frau	gospej,	den Frauen	gospem,
4. Die Frau	gospo,	die Frauen	gospe.

1. Die Nacht	noč,	die Nächte	noči,
2. Der Nacht	noči,	der Nächte	noči,
3. Der Nacht	noči,	den Nächten	nočem,
4. Die Nacht	noč,	die Nächte	noči.

Po tem sklonu padajo imena ženskega spola; ki se po enem clo ne premenijo. Po več vzemejo besede s koncom a po vsih padežih en, ki pa na koncu tihnik imajo, e, kakor beseda Nacht. Takih imen nate pol kópe. Die Erde grünet zemlja zeleni. Die Wolke bringet Regen oblak deža prinese. Die Quelle murmelt vrelc šumlja. Die Zeit verschwindet čas mine. Die Stunde ist gekommen ura je prišla. Die Woche teden. Die Haut koža. Die Stirne čelo. Die Nase nos. Die Lippe ustnica. Die Zunge jezik. Die Hand roka. Die Brust persi. Die Seele duša. Die Vernunft pamet. Die Furcht strah. Die Freude veselje. Die Trauer žalost. Die Krankheit bolezni. Die Tugend čednost. Die Jungfrau devica. Die Tochter hčer. Die Tante teta. Die Nahrung živež. Die Rinde skorja. Die Henne kokoš. Die Wurst klobasa. Die Gerste ječmen. Die Rübe repa. Die Leinwand platno. Die Wolle rovna. Die Seide žida. Die Hose hlače. Die Tasche žep. Die Sünde greh.

Členi so odločivni — in padajo, kakor smo dozda vidili, pred svojimi samostavnimi imeni. Neodločivni členi kažejo neznano reč alj peršono in so tudi trojnega spola. Padajo pa tako:

Po enem. Moško. Žensko. Sredno.

1. Wer? Was? ein eden eine ena, ein eno,
2. Wessen? eines enega, einer ene, eines enega,
3. Wem? einem enemu, einer enej, einem enemu,
4. Wen? Was? einen enega, eine eno, ein eno.

1. *Ako neodločivni členi imen pri sebi nimajo, rečejo v prvem padežu moškega einer — v prvem in štertem padežu srednega spola pa eines.*

2. *V slovenskem nam takih členov potreba ni; p: Der Feind sovražnik, eine Freundin prijateljca i. t. d. Kdor mi prihodno nedelo vse to dobro zna, ga ne dam za sto centov zlata.*

Nastavljanje osepenec.

Preteklo nedelo so v Slavini kože alj osepenec nastavljali. Kar je bilo Polánk, se niso te dobrote branile, Gorjanke so pa morli z beričem goniti, da so svoje otroke prinesle. Posebno hude so bile Rakovske babe. Neki star rokovnáč, ki so ga za copernika imeli, je tisto sosesko tako nadražil, rekoč: da po takem vpeljavanju sveti kerst ne veljá, in matere svoje otroke zlodeju zapišejo. Gospod fajmošter so jih učili, prosili, jim žugali; pa zastonj. Vse zelene in napihnene so svoje otroke deržale. Kakor hitro jim osepenec nastavijo, so z njimi potegnile, kakor bi jih veter odnesel, ter jim za prvim voglam nastavlene osepenec iz rokice izcizajo. Bilo je slišati, da so nekte na prvem potoku svoje otroke zopet kerstile.

Dvoje nedelskih šolarjev iz Rakovca še ni osepenec imelo. Gospod kaplan ju pregovorijo, da si jih dasta nastaviti. Prijokala sta se v šolo, rekoč, da k mizi z drugim ne smeta. Pravila sta tudi, kako so rakovčanke za Lorentko, ki je prva svojih dvoje otrok k nastavljanju nesla, vpile: „Oj ti nesrečna

mati, da svoja lastna otroka hudemu neseš!“ Z žalostnim sercom ju gospod kaplan potolažijo, rekoč: „Le voljno to zasramvanje poterpita; Bog ga vama bo še gotovo povernil. Lehko pride, da ne bo dolgo, v Rakovec kuga osepenc. Vse krog vaj bo krastovo, krulovo in odreno, tudi pomerlo jih bo; vidva bota pa zdrava in vesela — za to srečo Boga hvalita. Da pa vidili bote, zakaj se osepence stavijo, hočem vam v kratkem povedati.“

1. Osepenc, strašne kužne bolezni, svoje dni bilo ni. Med Zamorci v gorkih deželah se je vnela, in Turki (Saraceni) so jo pred 600 alj 700 letmi v naše kraje zanesli. Iz med 100 ljudi jih ni 5, katerih bi se ne prijele. Pogosto jih dete u maternem telesu dobí, in se mertvo vleže. Iz med 10 gotovo 1 umerje; če so osepence hude, pa tudi več. Pred 5 letmi so v Babjem verhu na Gorenskem tako hude bile, da ni bilo hiše brez merliča.

Se osepence koga primejo, še le v 14 dneh se prikažejo. Bolnika začne mraziti in vročina prehajati. Tretji alj šterti den se kakor pšeno po životu posiplejo in v 10 dnéh v sokraste popke premenijo. So osepence dobre, se začno v 10 alj 12 dneh sušiti; kraste se naredijo, in v 14 dneh olušijo. Se pa kraste oderejo, se jim vse žive dni poznajo. Pri drugih so osepence hujši in glavo osujejo, da jih nekoliko oslepí, nekoliko ogluší. Komur na persi vdarijo, vse žive dni hrope. Dostim se koze še hujši naredijo, v 8 alj 9 dnéh se namesti popkov začerneli mehurji po vsem životu izpustijo, smerdлива sokrovca iz njih teče, da ni blizo obstati. Lice zabuhlo ko pisker, oči zatekle, božja jih tere, vse pod nje letí, v 10 alj 11 dneh morjo umreti. Ali ni to žalostno!

2. Ljudje si dolgo niso vedli pred to kugo pomagati. Ako je eno osepence dobilo, so jih posku-

šali drugim napeljati, da bi jih ložej prestali; pa so vonder hudo zboleli, in ta pomoč je bila nevarna. Moder mož na Angleškem, *Eduard Jenner*, je bil pred nekimi 50 letmi toljko srečen, to kugo zaveriniti. Gledal je, kako v časi krave po vimenu muzole dobijo, ki se tudi človeka primejo, ki z odrenimi alj ranjenimi rokami doji; zato se jim kravje kože (Kuhpocken) pravi. Poskusil je nožič v nje pomočiti in jih ljudem na roko vpeljati. V enih dneh so se muzoli pokazali, in v 8 dneh ko grah veliki izrastli; krog popkov pa lep rudeč obroček. Ljudje niso celo nič oboleli, le 8. alj 9. den jih je zmrazilo pa glava pobolela. V 10 dneh se je čedna krastica naredila, po malem zatemnela, v 3 tednih pa lepo olušila in jamico pustila. Taki otroci so bili zdravi, naj bi vse krog v na hujših osepencah ležalo; in če bi se ktere še prijele, jih prav lahko prestopi. To je velika dobrota božja. Od te dobe se po vsih deželah nastavljajo, kjer so modri ljudje, starim in mladim, beračem kakor cesarjem. Cesar plačuje zdravivce (padarje), da lahko vsak oče in mati svoje otroke skoz vpeljovanje koz te strašne bolezni ovarva. Nihče v viši šole ne pride — cesarske službe ne dobí, ki skazenge nima, da je osepenca imel. Ako so pri kaki hiši osepenca ne napeljane, na hišne vrata černo tablo nabijejo, z napisom: *Tukaj so kužne osepenca*, da se jih vejo drugi varvati.

3. Sovražnik človeške sreče zoper ti božji dar ljudi podpihuje, da pravijo, kakor bi to delo kaj ne pomagalo. Lahko je, da osepenca niso pristne (prave), ravno za to prazne alj ne prav vpeljane. Take goljufne osepenca še v 3 dneh dozorijo, niso celo nič rudeče, in ne pustijo nobenih pravih jamc. Vkazano je torej zdravnikom na 8. den po vpeljavanju pogledat, ako so se prav prijele. So bile prave, se iz med 100 ljudi komaj enega zopet primejo.

Je zdravilo včasih oslabilo, al ga bomo zato clo opustili?

Drugi gučajo, kakor bi zdaj ljudje za stran vpeljanih osepenec poprej odmirali, ker se truplo prav ne iztrebi. Ta beseda je prazna. Bolezen moč jemle, in življenja ne daljša. Matužaleh je včakal 969 let, ko še osepenec ni bilo, in še zdaj se primejo 80 let starega moža, ki jih še ni imel. Taka starost ne pride od koz. Po zimi 1832 je 33,000 Indjanov črna kuga pomorila, ki se je iz kužnih osepenec izplodila. Rodu Mandenz je iz 1600 ljudi le 30 živih ostalo, rodu Sibur se pa kuga celo prišla ni, ki so si osepenec dali vcepiti. V mestu Bordo ni dal neki žnidar svojim otrokom osepenec napeljati, v letu 1821 kratko po tem mu vsih troje v osepencah umerje, in on od žalosti v vodo skoči.

4. Tudi basajo, da se skoz napeljevanje koz sveti kerst zgubi in hudemu podpiše. Kaj takega misliti alj ziniti je greh. To učijo krivi preroki neumne ljudi, katerim se za špeh in klobase sladkajo. Kdo se ne trese pred čudnimi kvantami, ki jih taki izmislijo! Ko je strašna bolezen kolera po svetu jezere ljudi pomorila, pa tudi cele mesta k Bogu obernila, so najemniki peklenškega izkvasali, da zdravniki studence ostrupajo. V Berdah na Gorenskem so vešani dober studenc imeli. Zdaj vgladajo zdravnika iz bližnega terga, kako bi si rad po letu vode zajel. Od te dobe ne pijejo in ne kuhajo več od te vode, clo živino gonijo uro daleč napajat. Ko se pa dalnega pota naveličajo, reče moder vešan svojim sosedom: „Imam staro kluse; ga bom te vode napojil in vidil, ako pogine?“ Grejo gledat. Kluse prav žejuo pije, potem prav zdravo derza in dela, ter abotne ljudi priča, da so včasih neumnej ko konji. — Ko so duhovniki oznanvali, kako se naj bolezniki varjejo, so tudi v lastne dušne pastirje ljudi nadra-

žili kakor bi bili vse hostje ostrupili, naj bi k spo-
vedi in božji mizi ne hodili; kar vérvati nas Bog
ovarji! Povéjte, ali ni vse to satanovo seme?
Ravno tako je tudi pri osepencah, katere duhovski
pastirji staviti priporočajo. Kdor pa cerkve ne po-
sluša, ni kristjan, ampak hajd in očiten grešnik.
Tako povejte Rakovčanom.

XXX.

Človek sam svoj nar hujši strah.

„Jeli vas kaj glava boli — vprašajo gospod
učitel, da se morte toljko učiti? Na nemškem je neki
gorjanc v sredi bukev sedel, glavo imel terdno ove-
zano, ko so ga prišli za smert previdit. „Kaj delaš?“
ga vprašajo. Ravno bukve preberam, jim odgovori,
po katerih bi ložej umerl; in glava mi je toljko
polna, da se mi hoče razsuti. Kaj mu je neki bilo?
— Na pameti je bil bolen. Kar se pa človek u mla-
dosti dobrega zvuči, ga glava ne boli, tudi vas ne,
če ste se ravno pretekkel teden od samih poglavnih
imen učili.

Ne bilo bi pa čedno, naj bi ljudje, celo goli
hodili; obleka snaži človeka — samostavne imena
pa prilogi olepšajo, ki jih priložimo, da se ve,
kako je reč lepa alj gerda; p: Der gute Jüngling do-
ber mladenč, daß böse Weib hudobna baba.

Prilogi po stopnjah.

*Ni vsako oblačilo enako lepo, ne gerdo; tudi
priložne besede trojno stopnjo imajo. Perva je ravna
brez vse primere; p: der brave Sohn priden sin.*

Pové priložna beseda, da je ena reč boljši — drajši od druge, moraš prilog v drugo viši stopnjo postaviti, in ji dodeni er; p: süß sladek, süßer sladkejš. Ako pa povémo, da je kaj črez vse nar boljše, nar veči i. t. d., postavimo prilog v tretjo stopnjo, ter mu damo na koncu ste; p: schön lep, schöner lepši, schönste nar lepši. Prilogi ene slovke premene v drugi in tretji stopnji a v ä — o v ö — in u v ü; p: alt star, älter starejš, älteste naj starejš. Jung mlad, jünger mlaj, jüngste nar mlaj. Nekteri prilogi imajo posebno stopnjo; p: gut dober, besser boljši, am besten nar boljši. Viel veliko, mehr več, am meisten nar več i. t. d.

Prilogov padanje.

Prilogi se imen deržijo in tudi z njimi padajo. V časi imajo člene, v časi so tudi brez njih.

M o š k o.

Po enem.

1. Der faule Knecht	<i>leni hlapec,</i>
2. Des faulen Knechtes	<i>lenega hlapca,</i>
3. Dem faulen Knechte	<i>lenemu hlapcu,</i>
4. Den faulen Knecht	<i>lenega hlapca.</i>

Po več.

1. Die faulen Knechte	<i>leni hlapci,</i>
2. Der faulen Knechte	<i>lenih hlapcov,</i>
3. Den faulen Knechten	<i>lenim hlapcom,</i>
4. Die faulen Knechte	<i>leni hlapci.</i>

Ž e n s k o.

Po enem.

1. Die treue Magd	<i>zvesta dekla,</i>
2. Der treuen Magd	<i>zveste dekle,</i>

3. Der treuen Magd	<i>zvesti dekli,</i>
4. Die treue Magd	<i>zvesto dekle.</i>

P o v e č.

1. Die treuen Mägde	<i>zveste dekle,</i>
2. Der treuen Mägde	<i>zvestih dekel,</i>
3. Den treuen Mägden	<i>zvestim deklam,</i>
4. Die treuen Mägde	<i>zveste dekle.</i>

*S r e d n o.**P o e n e m.*

1. Das kleine Ei	<i>malo jajce,</i>
2. Des kleinen Eies	<i>malega jajceta,</i>
3. Dem kleinen Ei	<i>malemu jajcetu,</i>
4. Das kleine Ei	<i>malo jajce.</i>

P o v e č.

1. Die kleinen Eier	<i>male jajca,</i>
2. Der kleinen Eier	<i>malih jajc,</i>
3. Den kleinen Eiern	<i>malim jajcom,</i>
4. Die kleinen Eier	<i>male jajca.</i>

Zapomni si, da v prvem moškega, pa v prvem in šertem padežu ženskega in srednega spola priloge, po vsih drugih pa en imajo. Kedar neodločivne člene pred seboj imajo, padajo ravno tako, kakor z odločivnimi; le v prvem moškega dobijo er; p: ein schöner Knabe lep fant, v prvem ženskega e; p: eine schwere Sünde težek greh; v prvem in šertem srednega spola pa es; p: ein weißes Mehl bela moka.

*Padanje prilogov brez členov.**M o š k o.**P o e n e m.*

1. Neuer Hut	<i>nov klobuk,</i>
2. Neuen Hutes	<i>novega klobuka,</i>

3. Neuen Hute	<i>novemu klobuku,</i>
4. Neuen Hut	<i>nov klobuk.</i>

P o v e č.

1. Neue Hute	<i>novi klobuki,</i>
2. Neuer Hute	<i>novih klobukov,</i>
3. Neuen Huten	<i>novim klobukom,</i>
4. Neue Hute	<i>nove klobuke.</i>

S r e d n o.**P o e n e m.**

1. Theures Tuch	<i>drago sukno,</i>
2. Theuren Tuches	<i>dragega sukna,</i>
3. Theurem Tuche	<i>dragemu suknu,</i>
4. Theures Tuch	<i>drago sukno.</i>

P o v e č.

1. Theure Tücher	<i>drage sukna,</i>
2. Theurer Tücher	<i>dragih suken,</i>
3. Theuren Tüchern	<i>dragim suknom,</i>
4. Theure Tücher	<i>drage sukna.</i>

V drugi in tretji stopnji ravno tak padajo, kakor v prvi. Za prihodno nedelo vam bom spet pol kope besed naložil.

Der gerechte Kaiser *pravičen cesar.* Ein rother Apfel *rudeče jabelko.* Das ganze Land *cela dežela,* Eine schwache Stadt *slabo mesto.* Das hohe Haus *visoka hiša.* Kühles Wetter *hladno vreme.* Ein schwarzer Hund *čern pes.* Das franke Pferd *holen konj.* Der kurze Brief *kratek list.* Trockenes Brod *suh kruh.* Der schlaue Fuchs *prekanjena lesica.* Glatter Weg *gladek pot.* Eine grüne Wiese *zelen travnik.* Hässliche Lüge *gerda laž.*

Harter Stein *terd kamen*. Schweres Holz *težek les*. Ein
 leichter Besen *lehka metla*. Eine fette Gans *tolsta gos*.
 Der starke Wolf *močen volk*. Die hohe Linde *visoka lipa*.
 Der grüne Wald *zelen gaj*. Die laute Glocke *glasen zvon*.
 Ein dicker Rauch *gost dim*. Nahes Dorf *bližna ves*. Der
 giftige Schwamm *strupna goba*. Wir haben ein junges
 Lamm gekauft *smo mlado jagne kupili*. Schlechtes Fleisch
 essen wir nicht *slabega mesa ne jemo*. Die Buben haben
 die schlanken Bäume beschädiget *dečki so tenke drevesa*
poškodvali. Die bösen Geister schrecken *hudi duhi stra-*
šijo. *Alj je to res?*

Kako škodljiv je prazen strah.

Pretekli petek pride Klinec iz Gorenja gospod
 fajmostru tožovat, da pri njem že 14 dni tako gro-
 zovitno straši, da prebiti ni. Prosi jih, naj bi prišli
 hudega duha zarotit. Že nekaj dni hodijo k so-
 sedu spat. Fajmošter mu obljubijo te strah vtolažiti;
 samo naj tiho dé, in vse odperto pusti. V petek
 večer pošlejo svojega župana, ter mu naročijo, naj
 tiho v odperto hišo zleze in se za peč z gerjačoj
 skrije, strah vjet. Župan se prikrade in do 11. čaka.
 Vse je bilo tiho; kar začne od daleč škrobotati,
 kakor bi v naj hujem železju koga prignalo. Zdaj
 treši z enimi vratmi, zdaj z drugimi — kar jispo
 odpre in se ves bel za mizo vsede, iz miznice
 krušnico vzeme, in si kruha vreže. Lop! ga župan
 mahne, zgrabi in hitro zveže, hišo zaklene, ter gre
 v sosesko domačih klicat. Kdo pa je bil! Hlapec
 se je z domačo hčerjo soznanil, jo je hotel vzeti
 in je s tim očeta strašil. „Zdaj vem, pravi Klinec,
 zakaj si mi obetal, da boš duha pregnál, ako te za
 zeta vzamem. Na mestu hčere so mu belo suknjo
 dali. „Ni hujšega, pravijo gospod kaplan na to, kakor

človeški strah, ki si ga človek sam dela; bolezen in tudi smert mu prinese.

1. Škodljivo je, da pesterne alj druge babe male otroke strašijo, da jih bo bавbav vzel, če tiho ne bojo. Od tega se otroci toljko splašijo, da tudi odrašeni se v mraku izpod strehe ne upajo. — Neki gospod in gossa gresta o pustu v sososko večerjat. Družina napravi doma ples. Pésterna bi rada šla rajat, alj dete pol drugo leto staro noče molčati. Hitro mu strašilo naredi, na postel v znožje postavi, rekoč: „Ako se zmeziš alj pa zajokaš, te bo bавbav zgrabil.“ Dete plaho vtihne, deklina pa plesat gre. Gospej ne da pokoja; hitro dirja domu pogledat in najde otroka v posteli, ki operto strašilo gleda — strahu mertvo.

2. Nevarno je o Miklavžovem tudi veči otroke s parkelnom strašiti. — Neki kerznar je imel hude fante, ter jim pogosto žuga, da bo prišel parkel po nje. Pred Miklavževim pride zvečer Miklavž in se dečkom močno grozi, zvunaj pa parkel z železjem ropoče. Zdaj ves čern v jispo prikobaca in naj huj fanta popade. Jaka se zvija in dere; na enkrat pa omolkne in obledi. Mati zavpije: „Izpusti ga;“ Jaka se zverne — parkel skoz vrata potegne. „Jaka! Jaka! oče kliče — saj je le naš hlapec!“ Jaka se eno malo odehne, pa po noči se ga otročjak loti — v enih dneh umerje. Za to so svetli cesar to komedjo prepovedali.

3. Prazna je vera, da duh nazaj hodi. Med nami in med rajnimi je velika meja, govori sveto pismo. Zveličani nazaj nočejo, pogubljeni ne morejo; tudi duše iz vic ne brez božjega pripušenja. Pomnim iz svojih mladih dni strašen jok, ki so ga šterkovci delali, rekoč, da se hodi

otrok nazaj jokati, ki ga je oče živega pokopal. Neki spodjanc to neznano tulenje čuje, se vjezi in dečke z sekiro nažene. Vtihnili so vsek na vselej. Kdo pa ropoče? Mačke, podgane in druge živali, kar se plahim ljudem hitro neznano zdi. Pri neki hiši je dolgo časa vsak večer po dilah ropotalo. Nobeno si pogledati ne upa. Sin, ki je v šolo hodil, jih nagovori, naj z njim gredó. Vgledajo čudno pošast, ki je roge imela in zbežijo. Sin jo popade in domačega ovna po štengah privleče; na korenjavko se je pod streho navadil.

4. Kvantajo, da se môra človeku na persi vleže; pa to le kerv dela, kedar se preveč repice alj krompirja naješ. Zopet pripovedujejo, da žalikžene po svetu otrokam srečo alj nesrečo nosijo; pa take basni so le ostanki ajdovskega malikvanja; kristjan jih verjeti ne smé.
5. Abotne so pripovedi, kako mrtvi od enajstih do polnoči svoj čas imajo. Mrtvi so v božjih rokah. Pred neko letni prijatelj nekega fajmoštra obiskat že pozno v noč prijezdi. Po letu je bilo; on konja na britof zažene, da se krog cerkve pase. Mežnarca pride juternico zvonit, in to pošast zagledati vsa terda fajmoštra klicat prileti, ter pravi, kaj strašnega je na britofu, kakor en konj. „Moj je,“ odgovori prijatelj.
6. Kedar kaj takega včakate, ne plašite se; le palico v roko in pa serce, hitro bo zginilo alj se pokazalo, kaj je. Ne strašite drugih za kratek čas; strah je zdravju strup, in marskateri noroglavec je svoje strašenje drago plačal. Si na poti, in kaj vidiš, prav dobro poglej; pogosto se človek svoje sence vstraši. Terdo pobaraj: kdo je, kaj hoče? Le hudobnega

človeka se je bati. Dober duh nam hudega ne stori, hudega se bati ni. Bojmo se le Boga; vsi smo v božjih rokah.

XXXI.

Mežnarja je vbilo.

Kdo vas zna po nemško šteti? vprašajo gospod učitel. Cetinska Jerca vstane in šteje do 100. Pri vas Nemci ostajajo, ki po vino hodijo; šteti so te naučili, kedar jim poveš, koliko so dolžni. Kdor še ne zna, se mora naučiti.

Številnice.

Številnice nam povejo, koliko je na uri, koliko v žepu ali na krajdi, in so petere. Ako poprašam:

1. Koljko wie viel? se odgovori: 1 Eins; po spolu ein, eine, ein; 2 zwei; 3 drei; 4 vier; 5 fünf; 6 sechs; 7 sieben; 8 acht; 9 neun; 10 zehn; 11 elf; 12 zwölf; 13 dreizehn i. t. d.; 20 zwanzig; 21 ein und zwanzig i. t. d.; 30 dreißig i. t. d.; 1000 Tausend i. t. d.; 1,000,000 Eine Million i. t. d.

2. Koljki za poredam der wie vielste? Odgovori se: der erste, die erste, das erste, prvi a, o; der zweite drugi i. t. d. Ako prvim številnicam te pri-deneš, redovne (Ordnungszahlen) do 20 lahko na-rediš. Od 20 naprej jim šte pristavi, p: der zwanzigste dvajseti.

3. Koljkoteri wie vielerlei? Odgovori se: einerlei enoj, zweierlei dvoj i. t. d. Ako prvim številnicam erlei dodaš, tako plemenske številnice (Gattungszahlen) imaš.

4. *Koljknato, po koliko gub, wie vielfach? Na to se odgovori, einfach enojn, a, o; zweifach dvojno, alj po dve gubi i. t. d. Dostavi prvim številnicam fach, in boš množivne številnice (Bervielfältigungszahlen) dobil.*
5. *Kolkokrat wie vielmal? Odgovori: einmaal enkrat, zweimal dvakrat i. t. d. Tudi imamo še nekaj besed, ki jih povemo, kedar števila na tenko ne vemo; p: keiner nobeden, mancher marsikdo, viel veliko, wenig malo i. t. d. Pridni šolarji bi se švarali, da vam je za to nedelo samih številnic premalo. Pomagal vam bom, in $\frac{1}{4}$ kopo vsakdanjih pogovorov na glavo zadel; ali jim bote kos? Kdaj si vstal, wann bist du aufgestanden? Prav zgodaj ob petih, sehr früh um 5 Uhr. Koljko je na uri? wie viel ist auf der Uhr? Sedem je odbila (klala), sieben hat es geschlagen. Pojmo h kosilec, gehen wir zum Frühstück. Pridni bodite, seid fleißig. Imamo težko delo, wir haben eine schwere Arbeit. Prinesi mi sekiro, bringe mir die Hacke. Zago je sosed vzel, die Säge hat der Nachbar genommen. Pripravi oralo, gremo orat, richte den Pflug, wir gehen ackern. Proso bomo sjali, koruzo sadili, Hirse werden wir säen, den Mais setzen. Grude moraš raztleči, die Schollen mußt du zerschlagen. Gorko je, žejen sim, es ist warm, ich bin durstig. Vsedimo se v senco, setzen wir uns in den Schatten. Južna delavcu diši, die Gause schmeckt dem Arbeiter. Počijmo en malo, ruhen wir ein wenig.*

Kako se v hudi uri zaderžati.

„Gospod kaplan so šli k sv. Mahorju mežnarja pokopovat, ki ga je v petek popoldne vbilo, kedar je ravno meglo prezvanjal. Mahorčani se niso dali

popred zmodriti, da jih je strela zvučila, ki jim je turn razklala in mežnarja vbila, kateri je raj svojo-glavne sosede, kakor gosposko vbogal — začno gospod učitel. Skoraj bojo pesji dnevi; bojim se, da bomo letas nevarno vreme imeli. Hočem vam povedati, kako se naj v hudi uri zadržimo, kar sim od pametnih ljudi slišal in bral.

1. Visoko pod nebom je čudna kovačnica; imajo ogenj in vodo, veter piha hujši ko kovaški meh; napravijo dež, sneg, točo in clo strelo izkujejo. Kdo pa tam dela! Babjoverci dolžijo copernice, ki so nedolžne, kakor mi, ker jih ni. On, ki zapoveduje morju in vetrovom, vsigamogočni Bog ima megle v svoji oblasti — vetri so njegovi delavci. Naj si je ravno previsoko, da bi nas kdo v to čudno kovačnico vidil, kako se tam godí, nam je Bog vender toljko pogledati dal, da se nam ni copra bati.

2. Poglejte pečaten vosek. Ako ga po suknu dergnem, da se vgreje, majhne listike popirja na se potegne in spet izpusti. Tudi smola in žida to delate. Če pa glažovato kolo tako vgreješ, se toljko ognja nabere, da iskre od nja poketajo. Vse polno je takega ognja pod nebom; *nebeški ogenj* mu pravimo. Kakor na židi, smoli, glažu i. t. d. nebeški ogenj obudiš, da se nabere, tako ga po srebru, zlatu, železu i. t. d. zgubiš; ves skoz nja šine. — Megle so ob hudi uri nebeškega ognja polne, ki se po vetru brusijo. Je ena megla prepolna, se ogenj k sosedi zažene in zablisne. So pa oblaki prepolni in blizo zemlje, nebeški ogenj na zemljo šine in strela vdari; kar se po zimi malokdaj zgodi.

3. Strela je dvojna, kakor pravijo, *vodena*, ki ne vneme, kedar kaj takega zadene, kar ne gori rado, in *ognjena*, za katero začne goreti. Pogosto pa dvakrat hitro zapored na ravno tisto mesto vdari, in če pervokrat vneme, drugokrat zaduši.

Tako tudi v dimniku ogenj zadušiš, ako hitro vanj vstreliš.

4. Nekteri se blisku skrivajo, drugi noroglavci ga oponašajo; nobeno ni prav. V slovenskih goricah je na zglavju kapelica stala, kamor so dečki ob hudi uri pod streho bežali. Neki noroglavец se spakje, med vratni stoji, v megle zija, ter z očmi blisk oponaša. Rsk! se zablisne in vreže, ter noroglavca na priči vbije. Tovarši vsi plahi zbežijo.

Si ob hudi uri na polju, ne letaj, ne goni živine in ji blizo ne hodi, ne vedri pod hrastom (dobam) alj orehom, ne pod košatim, visokim drevesom. Narvarnej se na zemljo vležeš, pa ne blizo vôd alj močerij, ne zravno stav, kupov snopja alj osterv; tudi na kozove jiti ni varno. Si pod strehoj, ne hodi pod kap, ne k oknu, ne blizo peči alj dimnika, ne da bi skoz odperte okna alj vrata veter vlekel. Eno okno odpreti je varno, da žveplen sopuh, ki se za streloj kadí, ljudi ne zaduši, ako bi vdarilo. V cerkvi ne bodi blizo turna, orgel alj sten, narvarnej je po sredi. Ni varno veliko srebernine alj železnine alj kaj takega pri sebi nositi, po katerem rada strela potegne. Po noči raj vstani, ako nevarnost čutiš, da te v posteli ne dobi, ako bi vdarilo. Nevarno je megli kaditi; po dimu rada strela švigne — še nevarnej megli zvoniti; turn narprej zadene. V letu 1783 je pri samem zvonanju v 3 mesencih 96 ljudi strela vabila, zato je prepovedano.

5. Dalej ko vdari, poznej zagermi; prej ko za bliskom treši, bližej zadene. Je blisk in grom ob enem, vdari pri nas. — Ne leti prenašlo gledat; lahko bo drugokrat vdarilo.

Kako pomagat od strele zadetim.

Če v kako prebivavnico treši in ljudje omedlijo, *hitro okna odpri, ljudi pa run v zdravo sapo znosi. Izreži jim oblačila*, posebno krog vrata in vse razprosti; *polij jih z merzloj vodoj*, ter jim v prav merzlo vodo pomočene perte okolj glave devaj. *Pošli po zdravnika*, naj jim puša, če so terdne natore. *Dergni jih po vsem životu s kertačami*, ktere v merzlo vodo pomakaj. *Pihaj jih v lice, pa tudi z rorčekom skoz usta*, ter jim nos zatisneš. Dobro je tudi, take v *rahlo zemljo za eno ped na debelo do lica zagerniti*; glavo in persi morjo nekoliko višej biti. — Nekteremu roka alj noga, alj pol života odreveni, pa se jim vendar pomaga skoz skerbno ventanje, naj so ravno od strele očerneli. Večkrat je pa tudi nagla in neprevidena smert, pred kateroj nas Bog obvari.

6. Po polju ljudjé strel išejo, neko zažgano kamnje, ki pravijo, da ga je blisk prinesel, in dobro v zernje djati, da zernja moli ne jedó. Pod nebom v meglah ni kamenja, strela pa, kamor vdari, železo, srebro in druge take reči raztopi, tudi kamenje zažge in razdrobi; tako kamenje imajo za strelo.

7. Strašen je nebeški ogenj, pa tudi potreben in hasnovit za zdravje in rast. Zdravniki imajo kolovrate, ki na glažovatih nogah stojijo, med žido vertijo veliko glažovato kolo, da se takega ognja nabere. Ako se s perstom dotekneš, kerhko pokne in te po celem životu zmekini. Naj bi se prav veliko takega ognja nabralo, vola vbije. S tem se ozdravi protin, mertvi udi in več takih bolezni. Še veči dobrota je nebeški ogenj za zdravo sapo in rast. Po gromenju in bliskanju vse lepše raste, tudi gobe po dobrovah.

8. Strelo lahko napeljamo, ako ji *magnet* nastavimo; tode mora biti v nar viši kraj nasajen, drot dobro po strehi napeljan, sulce ne na pre-redko. Ako so na preredko, alj je drot rija snedla, je magnet tudi lahko nevarn. Strelo na se potegne, pa ji pota po drotu zmanjka; poverne se in v streho zakadi. Svoje dni so lepe visoke lipe, hojke in take drevesa zravno hiš stavili, in mar-sikatero hišo nesreče ovarvali; pa vender je bilo nevarno ob hudem vremenu pod tako drevo stopiti.

9. Kedar se zvečer prav gosto brez gromenja bliska, pravijo, da se iz vic sveti; alj to so prazne besede. Je huda megla daleč, vidimo blisk, pa gromenja ne slišimo. Je nebo megleno in mokrotno, se blisk po meglah bliši, kakor mesenc, kedar skoz okna v kako vodo sije in na steno bliš dela. Se bliska po letu zvečer od severja, bo hitro dež, naj bi še tako vedro bilo; ako ne tisto noč, pravijo, gotovo drugi alj tretji den; tode mi vganjamo, Bog pa vgoni in stori, kakor njemu dopade.

XXXII.

Toča je pobila.

Kovač ima kleše, da mu ni treba v ogenj segati; poglavitniki pa svoje namestnike, da namesto njih storijo: tako pregovor veli. Poglejte, rečejo gospod učitel, clo samostavne imena imajo svoje namestnice alj zaimke; one namesti reči in ljudi stojijo. Danes jih bomo spoznovali.

Zaimki Ĵürwörter.

Petero zaimkov Nemci imajo; med njimi naj prvi so zaimenski alj osebni, ki kako ime, osebo alj persono pokažejo. Osebe razločimo trojne: prva oseba je, kdor govori, p jaz; druga oseba je, komur se govori, p, ti; tretja oseba je, od kogar se govori, p, on, ona, ono. Zaimki se sklanjajo tako:

Po enem.

1. Ich	jaz,	Du	ti,
2. Meiner	mene, me,	Deiner	tebe, te,
3. Mir	meni, mi,	Dir	tebi, ti,
4. Mich	mene, me,	Dich	tebe, te,

1. Er	on,	sie	ona,	eš	ono,
2. Seiner	njega, ga,	ihrer	nje, je,	seiner	njega, ga,
3. Ihm	njemu, mu,	ihr	nji, ji,	ihm	njemu, mu,
4. Ihn	njega, ga,	sie	njo, jo,	eš	njega, ga.

Po več.

1. Wir	mi,	Ihr	vi,	Sie	oni, one, ona,
2. Unser	nas,	Euer	vas,	Ihrer	njih, jih,
3. Uns	nam,	Euch	vam,	Ihnen	njim, jim,
4. Uns	nas,	Euch	vas,	Sie	nje, je.

1. Namesti ihm, ihn, ihr, sie, eš stoji tudi sich se, kedar kdo sam od sebe govori, p: der brave Schüler belohnet sich selbst, priden šolar se sam plača. Skrivni zaimki, ki nobene reči prav ne pokažejo, so: Jemand nekdo, Niemand nihče, in pa besedica man, ktero Slovenci tako povejo, kakor: ljudje govorijo.

2. Drugi zaimki so lastivni alj prisvojivni, ki nam povejo, komu je reč lastna. Stavimo jih

pred imena in jih ravno tako ravnamo, kakor priloge; p: mein moj, dein tvoj, sein njegov, ihr njeni, unser naš, euer vaš, ihr njihov. Razen pervega padeža po enem vzamejo prisvojivni zaimki posledno pismenko odločivnega člena; p: mein moj, meines mojega, meinem mojemu i. t. d. Ako te zaimki samostavnim imenom zadi postaviš, se ne premenijo; p: Die Mutter ist mein mati so moja.

3. *Tretji zaimki so kazavni, s katerimi pokažemo, kdó je, kamo gre. Tako so: dieser te, diese ta, dieses to; jener uni, solcher tak i. t. d. Padajo ravno kakor mein. Derjenige tajisti i. t. d. pada v prvem koncu, kakor der, v drugem koncu pa ima v prvem padežu e, v drugih en.*
4. *Šterti zaimki so oziravni alj nanašavni, ki nazaj kažejo, od kogar se zopet govori; p: welcher kateri, welche katera i. t. d. V drugem padežu se reče dessen katerega, v vsih drugih pada kakor mein. Besedica so velja za slovensko besedico ki, in se ne premeni; p: Der Dieb, so uns bestolen hat, tat, ki nas je okradel.*
5. *Peti zaimki so prašavni; ž njimi prašamo, p: wer kdo? was kaj? was für einer kateri? Padajo, kakor smo zgorej pri samostavnih imenih v drugem sklonu vidili.*

Nekoljko pogovorov vam moram danes za prihodno košnjo dati. Daš Gras ist groß gewachsen, trava je velika izrastla. Wann werdet ihr mähen? kdaj bote kosili? Morgen werden die Mäher kommen, jutre bojo kosci prišli. Der Nachbar dengelt die Sensen, sosed kleple kose. Das Heu trocknet gern, seno se suši rado. Zerstreuet das grüne Gras, raztrosite zeleno travo. Nehmet die Rechen, vze-mite grable. Wir gehen umkehren, gremo obračat. Die Sonne scheint warm, sonce sije gorko. Der

Heuwagen ist bereitet, *senen voz je pripravljen*. Bringet die Heugabeln, *prinesite senene vile*. Vergesst nicht den Wiesbaum, die Kette und den Strick, *ne pozabite žerdi, lanca in vervi*. Spanne schnell die Ochsen ein, *naprezi hitro vole*. Die Wiese ist weit; wir müssen eilen, *travnik je deleč; mormo hiteti*. Ihr Knechte leget auf, ihr Mägde rechet, *hlapci nalagajte, dekle grabite*. Gottlob! wir haben das Futter trocken eingebracht, *hvala Bogu! kermo smo suho pospravili*.

Od čare alj copernije.

„Ste slišali, da se je v Orehovcu copernica na plot napehnila, katero je stari Gradišnik z strélom iz megle vergel?“ vprašajo gospod kaplan. „Marni so taki med ljudmi, pa nekteri pravijo, da si je Gradišnik sam tako vbral, naj bi pri sosedih več nabral za žegnan prah alj pulver“ — odgovori Sodinov Jernej, na meji Oreške fare doma. Tako vražji ljudje iz dobičkarije besede med ljudi spravijo, ter marskoga ob poštenje dénejo, kakor vbogo babelo, katero je huda ura na vratniki vjela. Prazna vera je Brehovčane toljko izpridla, da bi revše pod milim Bogom bilo ostalo, ako bi jo ne bili Orehovski fajmošter pod streho vzeli. Vsi jo za copernico imajo. Taki ljudje se bojijo hudiča bolj ko Boga, in črez pervo božjo zapoved hudo grešijo. Njihov strah jim je ravno to, kar zajcom boben: duši in trupli škodljiv. Pravijo, da se duhovniki v černi šoli copernije učijo; moram vam nekaj od nje povedati.

1. *Skrivnost božje moči je velika*, pa te skrivnosti Bog ni starim babam, ne rokovnačem, ne ciganom razodel; kterih veliko se še prav prekrižati ne zna. Modri, učeni možje so dosti takih

skrivnih moči spoznali, ki bi jih bili svoje dni za copernike imeli; p: da sopuh iz malo vode velike barke po morji in celo procesjo vozov po suhem žene, hitrejši ko ptica pod nebom leti.

2. *Da hudič copernikom pomaga*, je za podučene kristjane vražja, gerda véra. Kristus je hudemu oblast odvzel, da nam brez dopušenja božjega ne more škodovati. Oče nebeški ne dopusti hudemu duhu na povelje muhastih štercov svojim služabnikom škodovati. Peklenšek bo tudi raj dobro letino delal, ko hudo, ker dobro vé, da boljše ko je ljudém, več se jih pogubi. — Ciganski potepuhi ljudi nalaš strašijo, kakor bi jim kaj naredili, če jim hitro po volji ne dajo. Poznal sim rokovnača, ki je gospodinja za klobaso prosil; in ker mu je dala ni, gredé s palico po svinskem koritu poštorá. Gospodinja to viditi klobaso in kos slanine hitro za njim nese, ter ga prosi, naj oddela, da svinje zbolele ne bojo. Tako si abotni ljudje sami copernike delajo.

3. *Lehko hudoben človek živini in tudi ljudém kaj škodlivega podverže*; in ako vé, kako se temu venta, tudi pomaga. Raste mnogoterih rož po zemlji, katerih si lahko v škodo oberneš, pa tudi v pomoč, če jih poznaš. Poznal sim planinskega preroka, ki se je na zdravljenje ljudi dobro zastopil. Vsi so ga za copernika imeli, veliko obrajtali, pa tudi bali, čudne reči od nja pripovedali. Vso svojo učenost je pa v velikih bukvah imel, v katerih so vsakotere rože in zeli popisane, kako moč da imajo; kar mi je sam pravil.

4. *Da krave mleka nimajo, alj pa kervavo molzejo*, ni copernija, ampak gola bolezen. Vzemi polič kervavega mleka, prilij nekoljko prav hudega jesiha, zmešaj, in daj kravi popiti, tako ji boš sam oddelal. Za vsako bolezen se najde pomoč, ako ni zamujena.

Da je ljudem dolga bolezen nareta, kedar jim kaj ne pomaga, je grešna vraža. Svetniki so bili po 30 let bolni (kakor sv. Ludvina); ali je bilo jim tudi zacoprano? Kaj pomaga križe na križnem potu obrezovati in s takimi trešicami kaditi, kaj iz pod kapa kamence v posodo devati, in iz njih piti, dobrih rož pa ne iskati in modre zdravnike opustiti! Bili so sv. možje in so še, po katerih molitvi Bog bolnike ozdravi, pa ne coperniki, ne copernice, temuč posebni prijatelji božji. Boj se Boga, skerbi za svoje ljudi in živino, tako se bojo coperniki tebe bali, ne pa ti njih.

5. „Oreški Karat mi je bukve kazal, v katerih je popisano, kako se coperska maža naredi, da po njej v meglo zleti“ — pravi Sodinov Jernej. — „Reci mu reci, naj poskusi — velijo gospod kaplan. — Slišal sim tudi jaz od stare babe basati, kako se je namazala in zletela rekoč: Fug nad vejo, ne pod vejo! Sin je skoz špranjo lukal in tudi poskusil; ker pa prav zastopil ni, je rekel: Fug pod vejo, ne nad vejo. Naglo ga je po vejah neslo, da se je ves razplazil. To je smešna — žalostna pa, da clo Bogu posvečene mašnike dolžijo, kakor bi hudiču pomagali, in točo delali. Bog razsveti take ljudi! Vi pa poslušajte, *kako se toča naredi*.

6. Iz močarne zemlje in vôd neprenehoma sopuh pod nebo vstaja, kakor iz lonca na pokrovalo, kedar voda vreje. Za to vidimo, kako se ob deževji iz jezer in gôr megla vleče, ter se krog hribov nabéra. Poletno jutro se ravno tak sopuh po travi in rožah svetli, kakor naj gorši zlato in srebro. Pravimo da je rosa. Kar rose zelenje ne popije, sonce pod nebo potegne. Je sapa hladna, kakor spomlad in v jesen, postane rosa slana alj mraz. Čistih megel ne vidimo. Je pa pod nebom hlad, se zgostijo oblaki, sami vodeni mehurci, tako lahki, da

plavajo. Težej ko so oblaki, nižej stopijo. Greš na Golovec, alj k sv. Urši alj clo na Triglav, bo tebi sonce sijalo, kedar v dolini bliska in gromi. Se megleni sopuh v kaplice nabere, začne naškrapati, kakor iz pokrivavke. Po zimi megleni sopuh pod nebom zmerzne, kakor na vodi srež alj pa rože na oknih. Lepe bele capice padajo, in mi pravimo, da je *sneg*. — Se po letu megleni sopuh pod nebom v kaplice zbéra, pa hladen veter potegne, in jih blisk pa burja nažene, hitro se stémejo, roglata *toča* peliska ter potolče, kodar jo veter potegne, kakor pretekel petek v Orehovcu, tolsta, ko laški orehi. Veter las pod nebo zanese, ki se kaple dežja prime, primerzne in se v toči najde, pa ne od copernic.

7. Po nekih krajih toči visoke rante nastavljajo, debelo z slamo povite, ter pravijo, da hude oblake na-se potégnejo, in škodljiv mraz odvzemejo; namesto toče le babje pšeno sneži. Ni še dosti skušano to napravilo, pa manj bo vender škodvalo, kakor hudo uro kaditi, v meglo strelati alj neumno zvoniti.

8. Orehovčani cerkovnika dolžijo, da je on toče kriv, ki ni meglam prezvanjal; ali sv. Duh pravi, da le molitev pravičnega oblake predere. Za to pri nas od velikega Križovega do sv. Mihela ob 9 zvoní, in vse po polju moli in se Bogu priporoča, naj nas hude ure obvarje. Po drugih krajih tudi z zvonam k molitvi opominjajo, kedar se hudo vreme bliža. To je svete vére bogaboječa šega; te se deržite!

9. Pravijo, da *toča hude letine ne naredi*, pa sromák, ktereга zadene. Jaz vam pa povém, da je tudi toča *božji dar*, ki več hasne, kakor škodje. Toča nezdrav sopuh pokonča, sapo izčisti, ljudi in živino nevarnih bolezni obvarje, zemljo rodovitnej stori, pa ljudi napravi svojim poškodvanim sosedom pomagati. Božja roka enkrat vzeme, dvakrat toljko

pa dá. — Kaj bi torej rekel Oreholankam, ki so polne krila toče gospod fajmoštru prinesle, in pred njih izsule rekoč: Tukaj le jejte! — Povedali so jim, kar poterpežljivi Job svoji abotni ženi: „Vi govorite, kakor neumne babe. Ako smo dobro prijeli od roke božje, hudega tudi zakaj bi ne vzeli?“ — Kaj bi povedal nezaroblenim Oreholanom, ki so prišli gospod fajmoštra barat, kdo jim bo škodo poplačal? Oj slepota ljudi! Za take je toča sreča, da jih modrosti zvuči. — Bili so bogaboječ fajmošter iz kloštra na faro prišli. Vse je vervalo, da ne bo toče, dokler so oni na fari. Veliko let toče ni bilo; fajmošter so pa prosili, naj bi pobila in ljudi slabe vére očistila. Bog jih je vslišal; vse je potolkla, tudi njihovo polje. Pervo nedelo potem so iz kancelna Boga za točo zahvalili, kakor za naj večí dobroto. V božjih rokah je vse, in tem, ki Boga ljubijo, vse reči v dobro izidejo.

XXXIII.

Hud žold.

„Kako pa tvoj oče izhajajo, Blaže?“ vprašajo gospod učitel. — „Rana lepo celi, to da vstati še ne morejo; hudo jih je med rebra pehnil.“ — „Kako so pa v to nesrečo naleteli? — Rakov Štefan je že bojde tretjokrat iz žolda všel. Kamenski grajšini je bilo ojestro vkazano, ga prijeti, kakor na svetlo pride. Na sejmov dan so ga v gledali in še tisti večer so ga morli jiti bajtlarji lovit. Zasledili so ga, da v senu spi. Ostopijo parno in berič z golo sablo po lestvici gre. Rakova dekla močno zakašla. — Štefan iz parne ravno pred mojega očeta skoči. „Derži

ga!“ zavpije berič — in oče ga pod pasuho primejo. „Pusti me, alj si mertev“ se Štefan zadere, in pri priči nož potegne, ter jih zabôde. K sreči jih na herbtîše zadene, in nož po rebrih odleti. Lovci ga zgrabijo, mu nož izderejo, in ga zvežejo. Rakovčana so prignali, očeta pa prinesli. Bodlo jih je toljko, da niso dihati mogli. Doma smo se silo prestrašili; zdravnik pa gredé iz Kamnika pridejo in nas potolažijo, da rana ni nevarna. Zdaj pa očeta sosodje plašijo, ker se je Štefan zarotil, da mu odišli ne bojo. Tudi pravijo, da je že pri tobakarih.“ — Bog nas vari takih junakov v soseski! rečejo gospod učitel; oni so razbojniki v deželi. Boljši je belo sukno nositi kakor tobak; hočeš pa biti obrajtán soldat, je potreba nemšine znati. Zopet se bomo danes dvojega plemena besed naučili.

Narečje Nebenwörter.

Besede, ki govorjenju pridenejo: kdaj, kje in kako se godi, imenujemo pridjávke alj narečje. Odgovori na prašanje:

1. *Kdaj wann?* heute danes, morgen jutre, übermorgen pozajtem, gestern včeraj, vorgestern predvčerajnim, jetzt zdaj, vorher poprej, nachher slej, immer vedno, selten redko, oft pogosto, neulich unkrat, nie nikolj, sogleich precej, bald skorej, noch še, schon že, dann takrat, von jeher od nekdaj.
2. *Kje, kde wo?* dort tamo, hier tukaj, irgendwo nekde, überall povsod, nirgends nikjer, nahe blizo, oben gori, unten doli, darin noter, vorn predej, hinten zadej, mitten sredi.
3. *Kamo wohin?* hin taj, her sem, quer prek, bis do, zurück nazaj, voraus naprej, vorbei memo, entgegen naproti.

4. *Nicht wahr? kaj ne?* verimuthlich *blezo*, wohl *pač*, ja *da* (*dro*, *dor*), nein *nak*, nicht *nikar*, richtig *gotovo*, wahr *res*, freilich *se véda*, meistens *veči del*.
5. *Kako wie?* beinahe *skorej*, genug *dosti*, wenig *malo*, etwas *nekoljko*, mehr *več*, gar *clo*, geschwind *hitro*, sehr *silo*, kaum *komaj*, einzeln *po samem*, besonders *posebno*, recht *prav*, gern *rad*, fast *skorej*, heimlich *skrivaj*, gleich *taki*, nachher *vslej*.
6. *Kar povejo prilogi od ljudi alj reči, kako so, to nam pravi narečje od djanja, kako se godi alj stori; p:* Der Vogel singt schön, *ptičko poje lepo. Vsaka priložna beseda za narečje velja; p:* rein *čisto*, häßlich *gerdo*, lustig *veselo i. t. d. Lehko iz narečja priloge narediš, ako jim na koncu e dostaviš; p:* lieb *ljubeznivo*, der liebe.
7. *Narečja imajo ravno tako trojno stopnjo kakor prilogi. V drugi stopnji jim pristavi er, p:* spät *pozno*, später *bolj pozno*; *v tretji stopnji dodaj est, p:* weit *daleč*, weiter *dalej*, weitest *naj dalej. Nektéro ima v tretji stopnji na prašanje kdaj? kako? enš, p:* nächsten *prej ko prej*, besten *naj bolj.*

Predlogi Vorwörter.

Predloge polagamo pred druge besede, kakor prag pred hišo. Črez vsak prag v drugo sobo prideš; tudi po vsakem predlogu beseda drugači pada. Predlogi potegnejo:

Drugi padež; anstatt namensli, wegen zaroli, mittelst s pomočjo, während za — Tretji padež: aus iz, bei per (pri), nach po, seit od, von od, entgegen naproti, zu k. — Šterti padež: für za, durch skoz, gegen zoper, ohne brez, um okolj, wider zoper. — Tretji padež potegnejo na prašanje kje? in šterti

na kamo: an na, auf na, hinter za, in v, neben poleg, über črez, vor pred, zwischen med.

Nekteri predlogi člene der, die, daš, na - se potegnejo, ter jim posledno pismenko vzamejo: p: namesti an dem, rečemo am, von dem — vom, zu dem — zum, zu der — zur, an daš — anš.

Zdaj pa spet nekaj nemškega za žetvo, da bojo tudi ženjice rajši nemškvale, kakor ljudi opravljale. Daš Getralde ist zeitig, sterneno je zrelo. Die kommende Woche werden wir ärnten, prihoden teden bomo želi. Schleifet die Sicheln, nabrusite serpe. Zuerst schneiden wir die Gerste, spervič poženjemo ječmen. Der Weizen ist brandig, pšenica je snetliva. Der Roggen ist noch grün, rež je še zelena. Im Hafer ist viel Unkraut, v ovsu je veliko zeli. Die Knechte binden die Garben, hlapci vežejo snopje, Gib mir den Schleiffstein, daj mi brusen kamen. Eilen wir, der Acker ist groß, hitimo, njiva je velika. Wann werden wir fertig? kdaj bomo doželi? — Bog daj srečo, da bi veliko našeli pa se tudi veliko naučili, sklenejo gospod učitel.

„Oni so danes dekletam — jaz imam pa fantom kaj povedati; pravijo gospod kaplan.

Od žolnirjev in tobakarjev.

V naših deželah so dvojni vojaki: prvih vojvoda je Bog, drugih sam peklenski h... in kdo bi verjel, da se mladenčev najde, ki se raj k drugemu od pervega podajo, ker te strašne službe prav ne poznajo. Potreba je, vam jo razložiti; marskateri iz med vas bo pod enega alj drugega vojvoda prišel.

Perva vojska je božja. Sam Bog je vojaški stan postavil; za to se gospod vojsknihi trum imenuje. Koljko mož, svetih in mogočnih, v božji vojski poznamo: Jozue, David, Makabejarji so bili božji vo-

jaki, Sv. Jur, sv. Boštjan, sv. Florjan so bili na vojski svetniki. Kdor na vojski prav služi, Bogu služi. Ali bo tebe sram, pošten mladenc, v to imenitno službo iti, ako te Bog zakliče? Žolnir je varh pravice in resnice, varje véro in deželo, ter je dobrotnik svojih ljudi. Vse naj ga poštuje, ako je pošten.

1. Kedar tebi *k vojakom* (*Stellung*) vkažejo, *ne odmikaj se k dervarjem*, da ne zajdeš od njih k tobakarjem; Bogu se zastonj skrivaš. Je tebi Bog vojaštvo odločil, mu ne boš vtekel, kakor skoz strašno in nesrečno smert. Brez božje volje ne boš vojak; če je pa božja volja, naj tudi tvoja bo. — Kaj bo storil Bog s takim, ki si perste seka, zobe izbija, da bi za vojaštvo ne bil? Strašen greh je to, ki ga tudi deželska gosposka oestro kaznuje. Namesti takega mora drugi nedolžen na vojsko; bo pa tudi namesti nja v nebesa šel.

2. Si za vojaka dežele spoznan, *ne bodi žalosten, ampak vesel*, da je Bog tebe brez vsake graje (tadla) vstvaril; zdravi udje so božji dar. Ali nisi ti boljši, kakor odveržene smeti? — Pri-sezi voljno in serčno na vojno bandero; tvoja služba bo imenitna in srečna, ako boš priden in zvest. Nikdar ne pozabi svoje prisege, dokler svojih lét ne doslužiš. Kdor uhaja (dezentera), sv. prisego prelomi, Boga zataji, svojo dušo peklu zastavi. Vhajavec (dezenter) ne smé na svetlo in je kakor volk v domači deželi. Na njegovo glavo je 25 gl. postavljenih. Ga lovijo, pojde skoz šibe; ga ne dobijo, peklenski sovražnik ga hitro vlovi. On je krivo prisegel, — toljki greh storil, da nas Bog vari! Se izgovarjati, da nisi hotel priseči, alj ne pravih perstov vzdigniti, nič ne pomaga.

saj ne moreš Boga goljfati, njemu se ne zlegati.

3. Bogaboječa mati je dala svojemu sinu, ki je na vojsko šel, posebno tri nauke. *Boj se Boga*, je djala, in njemu zvesto služi; ako ne moreš očitno, pa na tihem. Kdor Bogu ne služi, tudi ni cesarju zvest; vojak brez vere in pa ptica brez perut. — *Vari se greha*, on je nar hujši sovražnik. — *Bodi pokorn* svojim poglavarjem; pokoršina in zvestoba sta prva tabra vsake armade. Nezvestoba samo enega celo vojsko pokonča. Izdajavec, ki svoje tovarše predá, je Iškariotov brat. Naj ga ravno sovražnik podkupi, ga vendar zaverže. On pokoja na svetu ne najde; verv ga čaka tukej, pekel pa tam. Puntarji in izdajavci žalostno umerjejo. — *Bodi na vojski lev — doma pa jagnje*, serčen, pa tudi vsmiljen. Ne boj se kugel, ki krog tebe švigajo; za materno deželo umreti je srečna smert, ako si v gnadi božji. Tudi Kristus je umerl za nas. Kugla te ne bo zadela, ako božja volja ni; v božjih rokah si. Padli bojo na tvoji desnici, umirali na levici, in ti boš prišel zdrav nazaj. Bog te obvari! — To je bilo modre matere lepo slovo; kako pa naše matere za svojimi sinovi vékajo!

4. Prideš daleč po svetu, vidiš in slišiš mnogo reči, *vari se hudega, uči dobrega in nikolj ne praznuj*. Postopanje nauči žolnirja pijančevati in kvartati, krasti in goljfati. Tak je svojemu kraju živa nesreča, kedar nazaj pride; kuga so taki svoji deželi, naj si ravno svetínco na persih imajo. Duša je naj dražji svetinja; se ona ne sveti, je vse drugo prazen mak. Se pa pošteno izslužiš in prideš moder nazáj, boš vedel sosedom dober svet dati in pridno delati; vse

te bo rado imelo; in tudi na svoje stare dni zapušten ne boš.

Ste slišali, kaj se je pred petimi letmi z Hvaltovim Martinom v Slatečah godilo? Martin se je pri jemanju v vojake presilo jokalo. „Sram te bodi! reče častnik alj oficir — si ti kristjan, ki se bojiš svojemu cesarju in deželi materni služiti!“ — Gospod! odgovori mladéuč, jaz se bele sukne ne bojim, alj moja mati pri 70 letih vsa sključena ležijo, in moja sestra slepa — kdo jih bo živel? to mene skerbi. Oficir pozve, da je res temu tako, in Martina izpusti. V dvéh mesencih umerje mati in kratko potem tudi sestra. Martin jih pokople in sam na vojsko gré, rekoč: „Zdaj, lahko cesarju služim, ker nimam večí skerbi.“ — Kateri vam bolj dopade, Martin, pošten vojak, Rakov Štefan, zdaj tobakar?

Druga vojska v naših krajih je *tobakarska*, njeni vojvoda, da nas Bog varji je h . . . Koljko strahu, sovražtva in morij ta stan naredi, lahko slišite in vidite. Tobakarji nosijo prepovedane reči; kdor od njih kupi in jim pomaga, zoper 7. zapoved božjo greši, kupi si cukar alj tobak, koruzo alj kavo. Kontrofantija deželo oboža in nobenega ne obogáti; kar cele leta prihrani, v eni nesrečni uri zgubi. Tobakar svoje premoženje na herbtu nosi; mu to vzemejo, mora krasti, ako ne more, pa rópa. Za kakim germom obleži, alj pa na gavgah obvisi; kako bi srečen bil! Tudi od Rakovčana bomo še strašne reči slišali. Kdor hudemu v službo pride, mu težko vjide. Vém, da tobakar nobeden vas ne bo; zapojmo torej pesem od pravičnega žolda*).

*) Ahacelna pesme, stran 89.

XXXIV.

Tudi na gobah smert sedi.

„Zopet je enega zmanjkalo. Hodnikov priden Tone iz Čreta je moral umreti; strupene gobe so ga pod zemljo spravile. Jokal bi se, da bi le kaj pomagalo, pravijo gospod učitel. Raj se nesreče varujmo in pa skerbno učimo. Danes nate posledne plemena nemških besed.

Vezniki Bindewörter.

Vezniki vežejo besede in marn, kakor kite ude našega trupla, da se ne razgubijo. Vezniki besede podpirajo alj pa zavirajo, da se marn lepo zastopno peljá. Zavirajo: und in, auch tudi, wenn ako, wofern če, als kedar, da kjer, daß, damit, um da, weil ker, daher torej, folglich tedaj. Podpirajo: aber alj, allein pa, doch vender, obgleich če ravno, sondern ampak, zwar sicer, weder — noch ne — ne.

Medmeti Empfindungswörter.

Ako nas kaj zaboli alj pa razveseli, od veselja alj žalosti zakličemo. Take besede so klicavke alj medmeti, veseli: ha, ha, kedar se nasmejimo: žalostni: ach oj, wehe gorjé, hui oh i. t. d.

Sdaj znate že po nemško kositi in žeti; še jesti po nemško je potreba; p: Daß Essen ist gekocht, obed je kuhana. Rufe die Leute zum Frühstücke, pokličí ljudi h kosilcu. Decke den Tisch zum Mittagmahle, pogerni mizo h kosilu. Bringe Löffel, Gabel und Messer,

prinesi vilice in nože. Die Köchin hat die Suppe versalzen, *kuharca je juho presolila.* Schneide das Fleisch auf dem Teller, *reži meso na talarju.* Das Brot ist gut gebacken, *kruh je dobro pečen.* Wir haben öfter Mehlsuppe als Braten zum Nachtmahl, *imamo pogoje močnik ko pečenko za večerjo.* Saures Kraut schmeckt gut, *kislo zelje dobro diši.* An Fasttagen bekommen wir Milchsturz, *ob postnih dneh dobimo mlečnate žgance.* Die Schwämme sind ungesund, *gobe so nezdrave.*

„Ne le nezdrave, tudi smertno strupene so“ — začnejo gospod kaplan.

Od strupenih gob in zeli.

Ste slišali, kaj se je pri Hodniku v Čreti prigodilo? Sina smo včeraj pokopali, troje jih je še na smertni posteli. Pasterica je gob nabrala, domu prinesla, kuhenska jih ne pozná in pristavi, Tonej pride ves lačen iz polja, in jih prav željno jé. Se niso dojedli, mu začne slabo prihajati, pred očmi se mu temni, ter mu je umreti. Tudi dekla in pasterica se tergate. Hitro sosed v Kamnik po zdravnika leti, alj Toneju je bilo že zamujeno. V strašnem grizenju drugo jutro umerje. Ptuja nesreča nas mora zmodriti. Da se vam kaj takega ne zgodi morte poznati strupene, škodlive reči, ki pri nas rastejo.

1. *Gobe* niso vse globanje, tudi ne dedeci, ne sivke; *dosti je strupenih*, več škodljivih, ko zdravih. Nar nevarnej je *mušnica*, lepo rudeča, pa belo pikasta, ki jo muham nastavljajo. Škodljive gobe lahko *po nosu* poznaš; slinove so, na visokem stebelu, operhlivega duha. Gobe ne pobéraj, katerih ne poznaš; pa tudi naj boljši škodujejo, ako niso prav posušene alj dobro shranjene. *Belega čebula* zdrav-

no kuhati deni; ako začerni, so gobe strupene, zaverzi njih. — Skoraj za vsakim voglam kaj strupenega raste, kar je otrokam nevarno.

Take zelenke so:

2. *Svinska dušica* alj *kuželca*, *kristávc* (Stechapfel) (Podoba IV. 1.) raste za plotam po zapušenih krajih. Ima čрно-zeleno narezano perje, je košata, en komolec visoka in ob Šent-Petrovem belo cveti. Strupno čрно zernje ima v ostri ježici. Strahoma pomnim, kako smo otroci to zel vlačili. Ako človek te pičke zavžije, od strupa zdivjá.
3. *Zobnik*, trava sv. Apolonije (Schwarzeß Bilfenfrant) (Podoba IV. 2.) raste za zidovjem po prači visoko, je kosmat in slabo diši; ako ga pogledaš, se ti gabi. Okolj velike gospojnice cvetí. Cvet ima mrtvaško bléd, rudečo pisan; le povohati ga, glava bolí. Nekteri z zobnikom zobe kadijo; pa zdrobijo se radi potem.
4. *Pesja-volčja jagoda* (Tollkirſche) (Podoba IV. 3.) raste po gorah, ima začernelo steblo po 4 čevle visoko, podolgovato perje, čрно-zelenkasto. Po letu ima cvetje čрно-rudeče, na dnu romeno; v jesen dozorijo črne svetle jagode brez košice, ki so nar hujši strup.
5. *Trobelika*, alj *lajnež* (Wasserschierling) (Podoba IV. 4.) raste za potokam, po močerijah. Steblo ima veliko verhov, po 3 alj 4 čevle visoko, pri korenini po 2 pavca debelo, spodej belo rudečkasto, zverhi zeleno; po deblu ima dolge lase, pa majhne jamice. Ob sv. Jakobu cveti, čebulu podobno. Korenine ima velike, pokús kakor peteržil. Jo prerežeš, romenklasta smerdliva voda iz nje teče, na jeziku zlo opeče in je naj hujši strup. Tudi od vode, v kateri trobelika raste, živina zboli.

6. *Mišje zelice*, alj smerdlivc (gesflechter Schierling) (Podoba IV. 5.) raste za mejami po senčnih krajih, ima kosmato pikasto steblo, prav po mišje smerdi že od daleč. Od nja hitro glava boli.

7. *Pesji peteržil* (Gartenschierling) (Podoba IV. 6.) posebno kuharcam dobro poznati potreben, da ga v kuho ne denejo, ker sta si s pravim močno podobna. Raste po vertih, ima veči peresca, kakor pravi, ki so od spodej svetle. Ako ga zmêneš, po česnovu smerdi.

8. *Podlésk, čemerika*, ušivec, smertnjak alj golobnjak (Herbstzeitlose) (Podoba IV. 7.) lepa višnata roža, ki v jesen po travnikih gosto cveti, peresa pa prihodno vigred požene. Ima korenje pol drugi pavc dolgo, zgorej tenko, spodej tolsto, grozno strupno. Perje tudi živini škodje; pri-dni gospodarji ga potrebijó.

9. *Volčji koren* alj bila, maslovnjak (Seidelbast, Braunnurz) (Podoba IV. 8.) raste po gorah, pa tudi po vertih, po 3 vatile visoko. Recel ima gladek, nekoliko rudeč, in že v postu prav lepo cveti, po 3 rožice skupej. Jih povohaš, ti dopadejo, pa nos otekel in glava te bo bolela. Germiča zernje ob Gospojnici dozori, lepo rudeče. Od jagod se usta izpišijo, po koži mehirci izpustijo, veliko žejo naredijo in od njih hudo zbolíš; tudi masljak se te loti.

10. *Čerlenka* (schwarzer Rautschatten) (Podoba IV. 9. 10.) Najdeš jo za mejami in po bregih; kakor laška repa alj krumpir cveti. Raste nizko in ima veliko vej, pérje začernelo in robasto, v sredi cvetja romen zob, jagode zelene, ko grah debele; ako dozôrijo, so svetlo černe, kakor černice alj malnce. Otrokam so zlo nevarne; tudi svinje, teleta in kure od njih pocer-

imdo kajo. Še hujši je *hostna čerlenka*, ki za vo-
sl dami raste, se po drevji ovija, po letu v groz-
ni dih cveti in po mali gospojnici dozori. Njene
susele rudeče jagode so živi strup.

11. *Volčje* (vierblättrige Ginbeere) (Podoba IV. 11.)
ima tenko steblo, v verhu 4 zelene peresa, iz
katerih spomlad roža priraste, po roži pa plav-
kasta jagoda dozori, ki je znotrej rudeča,
polna pičik alj semena; kdor jo okusi, zboli.

12. *Pijanka* (Lolch, Tollforn) (Podoba IV. 12.)
raste po vsih sternenih žitah, posebno kedar je
mokra letina. Cveti po sv. Filipu, klasje po-
žene, in ima zernje rjavkasto, osladno, bolj
debelo, ko žito. Potreba je pleti in berstiti,
vejati in činiti: kjer je v žitu veliko kokalja,
bo slab kruh in vsaka jed nezdrava.

13. *Urajnica alj lesjak* (blauer Eisenhut) (Podoba IV.
— 13.) po gorah divje raste, po vertu pa za lepše,
steblo ravno, temno zeleno, po 6 čevlov viso-
ko. Po letu ima plave zvončike, podolgovato
napeljane. Tudi romenklat se najde, ki mu
pravijo pesja smert. Obedvojni je nevarn strup.
— Mnogo drugih strupnih rož in zeli se še
najde; naj nevarniši so te. Da kaj strupnega
ne vžijete, vam 3 potrebne nauke za varhe
dam: 1. *Ne jemlite v usta jagod, ne žvečajte*
korenin in zeli, katerih ne poznate, ne izmi-
kajte iz nadmiznic in polic nastavljenih jedil.
2. *Vsako zeliše, ki ga živina na paši alj v ker-*
mi puša in tudi svinje ne snedó, je strupno.
3. *Rože in zeliša, do katerih nam merzi, ki se*
vlačno slinijo, po mertvaško žalostno cvetijo,
in začernele svetle jagode imajo, so nevarne.

Pastirčka sta za potokam pasla, osladno de-
belo korenje najdla in ga žvekala. Mlajši pri 7 letih

litro zboli, po trebuhu ga peče, se zvija, z zobmi škriple, oči suka in zdajci ne sliši in ne vidi. Iz ušes in nosa mu kerv žene, vrat znak zasuka, in herbtiše vsloči kakor obroč. Še mertvemu se zelene slin iz ust cedijo. Ravno v takih strašnih mukah tudi starejši vmerje. Za potokam je živina trobeliko izruvala, ki stajo otroka pojedla in od nje morla umreti.

Bog je stvaril take zeli, da strup na se vlečejo in v boleznih pomagajo; človeku je dal pa um in pamet, da jih spozna in vé z njimi prav obrniti.

XXXV.

Jelovca so klobase vjedle.

Pravijo, da govori, kakor bi otrobe vézal — ali véste kako? vprašajo gospod učitel. Če besede izrekaš, pa jih v zastopen marn ne zložiš, otrobe vézeš; nihčer te ne zastopi, p: Vater — Brot geben — Kind. Zveži te besede, rekoč: Der Vater gibt dem Kinde Brot, bo vsaki lahko zastopil — tudi Smodejev Lenče. Pověj po slovenje, kaj sim rekel? Odgovor: Oče dajo otroku kruha. Prav je; samo zapomniti moraš, da Slovenci očeta vikajo, če jih ravno v pričo ni; Nemci pa tikajo, kogar ne vidijo. V Nemškem besede čedno staviti, te le vodbe povančajte.

Stava nemških besed Wortfolge.

1. *Ako vprašaš, postavi prašavno besedo na prvo mesto; po tem glagol vprašanja, poslednej pa, kar se njega derži, Wer kauft das Buch meines Bruders? kdo kupi bukve mojega brata?*

2. *Kedar odgovoriš, postavi samostavno ime odgovora naj pred, po tem glagol in kar še več pride; p: Der Nachbar zahlt das Buch, sosed plača bukve,*
3. *Kedar pripovedaš, reci besedo reči alj ljudi, od katerih praviš na prvem, glagol na drugem, in kar je več, na tretjem mestu; p: Die Schwester kocht gute Suppen, sestra kuha dobre juhe.*
4. *Člene der, die, das, ein, eine, ein, priloge gut, schön i. t. d.; številnice ein, erster, zweierlei i. t. d.; zaimke mein, unser, euer i. t. d.; predloge vor, zu i. t. d.; stavi pred imena reči in ljudi ravno v tisti padež, spol in število; Der Kaufmann kaufte vor 14 Tagen 100 Meßen sehr schönen Waizen, tergovec je kupil pred 14 dnemi 100 vaganov prav lepe pšenice.*
5. *Ima glagol alj djanka, ki djanje pové, za svojo pomočnico v preteklem alj prihodnem času haben, werden, sein, postavi pomočnico za samostavno ime, glagol prislonjen pa na sledno; p: Die Leute haben die Garben eingebracht und werden das Getraide dreschen, ljudje so snope pospravili, in bojo sterneno mlatili — Nate nekoliko pogovorov za mlat. Die Drescher sind früh aufgestanden, mlatiči so zgodaj vstali. Wie viele dreschen auf eurer Tenne? koliko jih mlati na vašem gumni? Bei uns zu 4, in der Herrschaft zu 8 Personen, pri nas po 4, v grajšini pa po 8 oseb. Die Deutschen haben kurze und dicke, wir aber lange und dünne Dreschflegel, Nemci imajo kratke in tolste, mi pa dolge in tenke cepce. Die Garben müssen fleißig umgewendet und das Stroh gut ausgeschüttelt werden, snopje se mora pridno obračati in slama dobro iztresti. Morgen werden die Mannspersonen das Getraide winden, die Weibspersonen aber reinigen, jutre bojo moški žito vejali, ženske pa čedile. Die Knechte tragen das Getraide*

auf den Getraidetästen, die Spreu aber auf den Dunghaufen, *hlapci zanesejo dobro zernje na žitnico, pleve pa na gnojše*. Die Körner verderben weniger in der Spreu, als gereinigt und auf einen Haufen geschüttet, *zernje se v plevah manj pokvari kakor očedeno in na kup posipano*. Wie theuer zahlet ihr vom Dreschen? *po čem plačate od mlačve?* Dreschet ihr auch bei der Nacht? *ali tudi po noči mlatite?* In der Alpe größtentheils, ob es gleich wegen Feuergefahr verboten ist, *po planini veči del, če je ravno za voljo nevarnosti ognja prepovedano*. Wann werdet ihr den Leihkauf haben? *kdaj bote likof (zadatek) imeli?* *Tudi mi bomo imeli v 6 tednih zadatek; le pridno nemške besede likajte, da bo nemško govorjenje prav gladko teklo.*

Smerten strup na mizi.

„Slovencom vsaka beseda rada teče; tudi nemške se lahko privadijo, ako se jim ravno slovenska mati rada pozna — velijo gospod kaplan. Rod se pozna veči del pri ljudéh po jeziku, pri pticalh po petju, pri rožah pa po duhu. Cel jerbas sim vam rekel strupnih rož nabrati, da jih ložej pokažem, vi pa bolj čisto spoznate.“

Zdaj rečejo od vsake škodlive rože posebej iz bukvic brati, ter jo pokažejo; pa za nektero še z golo roko niso hotli prijeti. Tudi odrašenih ljudi je v šolo prišlo, te nevarne reči spoznavat. — Ne le samo za vsakim voglam raste za nevedne ljudi boizen in smert, tudi pri domači je dosti takih nevarnih stvari; varnosti je potreba.

1. Pogosto ljudje *muham strupa* nastavijo in otroci se ga naližejo. Ako ravno mahoma ne umerjejo, tako dolgo bolehajo, da je po njih. Neki go-

spodar je skledico mele za podgane z mišenco namešal, na peč postavil in po svojem poslu šel. Gospodinja gre po moke, skledico izprazni in žgankov skuha. Po kosilu vse ljudi težave primejo; gospodar na peč pogleda, rekoč: „Kamo je moka?“ „Za žganke sim jo vzela“ odgovori gospodinja. Gospodar in gospodinja od tega umerjeta, družino so komaj otehi.

2. Silo nevarna je *pri huhnji kuprasta posodba*, s cinjem lošana. Skerbno se mora omivati, in večkrat s cinjem oliti, da se zelen volk (Grünspan) ne nabere, kar je nar hujši strup. V nekem velikem mestu so v takih kastrolah študentom ribe na jesihu za večerjo napravili; po noči vsi zbolijo in veliko jih je pomerlo. Tudi *lošani lonci* so dostikrat nevarni; če loš dober ni, ga kisline snedó. Potreba je vse romeno, rudečo alj zeleno lošeno posodbo z jesihom in z vodo pokuhati, in s kropam dobro poplakniti; kar si morte dekleta posebno zapomniti, da ne bote ljudém bolezní, alj clo smerti kuhale. *Mesengaste posodbe*, pipe in take reči tudi niso pridne, če se prav čedno nimajo.

3. *Kuharcam in kuhenskim* deklam se nikolj dosti ne dopové, kako potrebno je *vse lepo čedno imeti*, naj bo zabel alj pominje, skleda alj pominjak; neguda nikolj ne tekne. — Mestna gospôda od pečenih pišet zboli, ki jih je v neki kerčmi jedla, če so bili ravno prav dobri viditi. Zvedili so potem, kako gospodinja vrelo maslo v kuprasto kastrolo izliva, kar ga pohanja ostane. Cin se razpusti, zelen volk naredi in masla prime. Tega zelenkastega masla je vzela in jim strupa naredila.

4. *Marskatera posodba za pijačo* je zdravju škodljiva, kakor cinaste bariglice alj flaše, tudi kupice, ki imajo veliko svinca, alj niso čedno omite. V neki oštariji je veliko ljudi pilo in zbolelo. Mož, kteremu je slabo prihajalo, vse prejiše, ter najde na oknu v svinčasti posodbi prav hud jesih, ki je svinec objedel in strup delal. Gospodinja je s tim jesihom salato napravljala in tako svojim gostém nevedoma strup dajala. Oštirji, ki vino z svinčastim cukrom sladijo, so človekomorci.

5. *Mleko, smetana, maslo* in take reči je potreba *skerbno pokrivati*. V neki hiši je gospá kavo pila, in zlo hvalila, kako dobra je smetana; pa vender od nje zboli. Pri tisti hiši so pod oknam, na katerim je mleko stalo, apno izlagali. Apneni prah se je na smetano vlegel, in smetana škodljiva postala.

Pomoč v strupni nevaršini.

1. Čutiš, da si kaj strupnega pojedel, in te v želodcc peče, neznano žeja, ter se ti hoče tergati, te mika po udih, se ti temui in po glavi moti, *brez zamude po zdravnika pošli*.

2. *Pij prav veliko mlačne vode*, tudi ene žlice *raztopljenega olja*, da strup izplava, se vzdigne in želodec izprazni. Ako se noče vzdigniti, pero v olje pomoči, in gerlo skoz usta pošegetaj.

3. *Nalij ročko alj kako drugo posodbo z vodo*, *vbij na vodo belaka iz jajc prav veliko*, ter *pij koljkor moreš*, da se *iztergaš in želodec strupa iznebi*. Kedar se izprazniš, zmešaj *jesiha in vode*, s cukrom alj z medom posladi in pij.

4. Ako strup bolnika omoti, je dobro *limono v močno kavo ožeti in piti*, alj pa s prav slano vodo bolnika zalivati.

Vse tudi naj boljši reči so škodlive kakor hitro se pokvarijo; p: *smerdlivo meso, alj od bolne živine, gnile ribe, gnil sir, kruh iz slabe moke alj žita*, v katerem je veliko kokalja. Škodljivo je vse plesnovo, posebno klobase, če niso prav kuhane alj povojene. Pri Jelovcu v Ternem so preteklo zimo veliko kervavih klobás naredili. Gospodar jih je zlo štimal; cele 14 dni mu jih ona kuha. Mokrotno vreme je bilo, in klobase vse kosmate od plesnovca. V nedelo po rani maši se jih najé in opoldne se že vleže. V ponedeljek pošle po zdravnika, pa mu ni več pomagati. Šterti dan umerje; in malopridni ljudje rekajo, da so Jelovca klobase vjedle.

XXXVI.

Tudi prazna pukša pokne.

„Moj brat mi je iz Lipoglava pisal. Kdo vas to pismo bere?“ uprašajo gospod učitel, ter Lukeju pismo podajo, naj bi ga bral. Dolgo se je silil, pa težko iztiši te besede: Maj lub brat, ti vajs, da mam malo semle, rat bi kupu 3 koze, če bi mi ti pomaga, naj te lebo nabrusim; slišal si mojo nesrečo doberniku bob mi je gravo zdrelu i. t. d. srov bodi toj brad Jur. — „Ste zastopili pismo? Tudi jaz komaj. Nikoli ni v šoli bil; jaz sim ga svoje dni brati naučil, pisati se je sam lotil; ni mu torej zameriti. Vam bi pa gerdo bilo, se ne bolj izučiti.“

Nemški pravopis.

Doslej ste pisali pogledaje napisanje, v prihodno bote pisali poslušaje govorjenje. Kdor hoče za druge pisati, da bi ga zastopili, naj te nauke dobro posnema.

1. *Tenko poslušaj, kako se prav čedno govori in po tem piši besede, kakor jih zлагаš, kedar koga brati učiš. Ne zapiši več, ne manj, pa tudi ne drugih čerk, kakor jih slišiš; p: mleko Milch, ne mlenko Milich i. t. d.*
2. *Skerbno pomni, kako besede bereš; tako jih piši in se boš prav navadil; p: oče Vater, ne oča Fader, kakor nekteri govorijo.*
3. *Glej pri besedah tudi na žlahto. Besede, ki so si v rodu, se tudi podobno pišejo; p: mächtig mogočen, pride od Macht mogočnost, mütterlich materno, pride od Mutter mati.*
4. *Da nam pri branju sapa ne zastoji, in pri poslušanju ušesa ne bolijo, si mormo prenehaje odehniti. Kdaj in kako naj prehenjamo, nam 7 znamen (Unterscheidungszeichen) pové, ki jih že poznate*). Pisaje zaresco (vejco) alj klinček postavi, kedar nekoliko povéš alj marn razdeliš; p: thu das Gute, meide das Böse, stori dobro, vari se hudega. Nadpikec (nadpičje;) zapiši, kedar v 2 stavah kaj več povéš, posebno pred besedami: aber, allein, denn zakaj i. t. d. Dropičje (:) postaviš, prej da besede koga drugega začneš. Vprašaj (?) postaviš za besedami, s katerimi poprašáš. Klicaj (!) stavi za medmetmi in po imenih, s katerimi zakličeš. Piko (.) zapiši, kedar govor končáš. Pomislej (—) postavi, kedar je potreba, kaj na tihem pomis-*

*) Glej Navod, stran 27.

- liti. Oklep () besede zahrani, ki v marn ne slišijo, da se ne pazabijo. Ušesce („“) besede začno in sklenejo, katere kdo drugi govori.
5. **Pismenke** (Buchstaben) imamo velike in male. Velika pismenka mora vsaka prva biti, s kateroj pisati začneš; — za piko (.), ako spet govor zapišeš; — za vprašajem (?); — za klicajem (!), kedar se beseda začne; — za dropičjem (:), ako besede koga družega zapišemo; — — v pésmih prva per vsaki verstici; — tudi v pismi prva tajistih zaimkov, s katerimi vikaš; p: *Guch Vas, Sie Oni i. t. d.* To velja po nemško in slovensko. Nemci pišejo tudi vse samostavne imena z velikimi pismenkami; p: *Die Gans gos, das Schreiben pisanje.*
6. **Neki glasniki** (Selbstlaute) se nategnjeno izrekó; p: *dati geben, der Klee detela.* Slovenci pišemo *take á, é, í, ó, ú,* Nemci po dva postavijo; p: *das Haar las, das Moos hmel.* Namesti i pišejo *ie*; p: *der Friede mir.* Tudi h denejo za nategnenim glasnikom; *der Hahn petelin, der Lohn plačilo, der Schuh šoln.* S tihnikom h nategnejo tudi povzdignjene glasnike *ä, ö, ü,* pa h nikolj ne izrekó; p: *die Mühle mlin.*
7. **Neki glasniki** se izrečejo kratko in ostro; p: *brät der Bruder, der Tritt stopinja.* Slovenci jih pišejo *à, è, ì, ò, ù.* Nemci za takim po 2 tihnika zapišejo; p: *die Egge brana, der Hammer kladro* Namesti *ff* se piše *ff*, in za *zz* zapiši *z*.
8. **Tihniki** (Mitlaute) so nektéri mehki, p: *b, d, g;* alj ostri *p, f, t, v.* Ne mešaj jih v pismu, ampak dobro na uhe vleci, ali se mehko alj terdo izrekajo; p: *das Lesen branje, das Essen jeja, das Wasser voda.* Ako na koncu besed ne razločiš, nategni jih in boš najdel, če imajo pismenke mehke alj terde; p: *das Grab — des Grabes.*

9. *Prav pisati je potreba vse pismenke posebej razločiti. Pervenci se lahko tega pisaje privadijo. Nate za popotnico nekoliko nemških pogovorov. Laibach ist die Hauptstadt in Krain, Ljublana je poglavitno mesto na Kranjskem. Kako se veli poglavitno mesto na Štajarskem? Graz Gradec. Der Herr Bezirks-Kommissär ist gekommen, gospod okrajni komisar so prišli. Ein Freund ist ein großer Schatz, wenn du ihn haben willst, so mußt du desselben wert sein, prijatelj je velik zaklad; če ga hočeš imeti, moraš njega vreden biti. Christus sprach: „Liebet eure Feinde!“ Kristus je djal: „Ljubite svoje sovražnike!“ Jünglinge! lernet von der Biene Fleiß und Ordnung, mladenči! učite se od bučelice marljivosti in reda. Die Quelle fließet schnell dahin — so schwindet auch das menschliche Leben, vir teče hitro naprej — tako zgine človeško življenje. Der Jägerbursche hat mit der Büchse seinen Bruder erschossen, strelcov fantin je s pukšo svojega brata vstrelil.*

„Wisset ihr, wo das geschehen ist?“ vprašajo gospod kaplan. Vam bom po slovenje povedal. V Sopotah je imel gojzdnar enega sina pri 12, drugega pri 7 letih. Oče grejo iz doma, mati kuhajo, dečka si pa v sôbi igrata. Starejši pukšo iz police vzeme, na ponovco pogleda, pulfra ne vidi, misli da je prazna, ter se začne z njo obračati. Zdaj petelinca napne, v svojega brata pomeri, sproži in zopet napne. Še enkrat podere — pukša pokne in bratec se mertev zverne. Zernce pulfra se iz pukše na ponovco potrosilo je in vnelo. Pubič zakadi flinto, grozovitno zavpije, ter se na mertvega brata verže; alj ni ga več mogel obuditi. Puška je dobra reč za zveri in hudobne ljudi, to da nevarna.

Kako se strela varvati.

1. Ne jemli v roke ne pukše ne pulfra alj smodnika, dokler obrniti z njim prav ne znaš; si pa za to postavljen, varno se takih reči privajaj. Pukša ima ozko gerlo, pa smert iz njega rjove.
2. *Strelnega praha ne dajaj otrokam*, in dobro ga shrani, da abotniki do njega ne pridejo. Prepovedano je neznanim ljudem pulfra prodati, ako skazenge nimajo. Le malo kaj take robe se doma shraniti smé; kar je poveč, se zvunaj v pulfernem turnu zaklene. Z lučjo nikdar blizo pulfra, tudi z železom in kresnim kamenom ne; z fajfoj se še blizo prikazati ne sméš.
3. *Blizo strela ne hodi*, naj strelajo z možnarji alj s pistolami. Clo na strelnem lovu je nevarno; marskdo nerodnih strelcov namesti zveri človeka ustreliti. Si na polju alj v lesu, in strelce blizo čutiš, ne skrivaj se, ampak vstani, naj te vidijo. V stranicah je gospod za zajcom hodil. Neumna pasterica ga vgleda, se v germ skrije, gospod misli, da se je zajc zmezil, po nji pokne in jo vstreli.
4. *Ne strelaj s ključmi*, tudi ne z rjavimi pukšami; rade se razletijo in perste poberejo. Neki dečko je votel ključ dobil, ga prepilil, nabil, v zemljo terdno zakopal, žerečo gobo nastavil in se vgenil. Ker dolgo ni pogorelo, leti in gobo podpiha. Mahoma pokne pulver, ključ in zemlja mu v obraz zleti. Desno oko mu je izbilo in vsega ožgalo; dolgo ni poglédati mogel.
5. Fantje! ne *vadite se strelanja*, *lova alj jage*; kmetovski jager je po navadi slab gospodar. Ako pa po strelu greš, ne kradi zverine; tudi to je huda tatvina. Varo nosi pukšo, da si

je ne sprožiš; nabito na lopi ne prislanjaj, z njoj ne tolci in luknje k sebi ne obračaj, ter ne pozabi, da je nevaršina velika, dobiček pa mal.

6. Kedar pukšo alj pistólo (samokres) nabijaš, *ne jemli popirja, ki se ga pečaten vosek derži*; naj boljši je suh bradat mah, ki po drevju raste. Ne strelaj po strehah ne po ljudeh, naj si ravno ojestro ne nabiješ; žereč popir rad ogenj zanese, nabit cegel alj pesek pa ljudi oškodje. V Poharjih so fantini na velik pondelek s pistolami strelali. Neki poberuh hoče ptujega mladenča splašiti, in mu pod pasuho vstreliti. Mladenec se zmezi in nabit pesek mu desnico razterga, žile razdere, in nedolžnemu pravo roko v nič pripravi. Koliko je srotej bolečin preterpel za neumnega strela del! Ravno zato je na gostijah in takih priložnostih strelati ojestro prepovédano.
7. *Ne straši ljudi, naj bojo veliki alj mali*; tudi prazen strah škodje, posebno pa mladim ljudém in nosečim ženam. V ljudi pomérjati in pode-rati je nespameten kratek čas. Nesreča nikolj ne počiva; zato se veli, da tudi prazna pukša pokne.

XXXVII.

Štirje elementi.

Čudna je ta, da na svetu vsaka veči reč manjše v sebi ima, in še tako mala, še manjše elemente zapopade, kakor besede svoje zloge in pismenke imajo. Moder je, kdor jih vé prav razdeliti; tudi vi se morte naučiti:

Kako se zlogi razdelijo in skrajšajo.

Kedar na kraji verste cele besede zapisati nimaš prostora, jo razdeli, zaznamvaj z vezikom (= alj -), in kar ostane, v drugo versto postavi. V slovenjem loči besede, kakor si jih sestavljal. — Nemške besede imajo svoje posebne šege.

1. *So besede sestavljene; razdeli jih po sestavi, p: Haus=vater hišni oče, Mutter=milch materno mleko, Jung=frau devica, Jüng=ling mladenč, chr=sam pošten, Ge=hor=sam pokoršina i. t. d.*
2. *So besede samosvojne, ne sestavljene, vzemi tihnik k drugemu zlogu, če med 2 glasnikoma stoji; p: Be=sen metla, Mau=rer, zidar, We=ber tkavec. Sta med 2 glasnikoma tihnika 2 alj več, odloči poslednega k drugemu, vse druge pa k prvemu zlogu; p: Wag=ner kolar, Erb=sen grah, hung=rig lačen. Sestavljeni tihniki ch, gr, pf, ph, sch, ft, th, se ne razdelijo; postavi jih kakor bi eden bil; p: El=fter sraka, Men=schen ljudje.*
3. *So sestavljene besede predolgi, alj pa ne prav zastopne, se v sredi razdelijo; p: Erdäpfel=Branntwein krumpirjovec, (korunovec) Schulen=Oberaufsicht šolski višji nadzor.*
4. *So nam navadne besede pisati predolge jih okrajšamo, ter le poglavitne zloge alj pismenke zapišemo. Tako p: reči: postavim; i. t. d. beri: in to drugo; g. beri gospod; kr. beri krajcar; gl. beri goldinar. Nemci prikrajšajo v navadi te le besede: I. J. beri: laufenden Jahres letaš-nega leta. z. B. beri: zum Beispiele; Fr. reci: Frau; Hr. reci Herr i. t. d. Pri takih okrajšbah*

naredi piko (.); *zadna pismenka more vselej tihnik biti*, p: Pf. Pfarrer fajmošter i. t. d.

Vaja navadnih pismen.

Dal je oče svoje dni sina h kovaču v nauk; pa je le gledal, kladva ni v roke vzel, da bi pretežko ne delal. Dostál je svoje 3 leta in se izvučil, pa še konjskega žrebca ni znal narediti. Tako bi se vam tudi godilo, ako se naj potrebnish pisem ne navadite.

Vsak skermen gospodar ima svoje gospodarske bukve, v katere zapisuje, kar razseje in namlati, izkupi in poplača, ter ob novem letu porajta, ali je na zgubi alj na dobičku. Tako popisilo sim vam še pokazal. Pa tudi barantave in vsaki rokodel, naj bo šivar alj čevlar, tkávac alj coklar, mora popisvati, kaj je komu naredil. Ob novem letu rokodel iz svojih bukev izpisek naredi in ga dolžniku pošle.

Konto alj izpisek.

Teržanu Gregorju Pikelnu sim to le obutel naredil:

1831.		gl.	kr.
6.	Gregorju Pikelnu 1 par novih škornov	6	—
Svičana.			
"	Ani Pikelnovki 1 par novih šolnov	3	24
10.	Antonu Pikelnovemu sinu 1 par čevlov podelal	—	48
Sušca.			
18.	5 parov čevlov okerpal, skupaj	1	15
Rožnika.			
13.	Petru Krakarju, hlapcu, 1 par novih podvezank (Bundschuhe) storil	4	30
Kimovca.			
5.	Barbi Reparci, dekli, 1 podel napravil	2	15
Grunda.			
Našték		18	12

V Lvovu 31. grudna 1831.

Janez Smolar,

teržanski čevlar.

Kedar te plačajo, podpiši: Plačilo sim gotovo prijel.

Janez Smolar.

Zdaj še pa nemški izpisek naredimo.

Konto oder Auszüge.

Für Herrn Andreas Mraf, Handelsmann zu Neufah,
sind folgende Waaren abgeliefert worden:

		fl.	fr.
1831.			
8. Mai.	5000 Ziegellatten, das 1000 zu 25 fl.	125	—
"	800 1½ zöllige Reichläden, das 100 zu 24 fl.	192	—
"	80,000 Dachschindeln, das 1000 zu 14 Groschen	56	—
15. Juni	60 Paar Lerchenbäume zu 3 fl. 30 fr. .	210	—
"	382 Fichtenbäume, das Paar zu 2 fl. .	382	—
"	20,000 Dachziegel, das 1000 zu 9 fl. .	180	—
"	80 Startin Kalk à 3 fl.	240	—
"	50,000 Mauerziegel, das 1000 zu 7 fl.	350	—
6. Septemb.	6000 10schubige Breter, das 100 zu 4 fl. 24 fr.	264	—
"	2800 Lerchenbreteln, 1000 zu 10 fl. .	28	—
"	600 Hüfelfstangen, das Paar zu 12 fr. .	60	—
"	500 Startin Lederloh zu 1 fl. . . .	500	—
	Summe . .	2587	—

Trossin am 31 December 1831.

Nikolaus Mikusch,

Holzändler.

1. *Pri konti zapiši vzgor po imenu, komur si kaj delal ali prodal; tudi ne pozabi ga pisaje počastiti za teržana, mestluna in gospoda, kar mu gre.*

2. *Podreži napisek, zareži od kraja toljko, da dan postaviš, kdaj si mu odrajtal, s koncam pa ceno po goldinarjih in krajcarjih, v srebru alj v bankovcih, da ne bo zmote.*

3. *V sredi zapiši blago, alj pa storjeno delo, in komu si kaj naredil.*

4. *Cene podreži, poštej, in naštevč podpiši.*

5. *Zapiši kraj, dan in leto spiska, poslednič pa svoje ime. Je konto namesti kvitinge, se mora na štempel pisati. Od tega vam bom prihodno nedelo pravil.*

Gospod učitel so rekli, da vsaka še tako majhna reč še manjši elemente (pervine) v sebi ima; véste, koliko elementov je na svetu? Iz 4 elementov je vse, kar leze in gre, kar vidimo in občutimo. Saj po verhu jih morte poznati.

I. Zrak alj (Zuft) podnebna sapa.

1. Podnebna sapa, čedna pruna odeja, ki zemljo ogrinja in vse živi. Več je potrebna, ko vsakdanji kruh. Po vsih krajih in špranjah, po vsaki žilici teče; kjer žive sape ni, je smert. Po sapi plavajo dišave, pa tudi smrad; po njej priplava luč in glas; kjer sape ni, je večna tihota.

Po sapi se ljudjé v razpetih balonih pod nebom vozijo in ptice letajo. Je sapa čista, nam sonce lepše sije; je mokrotna, sonce in mesenc blede svetita, zvoni môtno pojó.

2. Podnebna sapa ima svojo težo, pa je veliko bolj lahka ko voda. Kakor je vreme jasno alj oblačno, vedro alj deževno, je tudi sapa težej alj ložej.

Merkur (živo srebro v stekleni cevki, ki je od zgorej zaperta, od spodej odperta) nam težo podnebne sape kaže. Modri možjé po njem vreme prerokujejo. Pogledjte ga na oknu! Kedar merkur alj zrakomer visoko stopi, bo vedro in jasno, ako v sredo stopi, se rado premeni; pade merkur zlo globoko, bo burja in dež. Bolj naglo ko merkur vstaja alj pada, poprej bo drugo vreme.

„Mlakar v Loki imajo na okni možunca, ki se pred dežjem pokrije in odkrije, kedar bo lepo vreme“ — pravi Mlinarčev Blaže. — Veste, kako je napravljen? velijo gospod kaplan. Znotraj, kjer se roka s klobukom trupla derži, je v tenki cévki struna rahlo vdjana, na struni pa roka prilimana. Je vreme močarno, se struna nategne in toliko zasuka, da se možunc pokrije; je vedro, se vsuši in spet zasučé, da se možek odkrije. To vsaka dila, ki ni prav suha, stori. V mojem kraju obesijo velik pesji stric na okno, ako se stisne, bo dež; se razšopiri, bo lepo vreme. Tudi stare rane in slabi zobjé človeku povejo drugo vreme. Pa na vse to se ni zanesti, ako drugi veter potegne.

3. *Veter* vstane, kedar se podnebna sapa omezi in tako dolgo piha, dokler se zrak alj luft ne zravná, kakor se voda maja, ako kamen v njo zalučliaš. Ogenj (pozemeljski in nebeški) veter naredi. Vetrov je veliko; nam so nar bolj zani topli *jug*, merzli *sever*, mokri *vogeršek* in suhi *gornjak*. Po zdolcu in jugu, pravimo, da bo dež, po vogeršku sneg, po gornjaku lepo vedro vreme. Če v jesen alj v spomlad na večer sever alj gornjak piha, bo drugo jutro slana, piha po zimi jug, sneg kopní in se led raztaja. Vetri so velika dobrota božja, nam sapo učistijo, škodliv sopuh razženo, gonijo mline po suhem, in velike barke po morju; burja tudi drevje polomasti, strehe razterga in velike voze na cesti

prekucne. V nekih krajih Afrike in Azije v časih grozoviten kužen veter piha, ki živino in ljudi zamori, ako se hitro po zemlji ne vležejo.

4. Naj bolj zdrava sapa je po vertih in poljanah; nar bolj čista po planinah; zato so ljudje po takih krajih zdravi, rudeči ko mleko in kerv. Nar slabši sapa je po velikih mestih, po zapertih prebivavnicah in v zidovju, kamor veter ne more. Gori v kaki sobi veliko sveč alj lampic, je preveč ljudi alj živine v tesnôbi, se zdrava sapa povžije in oslabí, luči začno mračno goreti, in ljudi težave obhajati. Hočete v zdravi sapi prebivati, odprite okna, posebno kedar sonce sije, in vsaki den prebivavnico prevetrite. V jesén in v spomlad ni zdravo hiše prezgodaj alj pa prepozno odpirati, tudi ne, kedar je vreme deževno.

5. Gnila sapa, živlenju nevarna, se najde po zapertih kletih, v vodnakih in v podzemeljskih dumplah. Iz mokrega oglja po močarijah in mlakah se naredi tudi goreča sapa, ki jo pri nas neumnosti za copernice imajo, kedar včasi njeno luč v močarnih krajih vgladajo. Po velikih mestih s tako gorečo sapo po ulicah svetijo. — Huda kislá sapa se naredi iz tlečega oglja, posebno pa v kletih, kjer novo vino alj mošt kisa. V taki sapi luč vgasne, človek umerje in živino zaduši.

6. Kaj je storiti, kadar v hudo nevarno sapo moraš? Odpri take kraje, naj zdrava sapa skoz vleče; v podzemeljske duple alj štirne verzi goreče slame, ako se nima kaj vneti. V nevarn štepkih krova vlij, ki hudo sapo pokončá. (Gratz. Zeit. 1842, Nr. 95.) Preden noter greš, si gobo v dober jesih pomoči, in pod nos priveži, napravi luč na dolgo palico, ter pred sebo sveti. Vgasne luč, hitro zbeži nazaj. Dobro je tudi v take kraje strelati. —

Ako človeka huda sapa zaduši, le hitro ga na zdravo sapo zanesi, sleci do golega, polivaj z merzlo vodoj, dergni z mokrim suknom in pihaj mu sapo skoz usta, ter ga pod nosam z hudim jesihom pomakaj, kakor tudi po sencah in po čelu. Jelenovca mu dajaj pod nos duhati, med tem pa po zdravnika pošli.

7. Kedar dihamo, zdravo sapo na-se potegnemo, ki se v plućah kervi prime; nezdravo zopet izdihamo. Torej sapa hujši smerdi od človeka, ki znotraj gnije, alj pa po ustah prav čeden ni. Manjši prostor ko je, in več ljudi ko v eni sôbi živi, bolj je sapa nezdrava. Prebivavnice bi naj bile po 10 — 12 čevlov visoke, okna po 4½ visoke, po 3½ široke, prag saj po 2 — 3 šolne nad zemljo. Ni zdravo v močarnih krajih prebivati alj pa gnojnico pred pragom imeti, tudi ne dušecih rož alj sadja na okno alj blizo glave dévati, tudi ne korit in smerdlivih pominjakov v hiši terpeti. Mokrotne čumnate so močno škodlive, tudi z apnom pobelene, dokler se prav ne posušijo. Skerb za zdravje mora velika biti, ker je zdravje naj dražej časno blago.

II. Zemlja.

Zemlja, po kateri hodimo, ima kamnje in perst. Perst je rodovitna, kakor *puhlica* in *černa vertna zemlja*; pa tudi nerodovitna, *rjava ilovka*, *pešanca* in *prod*. Iz *gline* (jila) délajo cigel (opeko) in druge glinaste posodbe. Iz persti kamenje priraste, ki je mehko, kakor lapor, dober za gnoj alj pa terdo, kakor marmor in granit. Naj potrebnej vam je poznati beli pšeničen kamen za apno, pa črn alj eržen kamen, ki se v zidu puti. V zemlji so cele gore soli, ktero koplejo in kuhajo; pa tudi svinca, železa, srebra, zlata in žlahnih kamnov, ktere v

rudencah kopajo. Tudi naše truplo je iz zemlje in se zopet v zemljo poverne; zemlja je torej nas vsih mati.

III. Ogenj.

Ogenj, neka goreča, živa stvar, spi v mnogoterih rečeh, se zbudi, vneme in začne goreti. — Ogenj vnemeš na soncu, ako s steklenim očalom sončnih žarkov nabereš, jih na dobro gobo alj kaj suhega napelješ. Ogenj tudi vkrešeš, in divji ogenj narediš, če 2 lesena hloda dolgo glodaš. Mokra kerma se sama vžge, če se prav suha ne spravi. Nekakšen skriven ogenj ima žganje; divji Indijani ga ognjeno vodo imenujejo. Tudi človek poseben ogenj v svojem životu ima, ki za toliko dalej živi, za kolikor manj skoz jezo, nečistost i. t. d. v vanj pihaš — z hudo premočno pijačo ne polivaš. Človek po navadi dalej živi, ki je bolj merzle, ko preognjene kervi.

Ogenj je žlahna reč, dokler ga varjemo. Pri njem se kuha živež, teče železo, srebro in zlato, nam daja luč po noči in toploto po zimi, nam pa tudi premoženje v pepel premeni, ako ga ne okovarimo. Posebno je potreba žvepljenih klinec varvati, in otrokam ne dajati; po njih naj več ljudi pogorí.

IV. Voda.

Voda, čista, tekoča stvar po vsih žilah zemlje teče, pa tudi pod nebom v oblakih plava, iz vrelcov prizvira, iz oblakov deži, in je naj žlahnej balzam za naše življenje. Ni vsaka voda enako dobra, ne zdrava; lužniki in mlakarji imajo mehko vodo; pa tudi trešlika je pri njih domá. Gorenci imajo terdo vodo, in so tudi bolj terdnega zdravja. Naj čistej voda je iz neba kapnica, alj pa po zimi

snežnica; tode za pitje ni. Mlake in stoječe vode nikolj ne pij.

Zima vodo v led premeni, vročina pa v sopuh. Voda, ki v posebnem kotlu vreje, čudno močen sopuh daja, ki barke po morju in po vodah goni, pa tudi cele rajde vozov po železnih cestah vleče; hitrejši, ko ptica pod nebom leti. Kaj si človek ne izmisli!

Voda se v megle pod nebo vzdiguje, ter se v dež, sneg, pa tudi v točo premeni. Po meglah spoznavamo, ali bo vreme vedro ali bo dež. Ako se megla po gorah na vdol alj po tleh vleče, sodimo, da bo v 2 dneh dež. Je jutraj kervavo nebo, pravimo, da bo zvečer blato gerdo; zakaj sonce skoz deževne megle rudeče sije. Se pa sonce zvečer, preden za gore gre, iz oblakov po hribih ozira, pravimo, da bo drugi dan vreme lepo.

Mavrica alj božji stol se nam prikaže, kedar je temen oblák pred nami, svetlo sonce pa za nami; torej ga pred poldne v zahodu, po poldne v sončnem izhodu vidimo. Kaplice dežja skoz sončne žarke padajo, in naredijo sedmero farban trak. Tudi na mizi lahko mavrico vidiš, ako sonce skoz kupico vode sije; še lepši za potokam, ako proti temni senci vodo škropiš, in sonce od zadej sveti. Da bi mavha dnarjev bila, kjer mavrica pije, je prazna basen, ki se mu krave smeje.

Kaj pa sončen in mesenčen krog pomeni? Ako veliko mokrote iz vode in zemlje pod nebo vstaja, se žarki krog sonca bolj razsvetlijo, kakor okolj goreče sveče, kedar je veliko soparce v sôbi. Pravimo, da ima sonce alj mesenc obróč, in bo hitro drugo vreme.

Kako pa včasi *po droje sonc* alj mesencov vidimo? Po zimi v oblakih voda zmerzne, ter nekak

svetel jevnik naredi. V tem svetlem ogledalu podobo sonca in mesenca gledamo, kakor v mirno stoječi vodi. Pravil mi je neki sosed, kako ga je groza obhajala, po zimi gredé dva mesenca viditi. Kedar memo naše hiše pride, sliši mater peti, ki so dete zibali, in ves strah ga mine, človeško petje čuti. Tako si nevedni ljudje prazen strah delajo, ter ne vejo, da take prikazni le drugo vreme pomenijo.

Voda, če ravno dober kup, je vender naj dražej reč, potrebnej, ko vino. Hočemo njej v čast zapeti od vode in vina *).

XXXVIII.

Po Dolenskem grižo imajo.

„Še vas nobeno ni griže dobilo?“ vprašajo gospod učitel. „Vsi smo še zdravi, hvala Bogu!“ odgovorijo šolarji. — Varite se; dnevi so gorki, noči pa hladne. Lehko se prehladite, posebno, ki zvunaj spite. V postranskih farah zlo grižo imajo, po troje jih v eni hiši leži, in veliko jih je že pomerlo. Gospod fajmošter so mi naročili, naj vam še bolj na tenko povem, kar so oni iz kancelna oznanili:

Kako se griže varvati.

1. Ste na polju in vas silo žeja, denite *po 2 žlici dobrega jesiha v 1 bokal dobre vode*; taka pija, ne premerzla, je nar bolj zdrava in pa nar bolj dober kup; žejo ogasi, in oživi človeško truplo.

*) Ahacelna pesme, stran 71.

2. *Trebuh (črevo) posebno po noči toplo ohranite, ter se odenite, da se ne prehladite. Ena sama hladna noč vam lahko smertno bolezen prinese.*

3. *Ne jejte zeleniga, ne preveliko zrelega sadja, posebno ne grižnatih sliv (nešpelnov). Ako se takih najeste, pa vode napijete, bo hitro merzlica alj pa griža. Tudi rženjak iz novega zernja slabo pečen vam lahko grižo prinese — tudi napol zrela sočiva.*

Ako ste v griži, ne jemlite, kar bi vam jo prehitro zaperlo; lahko bi umerli alj pa v drugo hudo bolezen padli. Truplo se mora izčistiti, in bolezen iz života pospraviti. Izroči se torej zastopnemu zdravivcu, naj ti modro pomaga. Če kdo pri hiši v griži leži, skerbno ga snažite, blato iz hiše hitro pospravljajte; in za zdravo sapo skerbite. Tudi pri grižnatem ne smete ležati, zakaj griža se rada prime.

Zdaj vam moram pa tudi od neke druge griže povedati, ki nekatere gospodarje hudo grize, in to so dolgovi. Kdor se zadolži, si v premoženje červe zaredi, ki mu ga do slednega krajcarja izglodajo. Dolžnik mora posojevavcu dolžno pismo dati, in po cesarski postavi od 100 gl. posojila 5 gl. obresti na leto plačati. Kako re naredi:

Dolžno pismo.

1. *Naj prej mora imenovati dolžnika in posojavca.* 2. *Posojilo, naj bo v dnarjih alj v družem blagu, se s pismenkami zapiše.* 3. *Mora povedati, v kakih dnarjih, v srebri alj v bankovcih.* 4. *Koljko obresti in kdaj da je plačati, kdaj posojilo poverniti.* 5. *Kraj in den, kdar se dolžno pismo stori.* 6. *Podpiše se dolžnik; če pa sam ne zna, ga kdo*

drugi podpiše, on pa se podkriža. Ako dolžnik vsega pisma sam ne piše; se morte 2 priči podpisati. Kdor druge podpiše, mora vselej tudi sam sebe. Dolžno pismo se piše na štempel (kolek), veči alj manj, kakor posojilo znese. Naredimo ga prvič po nemško.

Schuldbrief.

Ueber Einhundert Gulden in
 Silber-Zwanzigern, welche ich
 Friedrich Franz Anton von
 Baron Galt von Herrn
 Leopold Dank, bürgschaftlich
 Heinrichmann zu Zirkowitz,
 als Darlehen erhalten habe. Ich
 verbind mich, dieselb 100 fl.
 in 2 Jahren zurück zu zahlen,
 bis zu dieser Zeit aber mit
 5 fl. von 100 fl. zu verzinsen.

H. Mann am 18. Septem-
 ber 1830.

Wissend Traulich,
 F. F. F.

To dolžno pismo mi bote prihodno nedelo poslovenili. Posojravec mora dolžniku, kedar plača, kvitengo (plačilni list) dati. Hočem vam jo po slovenje zapisati; bom saj vidil, ali mi jo bote na nemško obrnili.

Kvitenga.

Od sto goldinarjev v srebru, katere je meni, posojniku podpisanemu, Miha Trebnik, iz Smarja doma, z obrestjoi tako povernil, da nimam od tega dolga ne jaz ne moji erli kaj več pri njem iskati.

V Cirkovci 30. grudna 1834.

To je 100 gl. srebra.

Leonard Brenk,
terški kupčevavec.

Kvitenga mora 1. s pismenkami zapisano imeti, koliko prejmeš; — 2. zakaj prejmeš, na obresti, alj povernilu; — 3. od koga prejmeš, imé plačnika alj pa kase, iz katere potegneš; — 4. čas zasluženega plačila alj obresti; — 5. den in imé prejemarca. Ako sam kvitenge ne pišeš, morte biti 2 priči in podpisavec zapisani. Na levi se tudi število postavi, koliko kvitenga priča. Imaš pečatnik, ga k svojemu imenu pritisni. Tudi kvitenga se mora na štampel pisati. Kaj pa je?

Štempel alj kolek.

Svetli cesar za pravico čujejo. Da se njihovi skerbi pravice izročijo, se piše na popir, ki ima cesarsko znamuje, in ga štempel imenujemo. Vsako pismo, ki od kake pravice govori, naj bo dolžno alj plačivno, naj se prosi alj obljubi, mora na štempelnu biti alj marke na pismo pritisniti. Štempelni so večji alj manjši, ter se vzamejo po številu dnarjev, alj po imenitnosti pravic in gosposke, na katero se piše.

Kolek (štempel).

			fl.	kr.				fl.	kr.
Za zneske	do	20 fl.	—	3	čez	1600	do 2000 fl.	5	—
čez	20	" 40 "	—	6	"	2000	" 2400 "	6	—
"	40	" 70 "	—	10	"	2400	" 3200 "	8	—
"	70	" 100 "	—	15	"	3200	" 4000 "	10	—
"	100	" 200 "	—	40	"	4000	" 4800 "	12	—
"	200	" 300 "	—	45	"	4800	" 5600 "	14	—
"	300	" 400 "	1	—	"	5600	" 6400 "	16	—
"	400	" 800 "	2	—	"	6400	" 7200 "	18	—
"	800	" 1200 "	3	—	"	7200	" 8000 "	20	—
"	1200	" 1600 "	4	—					

Za zneske čez 8000 fl. se od vsacih 400 fl. plača 1 fl. več; zneski pod 400 fl. se pa pri tem za polne vzamejo.

Včasi kdo kaj shraniti da alj odrajta, in boče skazengo imeti. Takemu pismu se veli *prijemen list*, alj po nemško:

Empfangsschein oder Rezepisse.

*Ich Unterfertigter bekann
samt, daß mir Johann
Kistner von Dulow eine*

*filbarru Tarküsk fäitn aif
3 Monata zür Aufbaurung
kiflig nungsfürwigt fort.*

*Aufbefehl vom 12. Novem-
ber 1830.*

*Maximilian Joseph,
Kaiser.*

*Prijemen list mora povedati: 1. Dajavca in
prijemnika; — 2. izročeno reč; — 3. zakaj jo da
ali na posojilo alj hranilo; — 4. den, kdaj se prejme.
Danes teden prinesite dachine (štiberske) bukvice, ki
tudi pričajo, koliko so kmeti vsako leto dolžni, in
koliko dacije odrajtali. Pokazal vam bom, da jih bote
poznali.*

Cesarske oblastnije in pravice.

„Gospod učitel so vam danes pravili, da svetli
cesar za pravico čujejo; alj so pa kos po celem
cesarstvu več od 38.000.000 podložnikov oskerbeti?“
vprašajo gospod kaplan. — Kar sami ne zamorejo,
jim cesarski kraljevi namestniki pripomorejo, ki
imajo od njih pravico, čast in oblast. Potreba jih je
spoznati.

1. Pervi in najvišji oblastnik alj samovladar
(Monarch) so naš svetli cesar (Njih cesarsko kraljevo
veličanstvo, Seine k. k. Majestät), ki imajo v svojem
poglavitem mestu Beču (Dunaju) svoje ministerstva,
cesarsko kraljevo overžno sodnijo (Kassations-Hof)
i. t. d.

Kar ces. kralj. minister in svetovavci sklenejo, morajo svetlemu cesarju k poterjenju dati. Vsaka kronovina ima svoje poglavarstvo alj deželno vlado (Statthalterei oder Landesregierung), ki ima vse druge višji gosposke svoje dežele pregledati. Vsaka kronovina ima svojega poglavarja alj cesarskega namestnika (Statthalter), ki ima svoje namestnijske svetovavce (Statthalterei=Räthe). Take kronovine so: Štajarsko, Krajnsko, Koroško, Avstrijansko i. t. d.

Vsak okrog ima svojo okrajno gosposko, ki ima svojega okrajnega predstojnika, obsega alj konton svojega poglavarja in sodnika, da z svojimi župani po občinah alj srenjah za pravico čuje, kateremu naj potoži, komur se krivica godi.

2. Gosposka ima deržavljanski zakonik (bürgerliches Gesetzbuch), po katerem sodi, kdo ima prav; ima pa tudi kazenski zakonik (Strafgesetzbuch), po katerem deželne hudodelce kaznuje (štrafuje).

Včasi napravijo ljudje med seboj terde pravde, ki se ne dajo ob kratkem skleniti. Za take so učeni pravdarji (Advokaten) alj dohtorji pravice, ki jim pravde sklepajo. Vsaka dežela ima svojo okrožno in deželno sodnijo (Landesgericht), ki sklene, kar se nižej gosposki alj okrajni sodnji (dem Bezirksgerichte) poravnati ne da. Taka deželna sodnija je v vsaki kronovini in sicer večidel v poglavitnem mestu; p: v Gradcu, v Ljubljani, v Celovcu. Kar deželna sodnija ne dokonča, se da na deželno nadsodnijo (Oberlandesgericht, Appellationsgericht), ki je za naše kraje sedaj v Gradcu. Kar deželna nadsodnija ne dožene, pride k naj višji dvorski sodnej oblasti na Dunaj; ona čuje nad celim cesarstvom, naj se vsakemu pravica zgodi. — Se v pravde podati je nevarna, zlo škodлива reč; lahko se zapravdje pre-

moženje, poštenje in dobra vest. Kdor mir ljubi, ne bo nikolj na zgubi.

3. Ker niso vsi ljudje po volji božji, in se ne dajo z lepim vladati, je svetlemu cesarju in gosposki vojaštva (Militär) potreba, da pravico terdi in miroljubne hudobnih ljudi, razbojnikov in vunajnih sovražnikov varuje. Vojaštvo ima svojo najvišji gosposko, ces. kralj. dvorsko vojaško svetovavstvo (f. f. Hofkriegsrath); potem ima vsaka dežela ces. kralj. deželno glavno poveljstvo (f. f. Landes-General-Kommando), pri regimentih imajo pa višji poglavarji alj polkovniki (Oberste), majorji, stotniki (Hauptleute) in drugi častniki alj oficirji oblast.

Koljko skerbi imajo svetli cesar in njihovi pomočniki! Kako nehvaležni so, ki se jim ustavljajo! Puntar, ki ljudi nad gosposko šuje, ni prijatelj božji ne svoje dežele. Svoje dni so hudobni ljudje Dolence nadražili, da so dolgo let svojo staro pravdo gnali. Celo zdivjali so, gosposko klali, in stane požigali; poslednič so bili premagani, oestro kaštigani in poglavarji puntarije ob glavo djani. V cesarskih deželah je nad 80.000 kmetov v tem puntarstvu smert storilo; 10 let niso vinogradi rodili, in so poljane v puši ostale. Vboštvo je bilo povsod, ter je pričalo, kako žalosten konec puntarija ima. „Oblastnik je namesti Boga tebi k dobremu, govori sv. Pavl. Ako boš pa hudo delal, boj se; on ne nosi zastonj meča — božji hlapec je, maševavec k strahovanju tega, ki hudo stori.“

Zakaj pa je toliko dacij na svetu? Zato, ker je toliko gosposke in žoldnirjev za pravico in strah, katere svetli cesar z dacijo redijo. Kmetu služijo, kmet jih mora tudi po svojem delu plačevati, naj se mu ravno v časi težko zdi. Kar podložniki cesarju plačujejo, s tem plačujejo svetli cesar svoje pomagavce, ki delajo tudi za nas. Kako nespametno je

gosposko čertiti, ki dacije pobira! saj jih sama zase ne pobere. Kako hudobno je pri daciji goljfat! Taka goljfijska je naj hujši tatija; za enega goljfa morda dva po nedolžnem več plačati. Kaj ni vsmileni Jezus za se in za Šimona Petra dajco odrajal?

Svoje dni so se ajdi v Rimu svoji gosposki ustavili. Moder mož jim smešno basen pové. Nekdaj, je djalo, so se udji človeškega trupla želodcu (trebuhu) zoperpostavili. Noge so djale: kaj bomo me tako težko nosile — roke: zakaj bi me tako težko delale — usta govorijo: po kaj bi me za tebe grizle! Tudi oči niso hotle več gledati. Pa tudi jaz za vas kuhal in vam kreposti pripravljaj ne bom — odgovori želodec. Kaj se zgodi? Noge oslabé in več prestopati ne morejo; roke so tako nevečne, da se ne zmezijo; usta se komaj odpirajo, pa kaj požirati ni. Truplo obnemaga in umira. Tako se bo tudi vam brez gosposke godilo. Vi delate scer za gosposko, pa tudi gosposka za vas; vi dajate gosposki dajco, gosposka vam daje pa moč, pravico in pa mir. Eden brez družega ne zamorete biti.“ Ta je resnična; pa še bolj resnična je beseda Jezusova; ki veli: „Dajte cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je božjega.“

XXXIX.

Dvojna kuga.

„Danes sim vam nekaj za živino prinesel; slišim, da so med vami svinje močno bolne“ — začnejo gospod učitel. „Vsakemu bom eno dal, ki bo prav dobro znal, kar bom prašal in učil. Nujetov France! posloveni mi nemški Empfangschein,

ki na tabli stoji. Urbanov Jaka! ti mi boš pa razložil, kaj se v prejemen list zapiše.“

Gospodar mora svoji družini dvojno plačilo dati: Letni zaslužek in pa poštenje po zasluženju. Pervo odšteje, drugo zapiše, in poslu pri slovesu da; zato se to pismo veli posloven list alj svedočba.

Entlassschein (Zeugnis).

Vorzeignen Hiesig, Markirb
Kobnik, zu Mieselsdorf im
Kunststeinen geboren, 24 Jahre
alt, lediger Handab, Katho-
lischer Religion, hat beim
Kunstzeignisratzen durch 4 Jahre
und 3 Monate als Hand-
knecht sein und fleißig
gedient und sich in allen
Hinschen sehr lobenswerth ver-
halten.

Dürnbüsch am 31. Dez. 1831.

Anton Lobn,
Geistwirt.

Svedočba.

Ana Ternik, kateri to pismo priča, iz Doba na Gorenskem doma, 22 let stara, samica, je pri meni 3 leta za kuhensko dekle pridno in zvesto služila, pohlevna, tiha in rada doma. Kerad jo iz svoje službe pustim; ker se ji pa boljši služba kaže, jo s tim pismom pohvalim in po zasluženji priporočim.

V Vohovcah 27. grudna 1831.

Stefan Verbnik,
kmet.

Da se svedočbe prav naredijo, je potreba družini, da pridno služi; slaba bi bila hvala na pismu, če vest pravi, da ni resnična. — Potreba je gospodarju, da po resnici piše, kar družinče zasluži, in s pismom ne laže in ne golšjá. Šolarju, ki se je slabo učil, so tudi gospod slabo svedočbo dali. Njegova mati prinese serdita svedočbo nazaj, rekoč: „Ako boljše svedočbe narediti ne znajo, škoda da so toliko let v šolo hodili.“ — „Ako ravno znam, pa ne smem, ker tvoj sin boljše ne zasluži; ji gospod odgovorijo. Boljši je zamera za resnico, kakor hvala za laž. Svedočbe se družini na štempel po 6 kr. pišejo.

Lehko bote še kdaj za kaj prosili, naj bo za službo, za pravico ali za kako pomoč. Prošnja se mora kratko pa dobro pisati; p:

Löbliche k. k. Behörde!

A. Ich bin laut Verfassung
 A großjährig. Nach meinem
 vaterlichen Vater Martin
 Maria ist mir eine Erb-
 schaft mit 500 fl. zugeschie-
 den. Ich bitte daher, die
 löbliche k. k. Behörde wollen
 mir diese 500 fl. ansgen.
 Wien den 16. April 1830,

Anton Maria,
 Gutsbesitzer.

1. Prošnje na gosposko piši na štempel po 15 kr.
2. Prosiš gosposko, stori vzgor napis, piši na desno; naj bo leva stran prazna. Pisma, s katerimi prošnjo podpiraš, zaznamni s pismenkami, in te na levo zapiši. — 3. Viši, ko je gosposka, nižej svoje

ime podpiši, pa tudi kraj, kjer prebivaš. 4. Pismo po dolgem pregeni, in napiši na prvo stran zunaj gosposko, kateri pišeš, svoje ime, in kdo si; pa tudi s kratkim, kaj želiš. Vse to se vam ložej pokaže, kakor dopové.

Živinska kuga.

Veči skerb, ko za pisarnico, vam mora biti za živinsko rejo, kako se goveda in svinje oskerbijo in škode ovarjejo. Ces. kralj. kmetovska družba je podučenje poslala, kako se svinje perečiga ognja obvarjejo, naj se vsakemu da, ki zna brati. Pa ne, da bi kdo ta blek svinjam med pomije dal, alj pa na svinjak pribil; to bi kaj ne pomagalo. Mora se zastopiti in po nauku tudi storiti. Beri Jankova Marjetica to podučenje!

Vse kar je za svinje rečenega, tudi sploh za govejo živino velja, razen vraštva alj arcnij, ki se le svinjam tako naredijo. Potreba vam je, vediti:

1. *Kako se bolno živinče spozná?* Kedar rado ne je, ima kalne (motne) oči, ušesa alj prehladne alj prevroče, glavo obeša, po malem stopa, mu dlaka po koncu stoji, ne prežvekje i. t. d., živinče ni zdravo. Ako več živine ob enem zboli, je bolezen kužna, ki se živine prijema.
2. *Kako se živinska bolezen razloči?* Navadne bolezni pri goveji živini so: gobična guiloba (Mundfäule), mramorka (Zungenfress), parkelnova kuga (Klauenseuche), vrančna kuga (Milzseuche), devetogobnica (Löfferdörre), ki je naj hujši. — Svinske bolezni so naj navadnej: pereč ogenj alj šenj, kušarji ali vratna oteklina, ikre alj strôge (Sinnen) i. t. d. Ako bolezni ne spoznaš, hitro po zastopnega človeka alj živinskega zdravnika pošli, naj presodi, kaj živinčetu je.

3. *Kaj je storiti z bolnim živinčetom?* Odloči ga hitro od zdrave živine, ne goni na pašo, ampak naj boljši kerme mu daj, govedu tudi soli lizati. Se pokaže bolezen kužna, brez odloga deželski gosposki povéj, naj se kraj zavarje in bolezen ne razširja, ne po živini, ne po ljudeh, alj po slami. Bolno živinče se ne smé brez dovoljenja zaklati, ne meso jesti; v samotni kraj se naj globoko pokople, hlev, v katerem je padlo, in vse, česar se je doteknilo, se mora prav pridno očistiti; tudi gnoj alj slama zažgati, alj v kraj spraviti. Čuješ, da je v tvojem kraju živina bolna, ne goni na pašo, ne na semenj, ne vozi v tisto sosesko. Tudi je potreba domačih zdravil k redi imeti, p: solnega kamena, encjana, kolmeža i. t. d. Vedeti vam je pa tudi, kar živini škoduje, p: da se v mrazu ne pase, prevroče ne napoji, presrovo ne nakermi i. t. d. Ložej je živino zdravo obderžati, kakor bolno ozdraviti.

Človeška kuga.

Huda je živinska kuga, ki ljudem domačo živino pobere, pa strašnej je kuga, ki ljudi kakor muhe mori — začnejo gospod kaplan govoriti. Hvala Bogu, da take že veliko let v naših krajih ni bilo, alj po Turškem še neprenehoma kraljuje. Zavarvani so tisti kraji, in na Turski meji straža stoji, da živa duša v naše dežele ne more, dokler svoje kontumacije ne opravi. — Pa neka druga kuga se po naših krajih šira, ki jo ljudje sami delajo — nesrečna žganjica.

1. Žganje le za zdravilo velja; naši rajni so ga v omarco zaklepali in le po žlici dajali, ako je komu slabo bilo. Zdravo je žganja požreti, kedar v kako nezdravo sapo greš, alj kaj posebno težkega delaš. Po nekih krajih pa žganje iz podzemlic alj laške repe, iz bele pešče, iz sadja in iz zernja delajo, si ljubi kruhej v strup premenijo, ter dušo in truplo morijo. Žganje truplo mori in kakor živi ogenj po vsih udih šviga; kdor se ga preveč napije, mu začne iz gerla goreti. Muzeg se po kosteh suši, želodec skerči, udi tresejo, lice kuhano, ko rak, alj pa blede, ko perst. Perva bolezen žganopivca pobere, nobeno zdravilo se takega ne prime. Kakor veša hodi okolj, in v mladih letih onemaga. — Na Nemškem sim poznal imenitnega kmetvavca, ki je vsak dan štertinek žganja nakuhal in ga družini po vedrici na polje dal. Pili so žganje, ko krave vodo, pa v enem letu sta mu 2 blapca od žganja nagle smerti umerla. — To se pravi ljudi moriti.

2. Žganje požre ljudem premoženje, ter cele rodovine oslabi. Vbogi ljudje se lahko za ene krajcarje napijejo; navadijo se žganja, in poslednič goldinarjev ni zadosti. Doma se kregajo, tēpejo in preklinjajo, otroci so blede in raztergani. Pijanče nese posledni pert za žganje, onemaga, ne more delati in za kakim plotam umerje. Oče pijanec — mati pijanka — otroci pa sirote in siromaki (butelni), ki pregrehe svojih starišev nosijo. Tako cele dežele obožajo, in človeški zarod se poživini. Kjer se veliko žganja pije, tam je veliko boja in morije — zakaj?

3. Žganje človeku pamet zmami in dušo mori. Uči ga, svari ga — nič se ga več ne prime. Da se bolj kregajo, tepejo in kolejo, se poprej žganja napijejo. Naroči žganopivcu danes, ne bo jutre kaj vedel; možgani se mu sušé. Nekaki hudi duh žganopivca obsede; ako ravno rad, ne more svoje navade opustiti, dokler ob pamet pride in sam sebe vgonobi. Na Nemškem se je premožen mož žganju podal. V kratkih letih se mu na pameti meša. Od samega pekla govori, in pravi, kako že za njega v peklen-skem breznu netijo. Nekoljkokrat je v Dravo šel, pa so ga spet srečno oteli, in varha je moral imeti. Neki dan ga varh v sobi pustí. Ni imel drugega kakor robec (haderco). Vzeme ga, in se na rim za pečjo obesi. Takih žalost-nih prigodb ima žganje veliko.

4. *Kaj pa je storiti, kedar se kdo obesi?* Hitro ga reši, pa vari, da prenašlo ne pade. Razreši oblačilo, položi ga na zemljo, zgavje višej naredi, z vodo ga škropi, v usta mu sapo pihaj, ter mu po malem glavo priklanjaj. Dergui mu persi in trebuh z suknom alj s kertačami, daj mu jelenovca vohati, alj pa mravelj na dlani zmučkaj in pod nos derži. Jezik mu dobro z vodo in jesihom omivaj, med tem pa drugo truplo v tople perte zavij. Ogreto kamnje mu devaj pod pazuo in med stegnje, alj pa ležiše toplega pepela njemu napravi. Bog nam daj pravično pamet, in nas vari take nesreče! Varujmo se je pa tudi sami.

5. V Ameriki in na Angleškem imajo nad 1198 bratovšin, ovarvati sebe in svojih sosedov ne-srečne pijanosti. Vsaki brat se zaobljubi: 1 No-benega žganja piti, ne svojim domačim take pije dovoliti, ne prodajati, ne kupovati. 2. Se

z nobenim pijancom muditi, ampak bežati iz kraja, kjer se za pijanšino pamet prodaja. 3. Braterna ima oblast vsakega iz svoje tovaršije potisniti, ki zaobljube ne derži, ter ga bratom in sestram na znanje dati, naj se ga varjejo. 4. Vsako leto se snidejo in pogovorijo, kaj je v braterni popraviti. Skoz take bratovšine se je nad 2¹/₂ milijonov poboljšalo, in se nesrečne pijanosti odvadilo.

Tudi vi mladenči in deklice tako braterno med sebo naredite: Ne okusiti žganja, naj si bo hvaleno kakor rado; mlaji ko ste, hujše vam vsaka kaplica škodje. Se bote kdaj ženili, pijanke ne jemlite, naj bi ravno v dnarjih sedela. Gerd je pijanec, desetkrat gerša pijanka; ona še svojega sramu ne pokrije. Se bote možile, nikar da bi se pijancu zaročile; pijanec in pa vbijavec sta si brata. Varvati se je vsakega pijanca in se mu s senenim vozam zogniti, posebno pa žganopivcu. V sedajnih časih več ljudi žganje umori, kakor kuga.

XL.

Svetlinova Nanika je umerla.

Kaj vam je Svetlinova Nanika izporočila? vprašajo gospod učitel. — „Meni svojo Dušno pašo“ (molitvine bukvice), odgovori Mlinarič Nežica; — „meni pa svoj pas,“ odgovori Lazarjeva Katra; „oblačilo pa svoji stari teti Lizbeti. — Reva je dolgo bolezen imela; na sušici alj jetki je umerla, in njeno oblačilo mladim dekletam nositi bi varno ne bilo; taka bolezen se po obleki in obuteli rada prime, posebno mladih ljudi, ali je kaj testamenta storila? — Rada bi ga bila pisala, pa ni več za-

mogla. Tri priče pokliče in v pričo njih nekaj svoje erbijske po rajnih starejših svojemu bratu Lukeju, nekoliko farni cerkvi, nekoliko pa vbogim izporoči“ — pravi Mlinarič Blaže. „Mlakar, ki so tudi priča, so me naprosili; da sim popisal, kakor jim je napovedala,“ — Lehko bo prej alj slej tudi kdo vas izporočal; hočem vam torej pokazati, kako se naredi:

Oporoka alj testament.

V imenu presvete Trojice sklenem pri zdruzi pameti svoje posledno sporočilo narediti, ki naj po moji smerti velja.

1. Vaj Bog mojo dušo sprime, truplo pa dva domača duhovnika h pogrebu sprejmeta.

Pogrebnikom naj se postreže, kar je pravi, pa brez sedmune.

2. Poglavitnega dediča (erba) postavim Svetlin Lukeža, ki zdaj pri vojaki na Laškem služi, naj za meno dobi, kar čez mojo potrebo in sporočilo ostane.

3. Domači farni cerkvi v Slavini sporocim dvajset goldinarjev, naj gospod fajmošter omisli, česar je naj bolj potreba.

4. Sporočim za ljudske šole pet goldinarjev, vbozim pa deset rajniš, ki jih naj gospod fajmošter razdelijo.
5. Moja obleka naj Svetlin Lizbeta, moja teta, nosijo; kar jim ostane, naj kaki stari babici dajo.
6. Moji prijatelji, Molinarič Keži, sporočim Dušno pašo, naj se mene spomni, ki sem iz teh lukvic molila; Katri Lazarci, moji tovaršici pa, ki mi je tako lepo strégla, sporočim svoj srebern pas, ki so mi ga moja rajna mati zapustili.
7. Gregor Hvale, moj dober oskerbnik, ki so že toliko skerbi za mene imeli, bojo tudi skerbeti, da se moje posledno sporočilo na tenko dopolni.

V Leki 5. kimorca 1832.

Ana Svetlin,
dekle.

1. *Da testament obveljá, ga mora sporočnik s svojo roko pisati in podpisati.*
2. *Sporočnik mora imenovati poglavitnega erba, komur izporoči, kar premoženja ostane.*
3. *Kdor testamenta sam ne piše, ga mora podpisati in 3 priče; ako pa sam pisati ne zna, alj ne more, naj se v pričo 3 prič podkriža.*
4. *Sporočniku, ki brati ne zna, testament eden prič bere, in sporočnik poterdi, da je ta nja posledna volja.*
5. *Pogosto se na kmetih zgodi, da nikogar ni, ki bi testament pisal. Pokličejo se 3 priče in vsem trem zadno sporočilo pové, ki morjo na to priseči, ako bi bilo potreba.*
6. *Priče morjo biti možkega spola, saj 18 let stare, pri pravi pameti, da vidijo in sporočnika zastopijo. Hudodelci obsojeni, pa žlahta in drugi erbi ne veljajo pričati zadosti.*
Čujte! — ravno na Homcu h pogrebu vabi; sprejmimo torej rajno Naniko po zadnem potu v večnost.

Pogreb poštene divice.

Svetlinova Nanika je v petek jutro v Loki umerla. Bila je v angelsko braterno zapisana; torej so ji na Homcu zvonili. Bila je dobra, vbogim so-sebno vsmilena duša; po celi fari za njo žalujejo. Neko bolno znanko je u Verhovle obiskat hodila; vroče ji je bilo, napije se merzle vode, prehladí in bolehati začne. Ni ji bilo pomagati. Na svete Ane je še v cerkvi bila, pri spovedi in sv. obhajilu. Od tiste dobe ni več iz hiše mogla. Večkrat so jo obhajali in v četrtek gospod fajmošter z vsimi sv. zakramenti prevedili. Pred svojo smertjo prosi, naj bližne verstnice pokličejo. Ko so krog njene

postele vjokane stale, se jim prijazno nasmeji, vsaki roko poda, ter od njih slovo vzeme. „Danes, je djala, pride moj ženin po mene. Da v angelski bratarni umerjem — me zdaj naj bolj veseli. Zaupam, da bojo 3 sv. persone: Jezus, Marija in sv. Jožef, patroni naše braterne, na mojo posledno uro pri meni. Povejte vsim bratom in sestram, ki bojo mene spremljali, da jih lepo pozdravim, zahvalim in prosim, naj v tej bratarni poštene ostanejo, svoj deviški stan ohranijo — srečno za menoj pridejo. — Ne jokajte — molite, naj — — — Naniki sape zmanjka. Božjo martro (razpelo) ji podajo, mertaško svečo prižgejo, pokleknejo in litanije molijo. Nanika pojema — trikrat na dolgo izdihne — ni je bilo več.

Niso je hitro iz postele vzdignili, tudi ne ust naglo zavezali, da, ako bi huda omedlevca bila, bi še k sebi prišla. Črez ene ure jo tovaršice čedno vmijejo, v belo krilo oblečejo, lep deviški venec iz zelenega rožmarina ji v lase zapletejo, paternošter (molek) v roke dajo, pa čeden zvezek dišečih rožic. Ni je bilo družega, kakor kost in koža; pa lepo deviško lice se ji je svetilo še na mertaškem odru.

V nedelo so jo pokopali. Na sredi pota ravno pod Homcam so ji na proti prišli. Mertaška truga je bila belo pogernjena, po pertu rože pripete, na sredi podoba Križanega z lepim deviškim vencom obdana. Štiri odrašene deklice njene starosti, ktere si je sama izvolila, so jo do pol pota, druge 4 do pokopališa nesle. Bile so belo oblečene, na glavi krancel zelenega rožmarina. Mladenči braterne so šli pred njoj, deklice za njoj; vsako zelen rožmarin v rokah, device tudi na glavi; v sredi duhovni in cerkveni služabniki. Kedar merliča v jamo položijo, se tovarši in tovaršice krog jame vstopijo, in gospod fajmošter jemlejo v imenu rajne Nanike slovo, rekoč: Preljubi moji mladenči in device,

poslušajte! — Prelepa roža je med nami pricvetela; z žlahtnim duhom naš kraj razveselila; kdor je njo poznal, je bil vesel. — Da bi nje merzel sever ne umoril, pride skerbni vertnar, nam rožo vzeme in v lepši vert jo presadi — kjer nobene zime ni — tam zdaj naša roža cveti. — Poznate vertnika? vsmiljenega Jezusa — poznate rožo? — našo rajno Naniko, katere truplo smo v materno krilo črne zemlje shranili, v njivo božjo vsjali za večno življenje.

V lepi nedolžnosti je prirastla, bila veselje svojih rajnih starejšev. V 15. letu je zgubila svojega dobrega očeta, eno leto poznej svojo ljubo mater; ravno danes gre tudi ona za njim. — Zalostno krog njene jame stojimo, in toži se nam, pošteno devico zgubiti; pa zaupajmo, da se ona naših solz veseli. Blagor mertvim, ki v Gospodu vmerjejo, njihove dela grejo za njimi.

Marskdo posvetnežev poreče: Škoda za Svetlinovo Naniko! Bila je zalo dekle, imela premoženja; lahko bi dobila berznega ženina in k dobremu kruhu prišla. Alj ponudite ji danes še tako verlega ženina; ona vam poreče, da ga noče. „Moj ženin je lepši ko sonce, njegova ljubezen čistejši, ko sonca luč; njegovi lepoti se čudijo mesenci in zvezde.“ — Ponudite ji ženina bogatega; odgovorila vam bo, da ga noče. „Zaročena sim kralju nebes in zemlje, pred katerim je srebro in zlato le prah. Blizo svojega trona bo me posadil, z nebeškimi zakladi me obogatil.“ — Ponudite ji ženina mogočnega in imenitnega; odgovorila vam bo, da ga noče. „Nevesta tistega sim, kateremu angeli strežejo, vse rože po polju cvetijo, vse zvezde na jasnem nebu gorijo. Prišel po mene je ženin, Jezus izveličar moj, ki ga je prečista Devica rodila. Njega ljubim brez vsega madeža, njega vzemem in čista devica

ostanem.“ — Presrečna duša, ki lahko na smertni posteli tako govori! Ali to srečo ima le tisti mladenč — tista deklica, ki svoje dni tako preživi, kakor naša rajna Nanika. Ohranila je svatovsko oblačilo posvečujoče milosti božje, ki ga je pri sv. kerstu dobila; nesla je svoj deviški venec v večnost, kjer ji ga Jezus v nebeško krono premenil. Zdaj se prehaja v nebeškem Sionu z angeli in svetniki, in vabi posebno vas, brate in sestre za sebo.

„Poglejte, ljubi bratje in sestre! kako lepo usmileni Jezus deviško življenje plačuje! tako zdaj rajna Nanika v duhu nam govori. Želite srečno za menoj priti, pregrešnih priložnost varujte se; devišstvo je lepa lilija — ako se nje gerdo dotekneš — obleti. Ponižni hodite; kjer se ponižnost varje, tam čistost lepo cveti. — Sramožlivi bodite, vsake nesramnosti se zognite. Ako juterna zarja prehitro zgine, lepo jutro naglo mine. Deviška čistost in sramožljivost ste si sestri; ena brez druge biti ne more. — Čujte in molite, da v skušnjavo ne padete. Kar ne bote vi premogli, vam bo vsmileni Jezus pomagal; z njim vse zamorete, ki vam moč daja. — Zdravi in veseli, pa tudi nedolžni in pošteni vi, preljudi verstniki in verstnice moje! — to vam naša rajna prijatelca danes iz večnosti sporoči. — Kaj ji bomo pa mi za slovo dali?

„Počivaj v miru, preljuba naša sestra, zavživaj lepo plačilo svoje deviške zvestobe. Priporočaj nas Jezusu, našemu ženinu, Mariji in sv. Jožefu, da svojo obljubo zvesto dopolnimo, sveto čistost ohranimo. Ako pa kaj tebi brani, priti pred obličje svojega Gospoda, v spominu keršanske ljubezni te hočemo imeti, in za tebe moliti.“

Gospod fajmošter molijo za dušo rajne Nanike, potem veržejo 3 lopate persti na mrtvo truplo. Vsaki brat in sestra pobere grudico, jo kušne in

v jamo verže, ter rajni večni mir in pokoj želi. Kedar jo zagernejo, deklice svoje vence iz glave vzemejo, in na črno gomilico njenega groba položijo, mladenči pa z verhi zelenega rožmarina ves hribec tako obsadijo, da je bil njeni grob v enem zelenju. Poslednič krog njenega groba pokleknejo, na glas svojo braterno obljubo ponovijo, in se povernejo v svetih mislih domu.

XLI.

V Lazah je stekel pes.

So stariši, ki svojim otrokam branijo pisati, posebno dekletam, da bi si zaljubljenih listov ne pisarile — pravijo gospod učitel. Po tem takem bi morli pa tudi tistim, ki brati znajo, clo oči izkopati, naj bi škodljivih reči ne brali in ne vidili. Še toliko dobra reč se lahko v hudo oberne; pri vas se pa tega ne bojim, ter vam veselo pokažem, kako se pismo naredi.

1. *Imenitnej ko je komur pišeš, lepši popirja vzemi in čedno obreži.*

2. *Dva persta pod robom zapiši slavno ime (Titel) njega, komur pišeš. Zopet za 2 persta nižej začni pisati. Imenitnej od tebe, ko je, komur pišeš, nižej začni, vonder ne pod pol. Tudi levega in spodnega roba nekoliko praznega daj, za lepšega del.*

3. *Pismo naj bo zastopno, prav kratko pisano. Pisanje naj bo fletno, ne kakor bi kure razpraskale.*

4. *Na koncu pisma se priporoči, za 1 versto nižej slavno ime unega — poslednič pa tudi svoje lastno*

postavi, za toliko nižej, kolikor imenitnej je, komur pišeš. K svojemu imenu pristavi tudi stan, kraj, kjer živiš, ako te uni prav ne pozná.

5. Na desno zapiši mesto, terg alj ves, pa tudi dan, mesenc in leto. Če je uni troje dobe, alj od tebe manj, lahko kraj in dan nad slavnim imenom od kraja zapišeš. Če s peskom potrosiš, in se je sipa posušila, čedno ometi jo, pa varuj se pisma pomazati. Vse to vam raj pokažem, kakor dopovem; p: sin piše za novo leto svojim starišem.

Preljubi moji stariši!

Dian rad bi vam doma' srečno novo leto vošil, se vam za toliko dobrot zahvalil in v prihodno priporočil; pa huda zima brani, tudi gospod in gospa mi rada ne data. Bog vam daj dolgo let zdravih in veselih, pa tudi jaz hočem pruden biti, da bom zamogel vam kdaj pomagati. Bodite mi v novem letu skerben oče — ljuba mati; jaz bom, dokler živim.

svojih dobrih starišev
hvaležni sin.

V Kamniku 26. grudna Marko Petar.

1832.

škrinarski fant.

6. Pismo se lepo zloži in zapečati. Ako je le po 2 stranéh pisano, in tisti, komur pišeš, tvoje dobe, pismo v gube daj in posledno stran zapečati. Je pa viši od tebe, ga na 4 strani zlikaj, ino v drugo ovijo deni, kakor pokažem.

7. Na ovijo zapiši slavno imo tega, komur pišeš, tudi mesto, ulice in hišno numero, kjer prebiva. Pojde pismo po pošti, zapiši posledno pošto, ki je kraju naj bližej, kamor pismo sliši. Potrebno je prašati razumnega človeka, ki kraj in pošto dobro pozná, da pismo ne zaostane.

8. Zapečati s svojim pečatom; z dnarjem pečatiti ne veljá. Pišeš prošnjo alj pa komur nepremožnemu, poštnino plačaj ter zapiši na desno stran pod slavno ime: Franko. Bi dnarje pošiljal, jih moraš poštnarju naštetí, ki jih zapečati s cesarskim in tvojim pečatom, in tebi svedočbo da, da se v 3 mesecih oglasiš, ako bi dnarji ne došli.

9. Slavni nadpis (Adresse) zvonaj pisma se v naših krajih večidel le po nemško naredi. Vam bom naj navadniših po nemško zapisal, pa tudi poslovenil, da jih bote prav razumili.

Naslovstvo.

- a. V nagovoru, *im Herr Anna.*
 b. V pisanju, *im Briefe.* c. V podpisu.
im Herr Unterschrift, d. V nadpisu,
im Herr Aufschrift.

Za kmetovske ljudi. a. *Aufbann*
 — *Kaiserlicher W. Posten* — *Ljubí*

prijatelj. **b.** Jfr. Ako ga ne poznaš alj posebno
v časti imaš, ga vikaj. **c.** Lammittilligur,
Pripravlén **d.** An Sam Aftbarnur
Lammurur N. N. Pósteninu
kmetu J. J.

Za mestne in gosposke rokodelce. **a.**
Gosfynafstur. — Gosfifütz
barnstur Gunn! Visokopóstran gospod.
b. Vin. V nemškem se onika, po slovenje pa vika.
c. Frugabarnur, dobruólfen. **d.** An
Sam Gosfynafstur Gunn
Gunn N. N. Visokopóstranemu go-
spodu J. J.

Za imenitnej gosposke ljudi, učenike,
pisarje i. t. d. **a.** Mosflutur Gunn!
Preblagi gospod! **b.** Vin, Onikati je bolj ští-
mano, vikati pa bolj prav. **c.** Dinnstvil-
lignur, Pripravlén. **d.** An Sam
Mosflutur Gunn N. N. Pre-
blagemu J. J.

Za imenitnej gospode, komisarje i. t. d. **a.**
Mosfluturlygabarnur Gosfynur

uslužnik hura! Preblagorodni, Vi-
sokopostovani gospod! **b.** Sin. Oni. Tudi se
piše: Sin Moslavogabornar.
Vaša blagorodnost. **c.** Fagabornar.
Podložjen. **d.** An sin Moslav,
gabornar, gosposlužnik
hura N. N. Visokorodnemu, Veli-
kohvalnemu gospodu, gospodu I. I.

Za gospode žlahtnega rodu. **a.**
Gospodogabornar, Gosposlužnik
hura! Visokorodni žlahtni gospod! **b.**
Sin Gosposlužnik. Vaša gnada. **c.** Gos-
poslužnik Dimek. Naj pokorniji
sluga. **d.** An D. Gospodogabornar
sin hura N. N. Njihovi Viso-
ko-blagorodnosti, gospodu gospodu I. I.

Za kaplana alj fajmoštra. **a.**
Moslavogabornar hura! Časti-
vredni gospod! **b.** Sin Moslavogabornar.
Vaša častivrednost. **c.** Fagabornar.
Vdan. **d.** D. Moslavogabornar

San Hermann Hermann N. N.
Wjeh častivrednosti gospodu gospodu T. T.

Za dehantein viši duhovne. a.

Hofmeisterin Hofgulasen
Herr Daisant! Visokočastivredni, ve-
likoučeni gospod dehant! b. Herr Hof-
meister, Vaša Visoko-častivrednost. c.

Frugaburster. Ves vdan, d. Dr.
Hofmeisterin, Herr Hofgulasen
Herr Hermann Hermann N. N. Vi-
sko-častivrednemu, Visoko-učenimu gospodu
gospodu T. T.

Za cesarsko gosposko alj vradnijo. a.

Löblinab k. k. Luzinkbant! Hvale-
wredna gosposka! b. An Lieb Löblin
k. k. Luzinkbant zu N. Hvale
wredni c. k. gosposki T.

Pišeš na viši gosposko ali zlo imenitno gospôdo,
prosi za to učene može, naj ti napišejo. Pišeš ženam
ali gopem, po zakonskih možih jim dajaj slavno
ime; p: Hofproflynbauer Frau!

Visoko-blagorodna gospa! Pišeš kaki samici

poštenega kaj, napiši: *Grifina Jirga*
frat! Poštena devica!

Pisal je keršanski devici mladenč pismice, ki ni bilo zadosti pošteno. Devica pismo vzeme, ga sožge, pepel v popir zavije in pošle nazaj, rekoč: „V tem listu najde on moj odgovor, in pa svojo prihodno podobo — prah in pepel.“ Tako tudi vi storite, ako kdaj enako pismo dobite. Nesramno pismo hujši vgrizne kakor stekel pes, če se ga ne varješ.

Od steklih psov.

Ste slišali žalostno prigodbo, kako je pred 14 dnemi stekel pes v Lazah Kolarjevo pasterico vgriznil? začno gospod kaplan pripovedati. Pred 3 dnemi je še le sirotle v strašnih bolečinah umerlo. Redka, hvala Bogu, pa grozovitna, nalezljiva je ta bolezen.

1. Pes steče, kedar od gladu ves pretergan okolj leta in izmika, kar najde — od vročine po letu, če ga ne čediš in ne ostrižeš — od prevelike zime, če nima na toplem ležati — od tepenja in vjedanja — ako mu prevroče jesti daš — če je smerdlivo meso, in zdrave vode nima.
2. Pes, ki se klaverno pomika, jesti noče, v kotih poležuje, kalno gleda, ter se solziti začne, ne pije in se vode boji, bo hitro stekel; brez odloga se mora vstreliti. Se začne pes domačih zogibati, jezik iz gobca moliti, in krog sebe šavsas, malokdaj laja, pa še tistokrat pivka, je hudo stekel; kogar vgrizne, mora večidel umreti. Se psu vlačne sline cedijo, se mu

gobec peni, in rep pod se vleče, je naj hujši stekel. Tak pes okolj divjá, vsakega popade, ki mu blizo pride, zdaj na ravno leti in se zopet oberne, pa naglo zbeži, kedar vodo alj kaj svetlega vidi. Oči ima ognjene, začernel jezik mu iz gobca visi, psi pred njim bežijo, po malem onemaga, dlaka mu po koncu stoji, dokler se iztegne.

3. Kakor hitro nad psom kaj takega zagledaš, glej da ti ne vjide; mahoma ga daj vstreliti alj vbiti, ter po soseski oznani, naj se varjejo, in v stran beži, kdor go sreča, ako je ušel. Brez odloga se gosposki oglasi, naj nad steklega psa lov naredijo. Steklo živinče se mora s kožo vred na samotni kraj prav globoko pokopati, njegovo ležišče sožgati, kodar so se mu slinice cedile, postergati, stene in pôd z živim apnom očediti, tudi lanci ali ketne razbeliti.

4. Je steklo živinče kogar vgriznilo, hitro rano s svojo vodo izpiraj, s cestnim prahom jo omesi in prav dobro čohaj, da kerv teče — pest soli v topli vodi razpusti in rano izmivaj — nareži čebula in česna, v jesih pomoči in obezuj, na ravnost pa po zdravnika pošli; če koljčkaj zamudiš, bo prepozno. Tudi kraj, kjer te oslini, je potreba skerbno omivati, rano pa orezati, alj z žerečim železom ožgati; tudi je dobro, pulfra na njo potrositi in večkrat požgati.

5. V časi pes na tihem steče, in se skrije; tudi mačke, svinje, lesice, clo kure stečejo, ter so človeku ravno tako nevarne. Pred nekimi leti so na Dravinskem steklega volka vstrelili, ki je troje ljudi in nekaj goved ogrizel. Pri človeku se ta nesreča stekline še le

v 14 dneh, v 1 mesencu, tudi čez leto in dan po vgriznenju prikaže. Moti se mu po glavi, davi ga, po udih terga in britkosti ga obhajajo. Takega človeka se mora gosposka hitro podstopiti, da ga zavarje; razen strežejev nihče blizo ne smé. Ako umerje, merliča ne vmivati; z rokavicami se iz postele v trugo dene in pokople, postel in vse orodje požge, stene obelijo, tla globoko postergajo.

6 Žalostno je bilo vbogo pasterico gledati, kaj je terpela. Skrivala se je in vpila, da jo žeja; so ji piti ponudili, jo je hotlo zadušiti; z vodo še blizo smeli niso. „Pomagajte, pomagajte! je vpila, da bi bil skoraj konec mojega terplenja!“ Vzela je od vsih svojih slovo, pa tudi prosila, naj bežijo, da jim kaj ne stori, kedar jo muka zgrabi. Strašno ji je persi vzdigvalo, penila se je, in sline krog sebe pluvala. Poslednič ji vrat oteče, usta so černe, terga jo po vsih udih; ona oslabi in umerje. Kdo bi se nad toliko nesrečo ne razjokal.

7. Take nesreče ovarvati, dajte psom jesti zadosti, pa ne prevroče, ampak hladno, piti dobre vode. Lepo jih čedite, ne dajte jim okolj letati, ne pretepajte in ne dražite jih; imajo kosmate ušesa. Prehude in prestare pse dajte vstreliti. Kdor svojega psa več obraja, kakor človeka, je pesji stric; in takih abotnih stricov je zlo veliko na svetu.

XLII.

Gospod dehant pridejo.

Na št. Mihalsko nedelo v Slavini sv. Mihaela obhajajo, ki je cerkve in fare patron. Poprejno nedelo je bilo oznanjeno, da gospod dehant (dekan) pridejo, ter bojo šolarje, pa tudi mlade ljudi v cerkvi poskusili, kaj so se pretečeno leto naučili. Gospod fajmošter starejšem vkažejo, naj otroke — gospodarjem pa, naj rejenke, mlade hlapce in dekcle ob devetih zjutrej v cerkev pošlejo; šolarjem je pa bilo naročeno, naj se čedno opravleni ob pol devetih zjutrej v šoli snidejo. Vsa fara je bila po koncu, cel teden se učijo in poskušajo, kdor bo več znal.

V saboto večer o večerki ob štirih začno možnarji pokati, ter celi fari oznanijo, da se gospod dekan pripeljajo. Ravno tisto dobo tudi večernice zvoni. V nedelo jutro so gospod dekan spovedvali, gospod kaplan rano opravilo imeli. Ob devetih napravijo gospod učitel procesijo. Šolarji gréjo z svojo bandero gospodu dekanu do farofa naproti. Farna muzika, ki so jo gospod učitel pred 10 letmi vbrali, spremi duhovščino v cerkev. Vsa cerkev z enim gerlom sv. Oče naš zapôje. Gospod dekan se v stran altarja vsedejo, gospod fajmošter pa keršanski nauk izprašujejo, kakor jim naročijo, poslednič tudi sami nekoliko poprašajo.

Po keršanskem nauku stopijo gospod dekan na kancel, ter stariše in gospodarje pohvalijo, da tako skerbno svoje mlajše k nauku pošiljajo. „Za res, so djali, je veselje poslušati, kako mladi ljudje odgovarjajo. To je hvala vaših skernih učenikov;

pa tudi vam lepo, preljubi moji Slavničani. Rad bi vas za vse reči pohvalil; pa kaj da ne morem. Najdem — kar je vam gerdo, kerstne bukve pregledaje, veliko nezakonskih otrok. Farno popisilo preiskaje, najdem veliko število beznih samic, ki se po bajtah večji del z fačeki valjajo. Take keršence so fari, kar so stenice v hiši, alj pa moli v žitu. — Priporočim vam gospodarji, izpraznite svoje kajže takih ljudi; in če to mogoče ni, pomagajte jim, naj v zakon stopijo, da bo vlačuganja konec. Vzemite pa tudi take iz vsmilenja v službo, ter z njimi poterpljenje imejte zavolj deteta, ki je nedolžno. Kar bote takemu storili, vam bo Kristus povernil. Alj zapelivcom ne dajte k voglu.

Drugič imam potožiti vam, vi kerčmarji in likebi, ki razujzdanim ljudem ob nedelah in praznikih potuho dajate. Vaše hiše bi imele biti hiše dobrote, pa so le mesnice pohujšanja in pregrehe. Čujem, da se pri vas cele nedele prepijančuje, cele noči preraja, ker razberzdani rokodeli bližne fabrike samice napajajo in zapeljujejo. Kamo bo prišla vaša fara, ako temu konec ne bo!

Tolaži me lepa angélska braterna, ki sim jo pri vas najdel. Zaupam, da bo vaš farni patron sv. Mihael z svojimi tovarši brate in sestre te sloveče braterne varval, naj bo močna meja razujzdani zapelivosti.

Priporočim vam, mladenči in deklice, svete zakramente pogôje vredno prijemati; Kristus je prava vinska terta, vi ste njegove mladike. Žalost, da je toliko suhih tudi med vami, ki preredko k božji mizi bodijo. — Vi očetje in matere, ne pozabite, da ste prvi namestniki božji, vsaki pri svoji hiši. Pomagajte svojim duhovskim pastirjem lepo pasti drago čedo Kristusovo. Tudi iz vaših rok bo pravičen Sodnik duše podložnih terjal. Blagor vam,

ako porečete: Tukaj so, ki si mi jih izročil, nobeno se ni pogubilo.“

Kedar vsaki stan, kakor je bilo potreba, zadenejo, začno tako lepo k poboljšanju prigovarjati, da se je vse po cerkvi jokalo. Vsakateri sam pri sebi obljubi, po svojem stanu zvesto dopolniti, kar so gospod dekan povedali. Gospod fajmošter in gospod kaplan sta jim pri svetem opravilu stregla. Vsa cerkva je mašno pesem pela, in domači godci so piskali. To cerkveno petje z domačo muziko sklenjeno je gospodu dehantu toljko dopadlo, da so gospoda učitelja zato sosebno pohvalili. Po večernicah pridejo nedelsko šolo poskusit, ter se začudijo toljko šolarjev in šolarc. Vertnikova Marjetica je gospodu dekanu čeden zvezek rožic podala; bila je skorej najmanjši. Kotnikov Jože pred šolarje stopi, se pošteno priklone in v imenu vsih začne, kakor so ga gospod učitel naučili, rekoč:

Visoko-častivredni gospod dekan!

Veseli nas, da imamo toljko skerbne gospode, ki nas tako lepo učijo; naše veselje pa je danes toljko več, ker Njim, visoko-učeni gospod dekan, lahko pokažemo, kaj že znamo. Naj nas torej prizanesljivo poskusijo, ali smo hvaležni učenci toljko skerbnihi učitelov. Naši odgovori naj Njim pot saj nekoliko povernejo; in če zaslužimo, Njihova pohvala nam naj slajši plačilo naj bo, za to kar smo si prizadeali. Bog daj srečo: Nim veselje, nam pa dobiček!“

Tako je prav, gospod dekan pohvalijo. Vsako posebno delo se naj pošteno začne, pošteno sklene. Kar si Jože ti začel, hom danes jaz sklenil. Bog daj srečo!

Zdaj zapišejo drugošolcam rajtengo na tablo. Bila je sredno težka. Vsako na svoj popir rajta,

dokler prvošolci zalgajo in brati poskušajo. Od vsake besede, ki so jo zložili ali brali, hočejo gospod dekan vedeti, kaj pomeni, kaj uči. Kar ni eno vedlo, mu je drugo pomoglo. Drugošolci berejo potem sv. evangeli tiste nedele, pa tudi evangeli na spomin sv. Mihaela. Vsako znamenje so morli razkladati, zakaj stoji, in kako se v branju razloči. V začetku so se šolarji gospoda dekana nekoliko plašili; poslednič bi bilo rado vsako povedalo, ker so toliko zgovorni bili. Gospod kaplan poprašujejo, kar so pretekle nedele učili. Slišati lepih, imenitnih in potrebnih reči se je toliko ljudi nabralo, da so skoz okna v šolo gledali. Gospodu dekanu se je skorej tožilo skušnjo skleniti; tako dobro so znali.

Po skušnji odmolijo in grejo v procesji za gospodom dekanom pod lipo, ki je pred cerkvijo stala. Šolarji se krog lipe vstopitjo, gospodi med njimi. Vse okno, svisle in drevje je bilo krog in krog polno ljudi. Gospod dekan z roko mignejo — vse potihne, in oni govoriti začno.

„Zdaj je šola za letošno leto končana; lahko greste šolarji in šolarce po službi božji v gorico, na polje ali kamor radi. Kratek čas vam bo saj, ako bukvice z seboj vzevši, kaj lepega berete, in na paši, kedar ste živino kročali, se kake molitvice učite, alj lepo pesem zapojete. Jelite, preljubi! lani osorej vas veliko še mislilo ni, da bi letas na št. Miholco znali tako dobro brati. Tako mlado drevje berst poganja, pa tudi mladost svoj žlahten sad daja. Marskateremu vaših verstnikov in verstnic bo žal, da so lepo priložnost zamudili, ktere bojo težko več včakali. Leto je preteklo vam in njim; vi ste na dobičku, oni na zgubi — vbogi nevedni divjaki, kakor so bili. Dobro je res za mlade ljudi, da se v šoli kaj naučijo. „Kar se

v mladosti naučiš, s tem se na starost preskerbiš“ — kakor ste danes brali.“

„Slišali so lahko vsi vaši tovarši in stariši in cela fara, da vaše stopinje, ki ste jih v šolo storili, niso bile zastonj. Pervošolci znajo skoraj vsi zlagati; kar jih je boljši glave, znajo brati natis in pis, dobro šteti po eni, po dve — do desetih; poznajo številke nemške in rimske, vejo koliko je dni, tednov in mesencov v letu, tudi kako se imenujejo. Drugošolci berejo gladko in razločno, pišejo za silo, in naredijo domače rajtenge iz glave kakor na tablo, naj si bo doštrevati ali odštrevati, poštrevati ali razštrevati. Tudi nemškega branja so se toljko naučili, da se lahko nemšine lotijo, ako bo komur potreba. Človek ne vé, kamor še pride.“

„Posebno hvalo vredno je, da ste slišali, kako se ljudem in živini v sili pomaga. Koliko je starih ljudi, ki tega ne vejo. Poznate domače reči, škodlive in dobre; pa tudi dežele in ljudi, kateri krog nas živijo. V cerkvi pri keršanskem nauku sim posebno zadovoljn. Blezo se je tudi vašim starišem in gospodarjem dobro zdelo, kako ste gladko in čerstvo odgovarjali. Za te mesence, katere ste v šolo hodili, se že zajde, kar znate. Pa nikar ne mislite, da je zadosti; le začetek nauka je to, ne pa konec. Sami se morte zdaj gnati in poskušati, kar ste se v šoli učili.“

„Veste pa tudi, po kaj človek v šolo hodi — se brati in pisati uči? Le samo za to, da bi po tem umnejši in pridnejši bil. Stariši in predpostavljeni so vas samo za to v šolo pošiljali, naj bi jih potem raj vbogali, bolj skerbno molili, lepše služili Bogu in ljudem, ter rasli ne le na starosti, ampak tudi v ljubeznivosti pri Bogu in ljudéh. Lepši reči bi vam ne imeli dati, kakor da so vas dali v šolo hoditi; hvalo jim morte za to véditi.

Posebno hvalo ste pa tudi dolžni svojemu skerbnemu gospodu kaplanu in gospodu učitelu, ki sta gostokrat kosilo na mizi pustila in v šolo šla. Častivredni gospod fajmošter, vaš skerbui farni oče, so drugošolcam, ki svoj nauk sklenejo in šolo zapustijo, lepe bukve za popotnico omislili. Vsako naj jih do smerti varje in prav skerbno bere.“ — S slovesom in pohvalo vzemejo zdaj od šole slovo, ter svoje govorjenje sklenejo. Gospod kaplan berejo drugošolce po imenu in zasluženju. Vsako v sredo pred gospoda dekana stopi in se pošteno prikloni. Gospod fajmošter podajo lepe rudeče bukvice gospodu dekanu, oni pa šolarju, ki vsim gospodam roko poljubi in se tako čedno v varstvo poverne, da jim herbta ne oberne. Tudi Blaže in Nežica sta slovenske bukvice dobila, ako ravno le eno leto v šolo hodila. Brati sta že poprej znala; pisati in računati sta se pa tako naučila, da sta ju samo Kotnikov Jožef pa Sodinova Žefa prekosila. Blaže je dobil bukve, ki se jim pravi: Vsakdanji kruh; Nežica pa: Nauki in Molitve za mlade ljudi. V bukvicah je bilo pisano: Za popotnico skoz nevarno življenje Blažetu Mlinariču, pridnemu šolarju 1832. Pa tudi v Nežinih ravno tako.

„S prvošolci smo enako zadovoljni — sklenejo gospod fajmošter. Naj pridnejši so: (gospod učitel jih po imenu bèrejo.) Darila vam še za letas nimam dati. Za dobro imejte, kar sim vam jaz in drugi gospodje storili, bukvice vbogim zastonj dali, krajdo, popir in druge potrebne reči oskerbeli, vse zato, da bi kaj lepega od vas slišati bilo. Le pridno se doma učite, da ne pozabite, kar že znate. Pervo nedelo po vsih svetih, če zdravi včakamo, bomo vam zopet šolo odperli. — Za likof denašnega dné, ki je vam in meni toliko vesel, zapojmo z enim

gerlom večernico: Glejte, že sonce zahaja i. t. d. *) Zagnali so pesem, da se je po vsi Slavini razlegala. Godci so spremljali, in po vsakem odstavku prav čedno vložili; na Homcu in v Slavini pa slovo zvonijo. Šolarji se bojo postarali, in še svojim vnukom pripovedali, kako lepo je bilo, kedar so gospod dekan v Slavino prišli.

XLIII.

Strašna noč.

Blaže in Nežica nista daleč v šolo hodila, pa nauka doma v nemar ne pustila. Vsako nedelo in praznik, po zimi tudi ob delavnikih, kedar ni bilo drugega dela, sta pisala alj pa rajtala, ter se poskušala, kateri bolj zna. Gospod učitel so Blažetu posodili bukve, ki so po eni strani nemške, po drugi slovenske bile, da si je lahko pomagal, kar še ni nemšine zadosti razumil. Nežica je k neki priletni šivilji hodila, da bi se naučila šivati, prati in žoke plesti. Blaže očetu pomaga, in že zna male kišnice za otroke, prav fletne ptičnike (foglovže), posebno pa lepe stranšice za pastirje delati, ter sam prav lepo piskati zna. Tako so Mlinarčevi prav srečno živeli. Mala bajtica — pa polna veselja je bila, pridna otroka starejšev nar večji bogastvo.

Neki večer okolj svetega Martina že pozno v mrak ptuji mož prisopiha, rekoč: „Mlinarič! tvoj prijatelj me iz planine pošle povedat, da koj na ravnost se vgeni; zdaj in zdaj bo tvoj sovražnik

*) Ahacelna pesme, stran 11.

tukaj. Ako mu ne vjideš — Bog ti pomagaj!“ —
 Še ni izgovoril — je zginil. „Za božjo sveto voljo!“
 — začne Mlinarička. — „Le tiho“ — reče Tomaž.
 „Koj hitro za menoj! Bog nam bo pomagal.“

Temna noč je bila, in vse je že spalo, kar
 tobakarji v Loko prisvetijo, z trojadjo poln voz
 tobakarskih mavh (punklov) pripeljajo, in v sredi
 vesi obstojijo. Po vsakem kraju voza jih je bilo 6
 z gorjačami po koncu. Dva sta predej, dva zadej
 z baklami svetila. Po vsi vesi se je žarilo. Ločani
 so vsi na nogah in tenko na uhe vlečejo, kaj bo
 iz tega. Zdaj vstane za rekoj grozovitno vpitje:
 „Mlinarič, na svetlo! Nocoj ti bom jaz rebra po-
 ruval. — Ako taki naprej ne prideš, hočem ti po-
 svetiti.“ — — Kakor bi trenil, se zasvetli in
 Mlinarčeva bajta je v plamenu. V Lokavci ednajst
 vdari in začne v plat zvona biti; pa hitro toba-
 karjev dva letita, da mora vtihniti. Vešanov si nihče
 iz pod strehe ne upa. Pol ure še ni minulo, in
 Mlinarič je pogorel. Sreča za Ločane, da ni bilo
 vetra. —

Tobakarski poglavar s tovarši pride, se v sredo
 vesi vstopi, in 4 baklarji mu posvetijo. Pri luči
 ga še le spoznajo, da je Rakov Štefan, in še bolj
 jih je strah, viditi, kako pri 24 tabakarjev gorjače
 po koncu derži. „Le vkup!“ se zadere poglavar,
 da je vsim po ušesih zazvonilo. „Ločani tiho me
 poslušajte, kaj vam imam nicoj povedati. Uni sloki
 Mlinarič mi je zdaj pete odnesel; pa počival ne bom,
 dokler v njegovi kervi svojih pet prahu ne omijem,
 ki se me je v kasarni prijel. Kakor ga sonce
 obsije, ga bom jaz v šako dobil. Kar mu obljubim,
 tako gotovo bo, kakor zdaj Mlakarjeve duri drobne;
 naj bo rihtar vedel dezenterje v svojo bajto zapi-
 rati. Fantji! poskusite svoje gorjače, ali so kaj
 dobro izbrušene.“ Tresk — tresk — tresk vrata

se poderô, Mlakarjevi pa skoz kuhenske vrata izbežijo. — „Bistahor — hot!“ — zavpije Rakovčan, in tobakarji odrinejo. Kakor hitro hrup potihne, dirjajo Ločani na pogoriše. Kravica in dvoje svinj je zgorelo; kar so gleštali, v pepeli leži; človeškega sledu pa ni bilo. Kedar se je razdenilo, Mlinarič priteče, ter pové, kako mu je planinski Černigoj glas dal, naj zbeži, ker so tobakarji pri njem pili in se pogovarjali, kako ga bojo. Tudi vešani njemu povéjo, kako se mu je Rakovčan zagrozil. „Ob vse sim prišel, pravi Tomaž; kar mi je dober Bog dal, mi je hudoben človek vzel. Bog mi bo dal še kamo pod streho priti; pa vem, da v Loki mi ni ostati. Lehko bi še kdo drugi za mojo stran v nesrečo prišel. Šel bom v kraj, kjer me nobeden poznal ne bo. Bog mi bo dal najti dobre ljudi, ki bojo mene in moje sirote pod streho vzeli. Toži se mi po mojem kraju, pa zdaj še le prav živo vidim, da nisim tukaj domá. Spoznam resnico, ki nam jo gospod fajmošter tolikokrat pravijo: „Ptujci smo na tem svetu; le v nebesih je naš pravi dom, kjer nas noben sovražnik ločil ne bo.“ Še ni izgovoril, gospod fajmošter v Loko pridejo, ter Mlinariču roke podajo. Niso mu veliko besed dajali, pa obljubili za ženo in otroka skerbeti, če misli v drug kraj iti. „Blagor jim, ki zavolj pravice preganjanje terpijo — so djali, takih je nebeško kraljestvo. Taka se tudi tebi godi. Lehko je scer deželski gosposki tebe varvati; pa težko hudobnemu človeku vbraniti, dokler ga božja roka ne zadene.“

Mlinarič sklene ženo in hčer v Loki pustiti, Blažeta pa seboj naj nemško vzeti. „Rakovčan nemške besede ne zna; ne bo me zvedel. Blaže pa mi bo tolmečval, da si saj kruha sprosiva. Hvala Bogu, da sim mu dal v šolo hoditi. Nisim

misllil, da mi bo tako hitro hasnilo.“ Gospod fajmošter Mlinariču skazengo vboštva pišejo in grajšina mu jo poterdi; Blažetu naredijo pa kerstni list. Sosedu ju obdarujejo z oblačilom, grajšina in gospod fajmošter pa z dnarji na pot. Še prvo noč se odpravita, pa nikomur ne povesta, v kateri kraj, da bi se ne razvedlo. „Hudoben človek, pravi Mlinarič, pride križam svét, in kar eden vé, tudi dva zvésta. Vama bo Blaže pisal, preljuba Nana, kako se bo nama godilo! Oh, naj težej tebe zgubim, predraga moja ženka. Celih 14 let sva mirno skupej živela — še pred smertjo se morva ločiti. Zdi se mi, da se na tem svetu ne bova vidila; Bog daj, da bi se pa v nebesih. — Moja Nežica! vselej si rada vbogala; vbogaj za naprej svojo mamó, in tolaži jih, ako bojo za nama preveč jokali; strezi jim, če zbolijo, in če umerjejo, prej da se snidemo, zatisni jim trudne oči. Bogu in pa dobrim ljudém vaj priporočim. — Mlinarič bi radi še govorili — pa jok jih posili. Nežica se očetovih rok oklene — oče pa roke povzdignejo, ter jo blagoslovijo. Blaže materi roko poljubi in jemle od njih slovo; mati pa od prevelike žalosti pregovoriti ne morejo. Mlinarič svoji ženi — Blaže pa sestri roko poda, rekoč: „Z Bogam! srečno!“ in se za Lokoj oberneta.

XLIV.

Smert dobrega očeta.

Pol drugo leto ni bilo od Mlinariča sluha ne duha. Mati in Nežica ste v Mlakarjevi bajti na svojih rokah živele, predle in šivale, pa tudi na

polju pomagale. Gospod fajmošter so vsako nedelo Nežico v kuhno vzeli, da bi se kuhe privadila. Mati in hčer ste bile kakor dva persta; skupej tolažile se, pa tudi molile za ljubega očeta in brata. Dočakati niste mogle, samo le zvediti, ali še živita. Neki Nemec je o sv. Ani po Loki vole kupoval in pravil, da je v njegovi fari neki Windišker (tako Nemci Slovence imenujejo) in pridnega fanta ima; pa srote se niste mogle prav z njim zmeniti.

Oče Mlinarič in pa Blaže sta prvo noč celo prehodila, prvi dan pa v neki pošteni hiši za veliko cesto počivala. Pravili so jima, kako so se ravno prej tobakarji z konfinarji zbili, kjer sta dva tobakarja in en žoldnir obležala. Drugi dan srečno med nemške ljudi prideta, in si službe išeta. — Nemci so se Blažetu smejali, ker je le na pol nemškoval; pa vsaki jima je rad pot pokazal, in živeža dal; to da jih je Blaže težko zastopil, ker so večidel gerdo zavijali. Prideta v neko planino Medgorje (Zwischenbergen), kjer so glažute bile. Gospod glažutar je ravno tišlarja iskal, mu kište za glaže delati. Obadva v službo vzeme; oče napravljajo kište, Blaže pomaga glažarjem, in prav dobro se jima je godilo. Neki večer pa ogenj vstane; strašen veter je bil, in glažute pogorijo. Veči del ljudi se je morlo odpraviti; tudi Mlinariča gresta dan hoda blizo terga Wiesenenthal (Senožič). Voznika (furmana) sta poznala, ki je po glaže hodil, in bil v tem kraju doma. Pri nekem nalaganju je Mlinarič tega moža v nevarnosti smerti otel; povabil jih je, naj k njemu prideta.

Oče in sin prideta v Senožič, pa malega kaj sta z seboj prinesla. Bajtico jima odkáže za prebivanje, in toliko posodi, da si orodja pripravita. Dela sta imela dovolj, in Nemci so ju prav obravnavali, ker sta pridna in pohlevna človeka bila.

Imela sta lep zaslužek; pa zima je bila huda, in oče Mlinarič bolehati začne. Strah in žalost sta mu zdravje poderla; noge mu začno otekati, in v persih ga duši. Blaže očetu hitro po zdravnika gre; pa očetu le malo pomaga. Neko jutro reče svojemu sinu: „Ljubi Blaže! moja ura doteka. Čutim, da me boš na Nemškem pokopal. — Naj bo, kjer hoče; saj je povsodi ravno tisti Bog — ravno tista zemlja naša mati. Soden dan bo tudi tukaj mene vsigamogočen glas najdel, in od smerti obudil.“ — Blažeta so solze polile — od žalosti pregovoriti ne more. „Ne jokaj toliko, moj Blaže! zaupaj, da bo moja smert meni k dobičku in tebi k pridru. Veliko žalosti in terpenja si si vžil za pravice del; Bog mi bo na unem svetu, tebi pa že tukaj lepo povernil. Kakor krivico starišev Bog pogosto na tem svetu nad drugim in tretjim rodam kaznuje, tako nedolžno terpenje starišev Oče nebeški otrokam plačuje. Pa tudi jaz, ljubi moj sin, nisim brez greha. Kar si v Senožici, nisim k spovedi mogel, ker ne zastopim nemške besede. Pojdi, ljubi moj Blaže, k našemu gospodu fajmoštru. Slišim, da so dober in vsmilen gospod. Povéj, da jim ponižno roko poljubim, ter jih prosim, bolnik na smertni posteli, naj mi svetujejo gospoda, ki slovensko zastopijo, da bi me za smert spovedali. Saj se boš lahko z njimi zmenil, ker si se nemške besede dobro lotil, kar sva v ptuji deželi. Oh kako bi bilo še na smertni posteli za mene prav, naj bi se bil v svoji mladosti kaj izučiti zamogel! Da si tebe v šolo dal, me zdaj bolj veseli in mi več pomaga, kakor bi ti bil celo kmetijo kupil. Premoženje nama je sovražnik vzel, lepega nauka tebi vzeti ni mogel. Oh, naj bi imel terdovratne stariše krog moje postele, ki jih je toliko v mojem kraju, da svojim otrokam v šolo branijo, rad bi jim po-

kazal, kaj šola veljá, koliko dobrega da starejšem in otrokam. — Jidi, ljubi Blaže! čutim, da me dolgo imel ne boš na tém svetu, moram saj skerbeti, da se v nebesih vidila bova.“ Gospod fajmošter Blažeta prijazno sprimejo. Jokaje jim pripoveduje, kar so mu oče naročili. Slišal sim, da sta v naši fari, so djali; da so pa oče bolni, mi še le ti povéš. Ni potreba očetu za slovenskega spovednika skerbeti; tudi jaz, če ravno Nemec, sim se v šolah slovenšine za potrebo naučil. Po poldne bom očeta obiskal, da se spoznava in pogovoriva; jutre jih hočem pa previditi. Peljajo Blažeta v kuhno, ter rečejo njemu kosila dati, očetu pa dobre juhe poslati.

„Hvala Bogu!“ izdihne oče Mlinarič slišati, kaj so gospod fajmošter rekli. Veselo se v posteli vsede, ter dobre goveje župice zavžije, ki so mu jo poslali. Ob treh popoldne gospod fajmošter pridejo, lepo po slovenje bolnika pozdravijo, ki se jim naproti posmeji in roko kušne rekoč: „Zdi se mi, da sim v svojem kraju, ker slišim, da me po slovensko nagovorite. Ni človeku slajšega, kakor materni jezik. Dete sim po slovenje ateja in mamó klical; po slovenje tudi svojo dušo Očetu nebeškemu izročiti želim. Prosim vas, da me spovete. Blaže gre soseda za bel pert prosit, da ga bo jutre na mizo pogernil, in kedar nazaj pride, mu gospod fajmošter naročijo, drugi dan ob osmih po njih priti. Dajo mu slovenske bukvice za bolnike, naj očetu bere in moli za pripravo na juterni dan. Lepo sta molila zvečer in v jutro, sin napréj in oče za njim. Ob osmih jim gospoda pripelje, ki očeta za večnost previdijo, in preden grejo, obadva tako čedno potolažijo, da sta v svoji veliki revšini prav veseliga serca. Vsak teden po dvakrat gospod fajmošter bolnika obišejo, tudi z vsim pre-

skerbijo, česar bi mu bilo pomankalo. Od Svečnice do sv. Gregorja oče Mlinarič boleha; ter se mu zboljša, pa zopet shujša. Kedar sneg kopneti začne, oče iz postele več ne more. Dober mož, ki jima je streho dal, tudi svojim ljudem vkaže, naj Blažetu pomagajo očetu streči. Dva dni pred sv. Jožefom sta oče in sin sama bila. „Blaže! zakliče oče, meni se večkrat pred očmi stemni; napoveduje mi, da se meni bo skoraj na vselej stemnilo. Pripravljaj sim se; ne bojim se umreti. Naj se zgodi, kdaj in kakor Bog hoče. Bojim se pa za tebe, moj ljubi Blaže. Ptujim ljudem te bom zapustil, ne vém, kako se ti bo godilo. Na Boga se zanesem, da te zapustil ne bo, ako ti njega ne zapustiš. — Oh, preljubo moje dete! pojdi sem, naj te še enkrat objamem. — Bil si do zdaj moj angel, ki si me spremljal v to ptujo deželo; božji angel naj tebe spremlja, kamor se boš podál. Blaže! podaj mi svojo roko, in obljubi mi zdaj na mojo posledno uro, se smertnega greha bolj ko smerti varvati. — Moli vsako jutro in zvečer; ne moreš klečé, moli gredé. Hodi, kakor si vaje, pogosto in pa vredno k spovedi in k sv. obhajilu. Pokorn bodi svoji duhovski in deželski gosposki. Če boš kdaj v žold poklican, nigdar ne uhajaj in zvesto svoje leta dosluži. Dezenter je najno premoženje požgal, nama ljubi dom vzel in naji v ptujo deželo prisilil. Tudi ti bi lahko ravno tak bil, ako bi se oblasti zoperstavil. Ona je od Boga. Lehko, da se s Rakovčanom še kdaj snideta. Po nedolžnem me je sovražil; z mojo smertjo se mu bo jeza ohladila. Tebe nima zakaj sovražiti. Povéj mu, da sim njemu na smertni posteli iz serca odpustil, in želim, naj mu dober Bog še odlog da, se pred smertjo spokoriti, da bi si bila v nebesih prijatela, ki si nisva bila na svetu.“ „Gospodarju sva še nekaj dolžna, kakor sam véš.

Najno premoženje toliko vredno ni, da bi dobremu možu poplačal. Kedar mene pokopleš, ostani pri njem, in posluži najni dolg; saj je rekel, da bi te rad za pastirja imel. — Sv. Jožef, mislim, bo prišel po mene, on umerjočih poseben patron. Svetim trem peršonom Jezusu, Mariji in sv. Jožefu sim se vse žive dni za srečno zadno uro priporočal; zaupam, da bojo moja tovaršija v dolgo večnost.“

„Rad bi še vidil svojo ljubo ženo, tvojo mater, in ljubeznivo Nežico, sestro tvojo. Ker pa na zemlji to mogoče ni, Bog daj, da bi vas vidil vsih troje tamkaj v nebesih. — Nimam vam kaj zapustiti, kakor svoj žegen. Poklekni Blaže, naj te blagoslovim. — Povej ljubi materi in sestri, da tudi njima vse dobro želim, ter bom Očeta za nje prosil, ako le srečno pridem pred božje obličje.“ — Rad bi še dalej govoril, — pa mu marn vzeme. Tudi Blaže ne more od joka pregovoriti. Če dalej mu slabej prihaja — ravno na sv. Jožefa ga v Senožiču pokoplejo.

Na ravnost bi se bil rad Blaže v svoj kraj povernil, alj od žalosti je zbolel in gospod fajmošter mu iti ne dajo, ampak obljubijo v Slavino gospodu fajmoštru pisati, naj materi in sestri žalostno povest oznanijo, da nimate očeta na svetu več.

XLV.

Lepo otroško serce.

Zapušene siroti, mati Mlinarič in Nežica, njena hčer, še niste dočakati mogle, da bi od očeta in brata Blažeta kaj zvedle, kako se jima godi.

Na veliko nedelo po poldné ju gospod fajmošter zakličejo. „Zalostno pisanko, so djali, imam danes za vaj.“ Po pismo sežejo, in jima bèrejo, kako so Tomaž lepo umerli, kakor so čedno živeli. — Obedve se hočete v solzah potopiti, slišati, da nimate dobrega očeta na tem svetu več. Kedar ju gospod fajmošter potolažijo, si mati solze obrišejo rekoč: „Bog daj rajnemu večni mir in pokoj, nam zapušnim sirotam pa svojo pomoč, križe in težave voljno prestati, ki nam jih on pošilja, ker nas ljubi.“

Velikonoči teden tudi stari Mlakar vmerjejo. Vdova Mlakarca gospodarstvo svojemu sinu prepusti, ki je že bil 2 leti oženjen. Sneha se z svojo tašoj ni lahko zastopila; torej Mlakarca v bajtico potegne, v kateri ste mati Mlinarič in Nežica prebivale, in reve se morjo preseliti. Mati je imela v Hojah, neki 2 uri daleč, svojega brata. Slišal, kaka se jima godi, ju k sebi povabi. „Ravno sim za stare dni bajto postavil; lahko vedve v njej prebivate, je djali, dokler bom sam v njo potegnil.“ Mati in Nežica vzemete slovo, in greste v Hoje prebivat, kjer je mati Mlinarič hudo zbolela.

Blažeta je dober mož pod svojo streho vzel, in mu tako skerbno stregel, da v enih dneh zopet ozdravi. Iz hvaležnosti pri tem kmetu za pastirja ostane, materi in sestri pa piše, da je zopet zdrav in hoče k materi priti, kakor hitro bo očetov dolg poslužil. Gospodar mu da ob nedelah v šolo hoditi, ki so jo v tergu za rokodelne fante imeli. Nemšine se je tako lepo lotil, da svoji materi po nemško piše. Mater je to prav veselilo; in kar Nežica prav dobro ne zastopi, greste ob nedelah po opravilu h gospodu učitelu, ki jima Blažetove pismice radi razkladajo. Nežica po slovenje odgovori;

gospod učitel pa napis naredijo, da je pismo bolj lahko v Senožič došlo.

Kako se je sirotam še dalej godilo, sta si Blaže in Nežica vse lepo pisala. Hočemo ujune pismice *) brati, naj vsaki prav spozná, kako dober Bog za sirote lepo skerbi.

1. Pastirč Blaže piše svoji sestri Nežici.

V Senožiču 1. malega travna 1834.

Ljuba sestra!

Snoci je bila prav lepa spomladna večerka. Sedel sem pod drevesom in na svojo stransico piškal. Moje ovčike so pohlevno za potokam derzale. Moje mayhine bukrice, ki sem jih v šoli dobil, so zavrno mene ležale. Sonce je že zahajalo, in se s svojimi žarki po meglah in gorah zlato oziralo. Prišli so novi gospod kaplan, se za potokam sprehajal. Nekoliko so me poslušali, in potem k meni prišli. Vidili so knjižico na travi ležati. "Ali znaš brati, moj ljubej?" so me prijazno pobarali. Kako pa,

*) Iz pisem Krištofa Šmida.

sim djati, in jim hitro eno stran brez vse
spotike preberem. Začudili so se mojemu
jeziku in so rekli: „Od kodi si pa? kdo
so tvoji starši, ki so te tako pridno v šolo
posiljali, in kako si ti v naš kraj prišel?“

Pravil sim jim, kako se je nam godilo;
da smo ob svoj dom in premoženje prišli,
iz svojega kraja pregnani: da so najni
dober oče v kratkem umerli, najna ljuba
mati pa v Hcojah, 12 ur od tod, v barni
hajžici bolna ležijo; da jim Ti, ljuba
sestrica! strežš, ter jih s preprojo živiš, in da
sim jaz to v igred v Senožiču za pastirja službo
nastopil, tudi kaj prislužiti. Polze so me
polile, ko sim jim vse to pravil. Prav
ljubeznivo so mi na to prigovarjali. „Le
potolazi se, so djali, pa nikar ne jokaj. Živi
ravno tako pobožno in pošteno, kakor tvoji
starši, in gotovo ti bo še dobro.“ Segli so
v žep, in mi dali ti lep nov srebern dnar,

ki ga tukej najni ljubi mamici pošlem,
in jih prav po otroško pozdravim. Bog
jim daj skoraj zopet ozdraveli. Prično!
ostanem

Tvoj zvesti bratec
Blaze Molinarič.

XLVI.

Dobre matere posledno izročilo.

2. Nežica piše svojemu bratu Blažetu.

Preljubi brate!

Oh, vroče solze točim. Moje pismo je pač naj
bolj žalostno, ki ga bom Tebi kdaj v svojem življenju
pisala. Najna ljuba mama so pred snočnim umerli,
in danes so jih pokopali.

Na večer pred njihovo smertjo sim pri njih
posteli sedela. Tvoje pismo je došlo. Prebrala
jim ga sim. Od veselja so se jokali. „Oh, ljuba
hčer! so djali, ne bóm več iz te bolezni vstala.
Pojdem skorej domu, k našemu ljubemu Očetu
v nebesa. Da sim vaj izredila, tako dobro ko sim
premogla, to me zdaj pri moji smerti naj bolj tolaži.
Oh, moja ljuba otroka! bodita vedno pobožna in
dobra, in prihajajta vsaki dan boljši. Imejta Boga
zmeraj pred očmi, čez vse ga ljubita, deržita njegove
zapovedi, ter v njega zaupajta. Iz celega serca
vervajta v Jezusa Kristusa, vse dopolnita, kar nas
on uči in posnemajta, kar vama na misel daja.

Ljubita se. Nikogar ne žalita. Ne dajta se u vajni revšini in sili zapeljati, da bi komur kaj še tako malega vzela. Varujta se vsega, tudi naj manjšega greha, posebno ohranita svojo nedolžnost brez madeža čisto. Bog hoče po tem gotovo za vaj skerbeti. On bo za naprej vama za mater, kakor je doslej vajni oče bil. Srečna ostanita, in ne jokajta preveč; saj pridem k Bogu, ter bom tamkaj neprenehoma za vaj prosila. Te so posledne besede vayne umerjoče matere. Ne pozabi jih, ljuba Nežica, pa piši jih tudi svojemu ljubemu bratu Blažetu. S temi ga zadnokrat pozdravim. — Rada bi ga bila na tem svetu še enkrat vidila! pa v nebesih, kjer vajnega pokojnega očeta gotovo najti zaupam, se bomo nekdej vsi zopet vidili.“ Po tem so dali še nama svoj matern blagoslov — in tri ure poznej so mirno in srečno vgasnili. Jaz pa jokam — le toliko, da od joka ne oslepim! Bog se vsmili

Tvoje vboge sestre
Mlinarič Neže.

V Hojah 15. velikega travna 1834.

3. Nežica še nekaj svojemu bratu Blažetu od smerti matere piše.

Preljubi brate!

Moram Tebi še verh prvega pisati, kako čedno so gospod fajmošter najno ljubo mater na smert pripravili, in koliko dobrega so jim v njihovi hudi bolezni storili. Skorej vsaki dan so jih obiskali in tudi naj boljši jedi pošiljali. Poslali so jim po zdravnika in za njih zdravila plačali. Tudi ob njih zadni uri so vpričo bili, ter jim sladko in lahko umreti pomagali. Prav pridno moli, ljubi bratec, naj Bog dobremu gospodu fajmoštru to poverne! Moli pa tudi za mene! Zdaj sim pač prav vboga deklica. — Obadva scer sva od zdaj zapušene siroti;

alj Ti si vender že tako velik in terden, da si svoj kosec kruha lahko s pašo zaslužiš. Kaj pa bom jaz začela! Za kmetiško delo sim še prešibka, beračije se pa bojim; ona lahko človeka spridi. Bog pomagaj nama sirotama, Tebi in

Tvoji vbogi sestri

Neži Mlinarič.

V Hojah 25. velikega travna 1834.

4. Blaže piše svoji sestri Nežici.

V Lenozjecu 2. rožnika 1834.

Preljuba sestra!

Prav imaš: Bog se naju vsmili! Bog nama pomagaj! Od samega joka Ti skoraj pisati ne morem. Vsi dopovedati, kako sim se Tvojega pisma prestrašil, in kako me je vžalilo. Oh, kdo bi bil mislil, da bojo najna ljuba mamka tako hitro umerli! Pa vender se morva tudi potolaziti; saj veš, kar Bog stori, je le vse prav. To morva verovati, če se ravno nama drugači dozdeva.

Najna ljuba mati so srečni. Tako tepo so Bogu služili, in so zdaj gotovo

v nebesih. Vjini je boljši, kakor nama.
Torej bi morla za njih del veliko več
vesela biti!

Za naji bo tudi Bog skrbel. On
ptičice pod neblm živi, in oblaci rožice
na polji. Kako bi pozabil svojih otrok?
Kedar jagnje kozišček zgubi, da Bog,
da jug pohledi, tako prigovor pravi. Tudi
naji bo v revsini tolažil, in nama pomoči
poslal. Vihar ne jokal več, ljuba sestra!
Prav trdno v Boga zaupajva, moliva in
nauke svoje ljube matere dopolniva. Potem
bo z nama Bog gotovo prav dobro obernil —
in tako jih bova nekdy pri njem zopet v nebesih
vidila.

Tudi pošlem zravno pismo za gospoda
fajmoštra. Zdrava bodi! Bog Te obvari in

Tvojega brata

Mlinarič Blažeta.

XLVII.

Dobri dušni pastir.**5. Blaže piše gospodu fajmoštru v Hoje.**

Visoko častivredni,

Visoko poštovani gospod fajmošter!

Waj mi vendar ne zamerijo, da se jaz ubogi sirotej podstopim, Vam pisati. Res je, le reven pastirč sim; pa vendar vse svoje ovčike iz serca za ljubo imam. Rad jim dam svojega kruha. Vsmilijo se mi, ako zbolijo, in vsak tern, ki si ga katera napelne, jim skerbno izderem. Posebno na majčine naj bolj gledam. — Waj mi odpustijo, da Vam tako na ravnost povem. Tudi Oni so pastir. Ovčice, ktere Wjim je naj boljši Pastir izročil, obljubim da se bolj ljubijo, kakor jaz svoje, in ravno to mi serce daja, prav po otroško in po domače z Wjimi govoriti. Pač ljubijo svoje podložne: to so pri moji rajni materi pokazali. Toljkaj ljuboznivo so za njih

skerbeli, kakor bi bili Mojihova lastna mati. Za to Mojim je polno moje serce naj večji hvale! in ker sta mi moj oče in moja mati hvaležnost, posebno otrokam naj lepši čednost, pred vsem priporočala, tako Mojim svoja zahvala tudi pišaje naj pokazem. Se zna, da ne vem vse tako prav povedati, kakor bi mi serce rado; pa vendar mi verjamejo naj, da nekoliko za tega del, ker moje serce preveliko občuti. Vsaki dan pa za Mojih molim, naj Mojim Bog vse obilno poverne — kar gotovo tudi storil bo.

Naj za zlo ne vzemajo, da verkh svoje zahvale še kaj ponizno poprosim. Moja sestra je zdaj pač prav uboga, zapušena deklica. Taz sim njeni stariši brat; za njo bi skrbeti moral. Pa moj Bog! sam sim naj večji sirotej. Tokal sim in prav iz serca molil, naj mi Bog vendar

na misel da, kaj bi mi bila početi. Zdaj mi v glavo pade, Kjim pisati, naj se nje vsmilijo. Oh za božjo voljo in prav iz srca svoje duše Kjih prosim: naj se vendar vsmilijo vboje zapuščene sirotice! — Veselo zaupam, da bojo to storili, in Kjim ponizno roko poljubim, ter Kjih pa otroško spoštujem.

Kjim, visoko častivredni

naj hvaležnejši

Blaze Molinarič.

V Lenožecu 2. rožnika 1834.

6. Nežica piše svojemu bratu Blažetu.

Preljubi brate!

Kako bi se tebi za Tvojo ljubezen zahvalila? Tvoje pismo do gospoda fajmoštra mi je srečo prineslo.

Ročno sim svojo naj boljši obleko na se djala, ki je scer lozna pa vendar čedna, in sim še do poldne k njim šla.

Ravno so bili na vertu, ter so neke bukve brali. Roko sim njim poljubila, rekoč: Tukaj imajo, Visokočastivredni, pismo od mojega brata. Hitro so bukve zapertli, in v pismo pogledali. Lehko sim spoznala, da Njim pismo dopade. Večkrat so se braje posmehovali. „To je lepo, prav lepo za tvojega brata!“ so

djali, pismo prebravši. Barali so me, ali mi Ti večkrat pišeš? Podala sim jim Tvoje dve pismi. Tudi te so prebrali in na to rekli: „Dobra otroka sta, vajni stariši so za vaj dobro skerbeli, da so vaj tako čedno izredili. To več velja, kakor bi vama bili deset jezer goldinarjev zapustili. Ne bom poprej mirno zaspal, dokler se vama pomaga. Pojdi le, moje blago dete; bom te dal zopet zaklicati.“ Roko jim kušnem in grem.

Še na večer tistega dne pride stari streže milostlivega gospoda, rekoč, naj v grajšino pridem.

Na ravnost sim z njim šla. Grede mi je pravil, kako se naj pri gospodi vedem, in me v verlo stanico pelja. Milostlivi gospod in gospa sta za mizo sedela. Tudi gospod fajmošter so zravno bili. Priklonila sim se milostivemu gospodu in gospodu fajmoštru, ter milostlivi gospej roko poljubim. Prijazno se mi nasmehljajo, rekoč: Rada bi pesterno dobila; bi hotla ti pri meni ostati?“ O milostliva gospa! sim djala, in solze so mi v oči prügrrale. Nisim mogla dalej govoriti: „Noj, so rekli, pa ostaneš pri meni; in če se boš dobro nosila, bom prihodno za tebe skerbela.“ Roko jim poljubim. Moje solze so se na njo potočile. „To je naj lepši zahvala! so djali. Tako je prav; zdaj si moja hčer.“ Od te dobe sim tedaj v grajšini. Milostiva gospa so vedno tako ljubeznivi in prijazni ko angel. Dali so me tudi precej od nog do glave novo in prav čedno obleči. S kratkim, tako sim vesela in dobre volje, kakor bi bila v nebesih.

Pa tudi berž, ko sim prvič v svojo majhino čedno spavnico prišla, na svoje kolena padla, in Boga v solzah za njegovo dobrotno oskerblenje zahvalila sim. Oj, pač res! kdor Boga ljubi in v njega zaupa, njemu je dobro. Veseli se z menoj, ljubi bratec! Bog bo tudi za Tebe skerbela, kakor za Tvojo sestro,

ki Tebe vedno ljubi,
Neža Mlinarič.

XLVIII.

Otrok naj večí bogastvo.

7. Blaže piše svoji sestri Neži.

V Lenozicu 3. malega serpana 1834.

Preljuba sestra!

Koliko veselja mi je tvoje pismo storilo, ni popisati! Bog očitno za naj skerbi. Zatorej hočeva pa tudi njega zgrovič ljubiti — slisati, njemu zaupati, ki je ljubeznivi Oče vlogih sirot! Njega, se ve' da, ne vidiva, pa da on svet vlada in za ljudi skerbi, to očitno vidimo. Pogosto sam pri sebi pravim: Oj najna ljuba mati! naj bi bili še tega včakali! — Pa nikar! zopet na to pomislim: ako bi še živeli, ne bilo bi se tako zgodilo. Ali ne vidiš, ljuba sestra, nad tem, kako Bog vse dobro in prav stori? Kojim je nebesa dal, Tebi pa toľhko dober kraj. Bili bi na tem svetu le hude dni imeli — zdaj imajo veselje.

Tebi bi ne bili mogli veliko pomagati
— zdaj ti je druga mamka dal!

Iz tega pa tudi vidimo, kako dobro je,
če se kaj naučimo in prav vedemo. Bi brati
in pisati ne znala, bi naji ne bili starši dobro
izredili: gotovo bi te sreče ne bila imela. Toliko
vboge deklice bi ne bili tako hitro na cesti pobrali.
Dro, bodi Bogu hvala, da so naji starši učili,
zaupati ne v dnar in blago — ampak v Boga,
na pridnost in čednost. Kajno premoženje je
sovražnik z vsim vzel; pa pobožnost, čednost in
zastopnost se nolenemu vzeti ne more. Ravno
za to je pa tudi le samo to pravo blago človeka.

Znovič sim zdaj prav potujen v zaupanju
na Boga. Če skerbi me več, kakor njegovo
voljo dopolniti. Stori ravno tako Ti, ljuba
sestra; za vse drugo boče potem on skrbel.

Tvoj zvesti brat
Blazje Mlinarič

8. Blaže piše gospodu fajmoštru v Hoje.

Viško častivredni,

Viško poštovani Gospod fajmošter!

Moje serce meni veli, naj Vojim pišem in se zahvalim. Pa že previdim, da ne bom najdel zadosti besedi, Vojim svojo zahvalo dopovedati.

Oni so moja sestro iz velike revsine oteli, Oni ji k veliki sreči pomagali! Bog vidi mojo hvaležnost — slisi moje otroške prošnje, Vojim za srečo. On, ki napitek vode, ki se žejnemu poda, plača, ne bo toliko dobro delo brez povernila pustil! On, kateri krik mladih krokarjev slisi, bo tudi prošnje vbogega pastirca slisal!

Tudi milostivi gospej bi rad pisal, pa se tega ne upam. Vaj oni, poštovanja vredni Gospod fajmošter! prevzemajo jih zahvaliti. Tako dobro so vedeli naprositi — bojo vedeli tudi naj bolj zahvaliti. Vaj jim povedo, da če jih ravno ne poznam, jih vendar po otroško naj bolj spoštujem in ljubim. Prav za prav se mi

tukaj kakor z ljubim Bogom godi. Lahko ga ljubimo, ako ga ravno ne vidimo. — Kadar sonce vstaja, molim, naj jim milo in prijazno sija — in primigla večerna zvezda na nebu, prosim, naj jim mir in počitek prunes.

Moj, ki mi je list od moje sestre prinesel, je pravil, da mladi gospodici v grajsini do lepik metulov veliko veselje imajo. Pri svojih ovcah imam časa dovolj jih loviti. Nekoljko jih tukaj pošlem. Tablo so dali naš gospod kaplan narediti, ki so mi tudi pokazali, kako se zahranijo. Zdaj pač kaj boljšega poslati ne vem. Dolžni smo vendar eden drugemu toliko veselja storiti, kolikor premoremo — in če bojo v lepik pisanih metulih božjo vsigamogocnost in prijaznost čudoma spoznivali, tudi to kaj dobrega bo. Vojih pa prav serčno spoštujem

Vojih Visoko-častivrednosti

naj hvaležnejši

Blaze Molnarič.

V Senožicu 4. malega serpana 1834.

XLIX.

Poštenje boljši ko dnar.

9. Blaže piše svoji sestri Neži.

V Lenožicu 20. velikega serpana 1834.

Ljuba sestra!

Zdaj je tudi mene siveca došla. Pasel sim letunoj svoje ovce za potokam, ter na brodu (ker božjo modrost in dobrotnost tudi v naj manjših stvaréh rad preiščujem) mnogoterih lepo prižanih polžovih lupin iskal. Zagledam na enkrat v travi nekaj prečudno bliskečega. Zlat perstan je bil, s svetlimi, bliskečimi kamenci vložén.

Vrahtal sim si hitro, da bi kaj prav dragoga bilo. Od veselja sim poskakoval! Ob tem dva židova memo prideta. Pokažem jima perstan. „Sej, jej, je djal eden, ta reč je kaj zaloga! pa tebi je za nič; poglej! dam ti šest grošer za-njo.“ Perstana ne dam, sim rekel. Lehko si vrahtam, da ga je kdo zgubil — in

odrajtati mu ga moram. Predati ga, bi bilo greh. „Ej, je djal, saj ne veš, čigar je. Dam ti lepo križovaco za-nj. Wa le!“ — je djal, ter mi nov svetel tolar kazal. „Wojs, vzemi le vzemi!“ Taz sim z glavoj zmajal, rekoč: „Wočem, ne! Za taržent takih tolarjev bi greha ne storil. Uni jud, že star mož, s sivimi lasmi in belej bradoj, je djal: „Pošten public si; pa tudi jaz pošten židor. Hrani perstan in pridno oprasij, čigar je; ako ne izprašas, je perstan tvoj. In potlej baraj po starem Samuelu tam v uni vesi. Ako mi perstan prineseš, sto takih tolarjev ti za-nj dam; zakaj toliko je vreden.“ — Tako so tudi med judami dvojni šfudje, kakor med kristjani. Se tisti večer sim dirjal k našemu gospodu kaplanu, ter jim vse dopovedal. „Perstan, so djali, so gospod kapitan koznikov zgubili, ki so une dni na račjem strelu tukaj bili. Pošten najdenik dobi deset tolarjev rešve. Pusti perstan

pri meni, ter jim list zravno piši. Hočem
potem obedvoje gospodu kapitanu poslati. Naj
pravičnejših žlahnikov na svetu so. Perstan bo
gotovo tvoja sreča." — Tudi jaz mislim, da
mi Bog ni dal perstana zastony najti, in sim,
ljuba sestra! Tvoj zvesti brat
Blaze Mlinarič.

10. Blaze piše gospodu kapitanu kojnikov.

Preblagorodni Gospod kapitan,
Milostivi Gospod!

Vbogi pastir se prederzne, Vaši milosti
pisati. Toliko srecen sim bil, pričujoč
perstan najti. Se bolj sročnega se mislim,
da ga Vojim lahko odrahtam. Za tega
del naj mojemu pisanju prizaneso.

Toljko milostivi so, deset tolarjev
njemu za rešva obljubiti, ki perstan najde.
Vojih dobroserčnost mi pa serce daja,
Tih za drugo milost prositi. Moji stariši
so skoz sovražnika ob vse prišli. Mestva

sta obadva. Vloštro me sili orce pasti.
 Z veseljem to storim, pa vendar me za
 prihodno skerbi. — Zdaj bi se sila
 rad škrinarje (tiskarje) naučil, ter bil
 ravno terden zadržati v nauk stopiti. Prosim
 Tih torej, naj mi k temu pomagajo,
 milostivi Gospod!

Bog Tim hoče toliko dobroto gotovo po-
 verniti, skoz katero vbojega sirotega srečnega sto-
 rijo — in perstan z lepimi bliscicimi kamenci
 Tim potem za toliko ljublši bo, ker Tih bo
 pomnil dobrega dela in pa hvalčinih solz, ki
 jih bo od veselja takat

Tih milosti

naj poniznejši sluga
 Blažje Mlinarič.

V Lenozici 21. velikega serpana 1834.

L.

Bog razkruši, pa veselo zopet združi.**11. Nežica piše svojemu bratu Blažetu.***Preljubi brate!*

To je pač zopet veselje! Bog si zares prav prizadeva, jih, ki ga ljubijo, razveselovati! Le poglej, gospod brat naše milostive gospe so že osem dni tukaj. Snoči je milostiva gospoda pod veliko lipo pred grajšinskimi vratmi sedela, Gospoda sta novice brala, milostiva gospa so žoke pletli; jaz, zravno stoje, malo gospodično pestvala. Zdaj posel pride — s pismom do gospoda brata milostive gospé. Novine v stran položijo in na glas berejo: „Preblagorodni gospod kapitan! milostivi gospod! Vbogi pastir se prederzne.“ — — Joj! sim zaupila, to pismo je mojega brata! Prebrali so ga do konca. Milostiva gospa na to pravijo: „Brate! Bog naji je po tim takim starise tima vbogima otrokama odločil. Jaz sim deklico vzela; ti moraš pa fantiča vzeti.“ — Oh, sim djala, naj se saj vsmilijo, Vaša gnada! „Kaj vsmiliti? so nekako rezno djali. Blagi mladenč to zasluži. Naj se mu zgodi, kar želi.“ — Milostivi gospod so zdaj djali: „Imamo v Dramljah, bližnem terzi, še ne štertinko ure daleč, zastopnega skrinarja, Hvaleta Jožefa. Dajmo fanta, jemu v nauk, tako si bota dober brat in sestra vendar blizo, in lahko še kdaj pridnega teržana v naš terg dobimo.“ — Pokličejo tišlarja in se z njim kmalo pogodijo. Barala sim, ali smem perva to veselje Tebi pisati? — „Le, le, so djali; piši mu, naj pride, rajši prej, ko šlej!“ — Oh, tako pridi skoraj, preljubi bratec! Jokaje od velikega veselja in

s priserčno zahvalo do nebeškega Očeta za dobro izrejenje, ki naj tako srečne stori, Tebi naproti pojde

Tvoja sestra
Neža Mlinarič.

V Hojah 31. velikega serpana 1834.

12. Blaže piše svoji sestri Neži.

V Lenožicu 3. kimorca 1834.

Pričubegniva sestra!

Kakor hitro sim tvoje ljubo pismo dobil, katerriga zapopadek me je neizrečeno oveselil, zavrnil sim sel k našimu častivrednemu gospodu kaplanu, in sim njim tvoje pismo pokazal. Ginilo jih je, ter so djali: „Bog! — ti si vlogih sirot naj boljši Oče! — Zdaj ljubi Blaže! so djali, povej svojimu gospodarju to veselo novico; reci mu, da bi rad skoraj v Hoje sel, ter ga baraj, kdaj bi smel v svoj kraj odjiti; zakaj pobegniti bi bilo tebi služjarnemu gerdo; pa tudi nehvaležno za tebe, ker ti je pri njem le dobro bilo. Pa kakor tvojega gospodarja poznam, ti brez potrebe branil ne bo, iti za srečoj.

Ko sim se častivrednemu gospodu kaplanu zahvalil za dober svet, ki je prav za prav meni srečo prinesel, sim se taki domu povernil, ter svojemu gospodarju pripovedal, kako me je sreča napšla. Spričo se je temu čutil, potem pa je bil z menoj vied vesel, ter mi je iz serca blagoželel. „Lubi Blaže! je zadnič djal: kar dne več te ne mudim na boljše iti, kakor si se name-nil. Mojega viši hlapca sin lahko za tebe pase, dokler drugega pravega ovčarja dobim, in koj jutre že lahko greš. Tukaj le — stopil je k svoji omarci in po mošnji segel — tu imuš, kar si te dni zaslužil. Bil si mi zvest varh, pošten služavnik, le vedno tako ostani tudi v svojem novem stanu, in Bog ti bo že gotovo na tem svetu srečo dal.“ Polže so me polile, ter sim mu roko poljubil, in v svojo čumnato šel, se na jutern pot odpravljat. Vendar sim želel vse to, in da bom v dveh ali treh dneh pri Tebi, poprep pisati, za tega del to pismo

prejmeš, da ga svoji milostlivi gosposčini,
napnim dobrotnikom in novim rejnim starišem,
pokažeš, in jim tudi poveš, da vsim prav
ponizno roko kušnem.

Ljuba sestra! skoraj se bora vidila —
koliko vesela ura za

Trojega brata
Mlinarič Blaže.

LI.

Tobakarjem je ura dotelka.

Velik strah so v Slavini in postranskih krajih tobakarji delali. — Drugi dan po tem, ko so Mlinarička požgali, so prišli trem komandam v roke. Hudo so se branili, kamenje po žoldnirjih lučali, z gorjačami bili; alj žoldnirji strelajo, in se po vsakem kraji v goro vmikajo. Trije tobakarji so obležali, drugi pa vbežali; med njimi tudi Rakov Štefan, njih gospodar. Ves tobak komandam ostane.

Tobakarji nimajo kaj živeti, ne za kaj po tobak jiti. V 14 dneh planejo v Kamenski grad, kjer je Rakovčan poprej služil, in ga oropajo. Cele 2 leti se po tistih krajih klatijo, zdaj grajšino, zdaj kak farof, pa tudi cerkvo okradejo; kdor se jim vstavi, je mertev. Slišati, da je Rakovčan blizu, se je vse treslo. Gosposka 25 cekinov obljubi, kdor ga vлови; pa nihče si ne upa, ne ziniti, ne roke stegniti iz strahu pred njim: alj tudi njemu je ura dotekla.

V Poljanah Mlinarja oropajo in v planino potegnejo. Gosposka jih zasledí, da si v Čreti počivajo, in naglo lov napové. Dve komandi in nad 500 lovcov se vzdigne, ki cel tisti kot ostopijo. Čretenšek je imel predobro vino; napili so se, in celo jutro prespali, clo straže podremlejo. Kedar dva beriča Rakovčana popadeta, še le po koncu planejo; pa vrata so zastavlene in skoz vse okna napete pukše deržijo. „Tovarši! — zavpije Rakovčan — Bog nas je zapustil. Pomagajte si, jaz ne morem pomagati ne sebi, ne vam.“

Rakovčana križam vklenejo; druge tovarše zvežejo; kar drugih ni vbežalo, so mertvi ostali. V 3 mesencih je Štefanu pravda dotekla, da bo obešen. Slavinski gospod fajmošter ga k smerti

pripravljajo. Od mladih let življenje preišeta, da mu na tenko pokažejo, kaj ga je na gavge pripravilo.

Sodno jutro se krog Kamnika vse ljudi tere, ki so prišli nja strašno smert gledat. Tudi Blaže pride iz Dramlj, ker je slišal, da ga nesrečen človek še pred smertjo viditi želi. Gospod fajmošter ga k jetniku peljajo. Rakovčan ga ni poznal, in bara, kaj bi rad? „Tebi pridem povedat, Štefan! da so ti Tomaž, moj rajni oče, na smertni posteli odpustili, in mi naročili, tebi, ako se snideva, to sporočiti, da boš ložej umerl.“ Rakovčan, to zaslišati, na svoje kolena pade, da železje zaropoče, svoje roke povzdigne, kolikor v železji premore, in se milo razjoka, rekoč: „Zdaj vidim, da me še Bog ni zaverigel, ker me ti toliko potolažiš. Zaupam, da mi bo Oče nebeški odpustil, ker so mi tvoj oče toliko krivico odpustili. Gotovo jim zdaj Bog povračuje, kar sim jaz jim hudega storil; oni, dobra duša, pa za-me prosijo. Če bom kdaj vreden priti pred božje obličje, hočem za tebe prositi, naj tebi dober Bog že na tem svetu da, kar jaz, k smerti obsojen jetnik, ne premorem.“

V tem časi je ura dotekla; Rakovčana vzdignejo in k smerti peljajo. Bridko martro v rokah, na vozi sedi, zravno nja gospod fajmošter, ki z njim molijo. Po vsakem kraju versta žoldnirjev z nabitimi pukšami, krog nja brez števila veliko ljudi, ki ga na sodno ledino spremljajo. Lepo poletno, pa grozovitno jutro je bilo, in sonce žalostno skoz megle sije.

Na sodni trati Rakovčan vstane; smerten steber za njim stoji, in rabel ga v strani čaka. Ves bled je, kakor smert, in put se mu poliva. Gospod fajmošter ga obrišejo, ter z roko mignejo, da vse potihne in posluša. Rahlo, pa vendar zastopno Štefan pregovori rekoč: „Moji ljudje, ki ste prišli danes moje smerti gledat, prej ko jo storim, vam moram povedati,

kako sim si tako daleč zajšel. Stariši so me premalo v strahu imeli in preveliko svojvolje dali. Storil sim, kar sam rad. Vidil očeta tobak kaditi, sim se ga tudi jaz privadil. Še ne 10 let star, očetu tobak jemal, pa tudi po sejmah fajfe kradel. Moja mati so za vse to vedeli, pa me niso prav posvarili. Kakor moj oče sim tudi jaz hrovaški tobak kupoval, in se že mlad z nesrečnimi tovarši soznanil. Da bi jih nigdar poznal ne bil! — Prišel sim na Kamnik v dobro službo, pol drugo leto sim bil kočjaž. Nesrečna fajfa mi je bila skorej noč in dan v zobeh. Zatrosil sim v mervo — in kakor vsi veste, smo komaj vbrani, da ni ves Kamnik pogorel. Zaperli so me, in potem iz službe izgnali. Kmetom služiti me je bilo sram, gosposke službe nisim mogel dobiti. Pol leta sim se po Rakovci potikal, in dobro so mi hotli, da so me v soldašno dali. Pa razvajen, nisim ostal, prvokrat in drugokrat vtekel, ter so me moja predobra mati skrivali. Tobakarji, ki smo že bili stari znanci, so me zdaj lahko pregovorili, z njimi tobak nositi. — Nisim verjel, kar si zdaj skušam, da so tobakarji in razbojniki naj bližej sosedi; — in ki vojski vjidejo, lahko na gavge pridejo, kakor jaz danes. Naj moja strašna smert mladenče uči, cesarju voljno služiti, ako njih versta zadene; pa tudi starišem pokaže, kamo otroci pridejo, ki preveliko svojvolje imajo. Molite za-me, molite!“ — Rabelski hlapci ga zvežejo in na stolico postavijo. Kolovrat zaderdra — „Štefan, velijo gospod fajmošter, Štefan, poglej na souce!“ in Rakovčan visi. — Ljudem po vsih kosteh pogomezni, kedar vrat pokne. Groza jih je — vsi zamišleni se razidejo vsak na svoj dom.

LII.

Človek si sam srečo seje.

Blaže se je v pol petem letu pri Hvaletu izučil. Radi so ga imeli kakor lastnega sina. V 20. letu svoje starosti se je na deželo podal, da bi se tišlarje prav izučil. Solze ga polijejo od svojega dobrega učenika slovo vzeti. Hvale mu roko poda, rekoč: „Preljubi moj Blaže! rad sim te imel, kakor svoje lastno dete; zlata in srebra ti ne dajam za pot; zaslužil in privarval si toliko, da ti gredoč klobuka nastavljati in pragov pometati potreba ne bo. Nekoliko naukov ti za popotnico dam, ki sim jih svoje dni sam skusil, kedar sim po deželah hodil.“

Pridno delo lastnih rok, rad požegna dober Bog: ljudje velijo, pa ne storijo, kar pravijo. Veliko rokodelov je v našem kraji, pa le malo jih dobro izhaja. Neki nočejo prav delati, drugi ne znajo. Na deželah se mlad človek izvuči in poskusi, kar doma nikolj ne vidi. Ti greš zdaj svoje sreče sjet, glej da ti lepo priraste.

Po deželah vsako stvar poglej, zakaj je, in kako se stori. Kdor drugega ne vidi, kakor drevje rasti, pa ljudi po dveh hoditi, boljše naj doma korenje sterže; on po svetu hodi, kakor bi se mu senjalo. Sim popotnikov našega dela veliko poznal, ki so dosti dežel obhodili, pa niso drugega povedati znali, kakor do na Dunaju turn visi, v Celovcu pa na novem terzi lintvurm zija. —

Človeka lahko po hoji, hiše po strehi, ljudi in kraje po šegah spoznaš. — Najdeš v terzi alj v vesi veliko litušev, bo malo sreče domá; veliko dobrovoljcev — malo dobrih gospodarjev. V kraju, kjer kmetov pri sončnem izhodu na polju ne srečaš, jih najdeš gotovo po sončnem zahodu pozno v noč v kerčmi. Vidiš ljudi pogosto praznovati in svoje

nedelce s sejo posvečevati, le dosti drobiša pripravi; veliko beračov bo. — Prideš v mesto, in najdeš, da po terzi trava raste, alj pa gnojnica teče, ne jiši dela; tam so perteni gospodi doma, katerim se močnik po gumbah obeša. — Srečaš v deželi cigane za cestoj, varuj se gosposke; ako ji v roke prideš, mošno ti bo izpraznila. Kjer nobene postave ni, veljajo same pesti; tam se nikar ne pomudi. — Srečaš veliko bledih, tenkih dekelc po mestu, boš najdel vsako nedelo dosti raja, malo pa prida. Kjer stari delajo, mladi po tobak kadijo, tam pogosto boben ropoče. Ne sodi po visokih turnih pobožne ljudi, ne po verli noši imenitne gospode, kakor ne po novem kazavcu (cajgarji) dobrega vina; tako se slabo blago prodaja. Poskusi, preden verjameš.

So kmetiški ljudje leseni, jih grozi odkriti se in roko podati, tam so jasje več vredne, kakor pa šola. Se ti pa preveč sladkajo in brez mere priklanjajo, varuj se jih, radi bi te oslepili.

Prideš v kraje, kjer za cestoj sadunosno drevje raste, in ti ni treba les odpirati, ne črez prelaze hoditi, kjer te ljudje prijazno pozdravljajo in se berači za cestoj ne derejo — tam, moj Blaže, je dobro ostati; najdel boš pridne in pravične ljudi. — Najdeš pa v enem kraju ob nedelah vse polne ošterije, clo ob delavnikih kvartati in keglati, ne glasi se, ampak prekrižaj in memo hodi; taki ljudje imajo rajši kvarte, kakor katehizem; je pa tudi več goljufov in lačnih trebuhov, ko pridnih delavcov.

Kamor prideš, rad poprašaj, ljudi pa nikolj ne obnašaj. Ne pravi, kar znaš, ampak pokaži; daj se pred podučiti, kakor bi druge po sili učil. Hvali, kar je hvale vrednega, pa za vsako reč se ne švaraj; vse te bo rado imelo. Boj se Boga, in njemu zvesto služi; on bo s teboj. Priden bodi,

in ne plaši se, ako ti hitro po sreči ne pojde; si danes žalosten, boš pa jutre vesel. Piši nam v časih, kje si in kako ti bo. Ne pozabi nas; tudi mi tebe pozabili ne bomo. Želim še včakati, da bi spet srečno k nam prišel, ker boš ti mene, — kakor sim jaz tebe do zdaj učil. Blaže! srečno hodi, angel Gospodov naj te vodi!“ — Blaže je tudi v Hojah slovo vzel. Dolgo ga ni bilo nazaj; in veliko se je v tih letih premenilo.

Nežica v Hojah izraste; pametna in poštena devica. Otroci, ki jih je pestvala, so jo radi imeli, ko sestro. Pri kuhni, kakor v hiši, pri živini, kakor pri gospodinstvu ni bilo blizo tako prebrisane hčeri. Imela je svatov imenitnih in bogatih, pa iz hvaležnosti svoje dobre gospe zapustiti ni mogla; do smerti bi bila rada njihova dekla.

Prigodilo se je, da na pristavi, Hojskem gradiču, stari oskerbnik (Berwalter) umerje. Martin, ki so ga bili z Rakovim Štefanom v soldašno dali, se izsluži in v Hoje pride. V šolo je hodil, ter se za silo brati in pisati naučil, preden na vojsko šel. Pri soldatih se je tako izberznil, da je v rajtengah in pismih vse tovarše prekosil. Gospod kapitan, gospejni brat, ga v službo priporoči. V grajšini piše, po malem za domačega previdnika (šafarja) služi; — kar ga za voljo njegove zastopnosti in zvestobe na Pristavo za oskerbnika dajo. Oženiti se mora, ter si Nežo, pošteno in zastopno ključarico, izvoli. Hojska gospá mu jo obljubijo, ter jo sami nagovorijo, da ga vzame. „Hočeš biti poštena zakonska žena — so djali — te ravno zdaj sreča iše. Martin ni štimán, pa je pameten — ni bogat, pa priden; si je po svetu kaj skusil, pa se tudi naučil. Bogastva mu ne boš prinesla, pa serce nedolžno, dobro učeno glavo in pridne,

zdrave roke. Vajno poštenje bo vama prvo premoženje, za drugo bom jaz skerbela.“

V 3 tednih je bila poroka, pa brez vsega vriska in treska. Ženin in nevesta pred porokoj k spovedi in sv. obhajilu gresta. Grajšinski gospod so starašina, gospá vodila, gospodične, ki jih je Neža pestvala, so družice. Tudi Lojz, mladi kamenski gospod, je v svatih; samo Blažeta, Nežinega brata, pogrešajo. V Milanu na Laškem je delal; predaleč mu je bilo na gostijo, pa lepe robe milanskega dela pošle nevesti v dar. Hojska gospoda spremijo novo poročena ženina in nevesto na Pristavo, kjer vse lepo omišleno najdeta, česar jima je bilo potreba. Neža, še po deviško ovenčana, žlahtni gospej hvaležno roko poljubi, rekoč: Srečna rejenka, ki toliko dobro mamko dobí! — „Srečna pa tudi mati, so djali gospa, ki tako pošteno nevesto izredi! Lep je deviški venec na tvoji glavi, še lepši krona moje skerbi — si Neža ti!“ — Od veselja se razjokate in objamete.

Martin in Neža sta na Pristavi veselo živela; sreča je bila pri njima doma. Vsak pošten človek se jima rad oglasil; le Blažeta, Nežinega brata, dolgo ni bilo. Neki večer pozno v mrak popotnik v Pristavo pride, ter prosi, naj ga ohranijo. Neža, poštena gospodinja, mu reče v hišo, ter mu sira in kruha prinese. Kedar luč vpihajo, in Neža popotnika prav v lice pogleda, spozná Blažeta, svojega brata, in se ga oklene, rekoč: „Oh, kako dolgo te že nisim vidila, preljubi moj Blaže! — Pa ti si zdaj cel gospod, kakor vidim?“ — „Tudi tvoj sosed, reče Blaže. Hvale, moj stari mojster, mi je v Laško zemljo pisal, naj k njemu pridem. Starost ga sili; Maliko, svojo edino hčer, mi je ponudil. V tvojem kraju živeti, ljuba moja sestra! me je iz Laškega prignalo, naj mi je ravno v Milanu neizrečeno dobro

bilo. Mislil sim: Ljubo domá, kdor ga ima; — in hvala Bogu! v Dramljah sim svoj dom najdel. V ponedlek 14 dni, če bode božja volja, boš Maliki vodila, tvoj Martin pa moj starašina.“ — Bodi Bogu hvala za vse, pravi Martin, posebno pa za nauk, ki smo ga v mladih letih imeli. Bolj so nas stariši in učitelji naši z naukom oskerbeli, kakor bi nam bili jezere pozapustili. Zdaj poskušamo, kar smo svoje dni brali: Kar se v mladosti naučiš, s tem se za starost oskerbiš.“ — „Pa ni zadosti učena in prebrisana glava, reče Blaže; sreča prava hoče tudi pošteno serce imeti.“ „Sim bil mlad, in sim se postaral, veli pobožen David, pa nisim vidil poštenega zapuščenega, ne jegovih otrok kruha prositi.“ Psalm 26, 25.

1. podoba
N° 1.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
c c c o a s s z z in, um,
vir, noč, vas, moč, ana.

2

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M, L, B, H, K, D, L, B, H, K

3

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
P, P, J, G, F, Z, Z, pet, gad.

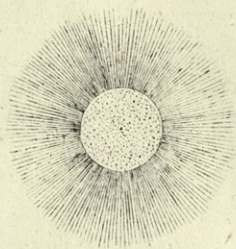
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
C, C, O, E, U, S, S, P, B, I, A, H
K, T, F, R, G, U, M, N, L, D, Z, Z.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

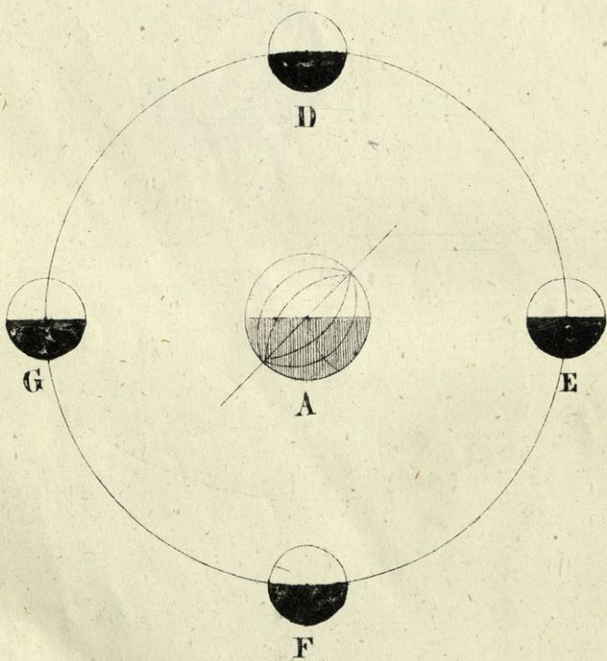

H. podoba.

B

III. podoba .

